

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Tarihi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

TÜRKİYE EKONOMİSİ VE
BÜTÇE ANALİZİ (1923-1950)

Gülçer ÜĞE
2501060341

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Tefik GÜRAN

İstanbul 2010

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Tarihi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

TÜRKİYE EKONOMİSİ VE
BÜTÇE ANALİZİ (1923-1950)

Gülçer ÜĞE
2501060341

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Tefik GÜRAN

İstanbul 2010

ÖZ

TÜRKİYE EKONOMİSİ VE BÜTÇE ANALİZİ (1923-1950)

Gülçer ÜĞE

Bütçe, devletin kamu gelirleri ve harcamalarını düzenleyerek ekonomi üzerinde çeşitli etkiler oluşturabildiği önemli bir politika aracıdır. Bu yapısıyla ülkeyi yönetenler ekonomik koşullar doğrultusunda bütçeyi etkin bir maliye politikası aracı olarak kullanmışlardır.

Bu çalışmada 1923–1950 yıllarını kapsayan Cumhuriyet Dönemi’nde yaşanan ekonomik gelişmeler ve oluşan ekonomik koşullar çerçevesinde bütçe gelir ve giderlerinde meydana gelen değişimler incelenmiştir. Maliye Bakanlığı verileri yardımıyla, yıllar itibarıyla belirtilen bütçe gelir ve gider kalemleri üzerinde detaylı analiz yapılmıştır.

Çalışmada yapılan inceleme ve analizler sayesinde, bir yıl içerisinde ülkede oluşan mali koşulların bütçeye ne şekilde yansıdığını görme fırsatı elde edilmiştir. 1923–1950 yılları Türkiye ekonomisinin geçirdiği farklı safhaların aktarıldığı tezde, bütçe gelir ve gider kalemleri ile bütçe rakamlarının da buna paralel olarak çok değişken bir yapı gösterdiği sonucuna varılmıştır.

ABSTRACT

TURKISH ECONOMY AND BUDGET ANALYSIS (1923-1950)

Gülçer ÜĞE

Budget is a policy instrument that government can affect the economy by arranging public revenue and expenses. With this characteristic, governments have used budget as an effective finance policy application under economic conditions.

In this study, resultant changings on budget incomes and expenses in Republic Period which covers 1923-1950 term, framed by economic development and economic conditions, were examined. With the help of Ministry of Finance data, budget income and expense entries throughout the term analysed comprehensively.

Thanks to these examines and analyses, it was observed that how financial conditions, formed in a year in the country, influenced the budget. In the thesis, explained the phases of Turkish economy in 1923-1950 term, as budget income-expense entries, variability of budget figures was deduced.

ÖNSÖZ

Cumhuriyet Dönemi ekonomik gelişmeleri ve bütçelerini inceleyen bu çalışma, araştırma safhaları da hesaba katılırsa yaklaşık bir buçuk yıllık bir çalışmanın ürünü olup üç bölümden oluşmaktadır. Sürenin uzunca bir bölümü bütçelere ait verilerin, kaynakların toplu şekilde ve ayrıntılı biçimde bulunması için harcanmıştır. Geriye kalan zaman dilimi TBMM kütüphanesinden elde edilen, Maliye Bakanlığı'na ait bu bilgilerin metin ve tablolar aracılığıyla sistematik şekilde düzenlenip yorumlanması için harcanmıştır. Dönemin ekonomik gelişmelerini aktardıktan sonra, bu gelişmelerle bütçe değerleri arasında ilişki kurulmaya çalışılmıştır.

Araştırmalarım ve çalışmam hakkında yardımlarını ve değerli tavsiyelerini esirgemeyen kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Tefik GÜRAN'a teşekkürü bir borç bilirim.

Ders aşamasında ve sonrasında bana her türlü desteği veren değerli bölüm hocalarıma da ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

Son olarak, tezi hazırlama süresince desteklerini her zaman yanımda hissettiğim değerli eşim, babam ve anneme teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM

İMPARATORLUĞUN SON DÖNEMİNDEN YENİ TÜRK DEVLETİ'NİN KURULUŞUNA EKONOMİK GELİŞMELER

1.1. 19.YY'DA VE 20.YY BAŞLARINDA OSMANLI DEVLETİ EKONOMİSİNE GENEL BAKIŞ.....	3
1.2. 1920–1923 YILLARI ARASINDA MALİ DURUM.....	7
1.3. 1923 YILI BÜTÇESİNİN ÖZELLİKLERİ	11
1.4. KURTULUŞ SAVAŞI'NIN FİNANSMANI.....	13

II. BÖLÜM

KURULUŞTAN SAVAŞ SONRASI DÖNEME EKONOMİK GELİŞMELER

2.1. 1923–1950 DÖNEMİNDE GENEL EKONOMİK DURUM.....	16
2.1.1. Lozan Antlaşması ve İzmir İktisat Kongresi'nin Ekonomiye Etkileri.....	16
2.1.2. Yeni Türk Devleti'nin İktisadi Bağımsızlık Çabası (1923–1929).....	18
2.1.3. Bunalım Sonrası Sıkı Ekonomi Politikaları ve Devletçilik (1929–1939).....	22
2.1.3.1. 1929 Dünya Bunalımı'nın Ekonomiye Etkisi.....	22
2.1.3.2. Devletçilik Politikası Etkisinde Ekonomik Gelişmeler.....	23
2.1.4. İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Ekonomik Mücadele (1939–1945).....	27

2.1.5. Savaş Sonrası Ekonomide Liberal Eğilimler (1945–1950).....	31
2.2. 1923–1950 DÖNEMİ EKONOMİSİNE AİT BAZI GÖSTERGELER.....	36
2.2.1. Tarım.....	36
2.2.2. Enerji ve Madencilik.....	38
2.2.3. Sanayi.....	42
2.2.4. Bankacılık.....	43
2.2.5. Dış Ticaret.....	45
2.2.6. GSMH.....	48

III. BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİ BÜTÇELERİ

3.1. BÜTÇEYE İLİŞKİN AÇIKLAMALAR VE BÜTÇE DEĞERLERİ.....	50
3.1.1. Bütçe Tanımı ve İlgili Bazı Kavramlar.....	50
3.1.2. 1924-1950 Dönemi Katma, Genel ve Konsolide Bütçe Değerleri.....	52
3.2. 1924-1950 DÖNEMİ BÜTÇELERİNE AİT BAZI GÖSTERGELER.....	58
3.2.1. Bütçe Gelirleri.....	58
3.2.2. Bütçe Giderleri.....	64
3.3. BÜTÇE ANALİZİ.....	69
3.3.1. Gelir Kalemleri Analizi.....	69
3.3.1.1. Tanım ve Açıklamalar.....	69
3.3.1.2. Gelir Kalemlerinin Dönemsel Değişimi.....	71
3.3.2. Gider Kalemleri Analizi.....	75
SONUÇ.....	78
KAYNAKÇA.....	82
EKLER.....	86
EK-1: Bütçe Gelirleri Tahmin ve Gerçekleşmeleri.....	86
EK-2: Başlangıç, Yılsonu Ödenekleri ve Harcamalar.....	113

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: 1920 Senesi Devlet Harcamaları.....	10
Tablo 2: 1923 Senesi İkinci Altı Aylık Devlet Harcamaları.....	12
Tablo 3: Lozan Anlaşması'yla Türkiye'ye Devredilen Osmanlı Borçları, 1929-1952.....	17
Tablo 4: Türkiye'ye Yapılan Amerikan Malî Yardımı, 1947.....	32
Tablo 5: 1947 Vaner Planı'nda Öngörülen Yatırım Harcamaları, 1948-1952.....	33
Tablo 6: Bazı Tarımsal Girdilerin Değişimi, 1945-1953.....	35
Tablo 7: Tarımsal Destekleme Alım Fiyatları, 1938-1950.....	36
Tablo 8: Tarım Sektörü'nün Büyüme Hızları, 1932-1941 (1948 Fiyatlarıyla).....	37
Tablo 9: Santrallere Göre Elektrik Enerjisi Üretimi, 1923-1950 (brüt).....	39
Tablo 10: Maden Cevherleri Üretimi, 1923-1950.....	40
Tablo 11: Sanayi Sektöründeki Hâsıla ve İstihdamın Dönemsel Büyüme Hızları, 1926-1950 (1948 Fiyatlarıyla).....	42
Tablo 12: Teşvik-i Sanayi Kanunu'ndan Faydalanan İşletmeler ve Hukukî Nitelikleri, 1932-1939.....	43
Tablo 13: Para Stoku, 1949-1950 (M1, M2).....	44
Tablo 14: Bankalar Sisteminde Yabancı, Özel Türk ve Devlet Bankalarının Payı, 1924-1950.....	45
Tablo 15: Dış Ticaret Göstergeleri, 1923-1950.....	47
Tablo 16: Kişi Başına Düşen GSMH, 1923-1950.....	48
Tablo 17: Konsolide Bütçe Gelir, Gider ve Açıkları, 1924-1950.....	55
Tablo 18: Katma Bütçe Gelir, Gider ve Açıkları, 1924-1950.....	56
Tablo 19: Genel Bütçe Gelir, Gider ve Açıkları, 1924-1950.....	57
Tablo 20: Vergi Gelirlerinin Kaynakları İtibariyle Dağılımı, 1924-1950.....	62
Tablo 21: Vergi Gelirleri Tahsilâtının Dağılımı, 1924-1950.....	63
Tablo 22: Bütçe Ödeneklerinin Yıllar İtibariyle Dağılımı, 1924-1950.....	66
Tablo 23: Konsolide Bütçe Gelirleri İle Vergi Gelirlerinin Konsolide Bütçe Giderlerini Karşılama Oranları, 1924-1950.....	68
Tablo 24: Genel Bütçe Gelir Tahmin ve Gerçekleşmeleri, 1924-1950.....	74
Tablo 25: Katma Bütçeli İdareler Gelir Tahmin ve Gerçekleşmeleri, 1924-1950.....	75

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
a.e.	Aynı Eser/Yer
BBYSP	Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı
Bkz.	Bakınız
bs.	Baskı
BÜMKO	Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü
C.	Cilt
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
Çev.	Çeviren
DDY	Devlet Demir Yolları
Der.	Derleyen
Ed.	Editör
Gerç.	Gerçekleşen
GSMH	Gayri Safi Milli Hâsıla
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
Haz.	Yayına Hazırlayan
İBYSP	İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı
Öng.	Öngörülen
PTT	Posta Telefon Telgraf
s.	Sayfa
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TL	Türk Lirası
TSK	Teşvik-i Sanayi Kanunu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
Yay.	Yayımları
Yay. Yön.	Yayın Yönetmeni
YY.	Yüzyıl

GİRİŞ

Osmanlı Devleti, 19.yy sonlarına doğru yaşadığı çeşitli sosyal, siyasal, askerî ve ekonomik bunalımlarla mücadele etmiş, ancak ayakta kalmayı başaramamıştır. Bunalımlara yol açan değişik problemler karşısında alınan tedbirler, gerçekleştirilen uygulamalar, yeni kurulan Türkiye için önemli bir veri olmuştur. Örneğin genişlemeci maliye politikalarının yarattığı ağır tahribatların önemi bilindiğinden, denk bütçe, düzgün ödeme, borçlanmamaya gayret gösterme gibi hedefler belirlenmiştir. Benzer şekilde kuruluştan 1950 tarihine kadar süren Cumhuriyet Dönemi'nde, ülke ve dünya çapında farklı gelişmeler yaşanmış ve bunların tamamı ekonomiye belirgin şekilde yansımıştır. Lozan Görüşmeleri, İktisat Kongresi, Dünya Bunalımı, Devletçilik politikası ve İkinci Dünya Savaşı, söz konusu dönemi önemli şekilde etkileyen gelişmeler olmuş, her biri için değişik politikalar uygulanmıştır. Dönemin bahsedilen çarpıcı gelişmeleri, araştırma isteği uyandırmış ve birçok eser meydana getirilmiştir.

Çalışmanın amacı, birçok eserde çeşitli başlıklar altında tablolar yardımıyla ele alınan Cumhuriyet dönemi bütçelerini daha ayrıntılı ele almak, tüm yıllara ait bütçe verilerini bir araya getirerek toplu şekilde analiz etmek, yaşanan ekonomik gelişmeleri ve bunların bütçe üzerindeki etkisini yorumlamaktır. Devlet'in söz konusu dönemde bütçeye verdiği önem de çalışmanın yapılmasında etkili bir faktör olmuştur. Bütçe denkliliği hedefi, bütçe usul değişimi, bütçe uygulamalarına ilişkin yeni kanunların kabulü gibi çalışmada yer verilen hususlar, günümüzde de hassasiyetle ele alınan bütçe konusuna ait ilk adımların atıldığı döneme denk gelmektedir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Osmanlı Devleti'nin yıkılışı ve yeni devletin kuruluşu zamanlarında içinde bulunulan malî durum, Kurtuluş Savaşı'nın finansmanı ve 1923 yılı bütçesi hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde ekonomide liberal dönem, Büyük Bunalım'ın etkisi, devletçilik politikası uygulamaları, İkinci Dünya Savaşı ve savaş sonrası değişen dengeler ele alınarak bütçeye olumlu ya da olumsuz yansımalarına değinilmiştir. Yine bu bölümde sektörel bazda bazı özet tablolar aracılığıyla ekonomik veriler incelenmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise ek kısmında yer verilen, tüm yıllara ait bütçe gelir ve giderlerine ilişkin detaylı bilgiler ışığında çeşitli analizler yapılmıştır. Bütçelerin içeriğine ait bazı özet tablolarla mevcut durum hakkında yorum yapılmıştır.

I. BÖLÜM

İMPARATORLUĞUN SON DÖNEMİNDEN YENİ TÜRK DEVLETİ'NİN KURULUŞUNA EKONOMİK GELİŞMELER

1.1. 19.YY'DA VE 20.YY BAŞLARINDA OSMANLI DEVLETİ EKONOMİSİNE GENEL BAKIŞ

Osmanlı devlet bütçesi, 1830'lu yıllara kadar çeşitli savaşlar geçirmiş ve farklı reformları gerçekleştirmeye çalışmış olmanın verdiği malî sıkıntılarla ciddi açıklara ulaşmıştır. Zaman zaman vergi oranları üzerinde oynamalar yaparak, tağşişe başvurarak gelir sağlamaya çalışmışsa da ortaya çıkan yüksek enflasyon sebebiyle yeniden iktisadî ve siyasî zorluklarla karşılaşmıştır.¹ Artan Rus tehdidi ve Mısır valisi Mehmet Ali Paşa isyanı gibi siyasî sorunların yaşandığı bir dönemde İngiltere'nin siyasî ve askerî desteğini sağlamak amacıyla, devlet için dönüm noktası sayılabilecek 1838 Balta Limanı Anlaşması yapılmıştır.² Bu anlaşma ile Osmanlı devleti Yedi-Vahid sisteminden vazgeçmiş yani dış ticaret üzerindeki ve gümrük vergisi uygulamalarındaki hâkimiyetinden vazgeçmiştir.³ Gerek duyulduğu zamanlarda devlet maliyesine ek gelir sağlamak amacıyla dış ticaret üzerinde vergi oranları artırılabilirken, gümrük vergisi oranları ihracat ve ithalata yön verebilirken, bu anlaşma ile iç ve dış denetim üzerindeki hâkimiyet terk edilmiştir. Ülke içerisinde bir bölgeden bir bölgeye geçişte verilen iç gümrüklerden yabancı tüccarlar muaf tutulmuşken yerli tüccarlar ödemeye devam etmiştir. Piyasa daha fazla oranda dışa açılmış ve yabancı devletlerin etkisi altına alınmaya başlamıştır. Artan ithalat ile mücadele edemeyen yerli imalatçılar sanayinin gelişmeyeceğinin habercisi olmuştur.⁴ Bu konjonktürün devamında, ilk dış borçlar 1840'lı yıllarda Galata bankerleri aracılığıyla ve kısa vadeli olarak Fransız bankalarından sağlanmıştır.⁵

¹ Şevket Pamuk, **Osmanlıdan Cumhuriyete Küreselleşme, İktisat Politikaları ve Büyüme**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2008, s. 21.

² A.e., s. 32.

³ Alptekin Müderrisoğlu, **Kurtuluş Savaşının Malî Kaynakları**, Ankara, Maliye Bakanlığı Ellinci Yıl Yay., 1974, s. 55.

⁴ Faruk Yılmaz, **Devlet Borçlanması ve Osmanlıdan Cumhuriyete Dış Borçlar (Duyunu Umumiye)**, İstanbul, Birleşik Yay., 1996, s. 28.

⁵ Pamuk, a.g.e., s. 22.

Osmanlı Devleti 1853-1855 yıllarını kapsayan sürede Rusya ile Kırım Savaşı'na girmiştir. Yaşanan Kırım savaşı etkisi ile Osmanlı Devleti savaştan çok büyük zarar alarak çıkmış, Avrupa para piyasalarından ödeyebileceğinin çok üzerinde borçlar almıştır.⁶ Alınan borçlar askerî, carî harcamalar ve saray yapımı gibi alanlarda kullanılmış olup yatırımlar için pay ayrılmadığından borçlar etkin kullanılmamış, faizleri ile birlikte geri ödemeleri güçleşmiş ve tekrar tekrar yeni borçlar alınarak kapatılmaya çalışılmıştır. Borçlanılan ülke piyasalarında borsa krizleri yaşanınca Osmanlı artık borç bulamayacak duruma gelmiş ve nihayet 1876 yılında borçlarını ödeyemeyeceğini ifade eden moratoryumu ilan etmiştir.⁷ Bu durum karşısında alacaklı ülke temsilcileri ile görüşmeler başlamış ve 1881 tarihinde Muharrem Kararnamesi ile devletin malî denetimine ortak olacak olan Duyun-u Umumiye İdaresi kurulması kararlaştırılmıştır. Bu kuruluş, yönetimi kendisine devredilen vergi kalemleri üzerinden elde edilen gelirler ile alacaklı ülkelerin borç anapara ve faizlerini ödemiş, böylece Osmanlı Devleti'ne sarsılan güveni de yeniden inşa ederek tekrar piyasalardan borçlanabilmesinin yolunu açmıştır.⁸ İlerleyen yıllarda da borçlanma sürdürülmüştür. Duyun-u Umumiye gerçekte imparatorluğun malî haklarını zedeleyen, malî yargıyı kontrol altına alan uluslararası bir yönetim olmuştur. Osmanlı ekonomisini iflasa ve yabancı egemenliğine hızla sürüklemiştir.⁹ Bu süreçte alınmaya devam edilen borçlar Birinci Dünya Savaşı öncesine kadar nispeten ödenmişse de savaş öncesinde askerî harcamaların gerektirdiği ağır malîyetlerin bütçede oluşturduğu açıkları karşılamak amacıyla daha fazla borçlanılmış ve 1914 yılı itibarıyla dış borç tutarı toplam 160 milyon İngiliz sterline ulaşmıştır.¹⁰ Belirtilen ciddi malî sıkıntılara siyasî sorunlar da eklenince devletin borçlanmaya devam edebilmesi de olanaksızlaşmaya başlamıştır.

Osmanlı Devleti'nde yaşanan gelişmelerin olumsuz sonuçları tahlil edilince; malî ve siyasî birtakım nedenlerle dış ticaret ve gümrük vergisi oranlarına müdahale edemeyen, bütçesi ağır borçlar altında bunalan, yarı sömürge haline gelecek kadar

⁶ Yılmaz, a.g.e., s. 36.

⁷ Şevket Pamuk, **Osmanlı Ekonomisi ve Dünya Kapitalizmi (1820-1913)**, Ankara, Yurt Yay., 1984, s.134.

⁸ Selçuk Trak, **İktisat Tarihi**, İstanbul, Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yay., 1973, s.440.

⁹ Yılmaz, a.g.e., s. 54.

¹⁰ Pamuk, **Osmanlıdan Cumhuriyete Küreselleşme**, a.g.e., s. 24.

dışa açık hale gelmiş, malî bağımsızlığını belirli oranda yitirmiş bir devlet karşımıza çıkmaktadır. Ancak diğer yanda Birinci Dünya Savaşı öncesindeki bu tabloda Devlet, Duyun-u Umumiye İdaresi'nin ihracata yönelik tarımsal üretimi özendirilmesiyle tarımsal ürün ihracatçısı konumuna gelmiştir. Bütçe açıklarını tağşişe başvurmadan dış borçlanma ile finanse edip, parasal istikrarı sağlamaya çalışmıştır. Sağlanan görece parasal istikrar dış ticaretin hızlı büyümesini ve doğrudan yabancı yatırımların yapılmasını sağlamıştır. Doğrudan yabancı yatırımların çoğunluğunu yapan demiryolu inşası oluşturmuştur.¹¹ Belirli ölçüde teknoloji ve sermaye gerektiren demiryolu inşası için Osmanlı bütçesi daha pasif rol almışken; devlet, yapımı üstlenecek yatırımcılara bazı malî garantiler vererek destekte bulunmuştur. 1890 itibarıyla 7.500 km demiryoluna sahip olunması ekonominin dünya pazarlarıyla bütünleşmesine yardımcı olmuştur.¹² Bununla birlikte sanayi, madencilik ve tarım alanlarında yabancı yatırım çok düşük düzeyde kalmıştır. Nüfusun çoğunluğu tarımla uğraşır haldedir ve tütün, pamuk, arpa, kuru üzüm, incir, ham ipek, ham yün gibi bazı tarımsal gıda maddelerinin ihracatı yüksek oranda gerçekleşmiştir. İhracatın yoğunluğuna karşılık çok büyük oranda mamul mal ithalatı da yapılmıştır. Bu durum özellikle yerli üreticilerin gelişmesini engelleyen önemli bir etken olmuştur.¹³ İmalat ve sanayi alanlarında küçük ölçekli iş yerleri bulunmaktadır, teknoloji yetersizliğinin etkisi altında üretim yapılmaktadır ve düşük gümrük vergisi ile yüksek ithalatın yapıldığı bir konjonktürde yerli sanayi üreticileri gelişmemekte, rekabet edememektedir. Dolayısıyla devletin sanayisi güçsüz kalmıştır.¹⁴ Birinci Dünya Savaşı öncesinde genel olarak Osmanlı Devleti'nin yukarıda belirtilen ekonomik durumu savaşı göğüsleyebilecek ölçüde güçlü bir ekonomik ve siyasî yapı bulunmadığına işaret etmektedir.

Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı zamanlarda savaşın finansmanında dış borçlanmanın dışında vergileri yükseltmek yoluyla gelir

¹¹ A.e., s. 118.

¹² Donald Quataert, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi**, Ed. Halil İnalcık, Donald Quataert, C.II, 2. bs., İstanbul, Eren Yay., 2006, s. 925-927.

¹³ Yahya Sezai Tezel, **Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi**, 3. bs., İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yay., 1994, s. 67-72.

¹⁴ İlber Ortaylı, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, 21. bs., İstanbul, İletişim Yay., 2005, s. 211-212.

sağlamayı ve bütçe açıklarını kapatmayı planlamıştır. Öncelikli olarak vergi gelirlerinin büyük kısmını oluşturan ve tarımsal ekonomiden alınan aşar vergisi artırılmıştır.¹⁵ Aşar; Osmanlı mülkiyet rejimini temsil eden zamanın en önemli vergilerindendir. Aşar vergisi şer'i bir vergi olup, bu vergiyi sadece Müslümanlar vermektedir.¹⁶ Öşür, tarımsal ürünlerden toprağın verimliliği ve sulama kolaylığı dikkate alınarak üçte bir ile onda bir arasında değişen oranlarda alınan bir vergidir. Tanzimat döneminde tüm bölgeler ve ürünler için vergi oranı onda bire indirilen aşar vergisi devletin en önemli gelir kaynağı olmuştur. 19. yüzyılın sonlarına doğru oranı bir miktar arttırılan vergi, 1906 yılında % 12,5 olarak belirlenmiştir.¹⁷ Ayrıntı uygulamaları olabilen öşür vergisini, sulamayı kendi imkânlarıyla sağlayan çiftçiler ve bahçeciler yarı öşür adıyla % 5 olarak ödemişlerdir.¹⁸ Bununla birlikte devlet bütçesi için son derece önemli bir kalemi olan aşarın toplanması konusunda görevli mültezimlerin keyfi ve hatalı davranışları vergi kaybına neden olabilmıştır.¹⁹ Aşar vergisi dışında dolaylı-dolaysız vergiler ve ithalata uygulanan gümrük vergisi de artırılmıştır. Ancak tüm vergi oranı artışlarına rağmen vergi gelirleri artırılamamıştır. Çünkü savaş nedeniyle dış ticaretin azalması, tarımsal ve sınaî üretimin azalması, halkın vergiden kaçınması gibi sebeplerle istenen vergi geliri elde edilememiştir. 1913-1919 yılları arasında toplam tahmini vergi gelirleri 163,50 milyon lira iken toplam tahmini devlet harcamaları 473,2 milyon lira olmuştur ve ortaya 299,7 milyon liralık bütçe açığı çıkmıştır.²⁰ Devlet beklediği geliri vergi yoluyla elde edemeyince diğer bir çözüm olarak giderleri azaltmaya çalışmıştır. Ancak bu da yeterli olmayınca piyasaya kaime adı verilen kâğıt paraları basmıştır. Kâğıt paraların bir kısmının karşılığı olarak belirli oranda altını, bir kısmı içinse bazı yabancı devlet tahvillerini garanti göstermiştir.²¹ Savaşın finansmanında emisyon hacminin artırılmasıyla birlikte dolaşımdaki para miktarı sürekli olarak artmaya başlamıştır. “Savaşın son iki

¹⁵ Pamuk, **Osmanlıdan Cumhuriyete Küreselleşme, a.g.e.**, s. 157-158.

¹⁶ Halil Cin, **Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yay., 1978, s. 31-33.

¹⁷ Tevfik Güran, **Osmanlı Mali İstatistikleri Bütçeler 1841-1918**, Ankara, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 2003, s. 5.

¹⁸ Ahmet Tabakoğlu, **Türk İktisat Tarihi**, 2. bs., İstanbul, Dergah Yay., 1994, s. 212.

¹⁹ Ortaylı, **a.g.e.**, s. 132.

²⁰ Pamuk, **Osmanlıdan Cumhuriyete Küreselleşme, a.g.e.**, s. 159.

²¹ A.e., s. 160.

yılında kaimeler savaş finansmanında en önemli araç durumuna gelince kâğıt para hacmi daha da hızlı büyüdü, 1917'nin başında 50 milyon liraya, aynı yılın sonlarına doğru da 100 milyon liraya ulaştı.²² Bu şekilde devam eden artışlar neticesinde 1918 yılı sonunda fiyatlar genel düzeyi savaşın başladığı zamanlara oranla yaklaşık 19-20 kat artarak yüksek enflasyona sebep olmuştur.²³

1.2. 1920-1923 YILLARI ARASINDA MALİ DURUM

Osmanlı İmparatorluğu Birinci Dünya Savaşı'na ittifak devletleri (Almanya, Avusturya-Macaristan) ile birlikte girmiş ve 1918 yılında savaşta aldığı yenilginin üzerine Mondros Mütarekesi'ni imzalayarak savaştan ayrılmıştır.²⁴ Savaşın başında 153,7 milyon lira olan dış borçlar savaş süresince artarak 303,7 milyon liraya ulaşmış ve ülkenin malî durumunu, bütçesini iyice sarsmıştır.²⁵ Savaş sonrası ortaya çıkan bilançodan genel olarak bahsedilecek olursa; ülke yenilgi ile birlikte yabancı devletler tarafından fiili işgal altına alınmış, siyasî anlamda bağımsızlığını büyük oranda yitirmiş, nüfusu savaş, göç gibi nedenlerle azalmış dolayısıyla ticaret, sanayi ve tarım alanlarında hem yoğun savaş şartları nedeniyle hem de nüfusun azalması nedeniyle ciddi gerilemeler olmuş haldedir. Yüksek enflasyonun baş gösterdiği, bütçesi rekor iç ve dış borçlanmalar nedeniyle sarsılmış, kişi başına milli gelir düzeyleri azalmış, halk arasında farklı grupların olduğu kötü bir tabloyu yansıtmaktadır. Bu kaos ortamında Osmanlı yöneticileri nasıl bir yöntem izlenebileceğini düşünürken diğer taraftan Mustafa Kemal ve arkadaşları da bağımsızlık mücadelesini başlatmayı planlamıştır.²⁶

1920 yılı itibariyle üç yıl sonrasında kurulacak olan Türkiye Cumhuriyeti'nin Kurtuluş Savaşı hazırlıkları başlamıştır. Çeşitli kongreler düzenlenmiş, bildirimler yayınlanmış, Ankara'da meclis kurularak savaş organize edilmeye çalışılmış ve

²² Şevket Pamuk, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi**, 4. bs., İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yay., 2007, s. 242.

²³ Pamuk, **Osmanlıdan Cumhuriyete Küreselleşme, a.g.e.**, s. 161.

²⁴ Stanford Jay Shaw, Ezel Kural Shaw, **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, Çev. Mehmet Harmancı, C:II, İstanbul, E Yay., 1983, s. 392.

²⁵ Müderrisoğlu, **a.g.e.**, s. 102.

²⁶ Pamuk, **Osmanlıdan Cumhuriyete Küreselleşme, a.g.e.**, s. 163-166.

birçok cephede ülkeyi işgal eden devletlere karşı savaşılmıştır.²⁷ Öncelikli olarak savaşın başka bir savaştan henüz çıkmış ve kaynakları büyük ölçüde tükenmiş olan bir millet için çok zor olduğu, bu nedenle ekonomik yönden güçlü tedbirler alınması gerektiği düşünülmüştür. Bu bağlamda Türk Milli Kurtuluş Savaşı'nın finansmanı için kullanılacak en önemli araçlardan biri bütçe olmuştur. Büyük Millet Meclisi gelirlerin tahsilâtını yapma görevini Maliye Bakanlığına vererek Duyun-u Umumiye ve Tütün Rejisi'nin tahsilât yapma görevlerine son vermiştir. Gelirlerin toplanmasının yanı sıra kamu harcamaları konusunun da düzenlenmesi gerektiğinden acil olarak bir devlet bütçesi oluşturma gereği ortaya konmuştur. Bu bağlamda 1920 tarihinde içinde bulunan şartların ağırlığı koşuluyla yıllık bütçe yapılamamış ancak avans kanunları ve geçici bütçe kanunları adıyla geçici bütçe düzenlemeleri yapılmıştır.²⁸ 1920 yılı bütçesi aynı anda savaşı da yönetmeye çalışan bir savaş meclisinin çıkardığı savaş bütçesi görünümündedir.²⁹ Bütçede Milli Savunma Bakanlığı'na ayrılan ödenek 27.576.039 lira (% 43,7), Jandarma Genel Komutanlığı'na ayrılan ödenek 4 858 976 lira (% 7,7), savaş gereçleri yapımı için ayrılan ödenek 752.969 lira (% 1,1) ve Deniz Kuvvetleri için ayrılan ödenek 289.548 lira (% 0,5) olarak gerçekleşmiştir. Yani bütçe ödeneklerinin % 53'ü savunma giderlerine ayrılmıştır. Ayrılan bu pay dışında bütçeden savunmaya dolaylı olarak aktarılan ödenekler de olmuştur.³⁰ Bütçenin gelir kısmını ise yüksek oranda dolaysız vergiler oluşturmuştur. Dolaylı vergiler, tekel gelirleri ve devlet malları hâsılatı da yüksek gelir sağlanan diğer kalemler olmuştur. Ayrıca bütçe gelirlerinin yaklaşık % 41 oranındaki kısmını da aynı olarak tahsil edilen aşar ve hayvan vergisi oluşturmuştur.³¹ “Giderlerinin 63.018.358 lira, gelirlerinin de 51.388.626 lira olduğu bütçe 11.629.732 lira açıkla bağlanmıştır.”³² Açığın kapatılabilmesi için Osmanlı Bankası'ndan avans alınıp, Hazine'ye ait taşınmaz malların satılabilmesi kararlaştırılmıştır. Bununla birlikte Osmanlıdan devredecek olan dış borçlar için

²⁷ Maliye Bakanlığı Bütçe ve Malî Kontrol Genel Müdürlüğü, **Milli Mücadele Dönemi Bütçeleri ve Malî Mevzuatı (1920-1923)**, Sayı:1994/27, Ankara, 1994, s. 12-16.

²⁸ A.e., s. 17.

²⁹ A.e., s. 18.

³⁰ Müderrisoğlu, a.g.e., s. 331.

³¹ A.e., s. 337-338.

³² Maliye Bakanlığı BÜMKO, a.g.e., s. 19.

ödeme yapılacağı ancak ödemelerin fiili olarak bağımsızlığın ilan edilmesinden sonraya ertelenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Dolayısıyla 1920 bütçesinde dış borç ödemeleri için ödenek ayrılmamıştır.³³

1920 bütçesinin 63.018.358 liralık gider tutarının Tablo 1'deki A Cetveli tablosunda ayrıntılı biçimde belirtildiği üzere savunma harcamalarının çoğunu kapsayan Müdafaa-i Milliye Vekâleti'ne 27.576.039 lira ile ödenekten en yüksek pay ayrılmıştır. Bu tutarı sırasıyla 7.680.696 lira ile Duyun-u Umumiye ve 6.413.629 lira ile Maliye Vekâleti takip etmiştir. Diğer harcama kalemleri ve ayrılan tutarlar da tabloda belirtilmiştir.

³³ A.e.

Tablo 1: 1920 Senesi Devlet Harcamaları

A Cetveli	Lira
Zat-ı Hazret-i Padişahî ve Hanedan-ı Saltanat	551 012
Divan-ı Muhasebat	26 696
Maliye Vekâleti	6 413 629
Müdafaa-i Milliye Vekâleti	27 576 039
İmalat-ı Harbiye	752 969
Bahriye	289 548
Nafia Vekâleti	620 396
Maarif Vekâleti	577 061
Hariciye Vekâleti	303 748
Adliye Vekâleti	2 759 274
Posta ve Telgraf	1 427 898
Şer'îye Vekâleti	522 062
Sıhhiye Vekâleti	613 141
Dâhiliye Vekâleti	2 731 023
İktisat Vekâleti	1 264 921
Rüsumat	356 160
Düyun-u Umumiye	7 680 696
Emniyet-i Umumiye	1 354 688
Şuray-ı Devlet
Defter-i Hakanî	403 311
Jandarma	4 858 976
Riyaset	18 375
Meclis Bütçesi	953 996
Matbuat ve İstihbarat	88 000
Aşair ve Muhacirîn	874 735
YEKÛN-U UMUMÎ	63 018 354

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Milli Mücadele Dönemi Bütçeleri ve Malî Mevzuatı (1920-1923)**, Sayı:1994/27, Ankara, 1994, s. 71.

Kurtuluş Savaşı'nın devam ettiği 1921 ve 1922 yıllarında yıllık bütçe hazırlanamadığı için 1920 senesinde olduğu gibi avans kanunları, ek ödenek kanunları çıkarılmıştır. 1921 yılı için gelirleri artırma adına mevcut vergi oranlarının artışı ve yeni vergiler konması yoluna gidilmiştir. Savunma harcamaları 1920 yılına oranla bir kat artmıştır. Aslında bu oran daha yüksek olabileceksen Sakarya Meydan Muharebesi'nin tekâlifi milliye emirleri sayesinde bütçe dışından elde edilen gelirle finanse edilmesi oranı düşürmüştür. 1922 yılına ait ilk avans kanununda askerî harcamalar için ödenek artışı sağlayabilmek adına diğer kalemlerden kesinti yapılmıştır ancak kazanılan zaferlerle birlikte diğer avans kanunlarında savunma

harcamaları ödenekleri yavaş yavaş kısılarak yaraların sarılması, ülkenin yeniden inşasının temini için bakanlık ve idarelere daha fazla kaynak aktarımı sağlanmıştır. Örneğin yabancı ülkelere anlaşmalar yapmaya giden heyetlerin ihtiyaçları için Dışişleri Bakanlığı bütçesine ödenek ilavesi yapılmıştır.³⁴

1.3. 1923 YILI BÜTÇESİNİN ÖZELLİKLERİ

1923 yılı askerî zaferlerin siyasî zaferlere dönüştüğü, belirsizliklerin yaşandığı, diplomatik temasların yoğun olarak yaşandığı bir yıl olarak başlamıştır. Meclis Hükümeti 1923 yılı için yıllık bütçe hazırlama olanağı bulamamış, avans kanunları ve altışar aylık tahsisat kanunları ile bütçe uygulamasını yürütmüştür.³⁵ 1923 yılında çıkarılan ilk avans kanunu, 28 Şubat 1339 (1923) tarih ve 311 sayılı olup, Mart ayı başından itibaren genel hizmetlerde kullanılmak ve aynı yıl bütçesinden mahsubu yapılmak üzere 30.114.255 liranın avans olarak harcanmasına yetki vermektedir.³⁶ İkinci avans kanunu aynı yıl 15 Nisan'da ilk kanuna ek olarak çıkarılmıştır. Kanunda toplam 37.500.000 liranın; 22.000.000 lirası Bahriye, Müdafaa-i Milliye ve askerî fabrikalara verilmek üzere, 15.500.000 lirası da diğer dairelere paylaştırılmak üzere avans olarak onaylanmıştır.³⁷ Yine aynı yılın 30 Eylül tarihinde ilk iki avans kanununa ilaveten yılsonuna kadar yapılacak harcamaların uygulamasında kullanılmak üzere altı aylık tahsisat kanunu çıkarılmıştır. Bu kanunla da toplam 45.059.324 liralık tutar dairelere ödenek olarak verilmiştir. Örneğin bu dönemde saltanat ve hilafet henüz devam ettiği için padişah ve hanedanın kullanması için 218.347 liralık ödenek ayrılmıştır. Büyük Millet Meclisi için ise 238.323 liralık ödenek ayrılmıştır.³⁸ Tablo 2'de 45.059.324 liralık tahsisat kanunuyla çıkarılan ödenek tutarının ayrıntısı belirtilmiştir.

³⁴ A.e., s. 20-23.

³⁵ Yılmaz, a.g.e., s. 212.

³⁶ Maliye Bakanlığı BÜMKO, a.g.e., s. 233.

1923 senesi Birinci Avans Kanunu (28 Şubat 1339 ve Recep 1341) Kanun No:311, Madde:1, Madde 1 – Bin üç yüz otuz dokuz senesi Mart'ı iptidasından itibaren Hidemat-ı Umumiye-i Devlet'e Sarf ve Senei Mezkure Bütçesi'nden mahsubu icra edilmek üzere merbut cetveldeki tertip veçhile otuz milyon yüz on dört bin iki yüz elli beş liranın avans olarak sarfına mezuniyet verilmiştir.

³⁷ Yılmaz, a.g.e. s. 212.

³⁸ Maliye Bakanlığı BÜMKO, a.g.e., s. 25.

Tablo 2: 1923 Senesi İkinci Altı Aylık Devlet Harcamaları

Devair	Lira
Zat-ı Hazret-i Hilafetpenahî ve Hanedan	218 347
Büyük Millet Meclisi	238 323
Duyun-u Umumiye	1 522 211
Muhassasat-ı Zatiye	4 518 835
Maliye	2 026 900
Divan-ı Muhasebat	79 190
Rüsumat	1 396 851
Posta ve Telgraf ve Telefon	1 715 125
İcra Vekilleri Heyeti Riyaseti	33 741
Dâhiliye	1 697 626
Emniyet-i Umumiye	1 597 531
Muavenet-i İçtimaiye	886 276
Sihhiye	719 068
Umum Jandarma Kumandanlığı	4 594 113
Hariciye	638 686
Şer' iye	590 037
Adliye	2 208 637
Maarif	2 033 566
Nafia	885 782
İktisat	1 279 958
Matbuat ve İstihbarat	51 453
Devair-i Mülkiye Yekûnu	28 977 256
Bahriye	1 786 558
Müdafaa-i Milliye	13 000 000
Askerî Fabrikalar	1 295 510
Devair-i Askeriye Yekûnu	16 082 068
YEKÛN-U UMUMÎ	45 059 324

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Milli Mücadele Dönemi Bütçeleri ve Malî Mevzuatı (1920-1923)**, Sayı:1994/27, Ankara, 1994, s. 238.

1923 yılı bütçesinde avans kanunları ve tahsisat kanunu ile belirtilen ödenekler dışında Lozan görüşmelerine gidecek olan heyetin harcamalarının karşılanması adına Dışişleri bütçesine 150.000 lira ödenek verilmiştir. Yine bütçeden faaliyetlerin koordineli sürdürülebilmesi adına Ankara'da ve diğer illerde hükümet konakları inşa edilmesi için ödenek ayrılmıştır. 1923 yılında çıkarılan bütçe bağlantılı kanunların bir özelliği de un ve buğday ithalatında mevcut tarifinin beş katı kadar fazla gümrük resmi alınmasını öngörerek yerli üretimi teşvik etmeyi amaçlamasıdır. Ayrıca bütçenin geçici başka bir uygulaması da savaş esnasında hasar

gören ve düşmanların kaçarken yakıp zarar verdiği illerin yeniden inşa edilebilmesi için il belediyelerine borç vermesidir.³⁹

1923 yılı gelirleri incelendiğinde devlet gelirleri içerisinde vergi gelirlerinin olduğu görülmektedir. Bunun sebebi aşar vergisinin sahip olduğu yüksek paydır.⁴⁰ İlerleyen yıllarda aşarın kaldırılması ile birlikte vergi gelirlerinin dolaylı-dolaysız olma durumuna göre payları değişmiştir. 1923 yılının yoğun bütçe giderlerini karşılamada vergi gelirleri ve diğer gelir kalemleri yetersiz kalmış, bu nedenle gelir artırıcı politikalar uygulanmıştır.

1.4. KURTULUŞ SAVAŞI'NIN FİNANSMANI

Birinci Dünya Savaşı'ndan yorgun çıkmış bir millet için Kurtuluş Savaşı'na başlamak hiç kolay olmamıştır. Savaşı askerî, sosyal, siyasî açılardan göğüsleyebilmek için Türk Milleti elinden gelen tüm çabayı göstermiştir. Bu bağlamda savaşın temel taşlarından biri olan maddi ihtiyaçları karşılamak üzere herkes üzerine düşeni yapmaya gayret etmiştir. Atatürk'ün Samsun'a çıkışından savaşın kazanılmasına kadar süren zaman zarfında savaşı finanse edebilmek için çeşitli yöntemlere başvurmuştur.

Kurtuluş Savaşı'na hazırlık aşamasında Erzurum ve Sivas'ta gerçekleştirilen kongreler hayati önem taşımıştır. Bu kongreler için yapılan giderler Müdafai Hukuk veya Reddi İlhak gibi cemiyetler ve halkın bağışları yardımıyla karşılanmıştır.⁴¹ Ardından özellikle Yunan kuvvetleri ile zorlu mücadelelere giren Kuvayi Milliye birliklerinin ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için halktan vergiye benzer, yükümlülük haline getirilmiş şekilde ayni ve nakdi teberrular (bağış) alınmıştır. Ayrıca iç gümrük vergisi, bazı dolaylı vergiler, pazar ve mezbahe resimleri, askere gitmemek üzere bahaneler sunanlara iki kat fazla hizmet görme yükümlülüğü gibi araçlarla da gelir sağlanmaya çalışılmıştır.⁴² Askerlik Muafiyeti Vergisi Kanunu çıkarılmış, kanuna göre yaşlıları silah altına alınan Müslüman olmayan kişilerin (tüm azınlıklar),

³⁹ A.e., s. 24-25.

⁴⁰ Bilge Aloba Köksal, A. Rasih İlkin, **Türkiye'de İktisadi Politikanın Gelişimi (1923-1973)**, Ankara, Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. Yay., 1973, s. 53-54.

⁴¹ Maliye Bakanlığı BÜMKO, **a.g.e.**, s. 26-27.

⁴² A.e., s. 28.

askerlikten muaf olmak istemeleri durumunda belirli bir bedel ödeyerek muaf kalabilmeleri kararlaştırılmıştır. Bedel ödemek isteyenlerin malî durumları göz önünde bulundurularak 1.000 lira, 600 lira veya 300 lira bedel alınabileceği belirtilmiştir.⁴³ 1920’de Büyük Millet Meclisi’nin açılmasından Sakarya Meydan Muharebesi’ne kadar süren zaman diliminde genel olarak mevcut vergi oran ve miktarları artırılmaya çalışılarak gelir sağlanması planlanmıştır. Açılış sonrası ilk olarak 24 Nisan 1920’de ağnam (hayvan) vergisi oranı dört katına çıkarılmış, hatta bu oran aynı yıl 27 Kasım’da bir kat daha artırılmıştır. Bunun dışında gümrük resmi beş kat artırılmış, emlak, arazi ve temettü vergisi artırılmış, sigara kâğıdı istihlak resmi ve kibrit kutusu üzerinden alınan resim iki kat artırılmıştır. Damga, arziye resmi (ticari eşyanın ambara teslim edildiği gün dâhil olmak üzere iki gün geçtikten sonra geçen her gün için alınan bedel) artırılmış, oyun kâğıtlarından alınan istihlak resmi beş kat artırılırken, kahve ve gazino gibi mekânlarda bulunan bilardo, tavla, satranç tahtaları ve dama gibi oyun araçlarından 300 kuruş resim alınması kararlaştırılmıştır.⁴⁴ Bu dönemde alınan gelir artırıcı tedbirlerden en önemlisi Temettü Kanunu adıyla çıkarılan ve gelir çeşidine göre alınan vergilere 5 veya 10 kat zam yapılmasını öngören kanundur. Ayrıca bu kanuna göre daha önce vergiden muaf tutulan şehir kasaba dışındaki sınaî müesseseler de vergi kapsamına alınmıştır.⁴⁵

Sakarya Meydan Muharebesi’ne yaklaşıldığı dönemde savaşın finansmanı için daha önce uygulanan gelir artırıcı tedbirlerin yetmeyeceği düşünülmüş ve tüm halkı seferber eden Tekâlif-i Milliye Emirleri açıklanmıştır. Bu emirlere göre yoksul haneler hariç her hane, giyecek eşya sağlamakla yükümlüdür.⁴⁶ Halk ve tüccar elindeki gıda, mamul, yarı mamul vb. ürünlerin % 40’ını vermekle, kendi taşıtıyla ayda bir kez parasız olarak asker taşımakla mükelleftir. Sahipsiz ve ülkeyi terk edenlerin bırakmış olduğu tüm malların devletçe sahiplenilmesi, halkın elindeki cephaneye ve silahlara ihtiyaç doğrultusunda el konulması gibi birçok olağanüstü gelir artışı sağlayacak tedbirler alınmıştır.⁴⁷ Savaş yoğun çabalar sonucu kazanılmıştır

⁴³ Müderrisoğlu, **a.g.e.**, s. 349.

⁴⁴ Maliye Bakanlığı BÜMKO, **a.g.e.**, s. 29-31.

⁴⁵ **A.e.**, s. 30.

⁴⁶ Hikmet Özdemir, **Tekalif-i Milliye**, İstanbul, Cumhuriyet Yay., 2001, s. 35.

⁴⁷ Müderrisoğlu, **a.g.e.**, s. 485.

ancak tam olarak millet bağımsızlığını elde etmiş değildir. Bunun için Büyük Taarruz planlanmakta fakat yine malî sıkıntılara karşı tedbirler alınması ihtiyacı duyulmaktadır. Mevcut durumda ihtiyaçların bütçeden karşılanmasının imkânsız olduğu bilindiğinden ek gelir kaynaklarına başvurulmaya çalışılmıştır. Bu nedenle mevcut vergilerde oran artışı ve yeni vergiler koyma yöntemleri uygulanmıştır. Yeni uygulamaya konan vergiler deniz taşıtları vergisi, askerî ulaştırma kanunu ile alınacak olan ve askerlik görevini yapamayacaklardan alınacak nakdi bedellerdir.⁴⁸

Kurtuluş Savaşı'nın finansmanında dış yardımlar da kullanılmıştır. Meclis, Osmanlı döneminde alınan dış borçların yol açtığı felaketleri göz önünde bulundurarak dış borçlanma yoluna gitmemiştir. Bu süreçte karşılığı olmayan ve karşı ülkeye bağlılık hissetmeyecek şekilde bazı dış yardımlar kabul edilmiştir. Yapılan yardımların en önemlisi Türk milleti ile o dönemde benzer kurtuluş mücadelesini vermeye çalışan Sovyet Rusya'ya aittir. Sovyet Rusya aralıklı olarak toplamda 11 milyon altın ruble ve 100 bin lira değerinde parasal yardım, ilaveten silah ve cephane yardımı yapmıştır.⁴⁹ Bunun dışında Hint Müslümanları maddi, manevi desteklerle 125 bin İngiliz lirasını Meclis'e ulaştırmışlardır.⁵⁰ Son olarak, Fransızların işgalden vazgeçip ülke topraklarından ayrılırken bıraktığı silah ve cephanelikler de savaş finansmanında kullanılmıştır. Bırakılan silah ve cephane toplam 10.089 adet tüfek ve 1.505 sandık mermiden oluşmaktadır. Ayrıca Fransızlar iyi durumdaki 10 adet uçağı da hediye etmişlerdir.⁵¹

⁴⁸ Maliye Bakanlığı BÜMKO, **a.g.e.**, s. 48-51.

⁴⁹ **A.e.**, s. 52-53.

⁵⁰ Yılmaz, **a.g.e.**, s. 111.

⁵¹ Müderrisoğlu, **a.g.e.**, s. 554.

II. BÖLÜM

KURULUŞTAN SAVAŞ SONRASI DÖNEME EKONOMİK GELİŞMELER

2.1. 1923-1950 DÖNEMİNDE GENEL EKONOMİK DURUM

2.1.1. Lozan Antlaşması ve İzmir İktisat Kongresi'nin Ekonomiye Etkileri

Birinci Dünya Savaşı'ndan yenilgi ile ayrılan ve işgale uğrayan Osmanlı İmparatorluğu beraberinde ciddi siyasî, sosyal, ekonomik sıkıntılar yaşayarak yıkılmış ve yerine Anadolu topraklarındaki kurtuluş mücadelesini kazanan Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Büyük Taarruz ve Başkumandanlık Meydan Muharebesi'nin kazanılmasıyla tüm işgalci devletler Türkiye'den çıkarılmış ve bağımsızlık ilan edilmiştir.¹ Dolayısıyla İtilaf Devletleri ile Lozan Barış görüşmeleri için ilk olarak 1922'de masaya oturulmuştur.² Siyasî arenada bağımsızlığını ilan etmek amacını güden Türkiye, karşısında bazı imtiyazları ve kapitülasyonları devam ettirmek isteyen, maddi anlamda savaş masrafları ve Osmanlı borçlarını üzerine yıkmak isteyen devletler bulmuştur.³ Bu teklifleri kabul edemeyeceğini bildiren Türkiye görüşmelerden ayrılınca toplantıya ara verilmiştir.⁴

Meclis Hükümeti siyasî bağımsızlığın tam anlamıyla malî ve ekonomik bağımsızlık da kazanılırsa elde edilebileceğini düşündüğünden 1923'te İzmir İktisat Kongresi'ni düzenlemiştir. Kongreye ekonomik düzende rol alan tüccar, çiftçi, sanayi erbabı ve işçilerle birlikte şirket, banka, borsa vb. müesseselerin temsilcileri de olmak üzere çeşitli gruplar katılmıştır.⁵ Kongrede genel olarak kredi meselesi, ziraî ve sınaî düzenlenmesi ve arttırılması, gümrük meseleleri, vergi ve ulaşım araçları konuları ele alınmıştır.⁶ Kredi imkânı sunacak bankalar kurulması, serbest gümrük politikasından vazgeçilerek Türkiye'nin himayesinde belirlediği ölçülerle

¹ Shaw, **a.g.e.**, s. 431-434.

² Fehmi Nuza, **Atatürk'ün Milli Dış Politikası**, C:I, Ankara, Kültür Bakanlığı Yay., 1981, s. 65.

³ Ayşe Afet İnan, **Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Birinci Sanayi Planı 1933**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yay., 1972, s. 11.

⁴ Yılmaz, **a.g.e.**, s. 165.

⁵ Akbank, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi 1923-1978**, Haz. Memduh Yaşa, İstanbul, Akbank Kültür Yay., 1980, s. 77.

⁶ A.Gündüz Ökçün, **Türkiye İktisat Kongresi 1923-İzmir Haberler-Belgeler-Yorumlar**, 4. bs., Ankara, Sermaye Piyasası Kurulu, 1997, s. 55.

gümrük konusuna yön verilmesi, sınaî ve ziraî müesseselerin, kooperatiflerin kurulması, özellikle tarımsal üreticileri sıkıntıya sokan aşar vergisinin kaldırılması başta olmak üzere vergilerle ilgili düzenlemeler yapılması, elde edilecek üretimin yurtiçi ve yurtdışında dolaşımının sağlanması için demiryolları, karayolları yapımının hızlandırılması gibi fikirler tartışılmıştır.⁷

Yurtiçinde olumlu karşılanan kongre dış ülkelerde de yankı bulmuştur. Kongre sonrası Lozan görüşmeleri tekrar başlamış ve sözleşme genel anlamda Türkiye'nin istediği şekilde sonuçlanmıştır. Hatay hariç (1939'da netleşiyor)⁸ sınırlarımız belirlenmiş, kapitülasyonlar kaldırılmış, ermeni sorunu, nüfus mübadelesi, Osmanlı borçlarının durumu gibi birçok konu görüşülmüş ve karara bağlanmıştır.⁹ Borcun bir kısmının Türkiye tarafından kabul edilmesi konusuna ilişkin, Türkiye ödemeyi kabul etmediği takdirde dış ülkelerle ekonomik ve siyasi ilişkilerinde sorun yaşayabilme ihtimalinin yüksek olacağı anlaşıldığından mutabakata varma yoluna gidilmiştir. Borcun paylaşılması konusunda Türkiye'nin Osmanlı borçlarından payına düşen tutarlar, ödenmek üzere 01.12.1928 tarihinde TBMM tarafından onaylanmıştır.¹⁰ Anlaşmaya göre Türkiye'nin yapacağı ödemeler Tablo 3'te belirtildiği şekilde belirlenmiştir.

Tablo 3: Lozan Anlaşması'yla Türkiye'ye Devredilen Osmanlı Borçları, 1929-1952

TARİH	ÖDEME (YILLIK) (ALTIN LİRA)
1929- ' 36	2.000.000
1936- ' 42	2.380.000
1942- ' 47	2.780.000
1947- ' 52	3.180.000

Kaynak: Parvus Efendi, **Türkiye'nin Malî Tutsaklığı**, Haz. Muammer Sencer, İstanbul, May Yayınları, 1977, s. 204.

1952'den sonra yılda 3.400.000 sterlin veya eşdeğeri döviz ödenecekti. Toplamda Türkiye'ye 107.528.463 altın liralık borç devredilmiştir. Ancak 1930'da

⁷ Tezel, **a.g.e.**, s. 149-150.

⁸ Oral Sander, **Siyasî Tarih 1918-1994**, 11. bs., Ankara, İmge Kitabevi Yay., 2003, s. 96-98.

⁹ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasî Tarihi 1914-1980**, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 1983, s. 321-326.

¹⁰ Yılmaz, **a.g.e.**, s. 229.

ortaya çıkan ekonomik kriz sebebiyle Türkiye'nin talebi üzerine karşılıklı görüşmeler sonucunda yıllık ödemelerin 700.000 altın liraya düşürülmesi kararlaştırılmıştır.¹¹

Lozan görüşmeleri ve İktisat Kongresi, özellikle dünyaya ve kendi milletine yeni kurulan bir devletin gidişatının nasıl olacağı konusunda fikir verme açısından önemli olmuştur.

2.1.2. Yeni Türk Devleti'nin İktisadi Bağımsızlık Çabası (1923-1929)

Cumhuriyetin kuruluşu ile başlayan bu dönem, ekonomik anlamda genel olarak dışa açık, devlet müdahalesinin minimum düzeyde tutularak özel sektör eliyle serbest piyasa koşullarında sanayileşmenin planlandığı, bunun için sermaye birikimi oluşturup yatırım yapacak bir girişimci sınıfının oluşturulmaya çalışıldığı ve özel sektörün kârlı bulmadığı ya da yetersiz kaldığı alanlarda da devlet müdahalesinin devreye gireceği düşünülen bir karma ekonomik sistem modelini içeren dönem olmuştur.¹²

Kuruluş dönemi öncesinde savaş, hastalıklar, göç, toprak kaybı gibi nedenlerle ciddi oranda azalan nüfusun da etkisiyle kişi başına düşen gelir 1926'da 15 Osmanlı altın lirası olarak 1913'teki 11 altın lira seviyesine oranla artmıştır. Buna göre cumhuriyetin ilk yıllarında belirli oranda bir büyüme sağlandığı söylenebilir. Yine bu dönemde, nüfusun yaklaşık % 80'i tarım sektöründe, % 9'u sanayi ve % 11'i de hizmetler sektöründe çalışmaktadır. Dolayısıyla sanayinin gelişmesini sağlayacak girişimci sınıf için tarım teşvikleri önemli rol oynamaktadır.¹³ Diğer yandan yerli üretimin korunması da sanayinin gelişmesinde etkili olabilecek olmasına rağmen Lozan Antlaşması ile 5 yıl boyunca gümrük tarifelerinin aynı seviyede tutulacağı kabul edilmesinden dolayı himaye sağlanamamıştır. İthalat ve ihracat seviyeleri 1923-1925 yılları arasında yükselmiş, sonraki yıllarda gerilemiştir. Ancak 1929'a yaklaşıldığı yıllarda gümrük kanununun çıkacağı beklentisiyle ithalat talebi ani bir artış göstermiş ve dış ticaret dengesi iyice bozulmuştur. Türkiye bu dışa açıklık

¹¹ Parvus Efendi, **Türkiye'nin Malî Tutsaklığı**, Haz. Muammer Sencer, İstanbul, May Yayınları, 1977, s. 204-205.

¹² İstiklal Yaşar Vural, "Atatürk Dönemi Maliye Politikaları: Liberal İktisattan Karma Ekonomiye," **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:20, Kütahya, 2008, s. 78-80.

¹³ Tezel, a.g.e., s. 111-112.

nedeniyle kapitalist dünya piyasasıyla bütünleşmiş, ihracata oranla daha fazla artan ithalat dış ticaret açıklarına sebep olmuştur. Bu durum 1929 Dünya Bunalımı'na kadar devam etmiştir.¹⁴

Dönemin maliye ve para politikasına baktığımızda; denk bütçe ve düzgün ödeme politikası ile sağlam ve istikrarlı para politikası izlenmiştir. Türkiye'nin ilk bütçesi 1924 malî yılı bütçesidir.¹⁵ 1924 yılı bütçesi fazla vermiş ancak 1925 yılı bütçesi açık verilerek kapatılmıştır.¹⁶ Bu durumun oluşturduğu rahatsızlık nedeniyle ödeneklerin kısılmaya çalışılması, gelirlerin düzenli bir biçimde elde edilmeye çalışılması yoluna gidilmiştir. Özellikle 1925 tarihinde bütçe gelirlerinin büyük kısmını oluşturan Aşar Vergisi'nin kaldırılmasına ilaveten dış ticaret açığının etkisi, savaş tahribatının tamiri vb. nedenlerle bütçede daha büyük açık oluşmuştur.¹⁷ Aşar vergisinin kaldırılmasıyla oluşan boşluğu kapamak ve devlet gelirlerini arttırmak için muamele vergisi, yol vergisi, veraset ve intikal vergisi, kazanç vergisi gibi yeni vergi düzenlemeleri getirilmiştir. Vergiler genel olarak dolaysız vergilerden dolaylı vergilere kaymıştır.¹⁸ Ayrıca devlet giderler üzerinde sıkı tedbirler alarak elde edilen gelir ölçüsünde harcama yapmıştır. Uygulama olumlu sonuç vermiş ve 1926'dan itibaren dönemin sonuna kadar denk bütçe sağlanmıştır.¹⁹

Kuruluş döneminde genişlemeci maliye politikası, borçlanma, emisyon hacmi artışı gibi araçlar kesinlikle kullanılmamıştır.²⁰ Bu dönemde sağlam, istikrarlı para politikası benimsenmiştir. Paranın değerinde 1920'lerde başlayan düşüşler devam ettiği için rahatsızlık duyulup Türk parasına istikrar getirilmeye çalışılmışsa da, bu dönemde başarılı sonuçlar elde edilememiştir. Devralınan borç taksitlerinin ve gümrük tarifelerini değiştirememenin olumsuz etkisi istikrar sağlanmasını

¹⁴ Akbank, **a.g.e.**, s. 338.

¹⁵ Nevin Coşar, "Denk Bütçe-Sağlam Para Politikası ve Devletçilik (1924-1938)," **Türkiye'de Devletçilik**, Der. Nevin Coşar, İstanbul, Bağlam Yay., 1995, s. 259.

¹⁶ **A.e.**, s. 282.

¹⁷ **A.e.**, s. 260.

¹⁸ Vural, **a.g.m.**, s. 86-89.

¹⁹ **A.e.**, s. 84.

²⁰ **A.e.**, s. 82.

engellemiştir. Para ve kredi politikalarına yön verecek bir Merkez Bankası'nın da olmayışının etkisi ile sorun devam etmiştir.²¹

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında daha önce Osmanlı Devleti'nde olduğu gibi para ve kredi piyasası yabancıların elinde olmuştur. Merkez Bankası olmadığından, ilgili işleri de yabancı bir banka olan Osmanlı Bankası yürütmüştür.²² Bu duruma son verip, güçlü bir bankacılık sistemi ve sermaye piyasasının oluşturulması için ticaret, tarım, inşaat ve sanayi alanında faaliyet gösterecek banka kurma çalışmalarına başlanmıştır. Özel sektör gerekli yatırımı yapacak halde olmadığından yatırımların devlet tarafından yapılması zorunlu hale gelmiştir. 1923-1929 yılları arasında kurulan bankalar Türkiye İş Bankası, Sanayi ve Maadin Bankası ile Emlak ve Eytam Bankası olmuştur.²³ Kurulan bankalar kredi ihtiyaçlarını temin etmek, ülkede tasarrufun ve mevduatın gelişmesine yardımcı olmak, ulusal bankacılığı geliştirmek, tasarruf mevduatı hesaplarının gelişmesini sağlamak, çeşitli şirketlerin kuruluşuna iştirak ve yardım etmek, çiftçiye kredilendirmede bulunmak, tarımın gelişmesini sağlamak, sanayi ve maden üretiminin geliştirilmesine yardımcı olmak, inşaat sektörüne kredi sağlayarak ülkenin yeniden imarına olanak sağlamak gibi birçok görevi üstlenmişlerdir.²⁴

Cumhuriyetin ilk döneminde sanayi gelişiminin sağlanması için ciddi manada çaba gösterilmiştir. Ekonomik kalkınmada sanayinin rolünün yüksek olduğu bilindiğinden İzmir İktisat Kongresi'nde de görüşüldüğü üzere çeşitli düzenlemelere gidilmiştir.²⁵ 1927 yılında 1913 tarihli Teşvik-i Sanayi Kanunu gözden geçirilerek yeni düzenlemelerle hayata geçirilmiştir.²⁶ Demiryolu ve karayolu yapımının devlet tarafından hızla yapımına başlanması, bu sayede ülke içinde ürünlerin piyasalara kolayca ulaştırılarak ticari kazançların oluşumuna yardım edilmesi, bu kazançların da sanayiye geliştirecek sermaye birikimini sağlamaya yönlendirilmesi, ithal ürünlerine

²¹ Coşar, **a.g.e.**, s. 261.

²² Zafer Toprak, **Türkiye'de Milli İktisat (1908-1918)**, Ankara, Yurt Yay., 1982, s.137.

²³ A.Gündüz Ökçün, "1909-1930 Yılları Arasında A.Ş. Olarak Kurulan Bankalar," **Türk İktisat Tarihi Semineri Metinler/Tartışmalar 8-10 Haziran 1973**, Ed. Osman Okyar, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yay., 1975, s. 439-443.

²⁴ Öztin Akgüç, "Atatürk Döneminde Bankacılık," **Atatürk Döneminde Türkiye Ekonomisi Semineri**, İstanbul, Yapı ve Kredi Bankası Yay., 1982, s. 156-161.

²⁵ **A.e.**, s. 93.

²⁶ Akbank, **a.g.e.**, s. 180.

karşı artık ülke içinde bölgelere taşınabilecek yerli ürünlerin himaye edilmesi, sanayicilere ucuz devlet arazisi sağlanması, makine-hammadde-teçhizat ithalinde ve bazı vergilerde muafiyetler sağlanması ve daha birçok uygulamalarla sanayi teşvik edilmiştir. Ancak yine de tüm teşviklere rağmen özel teşebbüs eliyle sağlanması beklenen gelişme sağlanamamıştır.²⁷ İnşa edilen yollar devlet bütçesinden karşılanmıştır. Örneğin, demiryolu inşaatlarına henüz Cumhuriyet'in birinci yılı bitmeden genel bütçenin % 6,9'u oranında bir başlangıç ödeneği verilmiştir.²⁸

1923-1929 döneminde tarım sektörüne göz atıldığında en önemli adımlardan biri olarak 1925 yılında Aşar Vergisi'nin kaldırılmış olması görülmektedir. Tarımsal üretimin çoğu, küçük ve orta ölçekli aileler tarafından yürütüldüğünden, kaldırılan verginin köylü üzerinde oluşturduğu ciddi yük hafifletmiştir. Büyük arazi sahipleri için de hafifletici etki sağlanmıştır.²⁹ Devlet bir başka uygulamasında tarım kesiminin kredi sağlayabilmesi için Ziraat Bankası'nı yapılandırmaya çalışmıştır. Banka'nın sermayesine bütçeden aktarma yaparak Osmanlı Bankası'nın Ziraat Bankası'na kredi açmasını sağlamıştır. 1925'in sonunda, bankaya sağlanan yeni fonlar 7 milyon TL'yi bulmuş, bankanın artarak ilerleyen nominal sermayesi 1930'a gelindiğinde 100 milyon TL'ye yükselmiştir. Ancak banka bu dönemde tarımsal kredi yerine daha çok ticari kredi imkânı sunmuş ve bu imkânlardan da ticaretle uğraşan büyük çiftçiler daha fazla yararlanmışlardır.³⁰ Bunun dışında devlet yine 1926-1929 döneminde tarımda makine kullanımını teşvik etmek amacıyla vergi bağışı, vergi iadesi gibi yöntemlere başvurmuş ve iade edilen vergi tutarlarını finanse etmek için bütçeden belirli tutarı çiftçilere aktarmıştır.³¹ Son olarak, ele aldığımız dönemde kabuklu ve kuru meyveler, tütün, pamuk gibi tarımsal ürünlerin ihracatının yanı sıra gıda malları ithalatı da yapılmıştır.³² 1930 öncesindeki bu dönemde dış dünyaya açık bir yapıda olunmasının da etkisiyle tarımsal ürünleri de kapsayacak şekilde mal ticaretinde açık verilmiştir.³³

²⁷ Vural, **a.g.m.**, s. 89-91.

²⁸ Bkz. Ek-2 Başlangıç, Yılları Ödenekleri ve Harcamalar (1924).

²⁹ Akbank, **a.g.e.**, s. 596.

³⁰ Tezel, **a.g.e.**, s. 408-409.

³¹ **A.e.**, s. 417.

³² Akbank, **a.g.e.**, s. 132.

³³ Tezel, **a.g.e.**, s. 116-118.

2.1.3. Bunalım Sonrası Sıkı Ekonomi Politikaları ve Devletçilik (1929-1939)

2.1.3.1. 1929 Dünya Bunalımı'nın Ekonomiye Etkisi

1929 Büyük Dünya Bunalımı ile başlayan dönem, önceki süreçte liberal ekonomi politikalarından hedeflenen sonucun elde edilememesi, özel sektörün beklenen gelişimi gösterememesi, 1929 Bunalımı'nın dünya genelinde birçok ülkeyle birlikte Türkiye'yi de olumsuz yönde etkilemesi, devlet müdahalesinin olmaması gerektiğini savunan klasik ekonomi politikalarının Bunalım'ı çözememesi ve Sovyetler Birliği'nde uygulanmakta olan planlı ekonominin olumlu sonuçlar veriyor olması gibi bir takım sebepler neticesinde Türkiye, ekonomi politikasını devletin müdahalesi ile planlı bir sanayileşme politikası yönünde değiştirmiştir.³⁴

Büyük Dünya Bunalımı Amerika'da başlamıştır. 24 Ekim 1929'da bir borsa paniği ile başlayan bu bunalım ABD ile sınırlı kalmayıp diğer ülkelere de yayılmış ve sonuçları bakımından kapitalist sistemin dönüm noktası olmuştur.³⁵ Türkiye krizin etkilerini dünya piyasaları ile daha fazla entegre olmuş sanayi ülkelerine nazaran daha hafif atlattığı olmasına rağmen ciddi sorunlarla karşılaşmıştır.³⁶ Bunalım'ın Türkiye ekonomisi üzerine etkisi, paranın değeri ve dış ticaret üzerindeki olumsuzluklarla başlamıştır. İhracattaki düşüşle birlikte Lozan Antlaşması'nın gümrük tarifelerini sınırlayan hükümlerinin sona ereceğinin bilinmesinden kaynaklanan aşırı ithalat dış ticaret dengesinin, bu ise iç ticaret hadlerinin bozulmasına neden olarak ödemeler bilânçosu açığının artmasına yol açmıştır.³⁷ Hammadde ve tarımsal ürünlerde sanayi ürünlerine oranla daha yüksek fiyat düşüşü yaşanmış, bu durum yoğun olarak tarım ile uğraşan bir topluma sahip devletin gerilemesine sebep olmuştur.³⁸ Bozulan ticaret hadleri, Dünya Bunalımı'nın fiyatlar üzerindeki olumsuz etkisi, Osmanlı borç taksitlerinin başlaması,³⁹ Merkez Bankası'nın olmayışı gibi etkenlerle paranın değerinde meydana gelen aşınmanın

³⁴ Vural, **a.g.m.**, s. 95-96.

³⁵ Nalân Ölmezoğulları, **Ekonomik Sistemler ve Küreselleşen Kapitalizm**, 4. bs., Bursa, Ezgi Kitabevi, 2003, s. 73.

³⁶ İlhan Tekeli, Selim İlkin, **1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları**, Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 1977, s. 88.

³⁷ Pamuk, **Osmanlıdan Cumhuriyete Küreselleşme, a.g.e.**, s. 174.

³⁸ **A.e.**, s. 173.

³⁹ Vural, **a.g.m.**, s. 100-101.

büyüklüğü paranın değerini ciddi oranda düşürerek Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu çıkarılmasına neden olmuştur.⁴⁰ Bu nedenle para politikası olarak fiyat istikrarının sağlanması, enflasyonun önlenmesi, halkın tasarruflarını yatırıma dönüştürecek sağlam bir bankacılık sisteminin kurulması hedeflenmiştir.⁴¹

Cumhuriyet'in ilk yıllarında özel teşebbüs eliyle kalkınma politikasının sermaye birikimini, sanayileşmeyi, kalkınmayı sağlayamadığı ve 1929 Bunalımı'nda devlet müdahalesini reddeden görüşlerin hâkim olduğu ülkelerde ekonomik sarsıntılar yaşandığı gerçeğinin görülmesi devletin iktisadî hayata müdahalesi zorunluluğunu ortaya koymuştur. Bu doğrultuda özel teşebbüsü esas tutmakla beraber ülkeyi en hızlı şekilde refaha kavuşturmak için özellikle iktisadî alanda devlet müdahalesini artırmayı savunan devletçilik politikası benimsenmiştir. Bu modelde devlet özel teşebbüsün yapamadığı ve cazip bulmadığı alanlarda faaliyet gösterip ülkenin hızla sanayileşmesi için etkin rol alacaktır.⁴² Özel girişimlerin sermaye yetersizliği, ülkenin içinde bulunduğu kaçınılmaz kalkınma zorunluluğu özellikle sanayi sektörü olmak üzere iktisadî sahada devletin müdahalesini zorunlu kılmaktadır. Türkiye'de devletçilik politikası 1931 tarihinde uygulanmaya başlanmış, 1937'de anayasaya eklenmiş ve 1950 yılına kadar iktidar partisi tarafından uygulanmaya devam etmiştir.⁴³

2.1.3.2. Devletçilik Politikası Etkisinde Ekonomik Gelişmeler

Devletçiliğin temel hedefleri; paranın değerini koruyarak ödemeler bilânçosunu iyileştirmek, ekonomik büyümeyi ve bağımsızlığı sağlamak, tarımsal ve sosyal reformlar yaparak yaşam standartlarını yükseltmek, özellikle sanayi alanında ithal ikameci politikanın da desteğiyle üretim artışı sağlayarak hızla kalkınmak olmuştur.⁴⁴ Bu yaklaşım doğrultusunda; devlet öncelikli olarak 1933'te Beş Yıllık

⁴⁰ Yılmaz, **a.g.e.**, s. 247-248.

⁴¹ Tekeli, İlkin, **a.g.e.**, s. 130.

⁴² Aytekin Altıparmak, "Türkiye'de Devletçilik Döneminde Özel Sektör Sanayiinin Gelişimi," **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:13, 2002, s. 40.

⁴³ İnan, **a.g.e.**, s. 19.

⁴⁴ Altıparmak, **a.g.m.**, s. 41.

Sanayi Planı hazırlamıştır.⁴⁵ 1934 yılında uygulanmaya başlanan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı hazırlanan ilk sanayi planıdır. Planın başlıca amaçları arasında tarımsal üretim ve doğal kaynaklara dayalı sınaî üretim yapılması, özellikle ithalata konu olan temel tüketim mallarının yurt içinde üretimine öncelik verilmesi ve kurulacak sanayi birimlerinin hammadde ve işgücü kaynaklarına yakın yerlere konumlandırılması hususları sayılabilir.⁴⁶ Plan; Dokuma Sektörü (Pamuk, Kendir, Yün), Maden Sektörü (Demir-Çelik, Kükürt, Bakır), Kâğıt Sektörü (Selüloz), Kimya Sektörü (Sunî İpek, Fosforik Asit, Süper Fosfat, Kireç Kaymağı, Posata, Kibrit), Taş-Toprak Sektörü (Cam, Çimento, Şişe, Seramik) gibi alanlarda 20 kadar fabrika kurulmasını hedeflemiştir.⁴⁷

Planın finansmanında Sovyetler Birliği'nden dokuma sanayiinde kullanılmak üzere alınan 10,5 milyon TL kredi ve her yıl bütçeden ayrılacak 6 milyon TL'nin kullanılması kararlaştırılmıştır.⁴⁸ Tüm hedeflenenlerin gerçekleştirilebilmesi için farklı dallarda yapılacak uygulamalara ihtiyaç duyulmuştur. Bunlardan biri ulaştırma sektöründe devlet yatırımlarını artırmaktır. Daha önce bahsedildiği üzere cumhuriyetin ilk yıllarında demiryolu yapımına ağırlık verilmiş ve maliyeti bütçeden karşılanmıştır. 1928'de devlet bütçesinin % 13,98'i, 1930'da % 12,57'si demiryolu inşaatlarına ayrılmıştır. Bu oran 1929 dünya ekonomik bunalımının etkisiyle 1932'de % 4,14'e düşmüştür. 1933'te buhranın etkisinin azalmasıyla bütçeden demiryolları inşaatlarına ayrılan pay tekrar artmışsa da 1920'lerin sonundaki miktara hiçbir zaman ulaşamamıştır. Zorunluluklar nedeniyle 1940'lara kadar yol yapımı için bütçeden yüksek pay ayrılmasına devam edilmiştir.⁴⁹

Hedeflerin gerçekleştirilmesi için bir diğer gereklilik ise devlet öncülüğü ve sermayesi ile sanayiye destekleyecek bankaların kurulmasıdır. 1930-1938 döneminde kurulan devlet bankaları Merkez Bankası, Sümerbank, İller Bankası (Belediyeler

⁴⁵ Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Çev. Metin Kıratlı, 4. bs., Ankara, Türk Tarih Kurumu Yay., 1991, s. 285.

⁴⁶ Yakup Kepenek, **Gelişimi, Üretim Yapısı ve Sorunlarıyla Türkiye Ekonomisi**, 3. bs., Ankara, Teori Yay., 1986, s. 69.

⁴⁷ Akbank, **a.g.e.**, s. 184-185.

⁴⁸ Kepenek, **a.g.e.**, s. 70.

⁴⁹ İsmail Yıldırım, "Cumhuriyet Dönemi Demiryolu İnşaatlarının Malî Kaynakları ve İlk Borçlanmalar," **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C:XV, Sayı:44, Temmuz 1999, s. 603.

Bankası), Etibank, Denizbank, Halk Bankası'dır. Buna karşılık yabancı bankaların sayısı gerek izlenen bankacılık politikası, gerekse 1929 ekonomik bunalımının etkisiyle azalmıştır. Dünya Bunalımı'nın yarattığı olumsuz ortama rağmen, Türkiye'de sanayileşme hareketi ile olumlu sonuçların alınmasında yeni kurulan ve yeniden yön verilen bankaların çok büyük ve önemli katkıları olmuştur. Bu bankalar arasından özellikle Sümerbank ve Etibank sanayileşmede önemli görevler üstlenmiştir.

1933 tarihinde 20 milyon TL devlet sermayesi ile kurulan Sümerbank'ın asıl görevi sanayi planının uygulanmasıydı. Bankanın görev alanına giren işler, Devlet Sanayi Ofisi'nden devralınacak olan fabrikaları işletmek, devletin özel kuruluşlarda sahip olduğu iştirakleri yönetmek ve devlet sermayesi ile kurulacak olan tüm sınaî kuruluşların etüt ve projelerini hazırlayarak, bu projeleri kurmak, yönetmek ve gerekli sınaî kuruluşları sermayesi ölçüsünde projeye katmak, yurda ve kendi fabrikalarına gerekli işgücünü yetiştirmek, her türlü bankacılık işlemleri yapmak, sanayinin gelişmesi için gerekli önlemleri almaktı. Etibank ise sanayileşmeye yardımcı olarak özellikle yeraltı kaynaklarından etkin verim alınabilmesi için hizmetlerde bulunmuştur.⁵⁰ BBYSP bu gelişmelerin yardımıyla başarıyla uygulanmıştır. Planın uygulandığı 1934-1938 döneminde milli gelir ortalama % 6 oranında büyümüş; 1934-1935 yıllarındaki % 9'luk düşüş çıkarıldığında, sanayi sektörünün milli gelirdeki payı da 1927'de % 10'dan 1938'de % 16'ya yükselmiştir.⁵¹

BBYSP uygulamasının genel olarak başarılı olmasıyla birlikte İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı hazırlanmış, ancak İkinci Dünya Savaşı'nın başlamış olması sebebiyle uygulanamamıştır. Bu planda da ithal ikameci sanayi politikaları ile yerli üretimi artırmak, ara malı ve yatırım malı üretecek tesisler kurmak, ihracatı artırmak hedeflenmişse de savaş engelleyici olmuştur.⁵² Genel olarak değerlendirdiğimizde bu dönemde sanayi gelişmiş tüketim mallarındaki yerli üretim ihtiyacını karşılayarak ithalata rekabet edebilmiştir. Kamu kesimi özel kesimi tamamlayıcı unsur olarak

⁵⁰ Akbank, **a.g.e.**, s. 470-471.

⁵¹ Altıparmak, **a.g.m.**, s. 42.

⁵² Mehmet Akif Tural, **Atatürk Devrinde İktisadi Yapılaşma ve Celal Bayar (1920-1938)**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı .Yay., 1987, s. 146.

hareket etmiş ve onu geliştirici koruyucu kanunlar çıkarmıştır. Özel kesim sanayi işletmeleri sayısında ve hâsılasında artışlar meydana gelmiştir.⁵³

1929-1938 döneminde para politikası açısından gerçekleşen en önemli gelişme 11 Haziran 1930 yılında Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın kurulmasıdır.⁵⁴ TCMB, Türk parasının değerini korumaya yönelik tüm önlemleri almak, para piyasasını düzenlemek gibi önemli faaliyetlerde bulunarak ekonomik kalkınma sürecine yardımcı olmaya çalışmıştır.⁵⁵ Parasal faaliyetler artık Merkez Bankası'nın kontrolüne geçtiğinden Osmanlı Bankası'nın resmi görevleri sona ermiştir.⁵⁶ TCMB'nin enflasyona yol açan emisyon artışı yapması kesinlikle düşünülmemiş ve paranın değerini koruyacak şekilde dikkatle yönetilmiştir. Osmanlı borçlarının yükü, Lozan'ın gümrük tarifelerindeki sınırlayıcı hükümlerinin devre dışı kalacağı beklentisinin olumsuz etkisiyle 1929 Bunalımı'nın etkisinin birleşerek ihracatı azaltıp ithalatı artırması, dış ticaret açığının büyümesi, hammadde ve tarım ürünleri fiyatlarının çöküş yaşaması gibi birçok sebepten dolayı Türk parasının değer kaybedişini, istikrarsızlığını, yeni kurulan TCMB'nin paranın değerini korumaya yönelik çıkardığı kanunun da yardımıyla kısa zaman içerisinde toparlamaya çalışmıştır. Zaman içinde paranın değeri diğer para birimleri karşısında yükseltilmiştir.⁵⁷

Ele alınan dönemde bütçe politikası olarak denkliğin sağlanmaya çalışılmasından taviz verilmemiştir. Ancak 1930'da denk bütçe sağlanmasına rağmen 1934 yılına kadar bütçe açık vermiştir. 1934-1938 yıllarında ise bütçe fazla vermiştir. Verilen bütçe açıklarına Dünya Bunalımı'nın etkisi ve kamu yatırımlarının finansmanı sebep olmuştur. Bütçe açıklarını telafi etmek ve yeniden denk bütçe-düzenli ödeme ilkesini gerçekleştirmek için devlet çaba sarf etmiştir.⁵⁸ Bütçe gelirlerinin büyük kısmını oluşturan vergilerden bazıları üzerinde değişiklik yapılırken, bazı vergiler de uygulamaya yeni konmuştur. Bina vergisi, muvazene

⁵³ Altıparmak, **a.g.m.**, s. 42.

⁵⁴ Akgüç, **a.g.e.**, s. 161.

⁵⁵ Akbank, **a.g.e.**, s. 469.

⁵⁶ Edhem Eldem, **Osmanlı Bankası Tarihi**, Çev. Ayşe Berktaş, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yay., 2000, s. 401.

⁵⁷ Tezel, **a.g.e.**, s. 172.

⁵⁸ Vural, **a.g.m.**, s. 98-99.

vergisi, iktisadî buhran vergisi, hava kuvvetlerine yardım vergisi yeni belirlenirken, kazanç vergisi, arazi vergisi, muamele vergisi kalemlerinde de farklı düzenlemeler yapılmıştır.⁵⁹

1929'da yürürlüğe giren yeni dış ticaret politikası ile tahıl, pamuk, şeker, yün, metal, petrol ve yağ ürünleri gibi ürünlerde koruma oranları yükseltilmiştir.⁶⁰ Özellikle tüketim malları üzerindeki gümrük tarifesi artırılıp ara malları üzerindeki tarife hadleri azaltılınca Türk imalat sanayisinin daha fazla korunması sağlanmıştır. İthal ikameci politikayla sanayi üretimi artırılmıştır. Çeşitli bankaların kurulması ve destek vermesiyle de malî yapı iyice güçlendirilmiştir. Tarımı geliştirmek ve desteklemek amacıyla devlet sermayesi ile 1938 yılında Toprak Mahsulleri Ofisi kurulmuştur.⁶¹ Buğday ve tütün fiyatlarının devletin destek alımlarıyla ayakta tutulmasına çabalanmıştır. Nitekim destek alımları, aşarın kaldırılmış olmasının tarım üreticisinin üzerindeki olumlu etkisi, yapılan demiryolları sayesinde ürünlerin pazarlara taşınabiliyor olması gibi faktörlerin etkisiyle üretim ve ihracat artışı sağlanmıştır.⁶²

1929-1938 döneminin sonuna doğru İBYSP hazırlanıp uygulanmak istenirken İkinci Dünya Savaşı'nın patlak veriyor olmasından dolayı uygulanamamıştır.⁶³

2.1.4. İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Ekonomik Mücadele (1939-1945)

Türkiye, 1939-1945 tarihleri arasında gerçekleşen İkinci Dünya Savaşı'na katılmadığı halde savaşın oluşturduğu ekonomik koşullardan büyük ölçüde etkilenmiştir. Sürdürülen savaş hazırlığı ekonomide toparlanmaya başlayan dinamikleri yeniden sarsmıştır.

İkinci Dünya Savaşı, hemen hemen dünyanın her yanını kapsayan uluslararası bir savaş olmuştur. I. Dünya Savaşının çözümsüz bıraktığı anlaşmazlıklarla belirlenen yirmi yıllık gergin bir dönemin ardından patlak veren savaşta Almanya,

⁵⁹ A.e., s. 102-103.

⁶⁰ İlhan Tekeli, Selim İlkin, **Uygulamaya Geçerken Türkiye'de Devletçiliğin Oluşumu**, Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 1982, s. 36-39.

⁶¹ Tezel, **a.g.e.**, s. 406.

⁶² A.e., s. 405-406.

⁶³ Köksal, İlkin, **a.g.e.**, s. 8.

İtalya ve Japonya'nın oluşturduğu Mihver Devletleri'yle; Fransa, İngiltere, ABD, SSCB ve daha sınırlı bir konumla Çin'in oluşturduğu Müttefik devletler karşı karşıya gelmiştir. Savaş sonunda birçok ülke zarar görmüş, SSCB ve bazı Doğu Avrupa Ülkeleri yeni topraklar kazanmış, Japon ve İtalya İmparatorlukları ise yıkılmıştır.⁶⁴

Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'na kadar geçen dönemde dış ülkelerle ilişkilerine bakıldığında; 1911'den itibaren başlayan savaşlar Türk Milleti'ne ciddi yorgunluk yaşatmıştır. Atatürk bu durumda dayanabileceği yeni bir kuvvet olarak Sovyet rejimini görmüştür. Benzer mücadeleleri vermiş Sovyet Rusya ile 1930'lu yıllara kadar yakınlaşma ve dostluk ilişkileri artmıştır. Daha sonra 1935-36 yıllarında İtalya'nın Habeşistan'ı işgal ederek Akdeniz'de güçlenmeye başlaması İngiltere ve Türkiye'yi rahatsız edince iki ülke arasında yakın ilişkiler kurulmaya başlanmıştır. Ancak bu durum, Rusya'nın tepkisine sebep olmuş ve Türkiye ile ilişkilerin azaltılmasına hatta İkinci Dünya Savaşı zamanında boğazlara yerleşme, Kars-Ardahan bölgesinin kendilerine terk edilme talepleriyle tehdit unsuru haline gelmesine dönüşmüştür.⁶⁵

Aynı dönemlerde Almanya Türkiye ile ekonomik ilişkilerini sürekli olarak artırıp ekonomik bir bağımlılık oluşmasına çabalamıştır. Sanayileşmek üzere adımlar atan Türkiye sınaî teçhizat vb. mallar için Almanya'dan yüksek oranlarda ithalat yapma pozisyonuna gelmiştir. Ancak İngiltere-Türkiye yakınlaşmasından Almanya da rahatsız olmuş, iki ülkeyi birbirinden uzaklaştırmak istemiş ancak sonuç alamamıştır. Alman baskısı ve özellikle Rus tehdidine karşı İngiltere'nin dayanak olamayacağını anlayan Türkiye ABD ile ilişkilerini artırmış ve uzun yıllar devam edecek ilişkilerin temelini atmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda savaşa girdiğini ilan eden ancak fiili olarak savaşa katılmayan Türkiye, iyi ilişkilerin de etkisiyle savaş sonrası ABD'nin zarar gören devletlerin kalkınması için yapacağı yardım kapsamına alınmıştır.⁶⁶

⁶⁴ Liddell Hart, **II. Dünya Savaşı Tarihi**, Çev. Kerim Bağrıaçık, C:II, 7. bs., İstanbul, Yapı Kredi Yay., 2005, s. 752-753.

⁶⁵ Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 47-48.

⁶⁶ **A.e.**, s. 49-50.

Türkiye İkinci Dünya Savaşı'na girmemesine rağmen girebilme ihtimalini göz önünde bulundurarak hazırlık yapmıştır. 1940'da çıkarılan Milli Koruma Kanunu, savaş dönemi şartlarından ve ihtiyaçlarından oluşan birtakım düzenlemelerle devlet yoğun şekilde iktisadî hayata müdahale etmiştir.⁶⁷ Ordunun ihtiyaçları doğrultusunda tarım ürünlerine ve hayvanlara el koymuş, tarım ürünlerini çok düşük fiyatlardan zorunlu olarak satın almış ve önemli miktarda işgücünü orduya dâhil etmiştir. Bu durum hem üretimi hem de tüketimi olumsuz etkilemiştir. Kıtılık, karaborsacılık, fiyat artışları gibi önemli sorunlar ortaya çıkmıştır. Ürünlerini saklayıp devlete teslim etmeyen büyük toprak zenginleri yüksek fiyatlardan tüccarlara satmıştır ve karaborsanın yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Hububat fiyatları bu gelişmeler eşiğinde piyasada hızla yükselmeye başlamıştır. Tüm bu sorunların önüne geçmek için hükümet daha esnek olmaya çalışmıştır. Çiftçiyi memnun etmek için tahıl fiyatlarını yükseltmiştir ancak ekim alanlarının ve işgücünün azalmış olması sebepleriyle üretimi artırmak mümkün olmamıştır. Dış ülkelerden buğday alımı yapılmışsa da o da ihtiyacı karşılamaya yetmemiştir.⁶⁸

Ele alınan dönemde dış ticaret hacmi de önemli ölçüde daralmıştır. Faaliyetlerin ve kaynakların çoğu savaş hazırlıklarına yönlendirildiğinden sanayileşmek üzere yapılmakta olan makine, teçhizat, ara malı, yatırım malı ithalatı çok düşük düzeylere inmiştir. Askerî ithalat ise dış krediler sağlanarak gerçekleştirilmiştir. "İthalatın 1948 fiyatları ile değeri 1937-1939 arasında yılda ortalama 736 milyon TL'den 1940-1945 arasında yılda ortalama 348 milyon TL'ye geriledi." Makine ve hammadde ithalatının dikkate değer azalışı yurtiçi sanayi üretimini olumsuz etkilemiştir. "İhracatın 1948 fiyatlarıyla değeri ise 1937-1939 arasında yılda 615 milyon TL'den 1940-1945 arasında yılda 348 milyon TL'ye düştü."⁶⁹

Devlet savaş döneminde yaşanan olumsuzluklarla başlayan fiyat artışlarının sebep olduğu Cumhuriyet döneminin eşi benzeri olmayan yüksek enflasyonu ile mücadele etmek üzere piyasadaki bir miktar parayı çekmenin, tüketimi azaltmanın

⁶⁷ Akbank, **a.g.e.**, s. 88.

⁶⁸ Sefer Şener, "İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'de Tarım Politikası Arayışları," **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:7, 2004-1, s. 79-83.

⁶⁹ Tezel, **a.g.e.**, s. 179-180

çaresini aramıştır.⁷⁰ Bu amaçla, savaş döneminde haksız kazançlarla servetini genişlettiğini düşündüğü tüccar, büyük çiftçi ve emlak sahibini mükellef tutan Varlık Vergisi'ni çıkarmıştır. Adaletsiz bir uygulama olarak karşılanan ve sosyal, siyasal huzursuzluklara yol açan bu vergi bir yıl sonra kaldırılmıştır.⁷¹ Varlık vergisi ile 1943 Mart ayına kadar 225 milyon lira toplanmış, 1943 sonunda bu miktar 318 milyon liraya çıkmıştır.⁷² Vergi ile piyasadan önemli miktarda para çekilmiş, TCMB altın ve döviz rezervlerini artırmış, Türk parası nispeten güçlenmiştir.⁷³ Bununla birlikte ordu ve şehirlerin artan gıda ihtiyaçlarının temini için kırsal kesimdeki savaş zenginlerinden Toprak Mahsulleri Vergisi alınması kararlaştırılmıştır.⁷⁴ Üretici kesiminin genelini vergilendiren kanunla sağlanan gelir bütçe gelirlerinin yaklaşık % 8'ini oluşturmuştur. Ağır bir uygulama olan Toprak Mahsulleri Vergisi savaş döneminin sonuna doğru 1946 tarihinde kaldırılmıştır.⁷⁵

İkinci Dünya Savaşı döneminde savunma harcamalarının olağanüstü rakamlara varmasıyla bütçeyi sarsması, Cumhuriyet döneminde hassasiyetle korunmaya, denk tutulmaya çalışılan bütçenin açıklar vermesine neden olmuştur.⁷⁶ Sosyal açıdan bakıldığında da harp ekonomisi halkı, özellikle küçük ve orta büyüklükteki çiftçileri, düşük gelirli insanları mağdur etmiştir. Hatta mağdur olan kesimin büyük çoğunluğu mevcut iktidara tepki duymaya başlamış ve yeni bir partinin iktidara gelmesi beklentisine girmişlerdir.⁷⁷ Sonuç olarak Cumhuriyet'in kurulduğu ilk yıllardan itibaren iktisadî hayatta dönem dönem krizler, yükselişler, daralmalar, durgunluklar yaşanmıştır. Ancak en ağır ve sürekli kriz, milli gelirin ciddi oranda azaldığı 1940-1945 yıllarında gerçekleşmiştir. Savaşın milli hâsılayı azaltırken diğer yandan harcamaları artırması bütçenin bir kaç yıl açık vermesi sonucunu doğurmuştur.

⁷⁰ A.e., s. 257-258.

⁷¹ Orhan Türkdoğan, **Sanayi Sosyolojisi Türkiye'nin Sanayileşmesi Dün-Bugün-Yarın**, Ankara, Töre Devlet Yay., 1981, s. 468.

⁷² Sefer Şener, "İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'de Tarım Politikası Arayışları," **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (7), 2004-1, s. 87.

⁷³ A.e., s. 88.

⁷⁴ Cemil Koçak, **Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980**, Yay. Yön. Sina Akşin, 4. bs., İstanbul, Cem Yay., 1995, s. 130-131.

⁷⁵ Şener, a.g.m., s. 90.

⁷⁶ Bkz. Ek-2 Başlangıç, Yılısonu Ödenekleri ve Harcamalar (1939-1945).

⁷⁷ Koçak, a.g.e., s. 131.

2.1.5. Savaş Sonrası Ekonomide Liberal Eğilimler (1945-1950)

1945-1950 yıllarını kapsayan dönem, İkinci Dünya Savaşı'nın sona erdiği ve birçok ülkede ekonomik, sosyal sarsıntıların yaşandığı süreçlerin ardından tüm ülkeler gibi Türkiye'de de yaraların sarılmaya çalışıldığı bir dönemdir. Dünyada güç dengelerinin değiştiği, ülkeler arasındaki ekonomik, siyasî ilişkilerin yeniden şekillendiği bir süreci yaşamak henüz yeni kurulmuş genç bir ülke olan Türkiye için hiç de kolay olmamıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan güçlü olarak ayrılan iki devlet Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Rusya olmuştur.⁷⁸ Sovyet Rusya'nın Türkiye üzerinde gittikçe artan baskısı nedeniyle savaşa girmemesine rağmen olası bir müdahaleye karşı savaş yılları boyunca askerî yönden hazır olma adına ekonomisini bu yönde yöneten Türkiye'nin, savaş sonrası da dış tehditler nedeniyle ekonomik anlamda savunma harcamalarına devam etmesi malî açıdan ülkeyi çok ciddi kayıplara uğratmıştır. Türkiye'nin oluşan maliyetleri finanse edebilmek için kaynak arayışına girmesi ve Sovyet Rusya tehdidine karşı yanında olacak bir müttefik arayışına girmesi safhasında, Amerika'nın da Rus siyasî-ekonomik politikaları ve gücünden rahatsız olması gibi nedenlerle Türkiye'yi kilit konumda görmesi, iki ülke arasında yakınlaşmalara sebep olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri Yunanistan, Türkiye ve İngiltere için sorun teşkil eden ve bulunduğu bölgede siyasî düşüncelerini uygulamaya çalışan Sovyet Rusya'ya karşı bu ülkelere yardım etmeyi planlamıştır.⁷⁹

Truman Doktrini olarak bilinen yardım planında malî yardım, malzeme, hizmet ve bilgi yardımına yer verilmiştir. Yapılan yardımların amacına uygun olarak kullanılıp kullanılmadığının Amerika tarafından denetlenmesi de kararlaştırılmıştır. Bu doğrultuda 1947 tarihinde Türkiye'ye yapılan yardım 100 milyon dolar olmuştur. Yapılacak olan 100 milyon dolarlık yardımın aşağıda Tablo 4'te görüleceği üzere % 95'i savunma amaçlıdır. Yardımın ülkenin sanayileşme ya da kalkınma programları doğrultusunda kullanılması Amerika tarafından kesinlikle reddedilmiştir.

⁷⁸ Sander, a.g.e., s. 194.

⁷⁹ Yavuz Güler, "II. Dünya Harbi Sonrası Türk-Amerikan İlişkileri (1945-1950)," **Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, C:V, Sayı:2, Kırşehir, 2004, s. 214-216.

Çünkü Amerika savaşın yol açtığı zararların telafisi için bazı ülkelere yardımda bulunacağını açıklamıştı.⁸⁰

Tablo 4: Türkiye'ye Yapılan Amerikan Malî Yardımı, 1947

Kara Kuvvetleri	48.500.000	Dolar
Hava Kuvvetleri	26.750.000	Dolar
Deniz Kuvvetleri	14.750.000	Dolar
Mühimmat Takviyesi	5.000.000	Dolar
Otoyolların Geliştirilmesi	5.000.000	Dolar

Kaynak: Yavuz Güler, "II. Dünya Harbi Sonrası Türk-Amerikan İlişkileri (1945-1950)," **Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, C:V, Sayı:2, Kırşehir, 2004, s. 218.

İkinci Dünya Savaşı'nda ağır yaralar alan Batı Avrupa'nın ekonomik sorunlarını gidermek isteyen Amerika, 1945-1946 döneminin sonuna kadar toplam 15 milyar dolarlık yardımda bulunmuştur. Ancak bu yardımların sorunları çözmek adına yeterli olamayacağını anlayınca Marshall yardımları olarak bilinen bir planı ortaya koymuştur. Bu plan Avrupa ülkelerinin birbirleriyle ekonomik işbirliği içinde olmaları ve birbirlerinin eksiklerini tamamlamaları gerektiğini, buna rağmen ortaya çıkacak açıkların da Amerika tarafından yardım edilerek kapatılmaya çalışılacağını savunmuştur.⁸¹ İsteklerini Amerikan Yardım Heyeti'ne bildiren ülkelere uygun görüldüğü takdirde düşük faizli, ortalama olarak 15 yıl ödemesiz ve sonrasında 44 yıl vadeli kredi sağlanması, Marshall yardımlarının en belirgin özelliğidir.⁸² Yardımdan yararlanmak isteyen Türkiye, İvedili Plan, Öz Rapor, Vaner Planı gibi bazı programlarla başvuruda bulunmuştur. Ancak ilk incelemelerde ekonomiye devlet müdahalesinin yoğun olacağı izlenimi alındığından yardım talebi reddedilmiştir.⁸³ 1948-1952 kalkınma planı olarak hazırlanan Vaner Planı'nda Tablo 5'te görüleceği üzere öngörülen yatırım harcamalarında ulaştırma sektörü için öngörülen harcama oranı yaklaşık % 44 ile en büyük paya sahip olmuştur.

⁸⁰ A.e., s. 218.

⁸¹ Armaoğlu, a.g.e., s. 443-444.

⁸² Güler, a.g.e., s. 221.

⁸³ Tezel, a.g.e., s. 327-330.

Tablo 5: 1947 Vaner Planı'nda Öngörülen Yatırım Harcamaları, 1948-1952

Sektörler	Toplam Harcama		Dövizle yapılacak harcama	
	Milyon TL	%	Milyon TL	%
Tarım	612	16,4	280	15,4
Büyük su işleri	155	4,2	13	0,8
Ulaştırma	1.628	43,7	779	42,9
Enerji	598	16,0	327	18,0
Demir-çelik sanayii	128	3,4	93	5,1
Çimento sanayii	23	0,6	11	0,6
Diğer imalat sanayii	525	14,1	288	15,8
Madencilik	60	1,6	25	1,4
Toplam	3 729	100,0	1 816	100,0

Kaynak: Yahya Sezai Tezel, *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi*, 3. bs., İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yay., 1994, s. 74.

Özellikle karayolları yapımı için harcanması planlanan harcama tutarı daha sonra daha uygun rakamlara indirilmek zorunda kalmıştır. Planlarla istenen kredi miktarının fazla bulunması, devlet müdahalesinin fazla olması gibi sebeplerle programlar üzerinde bazı değişiklikler yapılmasından sonra, tekrar başvuruda bulunan Türkiye için yardım yapılması kabul edilmiştir. Türkiye talep ettiği ve kabul edilen yardım kapsamında 1948'de 59 milyon dolar ve sonraki yıl da 59 milyon dolar olarak aldığı yardımı yol yapımı, tarımda makineleşme, doğal kaynakları işleyecek teçhizat edinme, modern askerî teçhizat temini gibi alanlarda kullanmıştır. Fakat kabul edilen yardımlara karşılık Türkiye'den liberal politikalara geçmesi beklenmiştir. Bu nedenle 1930'lu yıllardan itibaren başlayan ve İkinci Dünya Savaşı dönemlerinde ciddi boyutlara ulaşan devlet müdahalesinden vazgeçilmeye, liberalleşme yolunda önemli adımlar atılmaya başlanmıştır.⁸⁴ Bu gelişmelerle birlikte çok partili sisteme geçildiği bu dönemlerde Amerika'nın liberal görüşlerinin etkisi ve halkın aşırı devletçi uygulamalardan memnuniyetsizliği sebepleriyle daha liberal görüşler taşıyan Demokrat Parti'ye destek verilmeye başlanmıştır.⁸⁵

Ele alınan 1945-1950 döneminde Amerikan yardımı ve kredilerine dayanan iktisat politikasına kayılması sebebiyle dış ticaret alanında da liberalleşme yönünde

⁸⁴ Güler, a.g.e., s. 222.

⁸⁵ Necdet Ekinci, *II. Dünya Savaşı'ndan Sonra Türkiye'de Çok Partili Düzene Geçişte Dış Etkiler*, İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yay., 1997, s. 351.

baskılar oluşmuştur. Bu nedenle ithalat üzerindeki kısıtlamalar hafifletilmiş ve 1946 tarihinde Türk Lirası devalüe edilmiştir.⁸⁶ 1946 devalüasyonu ile ihracat mallarının ucuzlaması ve böylece ihracat gelirlerinin artırılması amaçlanmıştır.⁸⁷ İthalatın da liberalize edilmesiyle yüksek maliyetlerle üretim yapan yerli sanayicilerin korunacağı düşünülmüştür. Ancak ithalatın ihracattaki artışa oranla çok daha fazla artış göstermesi önemli dış ticaret açıklarını meydana getirmiştir. “İhracatın 1948 fiyatlarıyla hesaplanan değeri 1945’te 300 milyon TL’den 1950’de 700 milyon TL’ye çıkarken, ithalatın 1948 fiyatlarıyla hesaplanan değeri 300 milyon TL’den 980 milyon TL’ye çıktı.” Açıkların karşılanmasında altın rezervlerinin önemli bir kısmı kullanılmış ve rezerv oranı düşmüştür. Yabancı bağışlar, uzun ve kısa vadeli krediler de açığı karşılamada kullanılmıştır. (Bu dönemde ABD’den alınan bağış ve krediler dışında İngiltere, Çekoslovakya, Avusturya ve Dünya Bankası’ndan da krediler alınmış ve Cumhuriyet’in kuruluşundan beri engellenmeye çalışılan dış borçlanmalar önemli ölçüde artmaya başlamıştır.)⁸⁸

1949 tarihinde bazı yabancı para birimleri dolar karşısında devalüasyon yapmışlarsa da Türkiye buna katılmamış ve Türk Lirası Avrupa paraları karşısında yaklaşık % 30 oranında değerlenmiştir.⁸⁹ Dış ticaret politikalarında değişim yaşandığı bu dönemde Türkiye dış ticaretinde en büyük paya Amerika sahip olmuş, ithalatın ve ihracatın büyük yüzdesi bu ülke ile gerçekleştirilmiştir. Amerika’nın dışında İngiltere ve Almanya da Türkiye dış ticaretinde önemli yere sahip olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı’nın ardından dışa açık, liberal politikaların uygulanmaya başlaması tarım sektörüne de yansımıştır. Tarımsal üretimin ve tarım ürünleri ihracatının artırılması, genel olarak Türkiye’nin tarım ekonomisine ağırlık vermesi gerektiği gibi politikalar savunulmuştur. Türkiye bu beklentiler doğrultusunda tarımda makineleşmeyi sağlamak istemiş ve bu amaçla tarımsal makine-teçhizat ithalatına öncelik vermiştir.⁹⁰ Tablo 6’da görüleceği üzere ithal edilen traktörler her

⁸⁶ Haluk Cillov, **Türkiye Ekonomisi**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yay., 1972, s. 139.

⁸⁷ Kepenek, **a.g.e.**, s. 123-124.

⁸⁸ Tezel, **a.g.e.**, s. 185,226.

⁸⁹ **A.e.**, s. 185.

⁹⁰ Akbank, **a.g.e.**, s. 174.

yıl artış göstermiş ve kredilerin önemli bir kısmı tarımın gelişmesine aktarılmıştır. Bunun dışında tarım ürünlerinin dış pazarlara açılması için karayolları yapımına ağırlık vermiştir.⁹¹

Tablo 6: Bazı Tarımsal Girdilerin Değişimi, 1945-1953

Yıllar	Traktör Sayısı	Artış(%)	Kredi Tutarı	Artış(%)
1945	1.156	-	113	-
1946	1.356	17,3	176	55,8
1947	1.556	14,7	243	38,1
1948	1.796	12,9	236	(-)2,9
1949	9.170	422,2	337	42,8
1950	16.585	80,9	412	22,3
1951	24.000	44,7	646	56,8
1952	31.415	30,9	1 067	65,2
1953	35.600	13,3	1 213	13,7

Kaynak: Yakup Kepenek, Nurhan Yentürk, **Türkiye Ekonomisi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2000, s. 72.

Savaş öncesi yıllarda demiryolu yapımına ağırlık vererek hızlıca sanayileşmeye çalışmak temel politika iken, savaş sonrasında karayolları yapımına ağırlık vererek tarıma yoğunlaşmak ve tarıma dayalı sanayileşmeye çalışmak benimsenmiştir. Belirtilen gelişmelere ek olarak toprak reformu sayılabilecek Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu yine bu dönemde çıkarılan ve tarımı geliştirmeyi amaçlayan bir uygulamadır. Kanunun amaçları arasında topraksız ya da az topraklı çiftçiye toprak vermek, ülkenin tarımsal alanlarının sürekli işlenmesini sağlamak, arazi mülkiyetinin aşırı büyümesini ya da aşırı düşmesini önlemek, küçük ve orta ölçekli üreticiyi harekete geçirerek üretim artışını hızlandırmak yer almaktadır.⁹² Kanun 1945 tarihinde kabul edilmiştir ancak dağıtılacak arazilerin mevcut hazine arazilerinin dışında özel mülkiyet arazisinin bir kısmının kamulaştırılmasıyla elde edilecek olması büyük arazi sahiplerinin tepkisine yol açmıştır. Özellikle kiracılar tarafından işlenen 50 dönüm üzerindeki toprakların kamulaştırılıp yeniden dağıtılabileceğini belirten 17. madde aşırı tepki almıştır. 1950 yılında bazı maddeleri değiştirilen kanun 1973'te tamamen kaldırılacaktır.⁹³

⁹¹ Yakup Kepenek, Nurhan Yentürk, **Türkiye Ekonomisi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2000, s. 72.

⁹² Tezel, **a.g.e.**, s. 383.

⁹³ Pamuk, **Osmanlıdan Cumhuriyete Küreselleşme, a.g.e.**, s. 199, 202.

1945-1950 savaş sonrası dönemi ekonomik, siyasî, sosyal politikaların değişime uğradığı bir dönem olmuş ve 1950’de CHP iktidarının yerine Demokrat Parti’nin iktidara gelmesiyle son bulmuştur.⁹⁴

2.2. 1923-1950 DNEM EKONOMSNE AT BAZI GÖSTERGELER

2.2.1. Tarım

Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde başlayan ve Kurtuluş Savaşı ile son bulan yoğun savaş dönemi, nüfusun çoğu tarım sektöründe alışan Türkiye için sıkıntı oluşturmuştur. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti tarım alanında hızla onarıcı ve geliştirici tedbirler almış ve uygulamaya koymuştur. Ancak aşarın kaldırılması, Ziraat Bankası’nın olumlu faaliyetleri gibi faktörlerle toparlanmaya başlayan tarım sektörü daha önceki bölümlerde belirtildiği üzere İkinci Dünya Savaşı esnasında olağanüstü uygulamalara maruz kalmıştır. İktidar, çok yoğun devlet müdahalesinde bulunduğu savaş yıllarında tarımsal destekleme alım fiyatları belirleyerek ordu ve şehirlerin gıda ihtiyaçlarını karşılamak üzere zorunlu satın almalar gerçekleştirmiştir.⁹⁵

Tablo 7: Tarımsal Destekleme Alım Fiyatları, 1938-1950 (TL/kg)

Yıl	ARPA	BUğDAY	AVDARI ¹	YULAF
1938	-	0,04	-	-
1939	-	0,04	-	-
1940	0,06	0,07	0,06	0,04
1941	0,11	0,10	0,11	0,12
1942	0,15	0,18	0,15	0,16
1943	0,20	0,21	0,21	0,16
1944	0,19	0,27	0,20	0,19
1945	0,19	0,26	0,20	0,19
1946	0,15	0,21	0,16	0,13
1947	0,15	0,22	0,16	0,13
1948	0,16	0,22	0,18	0,15
1949	0,16	0,22	0,18	0,15
1950	0,16	0,22	0,18	0,15

(1) TMO ortalama alım fiyatlarıdır.

Kaynak: TÜİK, İstatistik Göstergeler 1923-2007, Ankara, 2008, s. 246.

⁹⁴ Shaw, a.g.e., s. 479.

⁹⁵ Tezel, a.g.e., s. 406.

Tarım üreticisinin zamanla uygulamaya gösterdiği tepki nedeniyle Tablo 7’de görüleceği üzere alım fiyatları bir miktar yükseltilerek uygulamaya esneklik getirilmiştir. Arpa, buğday, çavdar, yulaf gibi tarım ürünleri için 1938-1941 yıllarında çok düşük alım fiyatları belirlenmişken devletin fiyatları daha serbest bırakma politikasıyla 1942-1945 arasında iç ticaret hadleri tarım lehine dönmüş ve fiyatlar yükselmiştir. Tarımın iç ticaret hadlerinin tarımın aleyhine döndüğü 1930’lu yıllara baktığımızda, gelirleri azalan tarım üreticilerine karşılık tarım ürünlerinin ihraç edildiği müşteriler ve bu ürünleri kullanan sanayiciler yüksek kazançlar elde etmiştir. Ayrıca devlet de bu ürünler üzerindeki dolaylı vergileri artırarak kazancın bir kısmını kendine aktarmıştır.⁹⁶ Bu doğrultuda aşağıdaki Tablo 8’de görüleceği üzere tarım sektörünün büyüme hızı dalgalı seyretmiştir.

Tablo 8: Tarım Sektörü'nün Büyüme Hızları, 1932-1941 (1948 Fiyatlarıyla %)

Yıllar	Tarım	Yıllar	Tarım
1932	-28,8	1942	19,4
1933	22,1	1943	-12,5
1934	2,7	1944	-10,7
1935	-6,1	1945	-23,5
1936	54,1	1946	54,2
1937	-3,5	1947	-11,7
1938	5,4	1948	36,1
1939	3,8	1949	-13,5
1940	-1,2	1950	10,9
1941	-16,5	-	-

Kaynak: Aytekin Altıparmak, “Türkiye’de Devletçilik Döneminde Özel Sektör Sanayinin Gelişimi,” *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:13, 2002, s. 51.

1923-1950 döneminde genel olarak tarım sektörü kapasitesinin altında çalışarak tarımsal hâsıla bazında umulan düzeye gelememiştir. Bu düşük verimliliğe sebep olan; işlenecek arazi olsa dahi ulaşım yetersizliklerinin varlığı, çekim hayvanları ya da makinelerin kıt olması, büyük arazi sahiplerinin üretimi pazarlama, kâra dönüştürme konularında eksik olmaları, savaşların ve vergilere duyulan tepkilerin olumsuz etkisi gibi etkenlerdir.

⁹⁶ A.e., s. 480.

2.2.2. Enerji ve Madencilik

Enerji ve madencilik sektörleri ele alınan dönemde pek fazla gelişmemiştir. Ancak yine de 1920’li yıllardaki üretim düzeylerine göre artış gerçekleştirilmiştir. Elektrik enerjisi ithalatı 1970’li yıllarda ve ihracatı 1990’lı yıllarda söz konusu olduğundan 1923-50 döneminde dikkate değer bir gelişme olmamıştır.⁹⁷ Elektrik enerjisi üretiminin büyük yüzdesi termik kalanı hidrolik santrallerden üretilen enerjiden oluşmuştur. 1942 yılındaki düşüş dışında her yıl enerji üretimi artarak devam etmiştir. Tablo 9’da görüleceği üzere 1923’teki brüt 44,5 kwh miktarındaki üretim 1950’de 789,5 kwh miktarına yükselmiştir.

⁹⁷ TÜİK, **İstatistik Göstergeler 1923-2007**, Ankara, 2008, s. 282.

**Tablo 9: Santrallere Göre Elektrik Enerjisi Üretimi,
1923-1950 (brüt)**

Yıl	Toplam	Termik	(%)	Hidrolik ¹	(%)
1923	44,5	44,3	99,6	0,2	0,4
1924	44,6	44,4	99,6	0,2	0,4
1925	45,3	45,1	99,6	0,2	0,4
1926	65,8	65,5	99,5	0,3	0,5
1927	70,1	69,7	99,4	0,4	0,6
1928	89,4	89,0	99,6	0,4	0,4
1929	97,8	97,2	99,4	0,6	0,6
1930	106,3	104,4	98,2	1,9	1,8
1931	117,9	114,5	97,1	3,4	2,9
1932	131,6	127,6	97,0	4,0	3,0
1933	151,9	147,9	97,4	4,0	2,6
1934	195,2	189,7	97,2	5,5	2,8
1935	212,9	205,9	96,7	7,0	3,3
1936	231,1	221,7	95,9	9,4	4,1
1937	289,8	280,0	96,6	9,8	3,4
1938	312,1	302,3	96,9	9,8	3,1
1939	353,3	342,0	96,8	11,3	3,2
1940	396,9	383,1	96,5	13,8	3,5
1941	415,2	394,5	95,0	20,7	5,0
1942	408,2	385,5	94,4	22,7	5,6
1943	457,4	433,6	94,8	23,8	5,2
1944	496,1	470,0	94,7	26,1	5,3
1945	527,8	504,0	95,5	23,8	4,5
1946	562,7	535,6	95,2	27,1	4,8
1947	625,0	598,4	95,7	26,6	4,3
1948	676,3	645,9	95,5	30,4	4,5
1949	736,6	707,3	96,0	29,3	4,0
1950	789,5	759,4	96,2	30,1	3,8

(1) Jeotermal ve rüzgârdan elde edilen elektrik enerjisi hidrolik sütunu içerisinde gösterilmiştir.

Kaynak: TÜİK, *İstatistik Göstergeler 1923-2007*, Ankara, 2008, s. 277.

Madencilik sektöründe incelenen dönemde yeterli üretim yapılamamış, doğal kaynaklardan iyi biçimde yararlanılamamıştır. Madencilik, kısmen eski rezervlerin işletilmesi, yeni rezervlerin bulunması ve yeni bulunanların işletmeye açılması şeklinde yürütülmüştür. Faaliyetlerin yürütülmesi adına Sanayi ve Maden Bankası, Etibank, Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü gibi kuruluşlar görev almışlardır. Zaman zaman liberal, zaman zaman da devlet müdahalesi politikalarıyla yürütülen

madencilik faaliyetlerinin genel olarak milli hâsılayı artırma yönünde etkisi yetersiz kalmıştır.⁹⁸

Tablo 10: Maden Cevherleri Üretimi, 1923-1950

	Ton						
Yıl	Taşkömürü	Linyit	Demir	Krom	Antimon	Manganez	Kurşun
1923	604.420	253	-	-	-	-	-
1924	701.519	-	-	3.400	-	-	8.400
1925	769.686	4.610	-	7.506	74	97	1.456
1926	910.376	6.812	-	6.670	-	77	5.509
1927	897.853	10.555	-	18.318	26	11.398	6.530
1928	918.018	9.251	-	11.849	97	61	8.062
1929	985.065	11.558	-	16.178	7	151	7.324
1930	1.137.852	9.389	-	28.195	32	900	15.508
1931	1.115.877	7.775	-	25.388	43	1.000	2.767
1932	1.178.255	13.560	-	55.216	-	2.800	-
1933	1.323.222	29.561	-	75.379	668	7.700	3.036
1934	1.652.428	52.777	-	119.844	66	13	7.158
1935	1.713.119	73.355	-	150.472	223	9.200	4.410
1936	1.538.649	95.234	-	160.399	1.070	4.600	7.094
1937	1.504.991	116.397	-	192.508	1.255	530	7.984
1938	1.605.095	145.706	-	213.831	1.104	2.180	6.285
1939	1.723.528	160.763	-	183.284	1.258	518	9.824
1940	3.019.458	229.247	131.861	169.823	576	-	-
1941	3.019.626	301.394	60.754	155.714	193	-	-
1942	2.509.614	390.398	19.135	116.342	99	-	-
1943	3.165.741	624.789	91.751	154.512	20	-	-
1944	3.559.848	763.703	90.430	182.108	141	1.865	-
1945	3.719.708	725.317	125.708	148.069	86	5.095	-
1946	3.830.536	603.531	112.210	103.059	159	2.370	-
1947	3.946.245	840.007	149.420	156.603	273	5.833	-
1948	4.022.818	1.010.093	191.659	285.725	1.316	8.327	-
1949	4.182.705	1.271.936	210.948	451.566	1.156	22.576	-
1950	4.360.598	1.214.452	233.591	422.529	3.220	32.178	-

Not: Miktarlar tüvonan⁹⁹ olarak verilmiştir.

Kaynak: TÜİK, **İstatistik Göstergeler 1923-2007**, Ankara, 2008, s. 262-263.

⁹⁸ Ahmet Kılıçbay, **Türkiye Ekonomisi Modeller Politikalar Stratejiler**, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 1984, s. 74-75.

⁹⁹ TÜİK, **a.g.e.**, s. 254.

Tüvonan: Yeraltı ve yerüstü ocaklarında hazırlık niteliğindeki kazılar dışında taş, toprak vb. ile karışık olarak elde edilen ve her hangi bir işlem uygulanmamış olan cevher.

Tablo 10: Maden Cevherleri Üretimi, 1923-1950 (Devam)

Yıl	Çinko	Kurşun-Çinko	Bilister Bakır	Civa(saf)	Amyant	Zımpara	Lüle Taşı (sandık) ¹
1923	-	-	189	207	-	6.896	1.538
1924	-	-	830	7.797	-	6.108	1.779
1925	-	-	451	3.450	-	7.500	-
1926	-	-	845	5.556	-	4.574	323
1927	-	-	-	-	-	6.620	312
1928	5.829	-	13	4.347	-	11.145	41
1929	11.501	-	65	8.246	-	7.063	441
1930	9.645	-	-	18.803	-	3.267	380
1931	1.477	-	-	8.246	4	3.488	935
1932	3.250	-	-	-	58	6.323	107
1933	6.943	-	-	794	120	7.017	241
1934	14.393	-	-	1.449	135	7.799	235
1935	14.645	-	-	863	104	11.991	694
1936	16.170	3.855	-	28.118	119	12.983	622
1937	17.143	6.743	400	16.664	157	12.115	592
1938	18.243	9.377	2.488	20.597	668	8.452	883
1939	13.616	8.082	5.918	13.628	88	9.978	317
1940	-	595	8.764	16.595	98	8.556	255
1941	-	-	10.509	12.213	-	5.142	305
1942	-	-	8.258	9.350	-	9.259	331
1943	-	-	9.730	6.417	-	7.811	174
1944	-	-	11.050	3.347	234	100	164
1945	-	-	9.858	5.451	138	2.106	817
1946	-	150	10.050	-	55	8.451	625
1947	-	2.128	10.080	3.381	245	11.831	208
1948	-	8.506	10.979	932	203	7.861	387
1949	-	697	11.283	-	250	8.912	236
1950	-	110	11.700	-	245	1.421	265

Not: Miktarlar tünvan olarak verilmiştir.

(1) Sandık 50 lületaşından oluşmaktadır.

Kaynak: TÜİK, **İstatistik Göstergeler 1923-2007**, Ankara, 2008, s. 262-263.

Tablo 10'da görüleceği üzere 1923-1950 döneminde en fazla taş kömürü, linyit ve krom üretilmiştir. 1940'tan itibaren üretimine başlanan demir de diğer maden cevherlerine göre daha çok miktarda üretilmiştir. Çeşitli nedenlerle zaman zaman üretimi kesintiye uğrayan madenler de olmuştur. Mal grupları arasında madencilik ürünlerinin ihracatın carî değeri içindeki oranı ise % 2-% 8 oran aralığında dalgalanmıştır.¹⁰⁰

¹⁰⁰ Tezel, a.g.e., s. 119.

2.2.3. Sanayi

Milli mücadelenin kazanılması ve cumhuriyetin kurulmasıyla yeni bir döneme giren Türkiye, tüm yaralarını sarmak ve hızla kalkınmak üzere daha önceki bölümlerde ayrıntılı ifade edildiği üzere sanayileşmeyi motor güç olarak kabul etmiştir. Sanayi planları, sanayide ithal ikamesi politikaları,¹⁰¹ devletin özel kuruluşları millileştirme ve demiryolu yapımlarını üstlenme¹⁰² gibi yoğun müdahaleleriyle sanayiye geliştirme çabası 1923-50 döneminin en belirgin özelliği olmuştur. Tablo 11’de belirtildiği üzere dönem toplamında % 5,5 oranında hâsıla ve % 2,3 oranında istihdam gerçekleşmiştir.

Tablo 11: Sanayi Sektöründeki Hâsıla ve İstihdamın Dönemsel Büyüme Hızları, 1926-1950 (1948 Fiyatlarıyla)

Dönemler	Sanayi Hâsılası%	Sanayi İstihdamı %
1926-1939	9,3	2,9
1939-1950	1,1	1,7
1926-1950	5,5	2,3

Kaynak: Yahya Sezai Tezel, **Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi**, 3. bs., İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yay., 1994, s. 275.

Önceki bölümlerde ifade edildiği gibi büyüme bu oranlardan daha yüksek olabileceksen, dönem içinde yaşanan Dünya Bunalımı, İkinci Dünya Savaşı gibi etkenlerden dolayı sınırlı kalmıştır. Ancak yine de dikkate değer bir artış gerçekleşmiştir. Sektördeki asıl büyüme savaşın başladığı yıla kadar olan ilk dönemde gerçekleşmiştir. Üretim ve istihdam hızlı şekilde artmış, yerli sanayi de gelişmeye başlamıştır. Fakat sanayi sektöründe olumlu yönde seyreden gelişmeler savaş dönemine girilmesinin gerektirdiği zorunluluklarla birlikte yavaşlamış, 1939-1950 döneminde hâsılada % 8,2 ve istihdamda % 1,2 oranlarında azalış meydana gelmiştir. Sanayi planlarının uygulandığı dönemde sanayinin teşvik edilmesi amacıyla kanun çıkarılmış ve işletmeler kanundan faydalanarak kapasitelerini artırmışlardır. Tablo 12’de görüleceği üzere 1932-39 döneminde TSK’dan en az faydalanan kesim devlete ait işletmeler olmuştur. Sanayi sektöründe tüm gelişmelere

¹⁰¹ Vural, **a.g.m.**, s. 106-107.

¹⁰² Tezel, **a.g.e.**, s. 204.

rağmen üretim küçük ölçekli aile işletmeleri yoğunluklu artizanal üretim şeklinde gerçekleştirilmiştir.¹⁰³

Tablo 12: Teşvik-i Sanayi Kanunu'ndan Faydalanan İşletmeler ve Hukukî Nitelikleri, 1932-1939

Yıllar	İşletme Sayısı	Bir Kişi Elinde	Şirket Halinde	Devlet, Özel İdare Ve Belediye
1932	1.473	831	611	31
1933	1.397	806	555	36
1934	1.310	738	534	38
1935	1.161	631	474	56
1936	1.101	554	461	86
1937	1.116	562	465	89
1938	1.103	529	470	104
1939	1.144	522	511	111

Kaynak: Bilge Aloba Köksal, A. Rasih İlkin, **Türkiye'de İktisadi Politikanın Gelişimi (1923-1973)**, Ankara, Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. Yay., 1973, s. 92.

Makine ve teçhizat yetersizliği, bilgi ve teknoloji eksikliği, sınırlı sermaye, sanayileşmiş ülkelerin dış ticaret politikaları, savaş ortamı gibi birçok sebep sanayinin umulan seviyeye ulaşmasını engellemiştir.

2.2.4. Bankacılık

Bankacılık Türk Devleti kurulduğu yıllarda daha çok yabancıların elindeydi ve devletin acil olarak Merkez Bankası başta olmak üzere tarım, sanayi, inşaat gibi sektörlerin gelişmesine yardımcı olacak devlet bankalarını kurması hedeflenmişti. İzmir İktisat Kongresi ile dile getirilen milli bankaların kurulması ihtiyacının ardından devlet bankaları kurulmaya başlamış ve yabancı bankaların bankacılık sistemindeki varlığı fazlasıyla düşmüştü¹⁰⁴ (Bkz. Tablo 14). Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde emisyon artışıyla körüklenen enflasyonun benzersiz seviyelere ulaşmasından doğan sıkıntıları tekrar yaşamak istemeyen Türkiye para arzını artırmamaya çok fazla özen göstermiştir.¹⁰⁵ 1923-50 döneminin İkinci Dünya Savaşı'na kadar geçen zaman diliminde bu politikaya sıkı şekilde uyulmuş ve para

¹⁰³ A.e., s. 276.

¹⁰⁴ Akbank, a.g.e., s. 467.

¹⁰⁵ Pamuk, **Osmanlıdan Cumhuriyete Küreselleşme, a.g.e.**, s. 161.

arzı çok az artmıştır. Ancak savaş sürecine girilmesinin etkisiyle şiddetli bir enflasyon meydana gelmiş ve ülkeyi sıkıntıya sokmuştur.¹⁰⁶

Tablo 13: Para Stoku, 1949-1950 (M1,M2)

Yıl	Dolaşımdaki Para	Mevduat Bankalarındaki Vadesiz Mevduat	Merkez Bankasındaki Vadesiz Mevduat	Milyon TL
				Para Arzının Dar Tanımı M1 (1+2+3)
	1	2	3	4
1949	847	555	8	1.410
1950	900	681	13	1.594

Yıl	Mevduat Bankalarındaki Vadeli Mevduat	Para Arzının Geniş Tanımı M2 (4+5)	Milyon TL	
			M1/ GSMH	M2/ GSMH
	5			
1949	146	1.556	15,6	17,2
1950	180	1.774	16,4	18,3

Kaynak: TÜİK, *İstatistik Göstergeler 1923-2007*, Ankara, 2008, s. 580.

1949 ve 1950 yıllarındaki para stoku tutarlarının belirtildiği Tablo 13'te görüleceği üzere M2 tutarı sırasıyla 1.556 ve 1.774 milyon TL seviyelerine yükselmiştir. Para miktarının GSMH'ye oranı da dikkate değer şekilde artarak 1950 tarihinde 18,3 milyon TL olmuştur.

Yabancı bankaların Cumhuriyet'in kuruluş döneminde ekonomideki üstün varlıkları zaman içerisinde millileştirme ve devlet bankaları kurulması politikalarıyla minimum düzeylere gerilemiştir.¹⁰⁷ Tablo 14'te belirtildiği üzere 1924 tarihinden 1950 tarihine gelindiğinde % 64 azalma meydana gelmiştir. 1930'lu yıllarda devletçilik politikalarının her alanda uygulanmaya başlamasıyla bankacılık sektöründe de devlet etkisi fazlasıyla hissedilmeye başlamıştır. 1924 tarihinde devlet bankalarının mevduattaki payı % 10 iken 1950'de % 45 olmuştur. Bununla beraber özel Türk bankaları da 1935'ten sonra yabancı banka paylarını geçmiş, devlet bankalarının toplam mevduattaki ve toplam kredilerdeki paylarına yaklaşmıştır.

¹⁰⁶ Akbank, *a.g.e.*, s. 109,111.

¹⁰⁷ Akgüç, *a.g.e.*, s. 150-151.

Tablo 14: Bankalar Sisteminde Yabancı, Özel Türk ve Devlet Bankalarının Payı, 1924-1950

Yıllar	Toplam Mevduatta Paylar			Toplam Kredilerde Paylar		
	Yabancı Bankalar (%)	Özel Türk Bankaları (%)	Devlet Bankaları (%)	Yabancı Bankalar (%)	Özel Türk Bankaları (%)	Devlet Bankaları (%)
1924	78	12	10	53	5	42
1924-29	57	20	23	47	15	39
1930-34	30	27	43	32	23	45
1935-38	22	35	43	25	26	49
1939-45	19	33	48	15	28	57
1946-50	17	39	44	13	28	59
1950	14	41	45	12	30	58

Kaynak: Yahya Sezai Tezel, *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi*, 3. bs., İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yay., 1994, s. 126.

2.2.5. Dış Ticaret

Alt dönemlere ayırdığımız 1923-1950 döneminin her bir döneminde dış ticaretin durumundan bahsedilmişti. Bu kısımda tablolar aracılığıyla ihracat ve ithalat değerleri, bu değerlerin ekonomik şartlara göre değişimi ifade edilecektir. Dışa açık liberal politikaların hâkim olduğu 1923-29 döneminde kapitalist dünya ülkeleri ile bütünleşme çabası ithalatın hızlı artışına neden olmuştur. Lozan Antlaşması gereğince 5 yıl süre ile dış ticaret üzerindeki vergi oranlarının değiştirilememesi de ithalat artışını körüklemiştir.¹⁰⁸ Tablo 15'te görüleceği üzere 1930'lu yıllara kadar artış devam etmiştir. 1930 yılında Dünya Bunalımı'nın etkisiyle durgunluğa giren dünya ekonomilerinde olduğu gibi Türkiye'de de durgunluk yaşanmış ve ithalat azalmıştır. Dış ticaret üzerindeki vergi oranlarının değiştirilebilmeye başlandığı 1929 yılından sonra ithalata kota, yasaklama gibi kısıtlar getirilmiş ithal ikameci politikalar ithalat hacmini düşürmüştür.¹⁰⁹ İthalat, İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile askerî ithalat dışarıda bırakılırsa 1938'deki 118.899 bin \$ tutarındaki seviyesinden 1939'da 92.498 bin \$ ve 1940'da 50.035 \$ seviyesine düşerek iyice daralmıştır (Bkz. Tablo 15). 1946 devalüasyonu ve yeniden liberal politikalara meyil edilmesi ithalatı yüksek seviyelere çıkarmıştır.¹¹⁰

¹⁰⁸ Akbank, *a.g.e.*, s. 338.

¹⁰⁹ Tezel, *a.g.e.*, s. 167, 169.

¹¹⁰ Ekinci, *a.g.e.*, s. 271.

İhracat, 1930'lu yıllarda Büyük Dünya Bunalımı'nın etkisiyle tüm ülkelerde durgunluk yaşanmasına rağmen artırılabilmiştir. Ardı ardına iyi hâsılat yılları yaşanmasının tarımsal ihraç ürünleri stokunu artırmış olması, Türkiye'nin dış ticaretinin büyük yüzdesini kliring anlaşmalarıyla kendisine yönlendiren Almanya'nın ihraç ürünlerine yönelik talebinin fazla olması gibi gelişmeler ihracatın artışında rol oynamıştır.¹¹¹ Fakat ithalatta olduğu gibi ihracatta da İkinci Dünya Savaşı ile daralma başlamıştır. Savaşın son yıllarından itibaren nispeten toparlanma olmuşsa da ciddi bir artış yaşanmamıştır. İhracat ve ithalat değerleri üzerinde ele aldığımız 1923-1950 döneminde yaşanan değişimler neticesinde 1923-29 döneminde dış ticaret açığı, 1930-46 döneminde 1938 yılında verilen açık hariç dış ticaret fazlası ve 1947-50 döneminde de dış ticaret açığı verilmiştir (Bkz. Tablo 15). Ele alınan dönemde özellikle dış ticaretin 1929 yılındaki gümrük tarifesi değişikliğinin bütçe gelirlerini arttıracığı beklentisi, sonraki yıllarda durgunluk nedeniyle ithalatın daralmasıyla gerçekleşememiştir. Gümrük vergisi gelirleri bu sebeple azalmış, azalışı ikame etmek için kahve, çay, benzin gibi ithal mallarına yeni harcama vergileri konmuştur.¹¹²

¹¹¹ Tekeli, İlkin, **Uygulamaya Geçerken Türkiye'de Devletçiliğin Oluşumu, a.g.e.**, s. 37, 40.

¹¹² Tezel, **a.g.e.**, s. 170.

Tablo 15: Dış Ticaret Göstergeleri, 1923-1950

Yıl	İthalat Değer (Bin \$)	İhracat Değer (Bin \$)	Dış Ticaret Dengesi (Milyon \$)	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)	Dış Ticaret Hacmi (Milyon \$)	İhracatın GSMH İçindeki Payı (%)	İthalatın GSMH İçindeki Payı (%)
1923	86.872	50.790	-36,1	58,5	137,7	8,9	15,2
1924	100.462	82.435	-18	82,1	182,9	11,4	13,9
1925	128.953	102.700	-26,3	79,6	231,7	11,2	14,1
1926	121.411	96.437	-25	79,4	217,8	9,8	12,3
1927	107.752	80.749	-27	74,9	188,5	9,2	12,3
1928	113.710	88.278	-25,4	77,6	202,0	10,7	13,8
1929	123.558	74.827	-48,7	60,6	198,4	7,2	11,8
1930	69.540	71.380	1,8	102,6	140,9	9,0	8,7
1931	59.935	60.226	0,3	100,5	120,2	8,6	8,5
1932	40.718	47.972	7,3	117,8	88,7	8,1	6,9
1933	45.091	58.065	13	128,8	103,2	8,4	6,6
1934	68.761	73.007	4,2	106,2	141,8	10	9,4
1935	70.635	76.232	5,6	107,9	146,9	9,7	8,9
1936	73.619	93.670	20,1	127,2	167,3	9,2	7,2
1937	90.540	109.225	18,7	120,6	199,8	10,0	8,3
1938	118.899	115.019	-3,9	96,7	233,9	7,7	7,9
1939	92.498	99.647	7,1	107,7	192,1	6,3	5,9
1940	50.035	80.904	30,9	161,7	130,9	4,4	2,7
1941	55.349	91.056	35,7	164,5	146,4	4,0	2,4
1942	112.879	126.115	13,2	111,7	239,0	2,7	2,4
1943	155.340	196.734	41,4	126,6	352,1	2,8	2,2
1944	126.230	177.952	51,7	141,0	304,2	3,5	2,5
1945	96.969	168.264	71,3	173,5	265,2	4,0	2,3
1946	118.889	214.580	95,7	180,5	333,5	5,9	3,3
1947	244.644	223.301	-21,3	91,3	467,9	8,3	9,1
1948	275.053	196.799	-78,3	71,5	471,9	5,8	8,1
1949	290.220	247.825	-42,4	85,4	538,0	7,7	9,0
1950	285.664	263.424	-22,2	92,2	549,1	7,6	8,3

Kaynak: TÜİK, İstatistik Göstergeler 1923-2007, Ankara, 2008, s. 437-439.

2.2.6. GSMH

GSMH, bir ülkenin yurt dışında çalışan vatandaşlarının ülkeye gönderdikleri faktör gelirlerinin GSYİH'ye eklenip, ülkede çalışan yabancıların kendi ülkelerine gönderdikleri faktör gelirlerinin GSYİH'den düşülmesi ile elde edilen değerdir ve genellikle bir yıllık zaman birimi içinde hesaplanır. GSYİH ise belirli bir dönemde (bir yıl) bir ülkenin ulusal sınırları içerisinde üretim faktörlerinin kullanılmasıyla oluşan nihai mal ve hizmetlerin toplam değerini ifade etmektedir.¹¹³

Tablo 16: Kişi Başına Düşen GSMH, 1923-1950

Yıl	Sabit Üretici Fiyatlarıyla Kişi Başına GSMH		Carî Üretici Fiyatlarıyla Kişi Başına GSMH		Carî Üretici Fiyatlarıyla Kişi Başına GSMH	
	(TL)	(%)	(TL)	(%)	(\$)	(%)
1923	233	-	76	-	45	-
1924	262	12,5	94	23,9	56	24,1
1925	290	10,5	116	24,1	70	24,0
1926	335	15,8	123	6,0	74	6,0
1927	287	-14,6	108	-12,6	65	-12,6
1928	311	8,7	117	8,6	59	-8,0
1929	370	18,9	146	24,3	74	24,4
1930	371	0,2	109	-25,3	55	-25,3
1931	395	6,5	94	-13,8	48	-13,8
1932	345	-12,6	77	-17,6	39	-17,6
1933	391	13,4	74	-4,5	45	14,0
1934	406	3,8	77	4,3	47	4,3
1935	386	-5,1	81	5,5	49	5,6
1936	467	21,1	103	27,1	62	26,0
1937	466	-0,2	108	4,8	65	4,8
1938	502	7,6	111	3,1	88	36,0
1939	521	3,9	118	5,7	91	2,5
1940	487	-6,6	135	14,5	104	14,6
1941	432	-11,3	166	23,1	128	23,1
1942	451	4,5	340	104,9	262	104,9
1943	403	-10,7	502	47,4	386	47,4
1944	379	-6,1	360	-28,4	277	-28,4
1945	317	-16,2	291	-19,0	224	-19,0
1946	410	29,1	357	22,7	191	-14,7
1947	418	2,0	384	7,6	137	-18,1
1948	1.861	-	477	24,0	170	24,0
1949	1.730	-7,0	445	-6,7	159	-6,7
1950	1.850	7,0	466	4,8	166	4,8

Not: 1923-1947 dönemi 1948 fiyatlarıyla, 1948-1950 dönemi 1968 fiyatlarıyla ifade edilmiştir.

Kaynak: TÜİK, *İstatistik Göstergeler 1923-2007*, Ankara, 2008, s. 672.

¹¹³ Gülden Ülgen, *İktisat Bilimine Giriş*, İstanbul, Der Yay., 2002, s. 165.

Tablo 16’da 1923-1950 döneminde sabit fiyatlarla ve carî fiyatlarla kişi başına GSMH TL, \$ ve yüzdesel olarak ifade edilmiştir. Carî fiyatlarla hesaplamalarda enflasyonun etkisi gözetilmezken, üretilen mal ve hizmetlerin güncel değerleri üzerine hesaplama yapılmıştır. Sabit fiyatlarla hesaplamalarda ise baz olarak 1948 ve 1968 yılları alınmış ve o yıllara endeksli enflasyon oranından arındırılmış reel rakamlar hesaplanmıştır. Kuruluş döneminde çok büyük savaşlardan yeni çıkmış bir ülke olan Türkiye’nin kişi başına düşen GSMH değeri 1948 yılı fiyatlarıyla 233 TL gibi düşük bir değerde gerçekleşmiştir. 1930’lu yıllara kadar genel olarak artış göstererek ilerleyen GSMH, 1933-39 yıllarında devletçilik politikası doğrultusunda özel sektör ve kamu yatırımlarının artmasıyla ve dolayısıyla sermaye birikimlerinin artmasıyla daha fazla yükseliş göstermiştir. Bu dönemde GSMH değerini yükselten sektörler arasında başta ulaştırma ve daha sonra sanayi gelmiştir. Demiryolu, karayolu yapımı ve deniz taşımacılığının gelişimi için yapılan yatırımlar, sanayi, madencilik, imalat sektörlerine yapılan yatırımlar sermaye birikimini artırmıştır.¹¹⁴ Bu doğrultuda 521 TL’lik kişi başına GSMH ile 1939 yılında en yüksek değere ulaşılmıştır. 1940’lı yıllara geçildiğinde ise İkinci Dünya Savaşı’nın olumsuz etkisiyle yeniden düşüş yaşanmıştır.

¹¹⁴ Tezel, a.g.e., s. 451-452.

III. BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİ BÜTÇELERİ

3.1. BÜTÇEYE İLİŞKİN AÇIKLAMALAR VE BÜTÇE DEĞERLERİ

3.1.1. Bütçe Tanımı ve İlgili Bazı Kavramlar

Bütçe kanunu, devlet faaliyetlerinin bir aynası niteliğindedir. “Hukukî tarafı ile; devletin gelirlerini toplamasına izin, giderleri yapmasına yetki veren bir kanun, malî açıdan; devletin izlemeyi amaçladığı sosyoekonomik politikanın bir aynası, planlama programlama açısından; gelir ve gider öngörülerini yansıtan bir belge, işletme ve bireyler açısından; devletin kendilerine olacak katkıları ya da kendilerinin devlete sağlayacağı katkıları öngören bir nitelik taşır.”¹ Devlet kamu gelirleri ile ekonomiden planlanan düzeyde parayı çekip, tekrar kamu harcamaları ile ekonomiye geri vermektedir. Bu şekilde toplumsal ve iktisadî gereklilikler nedeniyle kullanabildiği önemli bir maliye politikası olarak bütçeyi kullanmaktadır. Diğer bir yandan bütçe ile ekonomiye müdahale etmek bir ülkede devletin fonksiyonu ile de ilgilidir. Örneğin 1929-30’lu yılların durgunluk dönemlerinde; devletin ekonomiye daha yoğun müdahalesi, maliye politikalarına ağırlık verilmesi, ekonomik denge ve tam istihdamın sağlanması, gelirin dengeli dağıtılması gibi düşünceler hâkim olmuş, bu doğrultuda bütçe politikası ile devlet, gelir ve harcamalarını ekonomiye yön vermek için etkin şekilde kullanmıştır.

Geçmiş, mevcut ve gelecekteki gelir-harcama uygulamalarını esas alan ve devlet için finansal bir plan niteliği taşıyan bütçeye ait bazı temel ilkeler vardır. Bütçe; genellik, birlik, tahsis, ön izin, yıllık olma, alenilik ve açıklık, doğruluk ve samimilik gibi ilkelere bağlı kalınarak hazırlanmaktadır.² Kuruluş döneminde sağlanması amaçlanan bütçe dengesi için önce gelir tahminleri yapmak, sonra giderleri bu gelirle sınırlamak ana ilke olmuştur.³ Hazırlanma safhasında olan bütçe için anayasa ile Meclis ve yürütmenin koordineli çalışmasına önem verilmiştir. 1924 tarihinde kabul edilen Teşkilat-ı Esasiye Kanunu ile bütçe ve vergi hakkı Meclis’e

¹ Abdurrahman Akdoğan, **Kamu Maliyesi**, 10. bs., Ankara, Gazi Kitabevi, 2006, s. 315.

² **A.e.**, s. 317,319.

³ Nevin Coşar, “Cumhuriyet Döneminde Denk Bütçe Politikasına Geçiş,” **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C:XI, Sayı:31, Mart 1995, s. 11.

verilmiş, malî kontrolü elinde tutması ilke edinilmiştir. Anayasanın bütçenin zamanında hazırlanması, düzenli olarak Meclis'e sunulması, onaylanması ve uygulanmasına ilişkin maddeleri gereğince, Maliye Vekâleti'nin bütçeyi hazırlayarak Meclis'e sunması, Meclis'e bağlı ve bütçe işlemlerini onun adına kontrol etmekle yetkili Sayıştay'ın (Divan-ı Muhasebat) kontrolleri yapması⁴ ve sonra Meclis tarafından onaylanması süreci takip edilmiştir.⁵

Bütçe kapatılırken kapatma usullerinden egzersiz usulü ya da jestiyon usulü kullanılabilmektedir. Kuruluş döneminde mevcut düzende kullanılan bütçe kapatma usulü olan egzersiz usulünden jestiyon usulüne geçilmiştir. Çünkü egzersiz usulü karışıklıklara yol açabilmekteyken, jestiyon usulü yıllık olma ilkesiyle de uyumlu olarak daha anlaşılır niteliktedir. Egzersiz usulünde malî yıl bitmiş olmasına rağmen henüz kullanılmamış ödeneklerin kullanılmasına, gelirlerin toplanmasına devam edilmektedir. Jestiyon usulünde ise devletin gelir ve giderleri, tahakkuk ettirildikleri malî yılın hesaplarında gösterilmekte, bütçe gelirleri tahsil edildiği yıl, bütçe giderleri de ödendiği yıl muhasebeleştirilmektedir. Bu usulün bütçenin yıllık olması ilkesi ile uyumlu olması yanında, hesap sisteminde sadeliği olanaklı kılması, bütçe yılı içinde önceki yıllara ilişkin hesaplar tutulmasına ihtiyaç bırakmaması, hesap kapatma işlemlerinin süratle sonuç vermesi ve kesin hesapların çabuk çıkartılması, yeni bütçe hazırlıklarında gelir-gider öngörülerinde esas alınacak verilerin kısa zamanda sağlanması, denetimin kolay ve etkili olması gibi yararları vardır.⁶

Bütçe kavramına ilişkin yukarıda belirtilen genel bilgiler ışığında tarihsel gelişim sürecinde bütçe kavramı Osmanlı'da ilk kez Tanzimat döneminde kullanılmıştır. "Dönemin ilk bütçesi olarak nitelendirilebilecek (1262) 1846/1847 malî yılına ait gelir ve giderleri 625 milyon kuruş dolaylarında bulunmaktaydı."⁷ Sonraki yıllar devlet gelir ve giderleri artarak devam etmiştir. Cumhuriyet döneminde ise birinci bölümde ifade edildiği üzere yeni kurulan Türk Devleti 1923 yılı için yıllık bütçe hazırlama olanağı bulamamış, avans kanunları ve altışar aylık

⁴ Sevim Görgün, "Atatürk Dönemi Maliye Politikası (1923-1938)," **Atatürk Döneminde Türkiye Ekonomisi Semineri**, İstanbul, Yapı ve Kredi Bankası Yay., 1982, s. 66.

⁵ Coşar, **Cumhuriyet Döneminde Denk Bütçe Politikasına Geçiş, a.g.e.**, s. 249.

⁶ Akdoğan, **a.g.e.**, s. 345.

⁷ Güran, **a.g.e.**, s. 7.

tahsisat kanunları ile bütçe uygulamasını yürütmüştür. Bu nedenle Cumhuriyet döneminin ilk bütçesi 1924 malî yılı bütçesi olmuştur.⁸ 1925 yılı bütçesi verilen açıkla onaylanmıştır. Açıklar, kişilere ve müteahhitlere olan borçların sonraki bütçe yıllarına ertelenmesi ve milli bankalardan alınan kredilerle kapatılmıştır.⁹ Ancak devlet bu durumdan duyduğu rahatsızlık nedeniyle malî politika ilkelerinde denk bütçe düşüncesini bir zorunluluk olarak kabul etmiştir.¹⁰ Teşkilat-ı Esasiye ile yetki verilen Meclis'in kontrolü ve yürütme organının denk bütçeyi sağlamak, malî düzeni kurmak üzere aldığı önlemlerden biri, 14 Ocak 1926 yılında çıkarılan kanun ile bütçe hesabının kesilmesinde kullanılan egzersiz yöntemini değiştirerek jestiyon yöntemini benimsemesidir. 1926 yılı bütçesi jestiyon yöntemi ile hazırlanmış ve ilk kez denk bütçe sağlanarak Meclis'e sunulmuştur. Hesap kesme yöntemi değişikliği dışında denk bütçeyi sağlamaya yönelik; Muhasebe-i Umumiye Kanunu, Hazine Usul-ü Hesabiyesi'ne Dair Talimatname-i Umumi çıkarılmıştır. Hesaplar tek hazine tek vezne ilkesince merkezileştirilerek hazine birliği sağlanmıştır. Osmanlı'dan devreden borçlar dâhil tüm borç ve giderler için düzgün ödeme ilkesi benimsenmiş, bu şekilde halka ve diğer devletlere güven vermeye gayret edilmiştir.¹¹

3.1.2. 1924-1950 Dönemi Katma, Genel ve Konsolide Bütçe Değerleri

Cumhuriyet dönemine ait konsolide bütçe, katma bütçe ve genel bütçe değerlerinin özet tablolar halinde yer aldığı bu kısımda ilk bölümde 1923 yılına ait avans ve tahsisat kanunları hakkında detaylı bilgi verildiğinden 1924-1950 bütçeleri hakkında bilgi verilecektir. Genel ve katma bütçeli kuruluşlara ait bütçeler toplu şekilde konsolide bütçe olarak ifade edilmektedir. Tablo 17'deki konsolide bütçe verileri Tablo 18 ve 19'daki bütçe verilerinin toplu şekilde ifadesinden oluşmaktadır. Çalışmada kullanılan genel ve katma bütçe tabloları hazine yardımı hariç değerleri yansıtmaktadır. Hazine yardımı; katma bütçeli kuruluşların öz gelirlerinin üzerinde kalan finansman ihtiyaçları için katma bütçeye gelir olarak yazılıp bütçenin açık vermiyor görünmesini sağlarken, genel bütçeye gider olarak yazılıp açık bu bütçeye

⁸ Coşar, **Denk Bütçe-Sağlam Para Politikası ve Devletçilik**, a.g.e., s. 259.

⁹ Görgün, a.g.e., s. 67.

¹⁰ Coşar, **Denk Bütçe-Sağlam Para Politikası ve Devletçilik**, a.g.e., s. 260.

¹¹ Coşar, **Cumhuriyet Döneminde Denk Bütçe Politikasına Geçiş**, a.g.e., s. 250-252.

yansıtılmaktadır. Hazine yardımı tutarı belirlenirken tahakkuk eden tutar ile gerçekleşen hazine yardımı tutarı arasında çok düşük tutarda fark olabilmektedir.¹²

1924-1950 dönemine ait Tablo 17, 18 ve 19'da bütçelere ait tahmini gelir ve gider rakamları, gerçekleşen gelir ve giderler, öngörülen ve gerçekleşen açık rakamları, her yılın GSMH değeri ve bu değerlerden bazılarının birbirilerine oranları ifade edilmiştir. Tablolarda hazine yardımı dâhil edilmemiş bütçe rakamları yer almaktadır. Tablo 18'de görüleceği üzere katma bütçeli kuruluşlar için genelde bütçe açığı vereceği öngörülmüş ancak beklenenden daha az oranda açık gerçekleşmiştir. Tablo 19'daki genel bütçede ise çoğunlukla İkinci Dünya Savaşı sonlarında bütçede açık olacağı tahmini yapılmış ancak beklenen gerçekleşmemiştir.

Her iki bütçenin toplu ifade edildiği Tablo 17'deki konsolide bütçeye baktığımızda ise ilk bütçe açığının 1925 tarihinde verildiği görülmektedir. Bilindiği üzere devletin önemli gelir kaynaklarından olan aşar vergisinin 1925'te kaldırılması bütçe gelirlerini ciddi oranda düşürmüştür. Azalan gelir ve artan giderler neticesinde 1925 yılında toplam 185,8 milyon TL gelir ve 214,6 milyon TL gider ile bütçe 28,8 milyon TL açık vermiştir. Bunun üzerine bütçenin denk olmasının önemini bilen devlet savaştan yeni çıkmış bir ülkede gelirlerin kısa zamanda artırılmasının kolay olmadığını bildiğinden giderleri kısma çalışmıştır. Gelirler üzerinde ise yeni düzenlemeler yapmıştır. Vergilerin halkın ödeme gücüne uygunluğu, ekonomik hayata destek sağlayıcı olması göz önünde bulundurulmuştur. Bu doğrultuda özellikle tarımla uğraşan köylü nüfus üzerindeki yük hafifletilmek istenmiştir.¹³

Aşarın kaldırılmasının etkisiyle dolaysız vergilerden dolayı vergi ağırlıklı bir yapıya kayılmış,¹⁴ Osmanlı döneminden kalan ve halkın memnuniyetsizliğine yol açan, vergi kaybına neden olan, tarımsal üretimin artmasına engel teşkil eden vergi toplama usulü iltizam kaldırılmıştır.¹⁵ Tüm bu çabalarla 1926 yılından başlamak üzere 1931 yılına kadar bütçede denklik ya da fazla sağlanmıştır. 1929 Dünya Bunalımı'nın oluşturduğu kriz ortamında denk bütçe hedefinde kararlılık göstermeye

¹² Maliye Bakanlığı Bütçe ve Malî Kontrol Genel Müdürlüğü, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 3-4.

¹³ Görgün, **a.g.e.**, s. 66.

¹⁴ Tezel, **a.g.e.**, s. 435-436.

¹⁵ Vural, **a.g.m.**, s. 86.

çalışan devlet, bu yılda azalan gelirleri göz önünde tutarak ödenekleri azaltma yoluna gitmiştir. Ancak fiili olarak gerçekleşen giderler ödeneklerin çok üzerinde gerçekleşmiş, durgunluk ve ekonomik kriz içinde 1931 yılı bütçesi 24 milyon TL tutarında açık vermiştir. 1932-33 yılları bütçelerinde de sırasıyla 5,5 ve 23,6 milyon TL açık veren bütçe yeniden disiplin altına alınmaya çalışılmıştır. Devlet gelirleri artırmak için mevcut vergi oranlarını artırmış ve yeni vergiler koymuştur ancak bu durum halkın memnuniyetsizliğine yol açmıştır.¹⁶

Aynı dönemde devletçilik politikası ile birlikte sanayileşmeye verilen önceliğin denk bütçeye bağlı kalınmak suretiyle iç borçlanma ile finanse edilmesi düşünülmüştür. Yapısal gelir yetersizliği, 1930'ların daralan uluslararası para ve sermaye piyasalarından borç bulmanın mümkün olmayışı, Batı'dan sanayileşmede kullanılacak finansman ve teknik yardım desteği bulunamaması gibi nedenlerle öz kaynaklarına yönelen devlet, halkın gönüllü tasarrufları ile gerçekleşecek iç borçlanma yoluna gitmiştir.¹⁷ Bu şekilde yeniden denk bütçe elde edilmeye başlanmışken İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi ve ekonominin savaşa girebilme ihtimaline karşı savunmaya yönelik yönetilmesi, 1939 yılında tekrar 1 milyon TL tutarında bütçe açığı verilmesiyle sonuçlanmıştır. Bu tarihten sonra savaşın etkileri ve toparlanma çabalarıyla dönemin sonuna kadar 1944, 1949 ve 1950 yıllarında açık verilmesine rağmen genel olarak bütçe denkliliği sağlanmıştır.

Tablo 17'de dikkati çeken bir kaç noktadan biri, bütçede 1942 yılında gerçekleşen 146,5 milyon TL tutarındaki bütçe fazlasıdır. Bu fazla değer elde edilmesinde 1942 yılında uygulamaya koyulan Varlık Vergisi etkili olmuştur. Bir diğer nokta, bütçe harcamalarının GSMH'ye oranının 26,5 değeriyle dönemin en yüksek seviyesine ulaştığı 1940 yılıdır. Oranın yüksek oluşunda İkinci Dünya Savaşı hazırlıkları çerçevesinde yapılan harcamaların önemli etkisi olmuştur. Aynı yıl tahsilâtın GSMH'ye oranı da dönemin en yüksek değerini almıştır. Çünkü savaş hazırlığı sürecinde halktan toplanan gelirlerin de önemi büyüktür.

¹⁶ Coşar, **Denk Bütçe-Sağlam Para Politikası ve Devletçilik**, a.g.e., s. 262.

¹⁷ Tekeli, **İlkin, Uygulamaya Geçerken Türkiye'de Devletçiliğin Oluşumu**, a.g.e., s. 277, 281.

Tablo 17: Konsolide Bütçe Gelir, Gider ve Açıkları, 1924-1950 (GSMH Eski Seri)

(Milyon TL)

Yılı	BÜTÇE GİDERİ			BÜTÇE GELİRİ		AÇIK / FAZLA		GSMH	3/1	5/4	5/3	3/8	5/8	6/8	7/8
	Başlangıç	Yıl Sonu	Harcama	Tahmin	Tahsilat	Öng.	Gerc.								
	1	2	3	4	5	6	7								
1924	154,5	204,3	141,3	144,1	146,5	-10,4	5,2	1.203,8	91,5	101,7	103,7	11,74	12,17	-0,86	0,44
1925	198,2	298,0	214,6	167,8	185,8	-30,4	-28,8	1.525,6	108,3	110,7	86,6	14,07	12,18	-1,99	-1,89
1926	210,1	258,6	191,2	209,5	202,1	-0,6	10,9	1.651,0	91,0	96,5	105,7	11,58	12,24	-0,04	0,66
1927	223,9	276,7	223,4	224,9	233,5	1,0	10,1	1.471,0	99,8	103,8	104,5	15,19	15,87	-0,07	0,68
1928	250,0	283,6	227,9	255,0	251,1	5,0	23,2	1.633,0	91,2	98,5	110,2	13,96	15,38	0,30	1,42
1929	255,4	278,1	254,6	256,4	267,8	1,0	13,2	2.073,0	99,7	104,4	105,2	12,28	12,92	0,05	0,64
1930	257,3	284,3	248,9	257,6	254,0	0,3	5,1	1.581,0	96,7	98,6	102,0	15,74	16,07	0,02	0,32
1931	219,5	262,1	238,6	221,1	214,6	1,6	-24,0	1.392,0	108,7	97,1	90,0	17,14	15,42	0,11	-1,72
1932	200,4	262,6	240,8	199,0	235,3	-1,4	-5,5	1.171,0	120,2	118,2	97,7	20,56	20,09	-0,12	-0,47
1933	203,0	270,6	255,5	200,4	231,9	-2,6	-23,6	1.141,0	125,9	115,8	90,8	22,39	20,33	-0,23	-2,06
1934	217,3	289,6	265,8	215,1	278,5	-2,2	12,7	1.216,0	122,3	129,5	104,8	21,86	22,91	-0,18	1,05
1935	234,1	326,4	302,0	234,0	316,5	-0,1	14,5	1.310,0	129,0	135,2	104,8	23,05	24,16	-0,01	1,11
1936	253,1	329,4	310,5	253,1	320,6	0	10,1	1.695,0	122,7	126,7	103,3	18,32	18,91	0	0,60
1937	282,4	382,0	364,4	282,8	378,4	0,4	14,0	1.807,0	129,0	133,8	103,8	20,17	20,94	0,02	0,77
1938	309,9	398,7	375,9	310,2	394,9	0,3	19,0	1.896,0	121,3	127,3	105,1	19,83	20,83	0,02	1,00
1939	341,5	498,5	479,1	341,3	478,1	-0,2	-1,0	2.063,0	140,3	140,1	99,8	23,22	23,17	-0,01	-0,05
1940	353,4	664,7	636,9	352,7	665,7	-0,7	28,8	2.403,0	180,2	188,8	104,5	26,50	27,70	-0,03	1,20
1941	405,0	717,1	685,5	403,5	788,5	-1,5	103,0	2.992,0	169,3	195,4	115,0	22,91	26,35	-0,05	3,44
1942	527,5	1.128,4	1.071,5	570,7	1.218,0	43,2	146,5	6.196,0	203,1	213,4	113,7	17,29	19,66	0,70	2,36
1943	663,9	1.309,6	1.235,2	712,3	1.300,8	48,4	65,6	9.232,0	186,1	182,6	105,3	13,38	14,09	0,52	0,71
1944	1.180,5	1.425,4	1.328,7	1.126,1	1.309,9	-54,4	-18,8	6.685,0	112,6	116,3	98,6	19,88	19,60	-0,81	-0,28
1945	755,4	809,8	741,6	687,9	812,1	-67,5	70,5	5.470,0	98,2	118,0	109,5	13,56	14,85	-1,23	1,29
1946	1.252,0	1.401,5	1.269,7	1.151,3	1.323,7	-101,0	54,0	6.858,0	101,4	115,0	104,2	18,51	19,30	-1,47	0,79
1947	1.488,8	2.078,3	1.909,1	1.358,7	1.979,6	-130,0	70,5	7.543,0	128,2	145,7	103,7	25,31	26,24	-1,72	0,94
1948	1.673,1	1.935,5	1.797,7	1.503,6	1.821,5	-170,0	23,8	9.493,0	107,4	121,1	101,3	18,94	19,19	-1,79	0,25
1949	1.769,3	2.166,1	2.066,2	1.597,0	2.064,7	-172,0	-1,5	9.054,0	116,8	129,3	99,9	22,82	22,80	-1,90	-0,02
1950	1.901,9	2.130,7	1.955,9	1.675,3	1.841,3	-227,0	-115,0	9.694,0	102,8	109,9	94,1	20,18	18,99	-2,34	-1,18

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 37.

Tablo 18: Katma Bütçe Gelir, Gider ve Açıkları, 1924-1950 (Hazine Yardımı Hariç) (GSMH Eski Seri)

(Milyon TL)

Yılı	BÜTÇE GİDERİ			BÜTÇE GELİRİ		AÇIK / FAZLA		GSMH	3/1	5/4	5/3	3/8	5/8	6/8	7/8
	Başlangıç	Yıl Sonu	Harcama	Tahmin	Tahsilat	Ong.	Gerc.								
	1	2	3	4	5	6	7								
1924	26,1	27,6	21,3	14,9	8,1	-11,2	-13,2	1.203,8	81,6	54,4	38,0	1,77	0,67	-0,93	-1,10
1925	17,2	18,0	13,7	14,8	15,1	-2,4	1,4	1.525,6	79,7	102,0	110,2	0,90	0,99	-0,16	0,09
1926	31,0	37,9	32,8	19,4	21,9	-11,6	-109,0	1.651,0	105,8	112,9	66,8	1,99	1,33	-0,70	-0,66
1927	52,3	61,7	51,1	30,4	29,9	-21,9	-21,2	1.471,0	97,7	98,4	58,5	3,47	2,03	-1,49	-1,44
1928	73,3	80,9	57,2	47,8	29,4	-25,5	-278,0	1.633,0	78,0	61,5	51,4	3,50	1,80	-1,56	-1,70
1929	65,4	74,9	71,9	36,0	43,6	-29,4	-28,3	2.073,0	109,9	121,1	60,6	3,47	2,10	-1,42	-1,37
1930	64,4	71,6	69,1	34,9	36,5	-29,5	-32,6	1.581,0	107,3	104,6	52,8	4,37	2,31	-187,0	-2,06
1931	34,4	36,8	32,6	34,5	29,1	0,1	-35,0	1.392,0	94,8	84,3	89,3	2,34	2,09	0,01	-0,25
1932	32,5	35,2	30,0	29,9	21,0	-2,6	-9,0	1.171,0	92,3	70,2	70,0	2,56	1,79	-0,22	-0,77
1933	33,2	55,0	51,2	29,9	33,0	-3,3	-18,2	1.141,0	154,2	110,4	64,5	4,49	2,89	-0,29	-1,60
1934	34,7	41,2	385,0	31,0	37,3	-3,7	-1,2	1.216,0	111,0	120,3	96,9	3,17	3,07	-0,30	-0,10
1935	41,0	49,4	44,4	39,0	49,7	-2,0	5,3	1.310,0	1.083,0	127,4	1.119,0	3,39	3,79	-0,15	0,40
1936	41,2	50,3	45,5	40,3	498,0	-9,0	4,3	16.950,0	110,4	123,6	109,5	268,0	2,94	-0,05	0,25
1937	537,0	62,1	56,2	518,0	61,3	-1,9	5,1	1.807,0	104,7	118,3	109,1	3,11	339,0	-0,11	0,29
1938	63,4	71,7	63,7	60,2	65,6	-3,2	1,9	1.896,0	100,5	109,0	103,0	336,0	3,46	-0,17	0,10
1939	83,4	97,6	87,4	802,0	89,9	-3,2	2,5	2.063,0	104,8	112,1	102,9	424,0	4,36	-0,16	0,12
1940	87,2	106,8	92,3	84,2	113,5	-3,0	21,2	2.403,0	105,8	134,8	123,0	384,0	472,0	-0,12	0,88
1941	98,5	116,5	101,9	93,8	136,3	-4,7	34,4	2.992,0	103,5	145,3	133,8	3,41	456,0	-0,16	1,15
1942	137,6	184,9	158,0	176,4	234,2	3,88	76,2	6.196,0	114,8	132,8	148,2	2,55	378,0	0,63	1,23
1943	183,0	237,7	206,5	225,6	262,3	4,26	55,8	9.232,0	112,8	116,3	127,0	2,24	2,84	0,46	0,60
1944	232,8	277,3	252,1	224,6	230,7	-8,2	-21,4	6.685,0	108,3	102,7	91,5	3,77	3,45	-0,12	-0,32
1945	155,9	168,3	144,4	150,1	148,2	-5,8	3,8	5.470,0	92,6	98,7	102,6	2,64	2,71	-0,11	0,07
1946	268,2	304,5	257,5	256,6	262,6	-11,6	5,1	6.858,0	96,0	102,3	102,0	3,75	3,83	-0,17	0,07
1947	380,1	460,2	370,1	337,5	354,7	-42,6	-15,4	7.543,0	97,4	105,1	95,8	4,91	47,00	-0,56	-0,20
1948	466,1	483,0	405,0	388,0	326,8	-78,1	-78,2	9.493,0	86,9	84,2	80,7	4,27	3,44	-0,82	-0,82
1949	436,9	530,9	499,7	345,2	4.058,0	-91,7	-93,9	9.054,0	114,4	117,6	812,0	5,52	4,48	-1,01	-1,04
1950	494,9	586,1	536,0	362,0	392,5	-133,0	-144,0	9.694,0	108,3	108,4	73,2	5,53	4,05	-1,37	-1,48

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995), 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 32.

Tablo 19: Genel Bütçe Gelir, Gider ve Açıkları, 1924-1950 (Hazine Yardımı Hariç) (GSMH Eski Serisi)

(Milyon TL)

Yılı	BÜTÇE GİDERİ			BÜTÇE GELİRİ		AÇIK / FAZLA		GSMH	3/1	5/4	5/3	3/8	5/8	6/8	7/8
	Başlangıç	Yıl Sonu	Harcama	Tahmin	Tahsilat	Öng.	Gerç.								
	1	2	3	4	5	6	7	8							
1924	128,4	176,7	120,0	129,2	138,4	0,8	18,4	1.203,8	93,5	107,1	115,4	9,97	11,50	0,07	1,53
1925	181,0	280,0	200,9	153,0	170,7	-28,0	-30,2	1.525,6	111,0	111,5	85,0	13,17	11,19	-1,83	-1,98
1926	179,1	220,7	158,4	190,1	180,2	11,0	21,8	1.651,0	88,4	94,8	113,8	9,59	10,91	0,67	1,32
1927	171,6	215,0	172,3	194,5	203,6	22,9	31,3	1.471,0	100,4	104,7	118,1	11,71	13,84	156,0	2,13
1928	176,7	202,7	170,7	207,2	221,7	30,5	51,0	1.633,0	96,6	107,0	129,9	10,45	13,58	1,87	3,12
1929	190,0	203,2	182,7	220,4	224,2	30,4	41,5	2.073,0	96,2	101,7	122,7	8,81	10,81	1,47	2,00
1930	192,9	212,7	179,8	222,7	217,5	29,8	37,7	1.581,0	93,2	97,6	121,0	11,37	13,76	1,89	2,38
1931	185,1	225,3	206,0	186,6	185,5	1,5	-20,5	1.392,0	111,3	99,4	90,1	14,80	13,33	0,11	-1,47
1932	167,9	227,4	210,8	169,1	214,3	1,2	3,5	1.171,0	125,6	126,7	101,7	18,00	18,30	0,10	0,30
1933	169,8	215,6	204,3	170,5	198,9	0,7	-5,4	1.141,0	120,3	116,7	97,4	17,91	17,44	0,06	-0,47
1934	182,6	248,4	227,3	184,1	241,2	1,5	13,9	1.216,0	124,5	131,0	106,1	18,69	19,84	0,12	1,15
1935	193,1	277,0	257,6	195,0	266,8	1,9	9,2	1.310,0	133,4	136,8	103,6	19,66	20,37	0,15	0,70
1936	211,9	279,1	265,0	212,8	270,8	0,9	5,8	1.695,0	125,1	127,3	102,2	15,63	15,98	5,00	0,34
1937	228,7	319,9	308,2	231,0	317,1	2,3	8,9	1.807,0	134,8	137,3	102,9	17,06	17,55	0,13	0,49
1938	246,5	327,0	312,2	250,0	329,3	3,5	17,1	1.896,0	126,7	131,7	105,5	16,47	17,37	0,19	0,90
1939	258,1	400,9	391,7	261,1	388,2	3,0	-35,0	2.063,0	1.518,0	148,7	99,1	18,99	18,82	0,15	-0,17
1940	266,2	557,9	544,6	268,5	552,2	2,3	7,6	2.403,0	204,6	205,7	101,4	22,66	22,98	0,09	0,32
1941	306,5	600,6	583,6	309,7	652,2	3,2	68,6	2.992,0	190,4	210,6	111,8	19,51	21,80	0,11	2,29
1942	389,9	943,5	913,5	394,3	983,8	44,0	70,3	6.196,0	234,3	249,5	107,7	14,74	15,88	0,07	1,13
1943	480,9	1.071,9	1.028,7	486,7	1.038,5	5,8	9,8	9.232,0	213,9	213,4	101,0	11,14	11,25	0,06	0,11
1944	947,7	1.148,1	1.076,6	901,5	1.079,2	-46,2	2,6	6.685,0	113,6	119,7	100,2	16,10	16,14	-0,69	0,04
1945	599,5	641,5	597,2	537,8	663,9	-61,7	66,7	5.470,0	99,6	123,4	111,2	10,92	12,14	-1,13	1,22
1946	983,8	1.097,0	1.012,2	894,7	1.061,1	-89,1	48,9	6.858,0	102,9	118,6	104,8	14,76	15,47	-1,30	0,71
1947	1.108,7	1.618,1	1.539,0	1.021,2	1.624,9	-87,5	85,9	7.543,0	138,8	159,1	105,6	20,40	21,54	-1,16	1,14
1948	1.207,0	1.452,5	1.392,7	1.115,6	1.494,7	-91,4	102,0	9.493,0	115,4	134,0	107,3	14,67	15,75	-0,96	1,07
1949	1.332,4	1.635,2	1.566,5	1.251,8	1.658,9	-80,6	92,4	9.054,0	117,6	132,5	105,9	17,30	18,32	-0,89	1,02
1950	1.407,0	1.544,6	1.419,9	1.313,3	1.448,8	-93,7	28,9	9.694,0	100,9	110,3	102,0	14,65	14,95	-0,97	0,30

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 27.

3.2. 1924-1950 DÖNEMİ BÜTÇELERİNE AİT BAZI GÖSTERGELER

3.2.1. Bütçe Gelirleri

Ele alınan dönemin ekonomik yapısı, sosyal, siyasî, iktisadî koşullarla birlikte sektörel bazda yaşanan gelişmeler devlet bütçesini etkileyen faktörler olmuşlardır. Bütçeyi oluşturan gelir ve gider kalemleri cumhuriyet döneminin olağanüstü gelişmelerine paralel olarak dalgalanmalar yaşamıştır. Bu bağlamda bütçe gelirlerinin seyrine bakıldığında; ilk önemli gelişme, Osmanlı Devleti'nde yıllarca vergi gelirlerinin önemli kısmını oluşturan Aşar Vergisi'ni 1925'te kaldıran Türkiye'nin, bütçe gelirleri için ciddi kayıp oluşturacak bir adım atmış olmasıdır. Tablo 20'de görüleceği üzere gelirden alınan vergiler 1924 yılında 43,1 milyon TL iken, 1925'te aşarın kaldırılmış olmasının etkisiyle 15,8 milyon TL'ye düşmüştür. Aşar hâsılatının boşluğunu doldurmak için, bir taraftan ithalata ve binalara yeni vergiler getirilirken, diğer taraftan yürürlükteki birçok verginin oranı yükseltilmiştir.¹⁸ Örneğin tarım ürünlerinin demiryolu ve denizyolu ile piyasaya sunulan bölümü üzerinden bir dolaylı vergi alınması kabul edilmiş, ağnam ve yol vergisi oranları artırılmıştır. Ağnam Vergisi 1924 yılında sayım vergisi adını almış, bütçe gelirleri içindeki payı cumhuriyetin ilk yıllarında % 5 dolaylarında olmuştur. Yine bu dönemde sanayi ve ticaret kesiminden alınan temettü vergisi kaldırılarak yerine 1926'da bir gelir vergisi olan kazanç vergisi getirilmiştir.¹⁹

Büyük Dünya Bunalımı ile başlayan 1930'lu yıllara baktığımızda bütçe gelirlerinde bir miktar artış sağlanabildiği görülmektedir. Bu artış; Lozan Antlaşması'nın dış ticaret vergilerinde 5 yıl süre ile değişiklik yapılamayacağı maddesinin süresinin sona ermiş olması sebebiyle gümrük tarifesinde yapılan değişiklikler, maaş ve ücretlere getirilen yeni vergiler ve vergi sisteminin milli gelir esnekliğinin düşük olmasından dolayı Dünya Bunalımı dönemindeki parasal daralmaya karşın vergi gelirlerinin bundan etkilenmemesi gibi nedenlerden kaynaklanmıştır.²⁰ Tablo 20'de görüleceği üzere dış ticaretten alınan vergiler

¹⁸ Tezel, **a.g.e.**, s. 433.

¹⁹ Akbank, **a.g.e.**, s. 599-600.

²⁰ Tezel, **a.g.e.**, s. 434.

1928'de 34,3 milyon TL'den 1929'da 41,8 ve 1930'da 56 milyon TL seviyesine yükselmiştir. Sonraki dönemlerde ithalatın azalmasıyla azalan vergi gelirleri 1947'den itibaren dış ekonomik gelişmelerin etkisiyle artan ithalat hacmine paralel olarak yeniden yükselmiş ve ele alınan dönemin en yüksek değerlerine ulaşmıştır.

1940-1945 döneminde ise İkinci Dünya Savaşı'nın etkisiyle oluşan yüksek enflasyon GSYİH'nin carî değerinde yüksek artışa sebep olmuştur. Ancak artış oranı, vergi gelirlerindeki düşük gelir esnekliği problemi nedeniyle bütçe gelirlerinde GSYİH değerindeki kadar yüksek olmamıştır. Bununla birlikte savaş dönemi savunma harcamalarının aşırı yükselişi malî alanda kriz oluşturmuştur.²¹ Krizi giderme çabasıyla 1942'de olağanüstü bir vergi olan Varlık Vergisi, 1943'te ise Toprak Mahsulleri Vergisi konmuş, bunun dışında mevcut vergilerin oranları yükseltilmişse de gelir fazla artırılmamış ve kriz tam olarak atlatılmamıştır. Genel olarak servetten alınan vergilerin payının gelirden alınan vergilere kıyasla düşük olduğu 1924-50 döneminde Tablo 20'de görüleceği üzere sadece Varlık vergisi uygulamasının olduğu 1942 yılında bütçe gelirleri arasındaki vergi gelirlerinin en büyük bölümünü servetten alınan vergiler oluşturmuştur.

Bütçe gelirleri farklı bir tasnife göre ifade edildiğinde dolaylı ve dolaysız vergi kavramları karşımıza çıkmaktadır. Dolaylı vergiler gelir ve servet üzerinden alınan vergilerden oluşmaktayken, dolaysız vergiler mal ve hizmetlerden ve dış ticaretten alınan vergilerden oluşmaktadır.²² Ele alınan dönemde vergi gelirlerinin büyük bölümünü dolaylı vergiler oluşturmuştur. Tarımın yüksek oranda vergi dışı bırakılması ve yeni dolaylı vergiler konmuş olması, dolaylı verginin payını yükseltmiştir.²³ Dolaylı vergiler arasında da en büyük yüzdeyi ithalattan alınan gümrük ve harcama vergileri oluşturmuştur.²⁴ Bütçe gelirlerini oluşturan diğer bir vergi kalemi olan dolaysız vergiler, dolaylı vergilere göre daha az bir paya sahip olmuştur. Gelir üzerinden ve servet üzerinden alınan bu vergiler kuruluş döneminde daha çok 1923-25 yılları arasında yüksek paya sahip olmuştur. Bunun en önemli sebebi aşar ve ağnam vergilerinden yüksek tutarda gelir elde ediliyor olmasıdır.

²¹ A.e.

²² Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri, a.g.e.**, s. 9.

²³ Köksal, İlkın, **a.g.e.**, s. 53-54.

²⁴ Tezel, **a.g.e.**, s. 435.

Nitekim 1920 bütçesi gelirleri içinde en yüksek paya % 29 ile Aşar Vergisi ve % 12 ile Ağnam Vergisi sahip olup, 1924'e kadar süren etkiyle 1924 yılında dolaysız vergiler içinde aşar ve ağnamın payı % 80'e ulaşmıştır.²⁵ Tablo 21'de vergi gelirleri toplamı, dolaylı dolaysız vergi gelirleri toplamı ve bunların vergi gelirleri toplamı içindeki payları belirtilmiştir. Görüleceği üzere 1925'te aşarın kaldırılmasıyla dolaysız vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payı % 43,2'den % 22,2'ye düşmüştür. 1930'lu yıllara gelindiğinde ise yaşanan durgunluk ve daralma nedeniyle bütçe uygulamalarını da gözden geçiren devlet, maaş ve ücretlerden stopaj (kaynağında kesme) yoluyla elde edilen gelir vergisine ait oranları yükselterek dolaysız verginin payını yeniden artırmaya başlamıştır.²⁶

İkinci Dünya Savaşı ile malî krizin derinleşmesi çoğu vergi oranlarında yeni düzenlemeleri, yeni artışları beraberinde getirmiş ve dolaysız verginin vergi gelirleri içindeki payı biraz daha artırılmıştır. Dolaysız vergilerden biri olan servet üzerinden alınan vergi gelirleri kuruluş döneminde çok düşük paya sahip olmuştur. 1926-1936 arasında hayvan (ağnam) vergisi üzerindeki verginin yükseltilmesi bu verginin bütçe gelirleri içindeki payını yükseltmişse de, 1942 yılı hariç 1950 yılına kadar payı çok düşük kalmıştır. 1942 yılında Varlık Vergisi uygulaması dikkate değer bir artışla bütçe gelirlerinin % 34'üne tekabül etmiştir. Ancak Devlet genel olarak servet üzerinden vergilendirme konusunda, ticaret ve sanayi sektörleri karları üzerinden kendisine çok az pay aktarmış olmasından dolayı etkin maliye politikası yürütememiştir. Vergi yükü daha çok maaş ve ücretlilerin üzerine kalırken, sanayici ve ticaret erbabı yüksek gelir elde etmelerine rağmen yeterli oranda vergilendirilememişlerdir.²⁷ Nüfusun büyük çoğunluğunun tarım sektöründe çalışanlardan oluştuğu Türkiye'de tarım sektörünün de vergilendirilmesi yetersiz kalmıştır. Aşarın ilk iki yıl uygulanması, arazi vergisinin nispeten yükseltilmesi ve 1943-46 döneminde aşarın geri getirilmesi şeklinde algılanan Toprak Mahsulleri Vergisi hariç tarımsal üretim yeterince vergilendirilememiştir.²⁸ Bu bağlamda

²⁵ Akbank, **a.g.e.**, s. 595.

²⁶ Tezel, **a.g.e.**, s. 437.

²⁷ **A.e.**, s. 436-437.

²⁸ Akbank, **a.g.e.**, s. 608.

sanayici ve ticaret erbabı gibi büyük arazi sahipleri de bütçeye pek fazla aktarımda bulunmamıştır.

Tablo 20: Vergi Gelirlerinin Kaynakları İtibariyle Dağılımı, 1924-1950

(Milyon TL)

YILLAR	GELİRDEN ALINAN VERGİLER	SERVETTEN ALINAN VERGİLER	MAL VE HİZMETLERDEN ALINAN VERGİLER	DIŞ TİCARETTEN ALINAN VERGİLER	KALDIRILAN VERGİ ARTIKLARI	TOPLAM
1924	43,1	9,3	40,3	28,7	-	121,4
1925	15,8	16,5	66,5	42,8	3,6	145,2
1926	11,4	25,1	85,8	34,9	-	157,2
1927	13,4	23,6	104,6	29,9	-	171,5
1928	13,7	23,9	115,1	34,3	-	187,0
1929	14,5	28,2	104,7	41,8	0,2	189,4
1930	13,1	28,1	73,4	56,0	1,1	171,7
1931	16,9	23,3	56,9	44,0	0,2	141,3
1932	35,3	20,9	65,3	38,5	2,3	162,3
1933	36,3	20,2	62,4	37,6	-	156,5
1934	41,0	20,8	69,5	43,3	0,1	174,7
1935	42,8	21,7	69,8	48,1	1,4	183,8
1936	56,4	14,9	88,0	59,7	-	219,0
1937	63,3	17,0	96,0	67,8	0,1	244,2
1938	63,9	15,8	99,7	64,3	0,1	243,8
1939	70,0	16,1	109,2	45,4	-	240,7
1940	91,6	16,3	136,7	27,3	0,1	272,0
1941	112,5	25,0	163,5	49,3	-	350,3
1942	145,9	302,3	217,5	85,0	0,3	751,0
1943	276,6	78,0	378,7	106,5	-	839,8
1944	302,0	32,9	455,7	62,4	-	853,0
1945	222,9	30,7	273,2	53,2	-	580,0
1946	275,7	34,1	451,9	77,2	78,8	917,7
1947	381,7	37,5	444,0	269,0	29,4	1.161,6
1948	401,9	38,7	467,5	243,8	8,7	1.160,6
1949	467,8	39,2	643,1	249,1	0,2	1.399,4
1950	410,0	37,7	565,4	229,0	-	1.242,1

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 66-67.

Tablo 21: Vergi Gelirleri Tahsilâtının Dağılımı, 1924-1950 (Dolaylı ve Dolaysız Vergiler)

(Milyon TL)

YILLAR	VERGİ GELİRLERİ TOPLAMI 1	DOLAYSIZ VERGİLER TOPLAMI 2	PAYI (%) 2\1	DOLAYLI VERGİLER TOPLAMI 3	PAYI (%) 3\1
1924	121,4	52,4	43,2	69,0	56,8
1925	145,2	32,3	22,2	112,9	77,8
1926	157,2	36,5	23,2	120,7	76,8
1927	171,5	37,0	21,6	134,5	78,4
1928	187,0	37,6	20,1	149,4	79,9
1929	189,4	42,7	22,5	146,7	77,5
1930	171,7	41,2	24,0	130,5	76,0
1931	141,3	40,2	28,5	101,1	71,5
1932	162,3	56,2	34,6	106,1	65,4
1933	156,5	56,5	36,1	100,0	63,9
1934	174,7	61,8	35,4	112,9	64,6
1935	183,8	64,5	35,1	119,3	64,9
1936	219,0	71,3	32,6	147,7	67,4
1937	244,2	80,3	32,9	163,9	67,1
1938	243,8	79,7	32,7	164,1	67,3
1939	240,7	86,1	35,8	154,6	64,2
1940	272,0	107,9	39,7	164,1	60,3
1941	350,3	137,5	39,3	212,8	60,7
1942	751,0	448,2	59,7	302,8	40,3
1943	839,8	354,6	42,2	485,2	57,8
1944	853,0	334,9	39,3	518,1	60,7
1945	580,0	253,6	43,7	326,4	56,3
1946	884,3	309,8	35,0	574,5	65,0
1947	1.161,6	419,2	36,1	742,4	63,9
1948	1.160,6	440,6	38,0	720,0	62,0
1949	1.399,4	507,0	36,2	892,4	63,8
1950	1.242,1	447,7	36,0	794,4	64,0

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 74-75.

3.2.2. Bütçe Giderleri

Bütçeyi oluşturan kalemlerden gider kalemleri incelendiğinde; genel olarak 1900'lü yılların başlangıcından 1950 yılına kadar yaşanan savaşların etkisi ile yapılan askerî harcamaların ve 1930'lu yılların devletçi sanayileşme modelinin etkisi ile yapılan harcamaların, giderlerin büyük kısmını oluşturduğu sonucuna varılabilir. Bütçe harcamalarını oluşturan yatırım harcamaları, kamu borçları ödemeleri (anapara+faiz), kamu kuruluşlarına yapılan aktarımlar, gelir aktarımları ve carî harcamalar kalemleri ekonomik koşullara göre artmakta veya azalmaktadır.²⁹

Bütçe harcama kalemlerinden carî harcamalar kamu kuruluşlarının tüketim için yaptıkları harcamalardır. Carî harcamaların büyük kısmını personel harcamaları oluşturmaktadır. Yatırım harcamaları ise üretimi arttırmak için yapılan her türlü harcamayı kapsamaktadır. Transfer harcamaları; ekonomik, malî, sosyal transferler ile iç ve dış borçlara ödenen anapara ve faiz ödemelerinden oluşmaktadır.³⁰ Carî harcamalar tüketim yoluyla GSMH'ye katkı sağlarken, yatırım harcamaları kısa ve uzun vadede GSMH ve kamu sermaye stoku birikimine katkı sağlar. Transfer harcamalarının ise GSMH üzerinde maddi bir katkısı bulunmamaktadır.³¹ Tablo 22'de bütçe harcamaları için ayrılan ödenekler yıllara göre belirtilmiştir. Personel, yatırım, diğer carî ve transfer harcamaları olarak gruplandırılan harcama kalemleri tabloda 1930 yılından itibaren yer almıştır. Çalışmaya konu olan dönemde Tablo 22'de de görülebileceği üzere kamu harcamaları genel olarak artarak ilerlemiştir. Bu artış trendinin kaynağında; yeni kurulan bir devletin alt yapı tesislerinin yapımı, eğitim hizmetlerinin artışı, Kamu İktisadi Teşekkülleri'ne sermaye transferleri gerçekleştirilmesi, nüfus artışı, şehirleşme maliyeti ve İkinci Dünya Savaşı yıllarında yapılan aşırı savunma harcamaları gibi sebepler bulunmaktadır.³²

Liberal ekonomi döneminde carî harcamalar genel yönetim giderlerinin yükselişi nedeniyle artmıştır. Altyapı ve güvenlik harcamaları da bu dönemde artış

²⁹ Tezel, **a.g.e.**, s. 443.

³⁰ Akbank, **a.g.e.**, s. 568.

³¹ Tekeli, İlkin, **Uygulamaya Geçerken Türkiye'de Devletçiliğin Oluşumu, a.g.e.**, s. 54.

³² Köksal, İlkin, **a.g.e.**, s. 46.

göstermiştir.³³ 1929 buhranı ile başlayan dönemde carî harcamalarda kısıntı yapılmış bu nedenle azalma meydana gelmiştir. Ertesi yıldan itibaren devletçi sanayileşme politikaları çerçevesinde yatırım harcamalarında ciddi artış görülmüştür.³⁴ Tablo 22’de görüldüğü üzere 1930 yılında yatırım harcamalarına 50 milyon TL ödenek ayrılmıştır. 1929-1934 yılları arasında transfer ödemelerinde de artış gerçekleşmiştir. Artışın temelinde dış borç ödemeleri (Osmanlı borcu, 1930 Kibrit borcu, Millileştirmeler için DDY bütçesinden ve Genel bütçeden ödenen borçlar) bulunmaktadır. Devlet kuruluşlarına yapılan sermaye transferleri düşük düzeyde kalmıştır.³⁵

İkinci Dünya Savaşı yıllarında savunma giderleri sebebiyle carî harcamalar toplam harcamaların % 75’ini aşarken yatırım harcamalarında düşüş gerçekleşmiştir. Altyapı, eğitim, sağlık harcamaları genel olarak azalmış, güvenlik harcamaları artarak % 50’yi aşan paya sahip olmuştur.³⁶ Savaş sonrası yıllarda ise belirgin olarak eğitim ve sağlık harcamalarında artış gözlenmiştir. Dikkati çeken diğer bir dönemsel harcama artışı, demiryolu ve karayolu yapımlarına yoğunlaştığı 1926-1938 döneminde bayındırlık ve ulaşım harcamalarında meydana gelmiştir.³⁷ Devlet, yol konusunda ciddi eksiklik içinde olduğunu ve bu eksikliğin başta tarım, ticaret olmak üzere birçok sektöre olumsuz etki ettiğini bildiğinden bütçe harcamalarının bir kısmını bu alana kaydırmıştır.

³³ Tekeli, İlkin, *Uygulamaya Geçerken Türkiye’de Devletçiliğin Oluşumu*, a.g.e., s. 53.

³⁴ Akbank, a.g.e., s. 560.

³⁵ Tekeli, İlkin, *Uygulamaya Geçerken Türkiye’de Devletçiliğin Oluşumu*, a.g.e., s. 56.

³⁶ Akbank, a.g.e., s. 577.

³⁷ Tezel, a.g.e., s. 447.

Tablo 22: Bütçe Ödeneklerinin Yıllar İtibariyle Dağılımı, 1924-1950

(Milyon TL)

YILLAR	PERSONEL	DİĞER CARİ	YATIRIM	TRANSFERLER			TOPLAM
				İÇ VE DIŞ BORÇ ANAPARAÖDEMESİ+FAİZ	DİĞER	TOPLAM TRANSFER	
1924	-	-	-	-	-	-	-
1925	-	-	-	-	-	-	-
1926	-	-	-	-	-	-	-
1927	-	-	-	-	-	-	-
1928	-	-	-	-	-	-	-
1929	-	-	-	-	-	-	-
1930	82	73	50	21	31	52	257
1931	74	78	32	14	21	35	219
1932	78	46	15	33	27	61	200
1933	76	48	20	30	28	59	203
1934	82	57	15	28	34	63	217
1935	92	56	18	30	37	68	234
1936	96	61	22	29	44	74	253
1937	105	76	27	33	40	74	282
1938	115	88	28	34	44	79	310
1939	129	98	34	33	46	80	341
1940	142	81	31	48	50	99	353
1941	148	95	36	66	59	126	405
1942	194	114	62	77	80	158	528
1943	251	132	94	98	88	187	664
1944	393	195	231	85	276	361	1.180
1945	216	284	89	65	101	166	755
1946	315	373	170	198	196	394	1.252
1947	599	294	220	147	229	376	1.489
1948	743	199	318	155	252	413	1.673
1949	857	265	255	109	278	392	1.769
1950	878	358	271	117	274	395	1.902

Not: Bütçe giderleri ödenek bazında gösterilmiştir.

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 78-79.

1923-1950 döneminin bütçelerinde gelirler ve harcamaların ekonomik gelişmelere paralel olarak geçirdiği oransal değişimler neticesinde bütçede açık, fazla ya da denklik oluştuğundan bahsedilmiştir. Gelirlerin giderleri karşılayabildiği yıllar olduğu gibi giderlerin gelirlerin çok üzerinde gerçekleştiği ve bütçe açıklarının oluştuğu yıllar da olmuştur. Açıkların kapatılması konusunda, dönemlere göre farklılık arz etmekle birlikte bazı yöntemlere başvurulmuştur. Tablo 23'te görüleceği üzere 1924-30 alt döneminde 1925 yılı hariç (aşarın kaldırılması etkisi) konsolide bütçe giderlerinin tamamı konsolide bütçe gelirleriyle karşılanabilmiştir. Gelirler içerisinde spesifik olarak vergi gelirlerinin gideri karşılama oranlarının da yer aldığı tabloda yine 1925 yılı hariç en yüksek karşılama oranlarının 1924-1930 dönemine ait olduğu görülmektedir. 1925'teki açık ise bütçede görünmeyen hazine işlemleriyle, özellikle de bankalardan alınan borçlarla kapatılmıştır.³⁸ Tablo 23'te 1930'lu buhran yılları incelendiğinde; 1931'de gelirlerin giderlerin % 90'ını, 1932'de % 97,7'sini ve 1933'te % 90,8'ini karşılayabildiği ve kalan kısmın bütçe açıklarına neden olduğu görülmektedir. Oluşan bütçe açıkları bu dönemde de borçlanma ve hazine işlemleriyle kapatılmıştır.³⁹

İkinci Dünya Savaşı'nın başladığı 1939 senesinde bütçe gelir toplamı 478,1 milyon TL, bütçe gider toplamı 479,1 milyon TL olarak gerçekleşmiş, toplam gelirin gideri karşılama oranı % 99,8 olarak gerçekleşmiş, giderin yaklaşık olarak yarısı vergi geliri ile karşılanmıştır (Bkz. Tablo 23). 1939 ve 1944 yılında oluşan açıkların kapatılması amacıyla çoğunluğunu Merkez Bankası kredilerinin, bir kısmını da dış kredilerin oluşturduğu borçlar kullanılmıştır. Ancak açığı kapatmak için Merkez Bankası kredilerinin yüksek oranda kullanılması sonucu savaş döneminde aşırı enflasyon oluşmuştur. Yüksek enflasyonun sebep olduğu ciddi sıkıntıların tekrarlanmaması ve fiyat istikrarının sağlanması amacıyla savaş sonrası dönemde oluşan 1949 ve 1950 yılları bütçe açıkları kapatılırken daha çok tahvil satışı yoluyla iç borçlanmaya başvurulmuştur.⁴⁰

³⁸ Görgün, a.g.e., s. 67.

³⁹ Tekeli, İlkin, *Uygulamaya Geçerken Türkiye'de Devletçiliğin Oluşumu*, a.g.e., s. 277.

⁴⁰ Tezel, a.g.e., s. 445.

Tablo 23:Konsolide Bütçe Gelirleri İle Vergi Gelirlerinin Konsolide Bütçe Giderlerini Karşılama Oranları, 1924-1950 (Milyon TL)

YILLAR	KONSOLİDE BÜTÇE GİDERİ 1	KONSOLİDE BÜTÇE GELİRİ 2	GİDERİ KARŞILAMA ORANI 2\1	VERGİ GELİRİ 3	GİDERİ KARŞILAMA ORANI 3\1
1924	141,3	146,5	103,7	121,4	85,9
1925	214,6	185,8	86,6	145,2	67,7
1926	191,2	202,1	105,7	157,2	82,2
1927	223,4	233,5	104,5	171,5	76,8
1928	227,9	251,1	110,2	187,0	82,1
1929	254,6	267,8	105,2	189,4	74,4
1930	248,9	254,0	102,0	171,7	69,0
1931	238,6	214,6	90,0	141,3	59,2
1932	240,8	235,3	97,7	162,3	67,4
1933	255,5	231,9	90,8	156,5	61,3
1934	265,8	278,5	104,8	174,7	65,7
1935	302,0	316,5	104,8	183,8	60,9
1936	310,5	320,6	103,3	219,0	70,5
1937	364,4	378,4	103,8	244,2	67,0
1938	375,9	394,9	105,1	243,8	64,9
1939	479,1	478,1	99,8	240,7	50,2
1940	636,9	665,7	104,5	272,0	42,7
1941	685,5	788,5	115,0	350,3	51,1
1942	1.071,5	1.218,0	113,7	751,0	70,1
1943	1.235,2	1.300,8	105,3	839,8	68,0
1944	1.328,7	1.309,9	98,6	853,0	64,2
1945	741,6	812,1	109,5	580,0	78,2
1946	1.269,7	1.323,7	104,2	917,7	72,3
1947	1.909,1	1.979,6	103,7	1.161,6	60,8
1948	1.797,7	1.821,5	101,3	1.160,6	64,6
1949	2.066,2	2.064,7	99,9	1.399,4	67,7
1950	1.955,9	1.841,3	94,1	1.242,1	63,5

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 92/B-92/C.

3.3. BÜTÇE ANALİZİ

3.3.1. Gelir Kalemleri Analizi

3.3.1.1. Tanım ve Açıklamalar

1923-1950 dönemi olağanüstü ekonomik koşulların olduğu, yeni kurulan bir devletin kendini ispat etme ve gelişme çabasıyla farklı ekonomik düzenlemeler yapmak durumunda kaldığı, çalışma içerisinde dönemsel olarak ifade edilmiş olan askerî, sosyal, siyasal birçok faktörün ekonomik veriler üzerinde ciddi etkiler oluşturduğu bir dönem olmuştur. Ülkelerin ekonomisi hakkında fikir veren önemli ekonomik göstergelerden bütçe verileri ise, ekonomik koşullar doğrultusunda öngörülüp gerçekleştiğinden Türkiye için ele alınan dönem boyunca önemli bir araç olmuştur.

Çalışmanın başında birinci bölümde ifade edildiği üzere, Türkiye’de 1923 yılına ait bütçe çeşitli nedenlerle hazırlanamamış, ancak avans kanunları ve altışar aylık tahsisat kanunları şeklinde harcamalar kararlaştırılmıştır. 1923 yılı bütçesine dair açıklamalar birinci bölümde yapıldığından bu bölümde 1924-1950 dönemi bütçeleri analiz edilecektir.

Çalışmanın sonunda bulunan ek bölümünde 1924-1950 dönemlerine ait her yıl için ayrı ayrı belirtilmiş bütçe gelirleri ve bütçe giderleri bulunmaktadır. Ek-1 ‘de yer alan bütçe gelirleri için tahmin ve gerçekleştirmelerin bulunduğu tablolarda her vergi kaleminin karşısında alt alta iki sayı bulunmaktadır. Bu sayılardan üst satırda bulunan başlangıç tahmin tutarını, alt satırda bulunan ise gerçekleşen yıllık tahsilât tutarını göstermektedir. Gelir tablolarında genel, katma ve konsolide bütçe gelirleri tahmin ve gerçekleştirmeleri, bir önceki yıla ve GSMH değerine göre değişimleri, bütçe gelirlerini oluşturan vergi gelirleri, vergi dışı normal gelirler ile özel gelir ve fonlardan elde edilen gelirler ayrıntılı şekilde belirtilmiştir. Vergi gelirleri kendi içinde gruplar halinde sıralanmaya çalışılmıştır. Örneğin Gelir Vergisi, Esnaf Vergisi ve Kazanç Vergisi bir arada, Motorlu Taşıtlar Vergisi, Motorlu Kara Taşıtları ve Hususi Otomobil Vergisi bir arada ifade edilmiştir. Bu şekilde yapılmış olan gruplandırma, bir konu üzerinden alınan vergi çeşidinin hangi yıl yürürlüğe girdiği,

hangi yıl yürürlükten kalktığı ve yerine hangi verginin getirildiği konusunda yardımcı olmaktadır.⁴¹

Bütçe gelirlerini oluşturan kalemlerden biri olan özel gelir ve fonlar; başlangıçta öngörülen ve gerçekleştirmeleri ile bütçede yer alan tasarruf bonoları hâsılatı, hibeler ve fonlardan aktarımlar ile başlangıçta öngörülmeyip yıl içindeki gelişmelere bağlı olarak gerçekleşen nazım gelir, özel kanun gelirleri, istikraz geliri ve tahkim kanunu gelirinden oluşmaktadır. Nazım gelirler, esas olarak hazineye ait olmayan fakat hazine tarafından tahsil edilip ilgili idarelere aktarılan bir gelir türüdür. Nazım gelir hazine tarafından ilgili kuruluşa aktarıldığında bütçeye nazım gider olarak yazılmakta ve böylece bütçe dengesi değişmemektedir. Nazım gelir olarak yazılan gelirlerden bazıları mahallî idareler payı ve okul pansiyonları gelirleridir. 1931-1985 yılları arasında tahsil edilince bütçeye gelir, ilgili kuruluşa aktarılınca bütçeye gider yazılan nazım gelir ve nazım giderler, uygulama değişikliği nedeniyle 1986 ve sonrasında bütçe rakamlarına dâhil edilmemiştir.⁴²

Özel gelir ve fonlar gelir kaleminin içinde olan ve Ek-1'deki gelir tablolarında belirtilmiş olan özel kanun gelirleri, çeşitli kanunlar gereği kişi ve kuruluşlarca belirli amaçların sağlanabilmesi için genel ya da katma bütçeli kuruluşlara yatırılan tutarlardan oluşmaktadır. Bu gelirlerin önemi, özellikle Karayolları, Devlet Su İşleri gibi kurumlara bazı işlerin yapılması için yatırılan meblağlar nedeniyle zaman içinde artmıştır. Özel kanun gelirleri bütçeye gelir olarak yazıldığı gibi ödenek ve gider olarak da kaydedilmekte, harcanmayan kısmı ertesi yıla devredilmektedir. Tablolarda yer alan bir diğer gelir türü istikraz gelirleridir. İstikraz geliri iç ve dış istikrazlardan elde edilen hâsılatı ifade etmektedir. Bu gelirler için her yıl bütçe kanunları ile borçlanma yetki ve limitleri tespit edilmektedir. İstikraz gelirleri 1985 yılına kadar bütçede gösterilmesine rağmen daha sonra bütçe dışında gösterilmiştir.⁴³ Tahkim kanunu gelirleri ise gelir tablolarında bütçe rakamlarına dâhil edilmeyip bilgi olarak yer almaktadır.⁴⁴

⁴¹ Bkz. Ek-1 Bütçe Gelirleri Tahmin ve Gerçekleşmeleri.

⁴² Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri**, a.g.e., s. 10.

⁴³ Akdoğan, a.g.e., s. 110-111.

⁴⁴ Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri**, a.g.e., s. 11.

Ek-1’de bulunan gelir tablolarında yer alan ve 1931-1950 yılları arasında bütçede belirtilen Tekel gelirleri; Tekel İdaresi Safi Hâsılatı ve Tekel Maddelerinden Alınan Müdafaa Vergisi kalemlerinden oluşmaktadır. Bu gelir genel bütçe gelirleri arasında yer alırken aynı zamanda Tekel Genel Müdürlüğü bütçesi gelirleri arasında da yer almıştır.⁴⁵ Bu durum ise konsolide bütçe kavramının o dönemde tam olarak gelişmemesine de bağlı olarak konsolide bütçe gelirlerine iki kere yazılma sorununa sebep olabilmektedir. Ancak ekteki gelir tablolarında genel bütçe gelirleri arasında belirtilmiştir.⁴⁶

3.3.1.2. Gelir Kalemlerinin Dönemsel Değişimi

Genel bütçe gelirleri; gelir üzerinden, servet üzerinden, mal ve hizmetlerden ve dış ticaretten alınan vergiler olarak ayrılabilirdiği gibi dolaylı dolaysız vergi ayırımına da tabi tutulabilmektedir. Bütçe gelirlerini ekonomik şartlara göre arttırmaya ya da dengede tutmaya çalışan devlet, bazı yıllarda yürürlüğe koyduğu vergileri dönemin sonuna kadar uygulamaya devam etmişken, bazı vergileri ihtiyaç doğrultusunda kısa dönemli olarak yürürlüğe koymuş ve kaldırmıştır. Bazı durumlarda ise aynı konu üzerinden alınan vergiler arasında değiştirme yapmak suretiyle gelir elde etme yoluna gitmiştir. Bu gibi değişiklikleri genel olarak bazı sosyal, siyasî faktörlerin etkisiyle yapmıştır. Örneğin daha önce de ifade edildiği üzere Osmanlı döneminden beri alınan ve tarımla uğraşan köylü nüfus üzerinde ciddi yük oluşturan Aşar vergisi, sosyal politika tercihidenden dolayı kaldırılarak yerine yine tarımla uğraşan kesimi vergilendiren arazi ya da mahsul vergileri yürürlüğe girmiştir.

Ek-1’de yer alan gelir tablolarında dönemsel olarak değişen vergi kalemleri tasnif yaparak örneklendirilecek olursa; gelir üzerinden alınan vergilerden Kazanç Vergisi’nin 1926-50 yılları arasında, Temettü ve Harp Kazançları Vergisi’nin 1924-25 yılları arasında, Toprak Mahsulleri Vergisi’nin 1943-45 yıllarında ve Kurumlar Vergisi’nin 1950’de yürürlükte olduklarını belirtebiliriz. Servet üzerinden alınan vergilerden yine örnek olarak Veraset ve İntikal Vergisi 1926-50 yıllarında, Sayım Vergisi 1926-1930 yıllarında Varlık Vergisi 1942-43 yılları arasında, Ağnam

⁴⁵ Osman Nuri Torun, “Atatürk Döneminde İktisadi Devlet Teşekküllerinin Finansmanı,” **Atatürk Döneminde Türkiye Ekonomisi Semineri**, İstanbul, Yapı ve Kredi Bankası Yay., 1982, s. 193.

⁴⁶ Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri, a.g.e.**, s. 12.

(Hayvanlar Vergisi) 1924-25 ile 1931-1950 yıllarında yürürlükte kalmıştır. Mal ve ticaret üzerinden alınan vergilerden Muamele Vergisi 1928-1950 yıllarında, Tayyare Resmi 1937-1950 yıllarında, Damga Resmi, Madenler Resmi 1924-50 yıllarında vergi kalemleri içerisinde yer almıştır. Son olarak dış ticaretten alınan vergilerden örnek verilecek olursa Gümrük Çıkış Vergisi 1944-46, İthalat Muamele Vergisi 1934-50 ve İhracattan Alınan Müdafaa Vergisi 1941-43 yıllarında yürürlükte kalmışlardır. Belirtilen tüm vergi kalemlerine ilişkin tahmini ve gerçekleşen gelir rakamları Ek-1'deki gelir tablolarında belirtilmiştir. Tablolarda yer alan vergi kalemlerinden bazıları ise dönemin şiddetli ihtiyaçlarından doğup alınması zorunluluk haline gelmiş olabilir. Örneğin, İktisadi Buhan Vergisi 1931 tarihinde yürürlüğe girmiş ve ele alınan dönemin sonuna kadar devam etmiştir. Bilindiği gibi 1929 Büyük Dünya Buhanı tüm dünyada büyük bir ekonomik durgunluğa sebep olmuş ve Türkiye de bu durumdan etkilenmiştir. Durgunluk dönemlerinde bütçeye gelir sağlamanın ve buhranın olumsuz etkisinin hafifletilmesi sebebiyle bu vergi alınmaya başlamış olabilir. Bunun dışında Hava Kuvvetlerine Yardım Vergisi (1936-1950 yıllarında) ve Buğdayı Koruma Vergisi (1936-1941 yıllarında) de dönemin askerî ve tarımsal ihtiyaçlarından doğmuş olabilir.⁴⁷

Bütçe gelirlerine dair son olarak aşağıdaki Tablo 24 ve Tablo 25'te genel ve katma bütçe kendilerini oluşturan gelir kalemleri ile ifade edilmişlerdir. Ek-1'de bulunan gelir tablolarını rakamsal ve ana başlıklarla özetleyen tablolarda öngörülen ve gerçekleşen gelirler belirtilmiştir. Tablo 24'te genel bütçede nazım gelirler olarak yer alan tutarlar hazine tarafından ilgili kuruluşlara aktarıldıktan sonra nazım gider olarak da kaydedilmektedir. Dönem boyunca özel gelir ve fonlar için herhangi bir öngörü olmamasına rağmen 1950'de 27,2 milyon TL gelir gerçekleşmiştir. 1924-50 dönemi için genel bütçede öngörülen toplam gelir 11.672,4 milyon TL iken, gerçekleşen toplam gelir 16.026,4 milyon TL ile daha fazla olmuştur.

Tablo 25'te katma bütçede öngörülen toplam gelir gerçekleşen toplam gelirden daha düşük olmuştur. Ancak daha önce de bahsedildiği üzere hazine yardımı katma bütçeli kuruluşların finansman ihtiyaçları üzerinde gerçekleşen giderleri için

⁴⁷ Bkz. Ek-1 Bütçe Gelirleri Tahmin ve Gerçekleşmeleri.

verilen ve katma bütçede açık göstermeyerek gelir gibi kaydedilen tutarlardır. Aynı tutarlar genel bütçeye gider olarak yansıtılmaktadır. Bu nedenle tablodaki toplam gelire dâhil edilen hazine yardımı aslında gerçek anlamda elde edilmiş bir gelir değildir.

Tablo 24: Genel Bütçe Gelir Tahmin ve Gerçekleşmeleri, 1924-1950

(Milyon TL)

Yıllar	ÖNGÖRÜLEN GELİR				GERÇEKLEŞEN GELİR						VERGİ GELİRLERİ /GSMH	GSMH
	Vergi Gelirleri	Vergi Dışı Normal Gelirler	Özel Gelirler Ve Fonlar	Toplam Gelir	Vergi Gelirleri	Vergi Dışı Normal Gelirler	Özel Gelirler Ve Fonlar	Özel Kanun Gelirleri	Nazım Gelirler	Toplam Gelir	Eski Seri	
1924	118,6	10,6		129,2	121,4	17,0				138,4	10,08	1.203,8
1925	125,5	27,5		153,0	145,2	25,5				170,7	9,52	1.525,6
1926	167,5	22,6		190,1	157,2	23,0				180,2	9,52	1.651,0
1927	176,6	17,9		194,5	171,5	32,1				203,6	11,66	1.471,0
1928	189,1	18,1		207,2	187,0	34,7				221,7	11,45	1.633,0
1929	203,3	17,1		220,4	189,4	34,8				224,2	9,14	2.073,0
1930	205,6	17,1		222,7	171,7	45,8				217,5	10,86	1.581,0
1931	162,4	24,2		186,6	141,3	23,4			20,8	185,5	10,15	1.392,0
1932	155,1	14,0		169,1	162,3	24,5			27,5	214,3	13,86	1.171,0
1933	161,0	9,5		170,5	156,5	15,0			27,4	198,9	13,72	1.141,0
1934	171,1	13,0		184,1	174,7	15,2		17,4	33,9	241,2	14,37	1.216,0
1935	180,6	14,4		195,0	183,8	16,3		31,3	35,4	266,8	14,03	1.310,0
1936	197,0	15,8		212,8	219,0	13,2		33,1	5,5	270,8	12,92	1.695,0
1937	221,2	9,8		231,0	244,2	15,4		53,2	4,3	317,1	13,51	1.807,0
1938	239,7	10,3		250,0	243,8	16,6		65,5	3,4	329,3	12,86	1.896,0
1939	250,3	10,8		261,1	240,7	11,7		133,1	2,7	388,2	11,67	2.063,0
1940	256,4	12,1		268,5	272,0	13,1		264,1	3,0	552,2	11,32	2.403,0
1941	296,2	13,5		309,7	350,3	16,6		281,5	3,8	652,2	11,71	2.992,0
1942	375,6	18,7		394,3	751,0	45,4		181,8	5,6	983,8	12,12	6.196,0
1943	468,4	18,3		486,7	839,8	28,2		163,5	7,0	1.038,5	9,10	9.232,0
1944	876,8	24,7		901,5	853,0	34,2		184,5	7,5	1.079,2	12,76	6.685,0
1945	524,8	13,0		537,8	580,0	23,8		55,0	5,1	663,9	10,60	5.470,0
1946	863,1	31,6		894,7	917,7	42,9		92,1	8,2	1.060,9	13,38	6.858,0
1947	987,7	33,5		1.021,2	1.161,6	57,5		395,9	9,9	1.624,9	15,40	7.543,0
1948	1.069,1	46,5		1.115,6	1.160,6	63,2		243,9	27,0	1.494,7	12,23	9.493,0
1949	1.196,8	55,0		1.251,8	1.399,4	83,5		145,2	30,8	1.658,9	15,46	9.054,0
1950	1.252,9	60,4		1.313,3	1.242,1	57,9	27,2	92,2	29,4	1.448,8	12,81	9.694,0

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 46-47.

Tablo 25: Katma Bütçeli İdareler Gelir Tahmin ve Gerçekleşmeleri, 1924-1950
(Milyon TL)

Yıllar	ÖNGÖRÜLEN GELİR			GERÇEKLEŞEN GELİR		
	Öz Gelir	Hazine Yardımı	Toplam Gelir	Öz Gelir	Hazine Yardımı	Toplam Gelir
1924	14,9	12	26,9	8,1	11,6	19,7
1925	14,8	2,9	17,7	15,1	1,4	16,5
1926	19,4	11,0	30,4	21,9	14,1	36,0
1927	30,4	22,9	53,3	29,9	26,8	56,7
1928	47,8	30,5	78,3	29,4	30,1	59,5
1929	36,0	30,4	66,4	43,6	30,1	73,7
1930	34,9	29,8	64,7	36,5	30,3	66,8
1931	34,5	1,5	36,0	29,1	1,5	30,6
1932	29,9	1,2	31,1	21,0	1,2	22,2
1933	29,9	0,7	30,6	33,0	1,1	34,1
1934	31,0	1,5	32,5	37,3	1,5	38,8
1935	39,0	1,9	40,9	49,7	1,9	51,6
1936	40,3	0,9	41,2	49,8	0,8	50,6
1937	51,8	2,3	54,1	61,3	2,5	63,8
1938	60,2	3,5	63,7	65,6	2,5	68,1
1939	80,2	3,0	83,2	89,9	2,7	92,6
1940	84,2	2,3	86,5	113,5	1,9	115,4
1941	93,8	3,2	97,0	136,3	2,8	139,1
1942	176,4	4,4	180,8	234,2	5,0	239,2
1943	225,6	5,8	231,4	262,3	8,5	270,8
1944	224,6	4,7	229,3	230,7	6,4	237,1
1945	150,1	3,9	154,0	148,2	7,8	156,0
1946	256,6	6,8	263,4	262,6	12,1	274,7
1947	337,5	27,5	365,0	354,7	33,7	388,4
1948	388,0	36,6	424,6	326,8	34,0	370,8
1949	345,2	39,5	384,7	405,8	34,1	439,9
1950	362,0	80,2	442,2	392,5	73,0	439,9

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 58-59.

3.3.2. Gider Kalemleri Analizi

Bütçe verileri arasında yer alan bütçe giderleri Ek-2’de kuruluşlar itibariyle başlangıç, yıl sonu ödenekleri ve harcamalar şeklinde belirtilmiştir. Tablolarda genel ve katma bütçeli kuruluşlar şeklinde ayırım yapılarak konsolide bütçe gideri rakamlarına ulaşılmıştır. Katma bütçeli kuruluşların ihtiyaçlarının üzerinde gerçekleşen harcamaları finanse eden ve katma bütçeye gelir olarak eklenen hazine yardımı tutarı tabloda genel bütçeye gider olarak yazılmıştır. 1924 yılı bütçe giderlerinde genel bütçe gideri 131.584.437 TL, katma bütçe gideri 21.298.546 TL ve hazine yardımı 11.601.976 TL tutarlarında gerçekleşerek konsolide bütçe gideri

141.281.007 TL olmuştur. Tabloların sonunda konsolide bütçe giderinin GSMH değerine oranı her yıl için belirtilmiştir. Örneğin 1924 yılı için bu değer (141.281.007 / 1.203.800.000) % 11,7 olarak hesaplanmıştır.⁴⁸ Yani 1924 yılı konsolide bütçe gideri GSMH'nin % 11,7'lik kısmına tekabül etmektedir.

Bütçeden ödenek ayrılan kuruluşların her yılın ihtiyaçları, zorunlulukları göz önünde bulundurularak bütçeden kaldırılması, eklenmesi, isim değişikliği ile farklı ifade edilmesi, benzer konularda görev yapan birkaç kuruluşun zaman içinde ayrı ayrı ya da tek kuruluş altında toplanarak ifade edilmesi gibi farklılıklar Ek-2'deki gider tablolarında görüleceği üzere dönem boyunca meydana gelmiştir. Yapılan değişiklikler harcamaların daha kolay idare edilebilmesi, zorunluluk oluşturan olağanüstü harcamaların ya da gerek kalmayan harcamaların değerlendirilebilmesi açısından fayda sağlamıştır. Örneğin 1924'te genel bütçede bulunan Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti kalemi 1925'te İskân Müdüriyet-i Umumiyesi olmuş ve ilerleyen yılların bütçelerinin bazılarında yer almamıştır. Bir diğer örnek, genel bütçeye dâhil kuruluşlar içerisinde 1943 yılına kadar Duyun-u Umumiye harcaması ifadesiyle yer alan gider kaleminin sonrasında Devlet Borçları kalemi olarak bütçeye dâhil edilmesidir. Yine 1929 yılına kadar Milli Müdafaa Vekâleti adıyla tek kuruluş olarak bütçe giderleri arasında bulunan gider kalemi, 1929 yılında Milli Müdafaa Vekâleti (Kara Kısmı), Milli Müdafaa Vekâleti (Hava Kısmı) ve Milli Müdafaa Vekâleti (Deniz Kısmı) başlıklarıyla ayrı ayrı yer almıştır. Son bir örnek olarak, dönemin sonlarına doğru başlangıç yıllarında bütçede bulunmayan, daha sonra gereklilik olduğu düşüncesiyle bütçe gider kalemlerine eklenen Ekonomi Bakanlığı (İktisat Vekâleti) ve Ulaştırma Bakanlığı (Münakalat Vekâleti) gibi kuruluşlar olmuştur.⁴⁹

Genel bütçeye dönem boyunca kuruluşlar itibariyle bakıldığında genel olarak en yüksek harcama tutarlarının Milli Müdafaa Vekâleti tarafından gerçekleştirilmiş olduğu görülmekle birlikte, Nafia Vekâleti (Bayındırlık Bakanlığı), Maliye Vekâleti ve Duyun-u Umumiye harcamalarının da diğer yüksek harcamaları oluşturduğunu görülmektedir.⁵⁰ Uzun savaşların ardından kurulan yeni bir devlet için askerî

⁴⁸ Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri**, a.g.e., s. 177.

⁴⁹ Bkz. Ek-2 Başlangıç, Yılısonu Ödenekleri ve Harcamalar.

⁵⁰ Tekeli, İlkin, **1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları**, a.g.e., s. 602.

harcamaların yüksek olması doğal olmuştur. Benzer şekilde ülke içindeki ulaşım ağının aşırı yetersiz oluşu yol yapımına ağırlık verilmesini zorunlu kılmış ve bayındırlık harcamalarının özellikle liberal dönem olmak üzere 1940'lara kadar yüksek olmasına neden olmuştur. 1937'den itibaren harcamalar arasında Maarif Vekâleti (Milli Eğitim Bakanlığı) harcamalarının artış göstermesi dikkat çekicidir. Burada dönemin sonlarına doğru eğitime verilen önemin artması etkili olmuştur. 1943 yılı genel bütçe giderlerinde en yüksek harcama Devlet Borçları kalemine ait olup 121.790.289 TL olarak gerçekleşmiştir. 1929 Buhranı, İkinci Dünya Savaşı gibi olağanüstü süreçlerin neden olduğu iç ve dış borçlanma miktarları artışı bütçede Devlet Borçları için ayrılan payı yükseltmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesine yaklaşıldığı 1944 yılında ise askerî harcamaların çok ciddi rakamlara ulaşarak 515.682.350 TL olduğu görülmektedir.⁵¹ Türkiye savaşa girmemiş olmasına rağmen girebilme ihtimaline karşın yoğun savunma gideri gerçekleştirmiştir. Son yıllarda ise ihtiyaç ve politika değişiklikleriyle birlikte Tarım Bakanlığı ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı giderlerinde artışlar olmuştur.

Katma bütçe giderlerinde, ele alınan dönem içinde demir yolları, kara yolları ve deniz yolları yapımları en yüksek harcamalara neden olmuştur. Bunun dışında PTT, İnhisarlar Umum Müdürlüğü (Tekel Genel Müdürlüğü), Orman Genel Müdürlüğü ve bazı üniversite harcamaları katma bütçedeki yüksek harcamalar arasına girmektedir. Örneğin ekonomik yönden gelişmiş ülkelerde iç ve dış enformasyon sağlama ve haberleşmeye önem verilmesi Türkiye için de ayak uydurma gerekliliği doğurmuş ve zamanla PTT'nin katma bütçe giderleri arasındaki payı yükselmiştir.⁵²

⁵¹ Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri**, a.g.e., s. 215, 217.

⁵² Kılıçbay, a.g.e., s. 55-56.

SONUÇ

20.Yy başları, yıllarca varlığını ve gücünü koruyabilmiş büyük bir imparatorluğun adım adım çöküşüne sahne olmuştur. Osmanlı Devleti yoğun savaş yıllarının ardından gerek ekonomik, gerek siyasi ve gerekse askerî açıdan tükenmiş ve eski gücünü kaybetmiştir. Zaman içerisinde hızla sanayileşen dünya ekonomilerine ayak uyduramayışı, dış devletlerden borçlanmaya başlayarak onlar için daha kolay açık pazar haline dönüştürülüşü, genişlemeci para politikaları uygulamaları ile çok yüksek enflasyon seviyelerinin bütçe ve malî düzen üzerindeki yıkıcı etkisini engelleyemeyişi ve sürekli savaş ortamına sokulması nedeniyle kaynaklarını yatırımlara, sermaye birikimine dönüştüremeyişi gibi birçok sebep Devlet'in sonunu hazırlayan faktörler olmuşlardır.

Kurtuluş Savaşı yılları kongreler, toplantılar ve bildirilerin yapıldığı, çeşitli önlemlerin alındığı ve bunların sonucunda zafere ulaşıldığı bir dönem olmuştur. Savaşın finansmanı için bütçe en önemli araçlardan biri olarak görülmüş, geçmişten devam eden ve malî düzene ilişkin konuları yöneten Duyun-u Umumiye, Tütün Rejisi gibi kurumların görevine son verilerek tüm güç Meclis'in elinde toplanmıştır. Bütçe giderlerini oluşturan kamu harcamaları kısılmış ve halkın yoğun desteği sağlanarak savaşın maddi boyutu karşılanmıştır. Bu gelişmelerle birlikte Lozan Antlaşması, İzmir İktisat Kongresi gibi dış devletlere önemli mesajlar veren toplantıların yapılmasıyla birlikte, alınan kararlar doğrultusunda yeni devlet kurulmuştur.

Lozan görüşmelerinde ve İzmir İktisat Kongresi'nde sanayi, tarım, ticaret, çalışan nüfus, Osmanlı borçlarından devredilen tutarlar, dış ticaretin seyri gibi pek çok ekonomik konu üzerinde kararlar alınmıştır. Bu kararlar 1950 yıllarına kadar yaşanacak gelişmeleri etkilemiştir. Kuruluş döneminde ekonomide liberal politikalar uygulanmıştır. İktisadi bağımsızlık çabasıyla yol yapımlarına ağırlık verilmiş, üretim artırılmaya çalışılmış, özel sektörün ağırlıklı olarak piyasada faaliyette bulunduğu bir ekonomik kalkınma sağlanmaya çalışılmış, denk bütçe düzgün ödeme ilkesi benimsenmiş, tarım kesimini yüksek oranda vergilendiren ancak bütçeye ciddi gelir sağlayan Aşar Vergisi kaldırılmış, vergiler yeniden düzenlenmiştir. Genel olarak

olumlu gelişmelerin yaşandığı dönemin sonlarına doğru tüm dünyada durgunluk yaşanmaya başlamış ve 1929 Dünya Bunalımı olarak bilinen süreç Türkiye'deki gelişmeleri de olumsuz etkilemiştir.

Büyük Bunalım ile başlayan yıllarda Türkiye'de ekonomide ağırlıklı olarak devletin rol alması gerektiği, özel sektörün de katkısıyla hızlı bir şekilde sanayileşmenin ön plana çıktığı Devletçilik modeli benimsenmiştir. Sıkı maliye politikaları sürdürülmüş ve denk bütçe ilkesinden taviz verilmemiştir. Devletçilik politikasına bağlı ithal ikameci sanayileşme çabalarıyla yatırımlar durgunluğa rağmen artırılabilmiştir. Bütçe, Bunalım'ın ilk etkisi ile 1931-1933 yıllarında açık vermişse de, İkinci Dünya Savaşı başlayana kadar fazla vermiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın, savaşa girmemesine rağmen girme ihtimalinden doğan olağanüstü harcamalar nedeniyle Türkiye'ye de olumsuz etkileri olmuştur. Sanayinin gelişmeye başladığı, ekonomik verilerin olumlu yönde hareket ettiği 1930'lu yıllardan savaşın etkisi ile çıkmış, savaşın başladığı 1939 senesinde ilk etki bütçe açığı olarak gözlemlenmiştir. Artan yüksek askerî harcamalar devleti kaynak bulmakta zorlamış, fiyatların ciddi yükseliş gösterdiği bu yıllarda harcamaları kıstak ve savaş hazırlıklarını finanse etmek üzere Varlık Vergisi, Toprak Mahsulleri Vergisi, Milli Koruma Kanunu gibi düzenlemelere gidilmiştir. Bu düzenlemeler halkın birçok kesimini rahatsız etmiş ve hükümet hakkında olumsuz fikirlere sahip olunmasına neden olmuştur.

Savaşın bitimiyle birlikte Türkiye ile ABD arasında olumlu ilişkiler kurulmuş ve giderek artan ilişkiler ekonomide yeniden liberal eğilimler gösterilmesine yol açmıştır. Savaş tahribatlarının giderilmesi adına ABD'den Marshall yardımları alınmıştır. Ekonomik alanda toparlanmaya çalışan Türkiye bu dönemde tarımın gelişmesi için Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nu çıkarmış, ancak bu durum bazı kesimlerin tepkisine yol açmıştır. Bütçe bu gelişmeler ışığında 1949-1950 yıllarında açık vererek kapanmıştır. Halkın hükümete artan tepkisi, Demokrat Parti'yi destekleme eğilimini doğurmuş ve 1950'de DP'nin iktidara gelmesiyle tek parti dönemi son bulmuştur.

Belirtilen dönemsel gelişmeler neticesinde ne şekilde etkilendiğini ifade etmeye çalıştığımız bütçe, dönem boyunca önemli değişikliklere sahne olmuştur. Ekonomik koşullar çerçevesinde bütçe gelirlerinin büyük kısmını oluşturan bazı vergiler kaldırılmış, yeni vergiler konmuş, bazı geçici vergi kalemleri bütçede yerini almıştır. Bütçe giderleri ise yine değişen ihtiyaçlara göre kuruluşlar arasında dağıtmaya çalışılmıştır.

1923 yılında savaşın olumsuz etkileri nedeniyle tam olarak bir bütçe hazırlanamamış, altışar aylık avans ve tahsisat kanunları çıkarılarak yıl kapatılmıştır. Sonrasında 1924 yılından başlamak üzere her yıl düzenli olarak bütçe hazırlanmış ve uygulanmıştır. Dönemin ilk bütçesi 5,2 milyon TL fazla vererek kapatılmıştır. Ancak 1925 yılında bütçe gelirlerinin büyük kısmını oluşturan Aşar Vergisi'nin kaldırılmasının etkisiyle 28,8 milyon TL açık verilmiştir. Malî bağımsızlığın önemini farkında olan devlet, verilen bütçe açığının da etkisiyle denk bütçe düzgün ödeme ilkesini benimsemiş ve bütçe gelirlerini artırırken bütçe giderlerini kısımaya çalışmıştır. Alınan önlemlerle birlikte 1926 yılından 1931 yılına kadar hazırlanan tüm bütçeler fazla vererek kapatılmıştır.

1929 yılında Dünya Bunalımı'nın etkisiyle ekonomik sıkıntılar yaşayan, dış ticaret, tarım gibi bazı sektörlerde yaşanan olumsuz gelişmeler nedeniyle gelir gider dengesi sarsılan, devletçilik politikasının uygulanmaya başlamasıyla sanayinin gelişmesine ve yatırımların hızla artırılmasına kaynak ayıran Türkiye'de, 1931,1932 ve 1933 yılları bütçeleri açık verilerek kapatılmıştır. Açıklar iç borçlanma yoluyla finanse edilmiştir. Devlet, mevcut vergi oranlarını artırmak ve yeni vergiler koymak suretiyle bir yandan bütçe gelirlerini artırmaya, diğer yandan da bütçe giderlerini mümkün olduğu kadar kısımaya çalışmıştır. Bu sayede 1939 yılına kadar bütçe fazla vermiştir. Bütçe gerçekleştirmelerinde ardı ardına olumlu gelişmelerin sağlandığı bu yılların sonunda İkinci Dünya Savaşı başlamış, savunma harcamaları aşırı yükselmiş ve 1939 yılı bütçesi 1 milyon TL açık ile kapatılmıştır. Savaşa girmemesine rağmen savaşa hazır olacak şekilde hareket eden devlet, çeşitli vergi düzenlemeleri ve olağanüstü uygulamalar getirmiştir. 1942 yılında uygulamaya koyulan Varlık Vergisi ciddi gelir elde edilmesini sağlamış ve bu yıla ait bütçe 146,5 milyon TL bütçe fazlası vermiştir. Ancak vergi mükellefi olan kesim hükümete karşı tepki duymuştur.

Varlık Vergisi gibi Toprak Mahsulleri Vergisi de savaş döneminin olağanüstü vergi uygulamalarından biri olmuş ve halkın tepkisine yol açmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan 1950 yılına kadar 1944, 1949 ve 1950 yıllarında da bütçe açığı verilmiş ancak genel olarak dönem boyunca bütçe denklığı sağlanmıştır.

Kuruluş yıllarından dönemin sonuna doğru ilerledikçe dolaysız vergilerin gelir içindeki payı azalmış, dolaylı vergiler ağırlık kazanmıştır. Bütçe ödeneklerine bakıldığında yine değişen ihtiyaçlara göre kuruluşlar arasında orantılı ödenek dağıtımı yapılmaya çalışılmıştır. Tarım, ulaştırma, sanayi, madencilik, eğitim, sağlık, savunma gibi sektörlerle yön veren bakanlıklar ya da kuruluşlar, faaliyetlerinin yoğunlaşması ya da azalması durumuna göre bütçe ödeneğinden pay almışlardır.

KAYNAKÇA

- Akbank: **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi 1923-1978**, Haz. Memduh Yaşa, İstanbul, Akbank Kültür Yay., 1980.
- Akdoğan, Abdurrahman: **Kamu Maliyesi**, 10. bs., Ankara, Gazi Kitabevi, 2006.
- Akgüç, Öztin: “Atatürk Döneminde Bankacılık,” **Atatürk Döneminde Türkiye Ekonomisi Semineri**, İstanbul, Yapı ve Kredi Bankası Yay., 1982, s. 148-185.
- Altıparmak, Aytekin: “Türkiye’de Devletçilik Döneminde Özel Sektör Sanayiinin Gelişimi,” **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:13, 2002, s. 35-59.
- Armaoğlu, Fahir: **20. Yüzyıl Siyasî Tarihi 1914-1980**, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 1983.
- Cillov, Haluk: **Türkiye Ekonomisi**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yay., 1972.
- Cin, Halil: **Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yay., 1978.
- Coşar, Nevin: “Cumhuriyet Döneminde Denk Bütçe Politikasına Geçiş,” **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C:XI, Sayı:31, Mart 1995, s. 239-259.
- Coşar, Nevin: “Denk Bütçe-Sağlam Para Politikası ve Devletçilik (1924-1938),” **Türkiye’de Devletçilik**, Der. Nevin Coşar, İstanbul, Bağlam Yay., 1995, s. 259-292.
- Ekinci, Necdet: **II. Dünya Savaşı’ndan Sonra Türkiye’de Çok Partili Düzene Geçişte Dış Etkenler**, İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yay., 1997.
- Eldem, Edhem: **Osmanlı Bankası Tarihi**, Çev. Ayşe Berktaş, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yay., 2000.
- Görgün, Sevim: “Atatürk Dönemi Maliye Politikası (1923-1938),” **Atatürk Döneminde Türkiye Ekonomisi Semineri**, İstanbul, Yapı ve Kredi Bankası Yay., 1982, s. 64-87.
- Güler, Yavuz: “II. Dünya Harbi Sonrası Türk-Amerikan İlişkileri (1945-1950),” **Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, C:V, Sayı:2, Kırşehir, 2004, s. 209-224.

- Güran, Tevfik: **Osmanlı Mali İstatistikleri Bütçeler 1841-1918**, Ankara, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 2003.
- Hart, Liddell: **II. Dünya Savaşı Tarihi**, Çev. Kerim Bağrıaçık, C:II, 7. bs., İstanbul, Yapı Kredi Yay., 2005.
- İnan, Ayşe Afet: **Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Birinci Sanayi Planı 1933**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yay., 1972.
- Kepenek, Yakup: **Gelişimi, Üretim Yapısı ve Sorunlarıyla Türkiye Ekonomisi**, 3. bs., Ankara, Teori Yay., 1986.
- Kepenek, Yakup
Yentürk, Nurhan: **Türkiye Ekonomisi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2000.
- Kılıçbay, Ahmet: **Türkiye Ekonomisi Modeller Politikalar Stratejiler**, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 1984.
- Koçak, Cemil: **Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980**, Yay. Yön. Sina Akşin, 4. bs., İstanbul, Cem Yay., 1995.
- Köksal, Bilge Aloba
İlkin, A.Rasih: **Türkiye'de İktisadi Politikanın Gelişimi (1923-1973)**, Ankara, Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. Yay., 1973.
- Lewis, Bernard: **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Çev. Metin Kıratlı, 4. bs., Ankara, Türk Tarih Kurumu Yay., 1991.
- Maliye Bakanlığı: **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, Bütçe ve Malî Kontrol Genel Müdürlüğü, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995.
- Maliye Bakanlığı: **Milli Mücadele Dönemi Bütçeleri ve Malî Mevzuatı (1920-1923)**, Bütçe ve Malî Kontrol Genel Müdürlüğü, Sayı:1994/27, Ankara, 1994.
- Müderrişoğlu, Alptekin: **Kurtuluş Savaşının Malî Kaynakları**, Ankara, Maliye Bakanlığı Ellinci Yıl Yay., 1974.
- Nuza, Fehmi: **Atatürk'ün Milli Dış Politikası**, C:I, Ankara, Kültür Bakanlığı Yay., 1981.
- Ortaylı, İlber: **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, 21. bs., İstanbul, İletişim Yay., 2005.

- Ökçün, A.Gündüz: “1909-1930 Yılları Arasında A.Ş. Olarak Kurulan Bankalar,” **Türk İktisat Tarihi Semineri Metinler/Tartışmalar 8-10 Haziran 1973**, Ed. Osman Okyar, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yay., 1975, s. 409-535.
- Ökçün, A.Gündüz: **Türkiye İktisat Kongresi 1923-İzmir Haberler-Belgeler-Yorumlar**, 4. bs., Ankara, Sermaye Piyasası Kurulu, 1997.
- Ölmezoğulları, Nalân: **Ekonomik Sistemler ve Küreselleşen Kapitalizm**, 4. bs., Bursa, Ezgi Kitabevi, 2003.
- Özdemir, Hikmet: **Tekâlif-i Milliye**, İstanbul, Cumhuriyet Yay., 2001.
- Pamuk, Şevket: **Osmanlıdan Cumhuriyete Küreselleşme, İktisat Politikaları ve Büyüme**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2008.
- Pamuk, Şevket: **Osmanlı Ekonomisi ve Dünya Kapitalizmi (1820-1913)**, Ankara, Yurt Yay., 1984.
- Pamuk, Şevket: **Osmanlı İmparatorluğu’nda Paranın Tarihi**, 4. bs., İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yay., 2007.
- Parvus Efendi: **Türkiye’nin Malî Tutsaklığı**, Haz. Muammer Sencer, İstanbul, May Yay., 1977.
- Quataert, Donald: **Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi**, Ed. Halil İnalcık, Donald Quataert, C.II, 2. bs., İstanbul, Eren Yay., 2006.
- Sander, Oral: **Siyasî Tarih 1918-1994**, 11. bs., Ankara, İmge Kitabevi Yay., 2003.
- Shaw, Stanford Jay
Shaw, Ezel Kural: **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, Çev. Mehmet Harmancı, C:II, İstanbul, E Yay., 1983.
- Şener, Sefer: “İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye’de Tarım Politikası Arayışları,” **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:7, 2004-1, s. 73-92.
- Tabakoğlu, Ahmet: **Türk İktisat Tarihi**, 2. bs., İstanbul, Dergah Yay., 1994.
- Tekeli, İlhan
İlkin, Selim: **1929 Dünya Buhranında Türkiye’nin İktisadi Politika Arayışları**, Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 1977.

- Tekeli, İlhan
İlkin, Selim: **Uygulamaya Geçerken Türkiye’de Devletçiliğin Oluşumu**, Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 1982.
- Tezel, Yahya Sezai: **Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi**, 3. bs., İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yay., 1994.
- Toprak, Zafer: **Türkiye’de Milli İktisat (1908-1918)**, Ankara, Yurt Yay., 1982.
- Torun, Osman Nuri: “Atatürk Döneminde İktisadi Devlet Teşekküllerinin Finansmanı,” **Atatürk Döneminde Türkiye Ekonomisi Semineri**, İstanbul, Yapı ve Kredi Bankası Yay., 1982, s. 186-206.
- Trak, Selçuk: **İktisat Tarihi**, İstanbul, Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yay., 1973.
- Tural, Mehmet Akif: **Atatürk Devrinde İktisadi Yapılaşma ve Celal Bayar (1920-1938)**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı .Yay., 1987.
- TÜİK: **İstatistik Göstergeler 1923-2007**, Ankara, 2008.
- Türkdoğan, Orhan: **Sanayi Sosyolojisi Türkiye’nin Sanayileşmesi Dün-Bugün-Yarın**, Ankara, Töre Devlet Yay., 1981.
- Ülgen, Gülden: **İktisat Bilimine Giriş**, İstanbul, Der Yay., 2002.
- Vural, İstiklal Yaşar: “Atatürk Dönemi Maliye Politikaları: Liberal İktisattan Karma Ekonomiye,” **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:20, Kütahya, Nisan 2008, s. 77-114.
- Yıldırım, İsmail: “Cumhuriyet Dönemi Demiryolu İnşaatlarının Malî Kaynakları ve İlk Borçlanmalar,” **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C:XV, Sayı:44, Temmuz 1999, s. 603-627.
- Yılmaz, Faruk: **Devlet Borçlanması ve Osmanlıdan Cumhuriyete Dış Borçlar (Duyunu Umumiye)**, İstanbul, Birleşik Yay., 1996.

EKLER

EK-1: BÜTÇE GELİRLERİ TAHMİN VE GERÇEKLEŞMELERİ

BÜTÇE GELİRLERİ TAHMİN VE GERÇEKLEŞMELERİ (1924-1931)

(MİLYON TL.)

	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931
I. KONSOLİDE BÜTÇE GELİRLERİ (Öngörülen)	144,1	167,8	209,5	220,9	255,0	256,4	257,6	221,1
KONSOLİDE BÜTÇE GELİRLERİ (Gerçekleşen)	146,5	185,5	202,1	233,5	251,1	267,8	254,0	214,6
Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranı %		26,8	8,8	15,5	7,5	6,7	-5,2	-15,5
Kons. Büt. Gelir Tahmini / Kons. Bütçe Ödeneği	93,3	84,7	99,7	98,7	102,0	100,4	100,1	100,7
Kons. Büt. Gelir Tahmini / GSMH	12,0	11,0	12,7	15,0	15,6	12,4	16,3	15,9
Kons. Büt. Gelir Tahsilatı / Kons. Bütçe Gideri	103,7	86,6	105,7	104,5	110,2	105,2	104,6	89,9
Kons. Büt. Gelir Tahsilatı / GSMH	12,2	12,2	12,2	15,9	15,4	12,9	16,1	15,4
1. GENEL BÜTÇE GELİRLERİ (Öngörülen)	129,2	153,0	190,1	194,5	207,2	220,4	222,7	186,6
GENEL BÜTÇE GELİRLERİ (Gerçekleşen)	138,4	170,7	180,2	203,6	211,7	224,2	217,5	185,5
Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranı %		23,3	5,6	13,0	8,9	1,1	-3,0	-14,7
A. VERGİ GELİRLERİ (Öngörülen)	118,6	125,5	167,5	176,6	189,1	203,3	205,6	162,4
VERGİ GELİRLERİ (Gerçekleşen)	121,4	145,2	157,2	171,5	187,0	189,4	171,7	141,3
Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranı %		19,6	8,3	9,1	9,0	1,3	-9,3	-17,7
Öng. Vergi Gelirleri / Öng. Kons. Büt. Gel.	82,3	74,8	80,0	79,9	74,2	79,3	79,8	73,5
Öng. Vergi Gelirleri / Öng. Kons. Büt. Öde.	76,8	63,3	79,7	78,9	75,6	79,6	79,9	74,0
Öng. Vergi Gelirleri / GSMH	9,9	8,2	10,2	12,0	11,6	9,8	13,0	11,7
Gerç. Ver. Gelirleri / Gerç. Kons.Büt. Gid.	85,9	67,7	82,2	76,8	82,1	74,4	70,7	59,2
Gerç. Ver. Gelirleri / GSMH	10,1	9,5	9,5	11,7	11,5	9,1	10,9	10,2
a. Gelir Üzerinden Alınan Vergi Tahsilatı	43,1	15,8	11,4	13,4	13,7	14,5	13,1	16,9
Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%)	35,5	10,9	7,3	7,8	7,3	7,7	7,6	12,0

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s.128.

BÜTÇE GELİRLERİ TAHMİN VE GERÇEKLEŞMELERİ (DEVAMI)
(1924-1931)

(MİLYON TL.)

	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931
Gelir Vergisi								
Esnaf Vergisi								
Kazanç Vergisi			9,3	10,5	13,3	13,3	13,9	15,5
			11,4	13,4	13,7	14,5	13,1	12,7
i. Ruhsat, Ün. Tezke. ve V. Karne.								
ii. Ticari ve Sinaî Teşebbüslerden								
iii. Hizmet Erbabından								
Kurumlar Vergisi								
Malî Denge Vergisi								
Temettu ve Harp Kazançları V.	4,0	4,2						
	3,5	4,5						
Asar V.	27,5							
	39,6							
Mahsulatı Arziye Vergisi		15,3						
		11,3						
Gayrimenkul Kıymet Artış V.								
Toprak Mahsulleri V.								
İktisadi Buhran V.								4,2
i. Ticari ve Sinaî Teşebbüs.								
ii. Hizmet Erbabından								
Muvazene Vergisi								
Hava Kuvvetleri Yardım V.								

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 128-129.

BÜTÇE GELİRLERİ TAHMİN VE GERÇEKLEŞMELERİ (DEVAMI)
(1924-1931)

(MİLYON TL.)

	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931
b. Sevetten Alınan Vergiler Tahsilatı	9,3	16,5	25,1	23,6	23,9	28,2	28,1	23,3
Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%)	7,7	11,4	16,0	13,8	12,8	14,9	16,4	16,5
Emlak Vergisi								
Musakkafat ve Arazi V.	5,2	10,7	13,4	15,1	13,8	16,3	16,2	10,7
	5,0	10,0	10,8	10,8	11,4	13,7	13,5	9,5
Bina Savunma Vergisi								
Arazi Bina Buhran Vergisi								
Bina'dan Alınan Müdafaa V.								
Veraset ve İntikal V.			1,0	0,1	0,3	0,4	0,8	0,7
			0,1	0,2	0,6	0,6	0,7	0,6
Hayvanlar Vergisi (Ağnam)	4,7	5,1						13,0
	4,3	6,5						13,2
Sayım Vergisi			9,5	12,5	13,0	15,5	15,2	
			14,2	12,6	11,9	13,9	13,9	
Motorlu Taşıtlar V.								
Motorlu Kara Taşıtları V.								
Hususi Otomobil V.								
c. Mal ve Hizmetten Alınan Vergi Tahsilatı	40,3	66,5	85,8	104,6	115,1	104,7	73,4	56,9
Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%)	33,2	45,8	54,6	61,0	61,6	55,3	42,7	40,3
Taşıtlar Alım V.								
İşletme V.								
Şeker İstihlak V.								

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 129-130.

BÜTÇE GELİRLERİ TAHMİN VE GERÇEKLEŞMELERİ (DEVAMI)
(1924-1931)

(MİLYON TL.)

	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931
Banka Sigorta Mu. V.								
Nakliyat V.		0,5	0,7	0,6	0,6	0,7	1,0	1,0
		0,5	0,8	0,7	0,9	0,8	1,1	0,5
Emlak Alım Vergisi								
Bina İnşaat V.								
PTT Hizmetleri V.								
İlan ve Reklam Hizmetleri V.								
Spor Toto V.								
Damga Vergisi								
Damga Resmi	0,6	2,2	4,2	4,5	5,6	8,5	8,2	6,0
	1,8	5,4	5,0	5,3	7,9	7,5	6,4	5,7
Tayyare Resmi								
Madenler Resmi	0,5	0,5	0,4	0,7	1,0	0,6	0,8	0,7
	0,8	0,5	1,2	0,5	0,8	0,8	0,7	0,7
Hususi Ormanlar Rusumu		0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2
	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1
Harçlar	0,8	1,0	1,5	2,9	2,4	6,5	6,1	3,5
	1,1	2,3	2,5	2,1	3,6	4,9	4,0	3,6
Bedeli Nakdi	1,5	2,8	4,0	4,0				
	3,9	6,4	3,6	2,0				
Askerlik Mükellefiyeti		0,3			2,5	2,0	1,2	0,8
		0,7			1,3	1,1	0,8	0,6
Muamele Vergisi					19,7	19,0	19,0	13,0
					18,9	19,3	15,9	9,1

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 130.

BÜTÇE GELİRLERİ TAHMİN VE GERÇEKLEŞMELERİ (DEVAMI)
(1924-1931)

(MİLYON TL.)

	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931
i. İmalat Muamele V.								
ii. Banka, Banker ve Sig. S. Mua. V.								
Dahili İstihlak Vergisi	14,5	16,4	37,0	34,2	19,2	19,1	1,1	1,5
	17,5	23,3	32,4	37,2	18,6	15,2	1,2	2,1
Şekerden Ek İstihlak V.								
Benzinden Alınan Yol V.								
Akaryakıttan Alınan Yol V.								
İstihsal Vergileri Toplamı								
i. Dahilde Alınan İstihsal V.								
(ii. İthalde Alınan İstihsal V.)								
iii. Akaryakıttan Dah. İstihsal V. (1)								
(iv. İthalde Al. Akaryakıt İst. V. (1))								
v. Tekel Mad. Alınan İstihsal V.								
Tekel Safi Hasılatı	6,9	20,2	33,5	44,9	50,8	54,4	41,9	39,1
	6,6	11,4	29,4	43,8	37,9	47,3	36,1	33,9
PTT Safi Hasılatı	9,1	7,6	6,5	7,1	7,2	6,8	6,4	
	4,2	6,3	5,6	6,1	6,1	5,7	5,8	
Tekel Madde. Alınan Müdafaa V.								
PTT'den Alınan Müdafaa V.								
Buğdayı Koruma V.								
Katma Değer Vergileri Toplamı								

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 130-131.

BÜTÇE GELİRLERİ TAHMİN VE GERÇEKLEŞMELERİ (DEVAMI)
(1924-1931)

(MİLYON TL.)

	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931
i. Dahilde Alınan KDV								
(ii. İthalde Alınan KDV)								
iii. Ek Vergi								
Akaryakıt Tüketim Vergisi								
Dış Seyahat H. Vergisi								
d. Dış Ticaretten Alınan Vergiler Tahsilatı	28,7	42,8	34,9	29,9	34,3	41,8	56,0	44,0
Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%)	23,6	29,5	22,2	17,4	18,3	22,1	32,6	31,1
Gümrük Vergisi	25,5	30,0	37,9	34,4	31,4	35,4	71,7	56,3
	28,7	42,8	34,9	29,9	34,3	41,8	56,0	44,0
Akaryakıt Gümrük Vergisi								
Gümrük Çıkış Vergisi								
İthalde Damga Resmi								
İthalde Alınan İstihsal V.								
İthalde Al. Akaryakıt İst. V. (1)								
İthalde Akaryakıttan Alınan Damga R.								
İthalde Alınan Katma Değer Vergisi								
İthalat Muamele V.								

(1) Akaryakıt vesâir münferit maddelerden alınan vergilerin ayrıca gösterilmediği yıllarda, bu maddelerden ithalde alınan vergiler dâhilde alınan vergiler arasında yer almaktadır.

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 131-132.

BÜTÇE GELİRLERİ TAHMİN VE GERÇEKLEŞMELERİ (DEVAMI)
(1924-1931)

(MİLYON TL.)

	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931
İthalattan Al. Muh. Md. İstihlak V.								
Rıhtım Resmi								
Tek ve Maktu Vergi								
e. Kaldırılan Vergiler Artıkları						1,2	0,5	0,5
		3,6				0,2	1,1	0,2
Dolaysız Vergiler Toplamı	52,4	32,3	36,5	37,0	37,6	42,7	41,2	40,2
Dolaysız Vergiler / Vergi Gelirleri Toplamı	43,2	22,2	23,2	21,6	20,1	22,5	24,0	28,5
Dolaylı Vergiler Toplamı	69,0	112,9	120,7	134,5	149,4	146,7	130,5	101,1
Dolaylı Vergiler / Vergi Gelirleri Toplamı	56,8	77,8	76,8	78,4	79,9	77,5	76,0	71,5
B. VERGİ DIŞI NORMAL GELİRLER (Öngörülen)	10,6	27,5	22,6	18,0	18,1	17,1	17,1	24,2
VERGİ DIŞI NORMAL GELİRLER (Gerçekleşen)	17,0	25,5	23,0	32,1	34,7	34,8	45,8	23,4
Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranı %	0,0	50,0	-9,8	39,6	8,1	0,3	31,6	-48,9
C. ÖZEL GELİR VE FONLAR (Öngörülen)								
ÖZEL GELİR VE FONLAR (Gerçekleşen)								
Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranı %	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Tasarruf Bonusu Hasılatı								
Hibeler (ABD Yardımı ve Karşılık Paralar Dahil)								
Fonlardan Aktarma ve Kesintiler								
D. Haz. Ait Olmayan Nazım Gelir Tahsil.								20,8
a. Mahalli İdareler Payı								7,6

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 132-133.

BÜTÇE GELİRLERİ TAHMİN VE GERÇEKLEŞMELERİ (DEVAMI)
(1924-1931)

(MİLYON TL.)

	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931
b. Okul Pansiyonları								13,2
(-) Ertesi Yıla Devreden								
Mahalli İdare Payı / Ver. Gel. Tahsilâtı	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	5,4
E. Haz. Ait (Büt.ye Dahil) Nazım Varidat (Özel Kanun Gelirleri)								
F. İstikraz Geliri								
İç İstikraz Yetkisi								
İç İstikraz Hâsılatı								
Dış İstikraz Hâsılatı								
G. Tahkim Kanunu Geliri								
H. GENEL BÜTÇE AÇIĞI (Öngörülen)	-0,8	28,0	-11,0	22,9	30,5	30,4	29,8	1,5
GENEL BÜTÇE AÇIĞI (Gerçekleşen)	-18,4	30,2	-21,8	-31,3	-51,0	41,5	37,7	20,5
Öng. Büt. Açığı / Genel Bütçe Öd.	-0,6	15,5	-6,1	13,3	17,3	16,0	15,4	0,8
Öng. Büt. Açığı / GSMH	-0,1	1,8	-0,7	1,6	1,9	1,5	1,9	0,1
Gerç. Bütçe Açığı / Gerç. Genel Büt. Öd.	-0,2	0,2	-0,1	-0,2	-0,3	0,2	0,2	0,1
Gerçekleşen Bütçe Açığı / GSMH	-1,5	2,0	-1,3	-2,1	-3,1	2,0	2,4	1,5
K. KATMA BÜT. GELİR (Öng.) (Haz. Y. Dâhil)	26,9	17,7	30,4	53,2	78,3	66,4	64,7	36,0
KATMA BÜT. GELİR (Gerç.) (Haz. Y. Dâhil)	19,7	16,5	36,0	56,7	59,5	73,7	66,8	30,6

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 133.

BÜTÇE GELİRLERİ TAHMİN VE GERÇEKLEŞMELERİ (DEVAM)

(1924-1931)

(MİLYON TL.)

	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931
a. Katma Bütçe Öz Geliri (Öng.)	14,9	14,8	19,4	30,4	47,8	36,0	34,9	34,5
Katma Bütçe Öz Geliri (Gerç.)	8,1	15,2	21,9	30,0	29,4	43,6	36,5	29,1
b. Özel Kanun Gelirleri (Öng.)								
Özel Kanun Gelirleri (Gerç.)								
c. Katma Bütçe Haz. Yrd. Geliri (Öng.)	12,0	2,9	11,0	26,8	30,5	30,4	29,8	1,5
Katma Bütçe Haz. Yrd. Geliri (Gerç.)	11,6	1,4	14,1	22,9	30,1	30,1	30,3	1,5
d. Katma Bütçe Açığı (Öng.) (Haz. Y. Hariç)	-11,2	-2,4	-11,6	-21,9	-25,5	-29,4	-29,5	0,1
Katma Bütçe Açığı (Gerç.) (Haz. Y. Hariç)	-13,2	1,4	-10,9	-21,2	-27,8	-28,3	-32,6	-3,5
II. KONSOLİDE BÜTÇE AÇIĞI (Öngörülen)	-10,4	-30,4	-0,6	1,0	5,0	1,0	0,3	1,6
KONSOLİDE BÜTÇE AÇIĞI (Gerçekleşen)	5,2	-28,8	10,9	10,1	23,2	13,2	5,1	-24,0
Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranı %	0,0	-653,8	-137,8	-7,3	129,7	-43,1	-61,4	-570,6
Öng. Kons. Büt. Açığı / Öng. Kons. Büt. Öd.	-6,7	-15,3	-0,3	0,4	2,0	0,4	0,1	0,7
Gerç. Kons. Büt. Açığı / Gerç. Kons. Büt. Gid.	2,5	-9,7	4,2	3,7	8,2	4,7	1,8	-9,2
Öng. Kons. Büt. Açığı / GSMH	-0,9	-2,0	0,0	0,1	0,3	0,0	0,0	0,1
Gerç. Kons. Büt. Açığı / GSMH	0,4	-1,9	0,7	0,7	1,4	0,6	0,3	-1,7

(1) Her verginin karşısında alt alta iki rakam görünmektedir. Bu rakamlardan üst satırda olanı bütçe başlangıç tahminini, alt satırda olanı yıllık tahsilât tutarını gösterir.

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 133.

BÜTÇE GELİRLERİ TAHMİN VE GERÇEKLEŞMELERİ
(1932-1941)

(MİLYON TL.)

	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940	1941
I. KONSOLİDE BÜTÇE GELİRLERİ (Öngörülen)	199,0	200,4	215,1	234,0	253,1	282,8	310,2	341,3	352,7	403,5
KONSOLİDE BÜTÇE GELİRLERİ (Gerçekleşen)	235,3	231,9	278,5	316,5	320,6	378,4	394,9	478,1	665,7	788,5
Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranı %	9,6	-1,4	20,1	13,6	1,3	18,0	4,4	21,1	39,2	18,4
Kons. Büt. Gelir Tahmini / Kons. Bütçe Ödeneği	99,3	98,7	99,0	100,0	100,0	100,1	100,1	99,9	99,8	99,6
Kons. Büt. Gelir Tahmini / GSMH	17,0	17,6	17,7	17,9	14,9	15,7	16,4	16,5	14,7	13,5
Kons. Büt. Gelir Tahsilâtı / Kons. Bütçe Gideri	97,7	90,8	104,8	104,8	103,3	103,8	105,1	99,8	104,5	115,0
Kons. Büt. Gelir Tahsilâtı / GSMH	20,1	20,3	22,9	24,2	18,9	20,9	20,8	23,2	27,7	26,4
1. GENEL BÜTÇE GELİRLERİ (Öngörülen)	169,1	170,5	184,1	195,0	212,8	231,0	250,0	261,1	268,5	309,7
GENEL BÜTÇE GELİRLERİ (Gerçekleşen)	214,3	198,9	241,2	266,8	270,8	317,1	329,3	388,2	552,2	652,2
Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranı %	15,5	-7,2	21,3	10,6	1,5	17,1	3,8	17,9	42,2	18,1
A. VERGİ GELİRLERİ (Öngörülen)	155,1	161,0	171,1	180,6	197,0	221,2	239,7	250,3	256,4	296,2
VERGİ GELİRLERİ (Gerçekleşen)	162,3	156,5	174,7	183,8	219,0	244,2	243,8	240,7	272,0	350,3
Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranı %	14,9	-3,6	11,6	5,2	19,2	11,5	-0,2	-1,3	13,0	28,8
Öng. Vergi Gelirleri / Öng. Kons. Büt. Gel.	77,9	80,3	79,5	77,2	77,8	78,2	77,3	73,3	72,7	73,4
Öng. Vergi Gelirleri / Öng. Kons. Büt. Öde.	77,4	79,3	78,8	77,1	77,8	78,3	77,3	73,7	72,6	73,1
Öng. Vergi Gelirleri / GSMH	13,2	14,1	14,1	13,8	11,6	12,2	12,6	12,1	10,7	9,9
Gerç. Ver. Gelirleri / Gerç. Kons.Büt. Gid.	67,4	61,3	65,7	60,9	70,5	67,0	64,9	50,2	42,7	51,1
Gerç. Ver. Gelirleri / GSMH	13,9	13,7	14,4	14,0	12,9	13,5	12,9	11,7	11,3	11,7

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 134.

BÜTÇE GELİRLERİ TAHMİN VE GERÇEKLEŞMELERİ (DEVAMI)
(1932-1941)

(MİLYON TL.)

	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940	1941
a. Gelir Üzerinden Alınan Vergi Tahsilatı	35,3	36,3	41,0	42,8	56,4	63,3	63,5	70,0	91,6	112,5
Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%)	21,7	23,2	23,5	23,3	25,8	25,9	26,2	29,1	33,7	32,1
Gelir Vergisi										
Esnaf Vergisi										
Kazanç Vergisi	12,2	12,0	14,5	14,1	20,2	20,3	22,0	24,6	30,0	40,7
	11,4	11,3	12,7	12,8	20,6	22,6	24,2	26,9	37,5	52,5
i. Ruhsat, Üniv. Tezke. ve V. Karne.		0,3	0,5	0,4	0,7	0,3	0,4	0,5	0,5	0,8
	0,3	0,3	0,4	0,3	0,4	0,4	0,5	0,5	0,6	0,8
ii. Ticari ve Sınaf Teşebbüslerden		7,4	8,8	9,0	7,3	8,1	9,1	11,0	16,3	26,2
	5,4	4,9	4,7	4,6	7,7	9,7	10,7	13,1	22,9	36,1
iii. Hizmet Erbabından		4,3	4,5	4,6	11,4	11,8	12,5	13,1	13,2	13,6
	5,7	6,1	6,9	7,4	11,9	12,5	13,0	13,3	14,1	15,7
Kurumlar Vergisi										
Mali Denge Vergisi										
Temettu ve Harp Kazançları V.										
Asar V.										
Mahsulâtı Arziye Vergisi										
Gayrimenkul Kıymet Artış V.										
Toprak Mahsulleri V.										
İktisadi Buhran V.	10,0	9,1	11,0	12,5	12,0	13,0	14,7	16,8	17,9	19,5
	10,0	10,4	12,7	13,8	13,0	14,9	16,4	18,2	20,2	22,6

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 134-135.

BÜTÇE GELİRLERİ TAHMİN VE GERÇEKLEŞMELERİ (DEVAMI)

(1932-1941)

(MİLYON TL.)

	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940	1941
i. Ticari ve Sınai Teşebbüs.	2,0	1,6	1,5	1,7	1,5	1,6	2,1	2,2	3,0	3,7
	1,4	1,6	1,3	1,7	1,8	2,4	2,5	3,1	3,9	4,6
ii. Hizmet Erbabından	8,2	7,6	8,0	9,2	10,5	11,4	12,6	14,6	14,9	15,7
	8,6	8,8	9,5	10,3	11,3	12,5	13,9	15,1	16,2	18,0
Muvazene Vergisi	14,0	13,1	14,0	15,2	17,0	17,6	17,1	17,5	18,0	19,6
	13,9	14,6	15,6	16,2	17,8	20,2	17,2	18,3	20,2	22,3
Hava Kuvvetleri Yardım V.					4,0	4,9	5,5	6,2	12,9	13,0
					5,0	5,6	6,1	6,6	13,7	15,1
b. Servetten Alınan Vergiler Tahsilatı	20,9	20,2	20,8	21,7	14,9	17,0	15,8	16,1	16,3	25,0
Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%)	12,9	12,9	11,9	11,8	6,8	7,0	6,5	6,7	6,0	7,1
Emlak Vergisi										
Müsakkafat ve Arazi V.	8,6	9,2	9,0	9,8						
	9,1	9,0	9,9	9,8						
Bina Savunma Vergisi										
Arazi Bina Buhran Vergisi										
Bina'dan Alınan Müdafaa V.										1,9
										2,2
Veraset ve İntikal V.	0,5	0,6	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,8
	0,6	0,5	0,4	0,3	0,3	0,5	0,6	0,6	0,6	0,8
Hayvanlar Vergisi (Ağnam)	11,7	11,2	10,8	10,6	15,5	15,5	15,6	15,6	15,0	21,9
	11,2	10,7	10,5	11,6	14,6	16,5	15,2	15,5	15,7	22,0
Sayım Vergisi										

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 135.

BÜTÇE GELİRLERİ TAHMİN VE GERÇEKLEŞMELERİ (DEVAMI)
(1932-1941)

(MİLYON TL.)

	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940	1941
Motorlu Taşıtlar V.										
Motorlu Kara Taşıtları V.										
Hususi Otomobil V.										
c. Mal ve Hizmetten Alınan Vergi Tahsilatı	65,3	62,4	69,5	69,8	88,0	96,0	99,7	109,2	136,7	163,5
Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%)	40,2	39,9	39,8	38,0	40,2	39,3	40,9	45,4	50,3	46,7
Taşıtların Alım V.										
İşletme V.										
Şeker İstihlak V.										
Banka Sigorta Mu. V.										
Nakliyat V.	0,6	0,7	0,7	0,7	0,7	0,8	1,0	1,2	2,3	2,4
	0,8	0,7	0,7	0,7	0,8	1,5	1,1	1,0	2,4	3,3
Emlak Alım Vergisi										
Bina İnşaat V.										
PTT Hizmetleri V.										
İlan ve Reklam Hizmetleri V.										
Spor Toto V.										
Damga Vergisi										
Damga Resmi	5,2	5,5	5,7	6,2	6,2	6,4	7,4	7,2	7,0	9,3
	5,3	5,6	6,3	6,2	6,5	7,5	7,3	6,8	8,4	11,1
Tayyare Resmi										
						2,6	2,2	2,0	2,0	2,2
						2,7	2,0	2,1	2,1	2,6
Madenler Resmi	0,7	0,6	0,6	0,6	0,6	0,7	0,6	0,8	0,7	0,8
	0,6	0,3	0,6	0,5	0,5	0,7	0,7	0,8	0,8	0,7
Hususi Ormanlar Rüşumu	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1					
	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1					

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 135-136.

BÜTÇE GELİRLERİ TAHMİN VE GERÇEKLEŞMELERİ (DEVAMI)
(1932-1941)

(MİLYON TL.)

	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940	1941
Harçlar	3,5	3,6	4,4	4,5	4,3	4,0	4,5	4,6	4,7	4,9
Bedeli Nakdi	3,4	3,2	4,1	4,0	4,0	5,0	5,1	5,0	5,0	5,7
Askerlik Mükellefiyeti										
Muamele Vergisi	12,0	12,0	7,1	7,4	9,1	10,1	12,1	12,3	16,4	24,1
i. İmalat Muamele V.	11,8	13,7	6,6	8,3	9,5	11,6	12,0	14,7	22,3	33,2
ii. Banka, Banker ve Sig. S. Mua. V.			6,7	6,9	8,5	9,5	11,3	11,3	14,5	22,0
			5,9	7,7	8,8	10,7	10,9	13,7	20,1	30,2
			0,4	0,4	0,6	0,6	0,8	1,0	1,9	2,1
			0,6	0,6	0,7	0,9	1,0	0,9	2,1	3,0
Dâhili İstihlâk Vergisi	2,8	3,4	12,8	19,4	15,1	18,8	21,1	21,4	31,6	32,0
Şekerden Ek İstihlak V.	3,1	5,0	16,2	15,8	18,2	19,6	18,6	22,4	34,9	34,7
Benzinden Alınan Yol V.										
Akaryakıttan Alınan Yol V.										
İstihsal Vergileri Toplamı										
i. Dahilde Alınan İstihsal V.										
(ii. İthalde Alınan İstihsal V.)										
iii. Akaryakıttan Dah. İstihsal V. (1)										
(iv. İthalde Al. Akaryakıt İst. V. (1))										
v. Tekel Mad. Alınan İstihsal V.										
Tekel Safi Hâsılatı	33,6	33,6	34,2	35,2	36,5	37,9	40,1	42,3	49,6	58,9
	39,5	31,1	34,3	34,8	39,8	39,4	42,0	44,3	50,9	66,2

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 136-137.

BÜTÇE GELİRLERİ TAHMİN VE GERÇEKLEŞMELERİ (DEVAMI)
(1932-1941)

(MİLYON TL.)

	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940	1941
PTT Safi Hâsılatı										
Tekele Madde. Alınan Müdafaa V.										
PTT'den Alınan Müdafaa V.										0,9
										0,9
Buğdayı Koruma V.					6,6	7,0	7,3	7,5	8,4	6,7
					7,0	7,3	7,7	8,7	9,2	4,2
Katma Değer Vergileri Toplamı										
i. Dahilde Alınan KDV										
(ii. İthalde Alınan KDV)										
iii. Ek Vergi										
Akaryakıt Tüketim Vergisi										
Dış Seyahat H. Vergisi										
d. Dış Ticaretten Alınan Vergiler Tahsilatı	38,5	37,6	43,3	48,1	59,7	67,8	64,3	45,4	27,3	49,3
Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%)	27,3	24,0	24,8	26,2	27,3	27,8	26,4	18,9	10,0	14,1
Gümrük Vergisi	38,5	45,2	36,6	34,4	37,6	46,8	50,3	51,9	28,6	18,4
	38,5	37,6	33,8	38,0	47,0	52,7	49,4	34,8	19,4	25,0
Akaryakıt Gümrük Vergisi										
Gümrük Çıkış Vergisi										
İthalde Damga Resmi										
İthalde Alınan İstihsal V.										

(1) Akaryakıt vesair münferit maddelerden alınan vergilerin ayrıca gösterilmediği yıllarda, bu maddelerden ithalde alınan vergiler dahilde alınan vergiler arasında yer almaktadır.

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 137-138.

BÜTÇE GELİRLERİ TAHMİN VE GERÇEKLEŞMELERİ (DEVAMI)
(1932-1941)

(MİLYON TL.)

	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940	1941
İthalde Al. Akaryakıt İst. V. (1)										
İthalde Akaryakıttan Alınan Damga R.										
İthalde Alınan Katma Değer Vergisi										
İthalat Muamele V.			8,2	8,6	10,0	12,5	15,1	15,2	7,9	
İhracattan Alınan Müdafaa V.			9,5	10,1	12,7	15,1	14,9	10,6	7,9	
İthalattan Al. Muh. Md. İstihlak V.										
Rihtım Resmi										
Tek ve Maktu Vergi										
e. Kaldırılan Vergiler Artıkları	0,3	0,2	0,1	0,1	0,1					
	2,3		0,1	1,4		0,1	0,1		0,1	
Dolaysız Vergiler Toplamı	56,2	56,5	61,8	64,5	71,3	80,3	79,7	86,1	107,9	
Dolaysız Vergiler / Vergi Gelirleri Toplamı	34,6	36,1	35,4	35,1	32,6	32,9	32,7	35,8	39,7	
Dolaylı Vergiler Toplamı	106,1	100,0	112,9	119,3	147,7	163,9	164,1	154,6	164,1	
Dolaylı Vergiler / Vergi Gelirleri Toplamı	65,4	63,9	64,6	64,9	67,4	67,1	67,3	64,2	60,3	
B. VERGİ DIŞI NORMAL GELİRLER (Öngörülen)	14,0	9,5	13,0	14,4	15,8	9,8	10,3	10,8	12,1	
VERGİ DIŞI NORMAL GELİRLER (Gerçekleşen)	24,5	15,0	15,2	16,3	13,2	15,4	16,6	11,7	13,1	
Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranı %	4,7	-38,8	1,3	7,2	-19,0	16,7	7,8	-29,5	12,0	

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 138.

BÜTÇE GELİRLERİ TAHMİN VE GERÇEKLEŞMELERİ (DEVAMI)
(1932-1941)

(MİLYON TL.)

	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940	1941
C. ÖZEL GELİR VE FONLAR (Öngörülen)										
ÖZEL GELİR VE FONLAR (Gerçekleşen)										
Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranı %	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Tasarruf Bonusu Hâsılatı										
Hibeler (ABD Yardımı ve Karşılık Paralar Dâhil)										
Fonlardan Aktarma ve Kesintiler										
D. Haz. Ait Olmayan Nazım Gelir Tahsil.	27,5	27,4	33,9	35,4	5,5	4,3	3,4	2,7	3,0	3,8
a. Mahalli İdareler Payı	14,8	15,0	20,1	21,2	4,5	3,2	2,1	1,4	1,6	1,7
b. Okul Pansiyonları	12,7	12,4	13,8	14,2	1,0	1,1	1,3	1,3	1,4	2,1
(-) Ertesi Yıla Devreden										
Mahalli İdare Payı / Ver. Gel. Tahsilâtı	9,1	9,6	11,5	11,5	2,1	1,3	0,9	0,6	0,6	0,5
E. Haz. Ait (Büt.ye Dahil) Nazım Varidat (Özel Kanun Gelirleri)			17,4	27	33,1	53,2	65,5	133,1	258,7	275,9
				4,3					5,4	5,6
F. İstikraz Geliri										
İç İstikraz Yetkisi							4,6	4,3	5,4	13,0
İç İstikraz Hâsılatı										
Dış İstikraz Hâsılatı										
G. Tahkim Kanunu Geliri										
H. GENEL BÜTÇE AÇIĞI (Öngörülen)	1,2	0,7	1,6	1,9	0,9	2,3	3,5	3,0	2,3	3,2
GENEL BÜTÇE AÇIĞI (Gerçekleşen)	3,5	-5,4	13,9	9,2	5,8	8,9	17,1	-3,5	7,6	68,6

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 138-139.

BÜTÇE GELİRLERİ TAHMİN VE GERÇEKLEŞMELERİ (DEVAMI)

(1932-1941)

(MİLYON TL.)

	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940	1941
Öng. Büt. Açığı / Genel Bütçe Öd.	0,7	0,4	0,9	1,0	0,4	1,0	1,4	1,2	0,9	1,0
Öng. Büt. Açığı / GSMH	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1
Gerç. Bütçe Açığı / Gerç. Genel Büt. Öd.	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1
Gerçekleşen Bütçe Açığı / GSMH	0,3	-0,5	1,1	0,7	0,3	0,5	0,9	-0,2	0,3	2,3
K. KATMA BÜT. GELİR (Öng.) (Haz. Y. Dâhil)	31,1	30,6	32,5	40,9	41,2	54,1	63,7	83,2	86,5	97,0
KATMA BÜT. GELİR (Gerç.) (Haz. Y. Dâhil)	22,2	34,1	38,8	51,6	50,6	63,8	68,1	92,6	115,4	139,1
a. Katma Bütçe Öz Geliri (Öng.)	29,9	29,9	31,0	39,0	40,3	51,8	60,2	80,2	84,2	93,8
Katma Bütçe Öz Geliri (Gerç.)	21,0	33,0	37,3	49,7	49,8	61,3	65,6	89,9	113,5	136,3
b. Özel Kanun Gelirleri (Öng.)										
Özel Kanun Gelirleri (Gerç.)										
c. Katma Bütçe Haz. Yrd. Geliri (Öng.)	1,2	0,7	1,5	1,9	0,9	2,3	3,5	3,0	2,3	3,2
Katma Bütçe Haz. Yrd. Geliri (Gerç.)	1,2	1,1	1,5	1,9	0,8	2,5	2,5	2,7	1,9	2,8
d. Katma Bütçe Açığı (Öng.) (Haz. Y. Hariç)	-2,6	-3,3	-3,7	-2,0	-1,0	-1,9	-3,2	-3,2	-3,0	-4,7
Katma Bütçe Açığı (Gerç.) (Haz. Y. Hariç)	-9,0	-18,2	-1,2	5,3	4,3	5,1	1,9	2,5	21,2	34,4
II. KONSOLİDE BÜTÇE AÇIĞI (Öngörülen)	-1,4	-2,6	-2,2	-0,1	0,0	0,4	0,3	-0,2	-0,7	-1,5
KONSOLİDE BÜTÇE AÇIĞI (Gerçekleşen)	-5,5	-23,6	12,7	14,5	10,1	14,0	19,0	-1,0	28,8	103,0
Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranı %	-77,1	329,1	-153,8	14,2	-30,3	38,6	35,7	-105,3	-2.980,0	257,6
Öng. Kons. Büt. Açığı / Öng. Kons. Büt. Öd.	-0,7	-1,3	-1,0	0,0	0,0	0,1	0,1	-0,1	-0,2	-0,4
Gerç. Kons. Büt. Açığı / Gerç. Kons. Büt. Gid.	-2,1	-8,7	4,4	4,4	3,1	3,7	4,8	-0,2	4,3	14,4
Öng. Kons. Büt. Açığı / GSMH	-0,1	-0,2	-0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1
Gerç. Kons. Büt. Açığı / GSMH	-0,5	-2,1	1,0	1,1	0,6	0,8	1,0	0,0	1,2	3,4

(1) Her verginin karşısında alt alta iki rakam görünmektedir. Bu rakamlardan üst satırda olanı bütçe başlangıç tahminini, alt satırda olanı yıllık tahsilât tutarını gösterir.

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 139.

BÜTÇE GELİRLERİ TAHMİN VE GERÇEKLEŞMELERİ
(1942-1950)

(MİLYON TL.)

	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950
I. KONSOLİDE BÜTÇE GELİRLERİ (Öngörülen)	570,7	712,3	1.126,1	687,9	1.151,3	1.358,7	1.503,6	1597	1.675,3
KONSOLİDE BÜTÇE GELİRLERİ (Gerçekleşen)	1.218,0	1.300,8	1.309,9	812,1	1.323,6	1.979,6	1.821,5	2.064,7	1.841,3
Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranı %	54,5	6,8	0,7	-38,0	63,0	49,6	-8,0	13,4	-10,8
Kons. Büt. Gelir Tahmini / Kons. Bütçe Ödeneği	108,2	107,3	95,4	91,1	92,0	91,3	89,9	90,3	88,1
Kons. Büt. Gelir Tahmini / GSMH	9,2	7,7	16,8	12,6	16,8	18,0	15,8	17,6	17,3
Kons. Büt. Gelir Tahsilâtı / Kons. Bütçe Gideri									
Kons. Büt. Gelir Tahsilâtı / GSMH	19,7	14,1	19,6	14,8	19,3	26,2	19,2	22,8	19,0
1. GENEL BÜTÇE GELİRLERİ (Öngörülen)	394,3	486,7	901,5	537,8	894,7	1.021,2	1.115,6	1.251,8	1.313,3
GENEL BÜTÇE GELİRLERİ (Gerçekleşen)	983,8	1.038,5	1.079,2	663,9	1.061,0	1.624,9	1.494,7	1.658,9	1.448,8
Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranı %	50,9	6,2	3,9	-38,5	59,8	53,1	-8,0	11,0	-12,7
A. VERGİ GELİRLERİ (Öngörülen)	375,6	468,4	876,8	524,8	863,1	987,7	1.069,1	1.196,8	1.252,9
VERGİ GELİRLERİ (Gerçekleşen)	751,0	839,8	853,0	580,0	917,7	1.161,6	1.160,6	1.399,4	1.242,1
Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranı %	114,4	11,8	1,6	-32,0	58,2	26,6	-0,1	20,6	-11,2
Öng. Vergi Gelirleri / Kons. Büt. Gel.									
Öng. Vergi Gelirleri / Kons. Büt. Öde.	71,2	70,6	74,3	69,5	68,9	66,3	63,9	67,6	65,9
Gerç. Vergi Gelirleri / Kons. Bütçe Gid.									
Öng. Vergi Gelirleri / GSMH	6,1	5,1	13,1	9,6	12,6	13,1	11,3	13,2	12,9
Gerç. Ver. Gelirleri / GSMH	12,3	9,1	12,8	10,6	13,4	15,4	12,2	15,5	12,8
a. Gelir Üzerinden Alınan Vergi Tahsilâtı	145,9	276,6	302,0	222,9	275,7	381,7	401,9	467,8	410,0
Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%)	19,4	32,9	35,4	38,4	30,0	32,9	34,6	33,4	33,0

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 140.

BÜTÇE GELİRLERİ TAHMİN VE GERÇEKLEŞMELERİ (DEVAMI)
(1942-1950)

(MİLYON TL.)

	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950
Gelir Vergisi									1,0
									4,8
Esnaf Vergisi									0,5
									0,9
Kazanç Vergisi	51,2	58,5	117,2	80,7	133,2	157,0	169,3	176,4	174,5
	70,8	111,2	137,2	86,3	149,0	167,7	180,0	201,5	162,5
i. Ruhsat, Ün. Tezke. ve V. Karne.	0,8	0,8	2,7	1,7	3,0	3,0	3,3	3,7	3,5
	0,9	2,8	3,0	1,6	3,0	3,4	3,6	4,0	3,8
ii. Ticari ve Sınai Teşebbüslerden	35,0	38,5	88,0	61,0	98,0	100,0	110,0	116,0	110,0
	49,1	79,1	102,7	68,2	111,5	105,8	118,9	128,5	94,9
iii. Hizmet Erbabından	15,4	19,2	26,5	18,0	32,2	54,0	56,0	56,7	61,0
	20,9	29,3	31,9	16,5	34,5	58,5	57,4	69,0	63,8
Kurumlar Vergisi									0,2
									0,3
Mali Denge Vergisi									
Gayrimenkul Kıymet Artış V.									
Toprak Mahsulleri V.			124,0	75,0					
		60,0	47,3	66,9					
İktisadi Buhran V.	22,2	26,6	39,0	27,1	49,0	88,5	93,5	104,0	111,5
	29,1	41,8	48,2	28,8	53,6	98,7	104,6	127,0	115,3
i. Ticari ve Sınai Teşebbüs.	4,6	4,6	7,0	5,5	9,0	9,5	9,5	10,5	10,0
	6,1	7,6	9,4	5,6	9,7	9,4	10,7	12,4	8,5
ii. Hizmet Erbabından	17,6	22,0	32,0	21,6	40,0	79,0	84,0	93,5	101,5
	23,0	34,3	38,8	23,2	43,9	89,2	94,0	114,6	106,8

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 140-141.

BÜTÇE GELİRLERİ TAHMİN VE GERÇEKLEŞMELERİ (DEVAMI)

(1942-1950)

(MİLYON TL.)

	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950
Muvazene Vergisi	21,8	26,0	36,0	23,9	42,9	63,5	67,0	69,1	71,5
	28,0	39,3	42,7	25,3	45,2	70,8	69,2	81,7	72,9
Hava Kuvvetleri Yardım V.	14,7	17,0	22,0	14,6	26,4	40,6	43,0	47,7	49,9
	18,0	24,3	26,2	15,6	27,9	44,5	48,1	57,6	53,3
b. Servetten Alınan Vergiler Tahsilatı	302,3	78,0	32,9	30,7	34,1	37,5	38,7	39,2	37,7
Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%)	40,3	9,3	3,9	5,3	3,7	3,2	3,3	2,8	3,0
Emlak Vergisi									
Müsakkafat ve Arazi V.									
Arazi Bina Buhran Vergisi									
Emlak Alım Vergisi									
Bina İnşaat V.									
Motorlu Taşıtlar V.									
Motorlu Kara Taşıtları V.									
Hususi Otomobil V.									
Veraset ve İntikal V.	0,7	0,8	0,8	0,6	1,3	1,4	2,2	2,4	2,7
	0,8	1,1	1,3	0,8	1,6	2,3	2,4	3,2	2,7
Bina'dan Alınan Müdafaa V.	2,1	2,5	3,0	2,0	3,4	3,5	4,0	4,0	4,2
	2,9	3,1	3,4	2,0	3,6	4,1	4,3	4,8	4,8
Varlık Vergisi									
	270,3	47,2							
Sayım Vergisi									

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 141.

BÜTÇE GELİRLERİ TAHMİN VE GERÇEKLEŞMELERİ (DEVAMI)

(1942-1950)

(MİLYON TL.)

	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950
Hayvanlar Vergisi	28,1	26,4	26,5	26,7	27,0	27,4	31,0	32,0	30,1
	28,3	26,6	28,2	27,9	28,9	31,1	32,0	31,2	30,2
c. Mal ve Hizmetten Alınan Vergi Tahsilatı	217,5	378,7	455,7	273,2	451,9	444,0	467,5	643,1	565,4
Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%)	29,0	45,1	53,4	47,1	49,2	38,2	40,3	46,0	45,5
Taşıt Alım V.									
İşletme V.									
Şeker İstihlak V.									
Banka Sigorta Mu. V.									
Nakliyat V.	5,1	5,5	12,0	7,5	14,5	13,0	14,0	13,0	14,7
	7,3	11,5	14,4	8,2	11,3	14,2	14,0	17,8	15,2
PTT Hizmetleri V.									
İlan ve Reklam Hizmetleri V.									
Spor Toto V.									
Damga Vergisi									
Damga Resmi	12,1	14,5	18,0	10,5	20,0	21,0	28,0	26,0	32,0
	15,9	18,0	19,3	12,2	23,2	27,8	28,0	35,8	33,7
Tayyare Resmi	3,2	3,2	5,0	2,6	5,0	4,0	7,0	4,0	3,9
	3,3	4,7	5,9	4,0	4,2	6,8	5,3	4,4	4,1
Madenler Resmi	0,7	0,6	1,0	0,6	1,3	1,4	1,5	2,0	5,0
	1,2	1,8	1,2	0,7	1,2	1,9	3,4	5,8	3,1
Harçlar	5,3	6,8	9,2	5,7	11,4	11,8	17,0	18,3	21,1
	8,3	11,6	11,4	7,1	12,4	17,2	18,6	25,4	21,7
Muamele Vergisi	39,9	60,2	89,5	56,7	108,5	128,0	130,0	119,5	139,5
	57,3	93,7	109,2	69,0	120,5	135,3	126,5	160,9	128,0

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 141-142.

BÜTÇE GELİRLERİ TAHMİN VE GERÇEKLEŞMELERİ (DEVAMI)

(1942-1950)

(MİLYON TL.)

	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950
i. İmalat Muamele V.	35,6	53,2	80,0	52,0	98,0	118,0	114,0	104,0	124,0
	51,4	83,6	98,2	64,4	108,5	119,8	110,7	140,4	109,8
ii. Banka, Banker ve Sig. S. Mua. V.	4,3	7,0	9,5	4,7	10,5	10,0	16,0	15,5	15,5
	5,9	10,1	10,9	4,5	11,9	15,5	15,9	20,4	18,3
Dâhili İstihlak Vergisi	55,0	55,7	28,5	15,3	29,0	36,1	42,2	155,8	165,7
	47,9	84,7	29,5	18,1	30,5	46,6	50,5	185,0	156,0
Şekerden Ek İstihlak V.			70,0	37,0	56,7	30,4	41,0		
			72,4	40,0	55,4	46,5	48,1		
Benzinden Alınan Yol V.								15,5	15,5
								15,8	18,4
Akaryakıttan Alınan Yol V.									
İstihsal Vergileri Toplamı									
i. Dahilde Alınan İstihsal V.									
(ii. İthalde Alınan İstihsal V.)									
iii. Akaryakıttan Dah. İstihsal V. (1)									
(iv. İthalde Al. Akaryakıt İst. V. (1))									
v. Tekel Mad. Alınan İstihsal V.									
Tekel Safi Hâsılatı	62,0	82,0	93,0	56,2	88,9	54,1	51,2	76,5	83,4
	68,4	80,6	91,2	57,9	88,1	56,2	67,4	76,9	82,3
Tekel Madde. Alınan Müdafaa V.	4,9	6,3	71,8	51,6	88,5	85,3	91,4	96,6	100,7
	4,1	66,5	95,7	52,9	92,5	85,8	100,1	111,1	99,2
PTT'den Alınan Müdafaa V.	1,8	2,1	2,6	1,7	3,2	3,5	3,5	3,0	3,5
	2,1	2,7	3,3	2,0	3,8	3,1	3,2	3,7	3,7
Buğdayı Koruma V.									

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 142-143.

BÜTÇE GELİRLERİ TAHMİN VE GERÇEKLEŞMELERİ (DEVAMI)
(1942-1950)

(MİLYON TL.)

	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950
Katma Değer Vergileri Toplamı									
i. Dahilde Alınan KDV									
(ii. İthalde Alınan KDV)									
iii. Ek Vergi									
Dış Seyahat H. Vergisi									
Akaryakıt Tüketim Vergisi									
d. Dış Ticaretten Alınan Vergiler Tahsilatı	85,0	106,5	62,4	53,2	77,2	269,0	243,8	249,1	229,0
Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%)	11,3	12,7	7,3	9,2	8,4	23,2	21,0	17,8	18,4
Gümrük Vergisi	21,3	26,9	31,2	11,1	30,3	80,2	100,2	113,2	113,0
Akaryakıt Gümrük Vergisi	31,7	30,4	20,6	18,1	32,5	113,4	114,0	131,3	120,3
Gümrük Çıkış Vergisi			25,4	2,5	7,5				
İthalde Damga Resmi			16,6	12,8	7,8				
İthalde Alınan İstihsal V.									
İthalde Al. Akaryakıt İst. V.									
İthalde Akaryakıttan Alınan Damga R.									
İthalde Alınan Katma Değer Vergisi									
İthalat Muamele V.	12,0	23,3	35,2	11,5	28,8	60,0	104,0	115,0	106,0
	25,4	35,5	21,2	18,5	29,6	115,6	114,8	115,8	107,1

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 143-144.

BÜTÇE GELİRLERİ TAHMİN VE GERÇEKLEŞMELERİ (DEVAMI)

(1942-1950)

(MİLYON TL.)

	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950
İhracattan Alınan Müdafaa V.	9,0	0,2							
	21,9	34,0							
İthalattan Al. Muh. Md. İstihlak V.	5,4	4,5	6,7	2,5	5,0				
	6,0	6,6	4,0	3,8	7,3				
İthal Mallardan Alınacak Prim						40,0	15,0	2,0	1,6
						40,0	15,0	2,0	1,6
Rıhtım Resmi									
Tek ve Maktu Vergi									
e. Kaldırılan Vergiler Artıkları	0,1	0,1	0,1		79,0	35,0	10,7	0,2	0,2
	0,3				78,8	29,4	8,7	0,2	
Dolaysız Vergiler Toplamı	448,2	354,6	334,9	253,6	309,8	419,2	440,6	507,0	447,7
Dolaysız Vergiler / Vergi Gelirleri Toplamı	59,7	42,2	39,3	43,7	33,8	36,1	38,0	36,2	36,0
Dolaylı Vergiler Toplamı	302,8	485,2	518,1	326,4	607,9	742,4	720,0	892,4	794,4
Dolaylı Vergiler / Vergi Gelirleri Toplamı	40,3	57,8	60,7	56,3	66,2	63,9	62,0	63,8	64,0
B. VERGİ DIŞI NORMAL GELİRLER (Öngörülen)	18,7	18,3	24,7	13,0	31,6	33,5	46,5	55,0	60,4
VERGİ DIŞI NORMAL GELİRLER (Gerçekleşen)	45,4	28,2	34,2	23,8	42,9	57,5	63,2	83,5	57,9
Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranı %	273,5	-37,9	21,3	-30,4	80,3	34,0	9,9	32,1	-30,7
C. ÖZEL GELİR VE FONLAR (Öngörülen)									
ÖZEL GELİR VE FONLAR (Gerçekleşen)									
Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranı %			0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Tasarruf Bonusu Hâsılatı									

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 144.

BÜTÇE GELİRLERİ TAHMİN VE GERÇEKLEŞMELERİ (DEVAMI)

(1942-1950)

(MİLYON TL.)

	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950
Hibeler (ABD Yardımı ve Karşılık Paralar Dâhil)									
Fonlardan Aktarma ve Kesintiler									
D. Haz. Ait Olmayan Nazım Gelir Tahsil.	5,6	7,0	7,5	5,1	8,3	9,9	27,0	30,8	29,4
a. Mahalli İdareler Payı	2,8	3,9	4,4	3	4,8	6	23,2	26,9	25,7
b. Okul Pansiyonları	2,8	3,1	3,1	2,1	3,4	3,9	3,8	3,9	3,7
(-) Ertesi Yıla Devreden									
Mahalli İdare Payı / Ver. Gel. Tahsilâtı	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	1,9	2,1
E. Haz. Ait (Büt.ye Dahil) Nazım Gel. Tahsil. (Özel Kanun Gelirleri)	150,7	123,5	109,0	11,1	28,4	319,4	68,0	31,2	92,2
F. İstikraz Geliri	31,1	40,0	75,5	43,9	63,7	76,6	175,9	114,0	27,2
İç İstikraz Yetkisi									
İç İstikraz Hâsılatı	43,1	36,1	54,7	43,9	63,7	76,6	175,9	114,0	19,0
Dış İstikraz Hâsılatı									8,2
G. Tahkim Kanunu Geliri									
H. GENEL BÜTÇE AÇIĞI (Öngörülen)	4,4	5,8	-46,2	-61,7	-89,1	-87,5	-91,4	-80,6	-93,7
GENEL BÜTÇE AÇIĞI (Gerçekleşen)	70,3	9,8	2,6	66,7	48,8	85,9	102,0	92,4	29,2
Öng. Büt. Açığı / Bütçe Öd.									
Gerçekleşen Bütçe Açığı / Bütçe Gideri									
Öngörülen Bütçe Açığı / GSMH	0,1	0,1	-0,7	-1,1	-1,3	-1,2	-1,0	-0,9	-1,0
Gerçekleşen Bütçe Açığı / GSMH	1,0	0,1	0,0	1,2	0,7	1,1	1,1	1,0	0,3

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 144-145.

BÜTÇE GELİRLERİ TAHMİN VE GERÇEKLEŞMELERİ (DEVAMI)

(1942-1950)

(MİLYON TL.)

	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950
K. KATMA BÜT. GELİR (Öng.) (Haz. Y. Dâhil)	180,8	231,4	229,3	154,0	263,4	365,0	424,6	384,7	442,2
KATMA BÜT. GELİR (Gerç.) (Haz. Y. Dâhil)	239,2	270,8	237,1	156,0	274,7	388,4	360,8	439,9	465,5
a. Katma Bütçe Öz Geliri (Öng.)	176,4	225,6	224,6	150,1	256,6	337,5	388,0	345,2	362,0
Katma Bütçe Öz Geliri (Gerç.)	234,2	262,3	230,7	148,2	262,6	354,7	326,8	405,8	392,5
b. Özel Kanun Gelirleri (Öng.)									
Özel Kanun Gelirleri (Gerç.)									
c. Katma Bütçe Haz. Yrd. Geliri (Öng.)	4,4	5,8	4,7	3,9	6,8	27,5	36,6	39,5	80,2
Katma Bütçe Haz. Yrd. Geliri (Gerç.)	5,0	8,5	6,4	7,8	12,1	33,7	34,0	34,1	73,0
d. Katma Bütçe Açığı (Öng.) (Haz. Y. Hariç)	38,8	42,6	-8,2	-5,8	-11,6	-42,6	-78,1	-91,7	-132,9
Katma Bütçe Açığı (Gerç.) (Haz. Y. Hariç)	76,2	75,8	-21,4	3,8	5,1	-15,4	-78,2	-93,9	-143,5
II. KONSOLİDE BÜTÇE AÇIĞI (Öngörülen)	43,2	48,4	-54,4	-67,5	-100,7	-130,1	-169,5	-172,3	-226,6
KONSOLİDE BÜTÇE AÇIĞI (Gerçekleşen)	146,5	65,6	-18,8	70,5	53,9	70,5	23,8	-1,5	-114,6
Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranı %	42,2	-55,2	-128,7	-475,0	-23,5	30,8	-66,2	-106,3	7.540,0
Öng. Kons. Büt. Açığı / Kons. Büt. Öd.	8,2	7,3	-4,6	-8,9	-8,0	-8,7	-10,1	-9,7	-11,9
Gerç. Kons. Büt. Açığı / Kons. Büt. Gid.	13,7	5,3	-1,4	9,5	4,2	3,7	1,3	-0,1	-5,9
Öng. Kons. Büt. Açığı / GSMH	0,7	0,5	-0,8	-1,2	-1,5	-1,7	-1,8	-1,9	-2,3
Gerç. Kons. Büt. Açığı / GSMH	2,4	0,7	-0,3	1,3	0,8	0,9	0,3	0,0	-1,2

(1) Her verginin karşısında alt alta iki rakam görünmektedir. Bu rakamlardan üst satırda olanı bütçe başlangıç tahminini, alt satırda olanı yıllık tahsilât tutarını gösterir.

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 145.

EK-2: BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR**KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1924)**

(TL.)

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
BÜYÜK MİLLET MECLİSİ	1.548.596	1,0	2.678.561	1,3	2.627.020	1,9
RİYASET-İ CUMHUR	208.770	0,1	228.957	0,1	209.190	0,1
DİVAN-I MUHASEBAT	212.998	0,1	212.998	0,1	138.363	0,1
BAŞVEKÂLET	329.248	0,2	333.296	0,2	62.647	0,0
MALİYE VEKÂLETİ	10.886.279	7,0	23.881.929	11,7	16.869.498	11,9
MUHASSASAT-I ZATIYE	10.922.883	7,1	11.233.050	5,5	8.005.339	5,7
DUYUN-U UMUMİYE	7.560.537	4,9	18.066.418	8,8	8.826.506	6,2
RUSUMAT MÜDÜRİYET-İ UMUMİYESİ	3.158.080	2,0	4.773.157	2,3	2.103.855	1,5
TAPU MÜDÜRİYET-İ UMUMİYESİ	718.625	0,5	732.225	0,4	583.717	0,4
DÂHİLİYE VEKÂLETİ	4.156.763	2,7	4.866.036	2,4	3.629.964	2,6
P.T.T. MÜDÜRİYET-İ UMUMİYESİ	4.780.208	3,1	5.281.026	2,6	3.526.355	2,5
EMNİYET-İ UMUMİYE	3.123.004	2,0	3.147.182	1,5	2.932.613	2,1
UMUM JANDARMA KUMANDANLIĞI	10.101.096	6,5	10.369.215	5,1	8.632.337	6,1
HARİCİYE VEKÂLETİ	1.303.025	0,8	1.459.686	0,7	974.118	0,7
MATBUAT	136.390	0,1	486.556	0,2	409.693	0,3
SIH. VE MUAVENET-İ İÇTİMAIYE VEK.	2.968.331	1,9	3.204.806	1,6	2.275.331	1,6
DİYANET İŞLERİ REİSLİĞİ	1.422.650	0,9	1.432.075	0,7	1.190.524	0,8
ADLİYE VEKÂLETİ	5.381.097	3,5	5.599.358	2,7	4.586.682	3,2
MAARİF VEKÂLETİ	6.877.626	4,4	7.952.169	3,9	6.178.406	4,4
NAFİA VEKÂLETİ	17.385.888	11,2	17.951.546	8,8	14.292.824	10,1
TİCARET VEKÂLETİ	1.962.576	1,3	2.565.474	1,3	1.355.745	1,0
MÜDAFAA-İ MİLLİYE VEKÂLETİ	27.279.386	17,6	35.903.806	17,6	29.643.838	21,0
BAHRİYE VEKÂLETİ	6.582.631	4,3	6.903.556	3,4	3.362.671	2,4
MÜBADELE, İMAR VE İSKÂN VEK.	6.020.000	3,9	10.022.552	4,9	5.236.530	3,7
ZİRAAT VEKÂLETİ	5.406.682	3,5	8.849.682	4,3	3.828.055	2,7
İMALAT-I HARBİYE M.U.			202.944	0,1	102.616	0,1
GENEL BÜTÇE TOPLAMI	140.433.369	90,8	188.338.260	92,2	131.584.437	93,1
HAZINE YARDIMI (-)	11.980.000	7,7	11.601.976	5,7	11.601.976	8,2
KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
SEYRİSEFAİN İDARESİ	4.839.000	3,1	5.095.794	2,5	3.787.088	2,7
ÖKSÜZ YURLARI MÜD. UM.	1.312.093	0,8	1.330.169	0,7	1.086.861	0,8
ERZURUM-SARIKAMIŞ-KARS VE SUABATI DEMİRYOLLARI İDARESİ	708.515	0,5	709.420	0,3	435.867	0,3
ASKERİ FABRİKALAR MÜD. UM.	6.387.652	4,1	6.387.652	3,1	4.516.074	3,2
EVKAF MÜD. UM.	2.665.829	1,7	2.814.829	1,4	2.228.171	1,6
HUDUT VE SEVAHİL SİHHİYE MÜD.	376.339	0,2	393.223	0,2	265.375	0,2
ANKARA-SİVAS VE SAMSUN- MUSAKÖY DEMİRYOLLARI İNŞA VE İŞL. İDARESİ	9.850.000	6,4	9.850.000	4,8	8.956.189	6,3
ANKARA-DİYARBAKI-ERGANİ DEMİRYOLU İDARESİ			1.000.000	0,5	22.921	0,0
KATMA BÜTÇE TOPLAMI	26.139.428	16,9	27.581.087	13,5	21.298.546	15,1
KONSOLİDE BÜTÇE	154.592.797	100,0	204.317.371	100,0	141.281.007	100,0
KONSOLİDE BÜTÇE/GSMH (GSMH 1.203.800.000)		12,8		17,0		11,7

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 177.

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1925) (TL.)

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
BÜYÜK MİLLET MECLİSİ	1.545.254	0,8	2.881.710	1,0	1.746.543	0,8
RİYASET-İ CUMHUR	208.791	0,1	275.996	0,1	263.307	0,1
DİVAN-I MUHASEBAT	449.959	0,2	533.187	0,2	416.128	0,2
BAŞVEKÂLET	71.949	0,0	92.360	0,0	38.326	0,0
MALİYE VEKÂLETİ	11.174.057	5,6	29.106.287	9,8	21.705.967	10,1
MUHASSASAT-I ZATİYE	13.767.694	6,9	18.919.211	6,3	15.061.315	7,0
DUYUN-U UMUMİYE	13.863.322	7,0	22.793.972	7,6	8.384.293	3,9
RUSUMAT M.U.	4.583.114	2,3	7.168.539	2,4	3.794.008	1,8
TAPU M.U.	955.123	0,5	1.707.161	0,6	1.213.940	0,6
DÂHİLİYE VEKÂLETİ	4.949.616	2,5	6.897.950	2,3	4.943.727	2,3
P.T.T. MÜDÜRİYET-İ UMUMİYESİ	5.815.823	2,9	7.981.019	2,7	6.148.561	2,9
EMNİYET U.M.	3.802.296	1,9	4.553.937	1,5	4.041.570	1,9
UMUM JANDARMA KUMANDANLIĞI	11.077.440	5,6	13.784.046	4,6	12.038.748	5,6
HARİCİYE VEKÂLETİ	2.583.288	1,3	3.381.536	1,1	2.562.554	1,2
MATBUAT VE İSTİHBARAT M. U.	616.689	0,3	728.161	0,2	322.882	0,2
SIH. VE MUAVENET-İ İÇTİMAİYE VEK.	4.860.205	2,5	5.312.190	1,8	3.788.993	1,8
DİYANET İŞLERİ REİSLİĞİ	1.687.401	0,9	2.183.213	0,7	1.869.709	0,9
ADLİYE VEKÂLETİ	6.013.722	3,0	7.491.566	2,5	6.565.701	3,1
MAARİF VEKÂLETİ	7.742.508	3,9	8.961.855	3,0	7.518.436	3,5
NAFİA VEKÂLETİ	19.667.285	9,9	26.880.525	9,0	21.887.515	10,2
TİCARET VEKÂLETİ	3.270.403	1,6	4.190.064	1,4	2.914.824	1,4
MÜDAFAA-İ MİLLİYE VEKÂLETİ	43.058.874	21,7	74.123.672	24,9	57.280.508	26,7
BAHRİYE VEKÂLETİ	5.310.380	2,7	9.429.947	3,2	5.282.866	2,5
İSKÂN MÜDÜRİYET-İ UMUMİYESİ	6.030.245	3,0	5.957.636	2,0	2.851.037	1,3
ZİRAAT VEKÂLETİ	6.555.421	3,3	10.665.174	3,6	5.730.072	2,7
İMALAT-I HARBİYE M.U.	4.272.273	2,2	5.351.418	1,8	3.970.810	1,8
VARİDAT-I MAHSUSA İÇİN TAHSİSAT-I MUTEMMİME			24.474			
GENEL BÜTÇE TOPLAMI	183.933.131	92,8	281.376.806	94,4	202.342.340	94,2
HAZINE YARDIMI (-)	2.870.000	1,4	1.358.729	0,5	1.358.729	0,6
KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
SEYRİSEFAİN İDARESİ	4.828.400	2,4	4.828.400	1,6	3.210.510	1,5
TAHLİSİYE İDARESİ	173.096	0,1	193.066	0,1	147.278	0,1
ANADOLU-BAĞDAT DEMİRYOLLARI VE HAYDARPAŞA LİMAN VE RIHTIM İDARESİ	(1) 10.880.800	0,3	10.880.800	3,7	(2) 8.666.000	4,0
ERZURUM-SARIKAMIŞ-KARS VE SUABATI DEMİRYOLLARI İDARESİ	616.220	0,3	940.275	0,3	709.383	0,3
DARULFÜNUN	743.945	0,4	1.130.872	0,4	1.011.235	0,5
KATMA BÜTÇE TOPLAMI	17.242.461	8,7	17.973.413	6,0	13.744.406	6,4
KONSOLİDE BÜTÇE	198.305.592	100,0	297.991.490	100,0	214.728.017	100,0
KONSOLİDE BÜTÇE/GSMH (GSMH 1.525.600.000)	13,0		19,5		14,1	

(1) 5.000.000 TL'si fevkalade bütçe ödeneğidir. (2) 3.351.529 TL'si fevkalade bütçe gideridir.

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 179.

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1926) (TL.)

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
BÜYÜK MİLLET MECLİSİ	1.507.630	0,7	2.910.055	1,1	2.871.061	1,5
RİYASET-İ CUMHUR	238.765	0,1	242.410	0,1	225.712	0,1
DİVAN-I MUHASEBAT	400.125	0,2	404.753	0,2	371.205	0,2
BAŞVEKÂLET	106.076	0,1	211.589	0,1	163.360	0,1
MALİYE VEKÂLETİ	24.508.250	11,7	34.018.361	13,2	29.404.790	15,4
VARİDAT-I MAHSUSA	2.962.690	1,4	3.005.410	1,2	2.580.527	1,3
DUYUN-U UMUMİYE	10.136.108	4,8	13.133.990	5,1	5.207.194	2,7
RUSUMAT M.U.	5.465.610	2,6	6.864.975	2,7	3.779.122	2,0
TAPU VE KADASTRO	1.358.833	0,6	1.384.138	0,5	1.080.027	0,6
DÂHİLİYE VEKÂLETİ	4.438.840	2,1	4.850.464	1,9	3.614.091	1,9
P.T.T. M.UMUMİYESİ	5.359.000	2,6	6.576.487	2,5	5.413.033	2,8
EMNİYET U.M.	3.864.889	1,8	3.898.362	1,5	3.201.200	1,7
UMUM JANDARMA KUMANDANLIĞI	10.540.000	5,0	10.686.117	4,1	7.787.389	4,1
İSKÂN MÜDÜRİYET-İ UMUMİYESİ	1.481.353	0,7	1.446.022	0,6	889.639	0,5
HARİCİYE VEKÂLETİ	3.072.725	1,5	3.193.392	1,2	2.488.826	1,3
MATBUAT MÜDÜRİYET-İ UMUMİYESİ	564.655	0,3	565.817	0,2	209.954	0,1
SIHHAT VE İÇTİMAİ MUAVENET VEK.	3.649.005	1,7	3.738.544	1,4	3.338.081	1,7
DIYANET İŞLERİ REİSLİĞİ	1.598.600	0,8	1.646.925	0,6	1.495.782	0,8
ADLİYE VEKÂLETİ	5.651.609	2,7	5.732.389	2,2	5.122.988	2,7
MAARİF VEKÂLETİ	7.478.106	3,6	9.004.960	3,5	7.054.023	3,7
NAFİA VEKÂLETİ	14.279.631	6,8	19.240.911	7,4	17.494.556	9,1
TİCARET VEKÂLETİ	1.872.928	0,9	2.054.112	0,8	1.622.970	0,8
LİMANLAR İDARESİ	271.137	0,1	281.005	0,1	212.378	0,1
ZİRAAT VEKÂLETİ	3.852.790	1,8	5.143.165	2,0	3.810.651	2,0
MİLLİ MÜDAFA VEKÂLETİ	64.004.925	30,5	75.332.386	29,1	51.875.920	27,1
İMALAT-I HARBİYE	5.708.857	2,7	5.990.946	2,3	4.671.250	2,4
HARİTA MÜDÜRİYET-İ UMUMİYESİ	625.249	0,3	706.545	0,3	589.553	0,3
BAHRİYE VEKÂLETİ	5.105.158	2,4	12.464.490	4,8	5.874.915	3,1
GENEL BÜTÇE TOPLAMI	190.103.544	90,5	234.728.720	90,8	172.450.197	90,2
HAZİNE YARDIMI (-)	11.000.000	5,2	14.068.890	5,4	14.068.890	7,4
KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
KARADENİZ BOĞAZI TAHLİSİYE İD.	189.975	0,1	212.509	0,1	159.551	0,1
ANADOLU-BAĞDAT DEMİRYOLLARI VE HAYDARPAŞA LİM. VE RIHTIM İD.	(1) 11.583.390	5,5	13.231.860	5,1	(2) 10.988.263	5,7
DEMİRYOLU İNŞAAT VE İŞL.İDARESİ	10.882.360	5,2	14.846.538	5,7	12.956.908	6,8
ERZURUM-SARIKAMIŞ-KARS VE SUABATI DEMİRYOLLARI İDARESİ	845.027	0,4	885.022	0,3	667.725	0,3
EVKAF UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	3.185.500	1,5	3.322.790	1,3	2.883.765	1,5
HUDUT VE SAHİLLER SIHHAT UM MD.	399.170	0,2	603.908	0,2	521.906	0,3
İSTANBUL DARULFÜNUNU	922.834	0,4	948.061	0,4	861.269	0,5
SEYRİSEFAİN UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	3.000.119	1,4	3.868.119	1,5	3.812.848	2,0
KATMA BÜTÇE TOPLAMI	31.008.375	14,8	37.918.807	14,7	32.852.235	17,2
KONSOLİDE BÜTÇE	210.111.919	100,0	258.578.637	100,0	191.233.542	100,0
KONSOLİDE BÜTÇE/GSMH (GSMH 1.651.000.000)		12,7		15,7		11,6

(1) 5.890.000 TL'si fevkalade bütçe ödeneğidir. (2) 5.677.358 TL'si fevkalade bütçe gideridir.

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 181.

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1927)

(TL.)

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
BÜYÜK MİLLET MECLİSİ	1.962.808	0,9	2.485.656	0,9	2.446.104	1,1
RİYASET-İ CUMHUR	313.034	0,1	314.316	0,1	296.897	0,1
DİVAN-I MUHASEBAT	444.335	0,2	449.526	0,2	409.805	0,2
BAŞVEKÂLET	140.950	0,1	162.585	0,1	134.191	0,1
İSTATİSTİK UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	54.670	0,0	51.570	0,0	42.826	0,0
ŞURAY-I DEVLET	234.424	0,1	234.424	0,1	197.467	0,1
DİYANET İŞLERİ REİSLİĞİ	1.796.240	0,8	1.830.037	0,7	1.532.870	0,7
MALİYE VEKÂLETİ	27.381.811	12,2	37.698.685	13,6	30.602.802	13,7
DUYUN-U UMUMİYE	9.874.709	4,4	13.089.191	4,7	5.957.676	2,7
RUSUMAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	5.010.344	2,2	6.180.716	2,2	4.299.148	1,9
TAPU VE KADASTRO	1.346.426	0,6	1.404.456	0,5	1.223.908	0,5
DÂHİLİYE VEKÂLETİ	5.872.774	2,6	5.947.103	2,1	4.738.522	2,1
P.T.T. UMUM MD.	5.471.568	2,4	6.115.801	2,2	5.526.202	2,5
EMNİYET İŞLERİ UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	3.953.633	1,8	4.024.198	1,5	3.757.839	1,7
UMUM JANDARMA KUMANDANLIĞI	9.197.792	4,1	10.937.306	4,0	9.744.407	4,4
İSKÂN UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	2.575.859	1,2	3.175.743	1,1	2.123.068	1,0
HARİCİYE VEKÂLETİ	3.214.096	1,4	3.204.819	1,2	2.391.758	1,1
MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	494.068	0,2	494.068	0,2	208.907	0,1
SIHHAT VE İÇTİMAİ MUAVENET VEK.	3.203.400	1,4	3.385.029	1,2	3.124.399	1,4
ADLİYE VEKÂLETİ	5.195.756	2,3	5.429.544	2,0	5.080.652	2,3
MAARİF VEKÂLETİ	6.158.930	2,8	9.577.125	3,5	7.541.526	3,4
NAFİA VEKÂLETİ	25.723.043	11,5	31.261.51	11,3	29.465.325	13,2
TİCARET VEKÂLETİ	1.005.611	0,4	2.600.390	0,9	1.244.731	0,6
LİMANLAR İDARESİ	424.123	0,2	359.703	0,1	260.117	0,1
ZİRAAT VEKÂLETİ	3.727.268	1,7	4.803.703	1,7	3.429.761	1,5
MÜDAFA-İ MİLLİYE VEKÂLETİ	58.096.743	26,0	65.994.494	23,9	53.290.615	26,1
İMALAT-I HARBİYE	5.190.457	2,3	5.625.035	2,0	4.878.321	2,2
HARİTA UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	745.067	0,3	785.071	0,3	690.717	0,3
BAHRİYE VEKÂLETİ	5.624.680	2,5	14.143.288	5,1	9.483.900	4,2
GENEL BÜTÇE TOPLAMI	194.454.619	86,9	241.765.093	87,4	199.124.461	89,1
HAZİNE YARDIMI (-)	22.940.000	10,2	26.761.035	9,7	26.761.035	12,0
KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
KARADENİZ BOĞAZI TAHLİSİYE İD.	287.173	0,1	303.207	0,1	235.946	0,1
ANADOLU-BAĞDAT DEMİRYOLLARI VE HAYDARPAŞA LİM. VE RIHTIM İD.	(1) 10.691.710	4,8	16.410.065	5,9	(2) 15.682.297	7,0
HUDUT VE SAHİLLER SIHHAT U. M..	491.661	0,2	1.221.511	0,4	1.150.202	0,5
DEVLET DEMİRYOLLARI VE LİM. U.M.	31.846.000	14,2	32.940.263	11,9	23.947.642	10,7
EVKAF UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	3.331.218	1,5	3.858.671	1,4	3.289.441	1,5
SEYRİSEFAİN UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	4.652.781	2,1	5.895.042	2,1	5.803.744	2,6
KONYA OVASI SULAMA İDARESİ	150.500	0,1	150.500	0,1	135.091	0,1
İSTANBUL DARULFÜNUNU	874.335	0,4	877.096	0,3	818.316	0,4
KATMA BÜTÇE TOPLAMI	52.345.379	23,4	61.657.355	22,3	51.062.679	22,9
KONSOLİDE BÜTÇE	223.859.997	100,0	276.661.413	100,0	223.426.105	100,0
KONSOLİDE BÜTÇE/GSMH (GSMH 1.471.000.000)	15,2		18,8		15,2	

(1) 5.526.955 TL'si fevkalade bütçe ödeneğidir. (2) 5.503.763 TL'si fevkalade bütçe gideridir.

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 183.

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1928) (TL.)

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
BÜYÜK MİLLET MECLİSİ	2.119.404	0,8	2.206.760	0,8	2.182.297	1,0
RİYASET-İ CUMHUR	319.135	0,1	381.932	0,1	364.237	0,2
DİVAN-I MUHASEBAT	556.984	0,2	557.379	0,2	460.913	0,2
BAŞVEKÂLET	170.798	0,1	209.098	0,1	182.245	0,1
ŞURAY-I DEVLET	193.946	0,1	193.946	0,1	182.453	0,1
İSTATİSTİK UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	164.650	0,1	164.650	0,1	136.790	0,1
DİYANET İŞLERİ REİSLİĞİ	1.719.587	0,7	1.751.137	0,6	1.516.772	0,7
MALİYE VEKÂLETİ	26.539.710	10,6	34.301.413	12,1	29.580.087	13,0
DUYUN-U UMUMİYE	13.468.290	5,4	15.527.658	5,5	4.267.279	1,9
RUSUMAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	4.957.372	2,0	5.627.040	2,0	4.296.964	1,9
TAPU VE KADASTRO M.U.	1.338.000	0,5	1.355.783	0,5	1.235.150	0,5
DÂHİLİYE VEKÂLETİ	5.312.749	2,1	5.269.184	1,9	4.497.177	2,0
P.T.T. UMUM MD.	5.556.795	2,2	5.591.213	2,0	5.302.783	2,3
EMNİYETİ UMUMİYE M.U.	4.871.642	1,9	4.873.510	1,7	4.577.271	2,0
JANDARMA UMUM KUMANDANLIĞI	10.810.577	4,3	11.060.948	3,9	10.194.270	4,5
İSKÂN M.U.	1.025.433	0,4	1.018.433	0,4	715.217	0,3
HARİCİYE VEKÂLETİ	4.087.460	1,6	4.309.392	1,5	3.637.183	1,6
MATBUAT M.U.	465.275	0,2	438.775	0,2	310.690	0,1
SIHHİYE VEKÂLETİ	3.396.553	1,4	3.438.809	1,2	3.058.161	1,3
ADLİYE VEKÂLETİ	5.643.672	2,3	5.659.415	2,0	5.326.516	2,3
MAARİF VEKÂLETİ	6.615.804	2,6	12.012.552	4,2	9.605.503	4,2
NAFİA VEKÂLETİ	32.717.798	13,1	32.678.449	11,5	31.974.233	14,0
İKTİSAT VEKÂLETİ	4.994.523	2,0	9.013.077	3,2	7.807.540	3,4
LİMANLAR İDARESİ	290.313	0,1	285.313	0,1	253.238	0,1
MİLLİ MÜDAFAA VEKÂLETİ	58.020.390	23,2	62.006.533	21,9	58.417.946	25,6
BAHRİYE VEKÂLETİ	5.975.082	2,4	6.816.770	2,4	5.444.065	2,4
İMALAT-I HARBİYE M.U.	5.101.336	2,0	5.287.603	1,9	4.680.641	2,1
HARİTA M.U.	736.110	0,3	687.186	0,2	580.627	0,3
GENEL BÜTÇE TOPLAMI	207.169.388	82,9	232.723.958	82,1	200.788.248	88,1
HAZİNE YARDIMI (-)	30.467.000	12,2	30.057.000	10,6	30.057.000	13,2
KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
DEVLET D.YOLLARI VE LİMAN. UM. İD	54.098.000		54.098.000	19,1	33.240.610	14,6
KONYA OVASI SULAMA İDARESİ	169.565	0,1	169.565	0,1	130.271	0,1
YÜKSEK MÜHENDİS MEKTEBİ	272.800	0,1	272.800	0,1	237.775	0,1
ANADOLU-BAĞDAT DEMİRYOLLARI VE HAYDARPAŞA LİM VE RIHTIM İD.	8.733.000	3,5	10.233.000	3,6	9.467.971	4,2
HUDUT VE SAHİLLER SAĞLIK GN MD.	517.080	0,2	1.267.080	0,4	839.056	0,4
EVKAF UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	3.485.830	1,4	4.286.090	1,5	3.706.495	1,6
İSTANBUL DARULFÜNUNU	915.929	0,4	915.929	0,3	833.255	0,4
KARADENİZ BOĞAZI TAHLİSİYE İD.	277.897	0,1	421.407	0,1	351.594	0,2
SEYRİSEFAİN İDARESİ	4.831.381	1,9	9.252.217	3,3	8.371.368	3,7
KATMA BÜTÇE TOPLAMI	73.301.482	29,3	80.916.088	28,5	57.178.395	25,1
KONSOLİDE BÜTÇE	250.003.870	100,0	283.583.046	100,0	227.909.643	100,0
KONSOLİDE BÜTÇE/GSMH (GSMH 1.663.000.000)	15,3		17,4		14,0	

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 185.

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1929) (TL.)

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
BÜYÜK MİLLET MECLİSİ	2.089.878	0,8	3.170.217	1,1	3.142.012	1,2
RİYASET-İ CUMHUR	314.774	0,1	323.074	0,1	311.597	0,1
DİVAN-I MUHASEBAT	584.290	0,2	584.290	0,2	490.305	0,2
BAŞVEKÂLET	876.391	0,3	895.641	0,3	843.828	0,3
ŞURAY-I DEVLET	229.833	0,1	231.752	0,1	198.682	0,1
İSTATİSTİK UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	75.885	0,0	72.135	0,0	56.597	0,0
DİYANET İŞLERİ REİSLİĞİ	1.677.157	0,7	1.677.157	0,6	1.440.397	0,6
MALİYE VEKÂLETİ	15.424.272	6,0	17.373.240	6,2	14.791.001	5,8
DUYUN-U UMUMİYE	32.189.861	12,6	33.381.155	12,0	31.795.459	12,5
GÜMRÜK UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	4.955.530	1,9	5.315.644	1,9	4.571.014	1,8
TAPU VE KADASTRO M.U.	1.375.495	0,5	1.372.495	0,5	1.177.037	0,5
DÂHİLİYE VEKÂLETİ	4.081.368	1,6	4.076.561	2,2	3.391.247	1,3
P.T.T. UMUM MD.	5.979.420	2,3	5.980.220	1,6	5.581.279	2,2
EMNİYET-İ UMUMİYE M.U.	4.529.984	1,8	4.529.984	3,2	4.386.840	1,7
JANDARMA UMUM KUMANDANLIĞI	8.945.738	3,5	8.955.996	0,5	8.347.245	3,3
İSKÂN UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	1.460.690	0,6	1.417.690	1,4	924.071	0,4
HARİCİYE VEKÂLETİ	3.779.808	1,5	3.935.108	0,2	3.630.439	1,4
MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	440.362	0,2	440.362	1,6	297.483	0,1
SIHHAT VE İÇTİMAİ MUAVENET VEK.	4.395.678	1,7	4.517.997	1,6	3.899.094	1,5
ADLİYE VEKÂLETİ	7.252.881	2,8	7.327.881	2,6	6.800.899	2,7
MAARİF VEKÂLETİ	8.100.009	3,2	12.080.932	4,3	9.316.813	3,7
NAFİA VEKÂLETİ	33.705.976	13,2	36.681.644	13,2	32.803.969	12,9
İKTİSAT VEKÂLETİ	8.351.094	3,3	8.536.308	3,1	7.241.058	2,8
LİMAN İDARESİ	297.050	0,1	297.050	0,1	263.314	0,1
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (KARA KISMI)	56.372.208	22,1	57.336.301	20,6	55.551.096	21,8
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (HAVA KISMI)	1.215.980	0,5	1.125.490	0,4	1.014.562	0,4
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (DENİZ KISMI)	6.183.354	2,4	6.529.642	2,3	5.653.180	2,2
İMALAT-I HARBİYE UMUM MÜD.	4.842.489	1,9	4.515.319	1,6	4.284.157	1,7
HARİTA UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	681.026	0,3	616.456	0,2	573.295	0,2
GENEL BÜTÇE TOPLAMI	220.408.481	86,3	233.297.741	83,9	212.777.970	83,6
HAZİNE YARDIMI (-)	30.365.400	11,9	30.109.400	10,8	30.109.400	11,8
KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
ANKARA ŞEHİRİ İMAR MD.			482.800	0,2	462.494	0,2
KONYA OVASI SULAMA İDARESİ	231.350	0,1	231.350	0,1	169.425	0,1
YÜKSEK MÜHENDİS MEKTEBİ	281.300	0,1	280.700	0,1	248.131	0,1
İSTANBUL DARULFÜNUNU	889.342	0,3	889.342	0,3	801.079	0,3
TAHLİSİYE İDARESİ	267.461	0,1	283.240	0,1	251.680	0,1
HUDUT VE SAHİLLER SAĞLIK GN MD.	558.601	0,2	1.808.977	0,7	1.445.175	0,6
SEYRİSEFAİN İDARESİ	4.859.104	1,9	5.534.623	2,0	5.365.997	2,1
EVKAF UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	3.846.149	1,5	4.955.197	1,8	3.725.383	1,5
DEVLET D.YOLLARI VE LİMAN UM. İD.	54.450.000	21,3	60.450.000	21,7	59.403.120	23,3
KATMA BÜTÇE TOPLAMI	65.383.307	25,6	74.916.229	26,9	71.872.484	28,2
KONSOLİDE BÜTÇE	255.426.388	100,0	278.104.570	100,0	254.541.054	100,0
KONSOLİDE BÜTÇE/GSMH (GSMH 2.073.000.000)		12,3		13,4		12,3

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 187.

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1930) (TL.)

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ DENEKLERİ	BÜT.PA Y	YILSONU DENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
BÜYÜK MİLLET MECLİSİ	2.366.949	0,9	2.802.448	1,0	2.753.811	1,1
RİYASET-İ CUMHUR	324.722	0,1	339.202	0,1	333.733	0,1
DİVAN-I MUHASEBAT	802.582	0,3	802.582	0,3	698.552	0,3
BAŞVEKÂLET	866.774	0,3	1.053.624	0,4	1.016.502	0,4
ŞURAY-I DEVLET	219.694	0,1	224.694	0,1	202.486	0,1
İSTATİSTİK UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	53.888	0,0	53.888	0,0	38.467	0,0
DİYANET İŞLERİ REİSLİĞİ	1.653.119	0,6	1.649.869	0,6	1.450.611	0,6
MALİYE VEKÂLETİ	16.802.643	6,5	23.176.395	8,2	20.411.914	8,2
DUYUN-U UMUMİYE	33.016.995	12,8	36.468.886	12,8	26.320.809	10,6
GÜMRÜKLER UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	5.041.538	2,0	5.197.817	1,8	4.548.556	1,8
TAPU VE KADASTRO UMUM MÜD.	1.330.225	0,5	1.327.531	0,5	1.190.187	0,5
DÂHİLİYE VEKÂLETİ	4.566.794	1,8	4.592.099	1,6	3.964.872	1,6
EMNİYET-İ UMUMİYE UMUM MÜD.	4.435.964	1,7	4.530.490	1,6	4.393.992	1,8
JANDARMA UMUM KUMANDANLIĞI	8.915.649	3,5	8.769.000	3,1	8.023.988	3,2
HARİCİYE VEKÂLETİ	3.881.959	1,5	4.050.126	1,4	3.635.171	1,5
SIHHAT VE İÇTİMAİ MUAVENET VEK.	4.502.216	1,8	4.638.589	1,6	4.186.994	1,7
ADLİYE VEKÂLETİ	7.056.214	2,7	7.058.883	2,5	6.670.822	2,7
MAARİF VEKÂLETİ	8.199.709	3,2	12.819.876	4,5	9.710.713	3,9
NAFİA VEKÂLETİ	33.013.867	12,3	38.743.405	13,6	33.716.680	13,5
İKTİSAT VEKÂLETİ	13.326.534	5,2	11.609.176	4,1	8.465.229	3,4
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (KARA KISMI)	54.211.501	21,1	54.933.072	19,3	52.312.630	21,0
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (HAVA KISMI)	1.153.980	0,4	1.249.995	0,4	1.002.864	0,4
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (DENİZ KISMI)	6.297.940	2,4	6.445.918	2,3	5.172.554	2,1
ASKERİ FABRİKALAR UMUM MÜD.	4.101.431	1,6	3.994.930	1,4	3.805.333	1,5
HARİTA UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	668.426	0,3	608.649	0,2	537.233	0,2
POSTA TELGRAF TELEFON UM. MÜD.	5.835.210	2,3	5.766.911	2,0	5.544.404	2,2
GENEL BÜTÇE TOPLAMI	222.646.523	86,6	242.908.055	85,5	210.109.107	84,4
HAZİNE YARDIMI (-)	29.823.000	11,6	30.250.311	10,6	30.250.311	12,2
KURULUŞLAR	BASLANGIÇ DENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU DENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
EVKAF UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	3.118.906	1,2	4.225.863	1,5	3.240.496	1,3
SEYRİSEFAİN İDARESİ	5.448.954	2,1	6.054.834	2,1	5.560.520	2,2
TAHLİSİYE UMUM MÜD.	273.317	0,1	448.308	0,2	428.744	0,2
HUDUT VE SAHİLLER SIHHAT U.M.	539.088	0,2	1.220.088	0,4	1.114.016	0,4
ANKARA ŞEHİRİ İMAR MD.	320.000	0,1	470.000	0,2	384.643	0,2
İSTANBUL DARULFÜNUNU	889.342	0,3	889.342	0,3	806.774	0,3
YÜKSEK MÜHENDİS MEKTEBİ	439.770	0,2	439.770	0,2	340.780	0,1
DEVLET DEMİRYOLLARI VE LİMAN UMUMİ İD.	53.123.000	20,7	57.623.000	20,3	57.117.412	22,9
KONYA OVASI SULAMA İDARESİ	231.359	0,1	231.359	0,1	104.477	0,0
KATMA BÜTÇE TOPLAMI	64.383.736	25,0	71.602.564	25,2	69.097.862	27,8
KONSOLİDE BÜTÇE	257.207.259	100,0	284.260.308	100,0	248.956.658	100,0
KONSOLİDE BÜTÇE/GSMH (GSMH 1.581.000.000)	16,3		18,0		15,7	

(1) 25.05.1930 tarih ve 1645 sayılı "Şehir ve Köy Yatımekteplerinin 1930 Bütçesi Hakkında Kanun" gereğince sarfına izin verilen tutarlar Şehir ve Köy Yatımekteplerinin katma bütçeli bir idare olmaması ve bu miktarların Maarif Vekâleti bütçesi içinde yer alması nedeniyle ödenekler arasında dâhil edilmemiştir.

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 189.

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1931)

(TL.)

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ DENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU DENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
BÜYÜK MİLLET MECLİSİ	2.423.467	1,1	2.902.187	1,1	2.720.465	1,1
RİYASET-İ CUMHUR	324.452	0,1	324.452	0,1	318.009	0,1
DİVAN-I MUHASEBAT	675.020	0,3	678.518	0,3	677.964	0,3
BAŞVEKÂLET	810.162	0,4	963.517	0,4	954.495	0,4
ŞURAY-I DEVLET	206.386	0,1	211.650	0,1	194.012	0,1
İSTATİSTİK UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	43.296	0,0	43.838	0,0	42.970	0,0
DİYANET İŞLERİ REİSLİĞİ	640.350	0,3	640.350	0,2	615.601	0,3
MALİYE VEKÂLETİ	12.261.965	5,6	34.158.045	13,0	31.423.279	13,2
DUYUN-U UMUMİYE	26.450.534	12,1	30.366.402	11,6	30.224.255	12,7
GÜMRÜKLER UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	4.226.358	1,9	4.825.865	1,8	4.213.562	1,8
TAPU VE KADASTRO UMUM MÜD.	1.111.018	0,5	1.124.239	0,4	1.067.157	0,4
DÂHİLİYE VEKÂLETİ	4.150.569	1,9	4.297.411	1,6	3.935.096	1,6
EMNİYET İŞLERİ UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	4.185.524	1,9	4.195.865	1,6	4.105.926	1,7
JANDARMA UMUM KUMANDANLIĞI	8.723.268	4,0	8.618.564	3,3	8.327.948	3,5
HARİCİYE VEKÂLETİ	3.101.791	1,4	3.838.063	1,5	3.662.556	1,5
SIHHAT VE İÇTİMAİ MUAVENET VEK.	3.721.043	1,7	4.270.749	1,6	4.036.560	1,7
ADLİYE VEKÂLETİ	7.377.833	3,4	7.628.973	2,9	7.291.951	3,1
MAARİF VEKÂLETİ	6.593.749	3,0	10.071.681	3,8	7.967.105	3,3
NAFİA VEKÂLETİ	26.406.377	12,0	31.340.157	12,0	26.828.710	11,2
İKTİSAT VEKÂLETİ	8.515.280	3,9	8.686.698	3,3	7.727.342	3,2
MİLLİ MÜDAFAA VEK.(KARA KISMI)	44.134.743	20,1	45.287.481	17,3	42.560.246	17,8
MİLLİ MÜDAFAA VEK.(HAVA KISMI)	3.456.814	1,6	3.446.214	1,3	2.270.080	1,0
MİLLİ MÜDAFAA VEK.(DENİZ KISMI)	7.860.451	3,6	9.760.570	3,7	7.639.982	3,2
ASKERİ FABRİKALAR UMUM MÜD.	3.467.417	1,6	3.413.361	1,3	3.178.694	1,3
HARİTA UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	646.479	0,3	607.614	0,2	548.033	0,2
POSTA TELGRAF TELEFON UM. MÜD.	5.067.659	2,3	5.101.760	1,9	5.015.267	2,1
GENEL BÜTÇE TOPLAMI	186.582.005	85,0	226.804.224	86,5	207.547.265	87,0
HAZİNE YARDIMI (-)	1.519.345	0,7	1.515.273	0,6	1.515.273	0,6
KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
TUZ İNHİSARI UMUM MÜD.	1.360.484	0,6	1.360.592	0,5	957.003	0,4
TÜTÜN İNHİSARI İDARESİ	6.123.288	2,8	6.123.288	2,3	4.882.130	2,0
İSPİRTO VE İSPİRTOLU İÇECEKLER İNHİ. İD.	2.257.026	1,0	2.257.026	0,9	2.035.384	0,9
EVKAF UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	3.122.041	1,4	3.189.391	1,2	2.909.640	1,2
SEYRİSEFAİN İDARESİ	5.159.140	2,4	5.162.391	2,0	4.365.395	1,8
TAHLİSİYE UMUM MÜD.	355.255	0,2	1.104.514	0,4	334.012	0,1
HUDUT VE SAHİLLER SIHHAT U.M.	520.688	0,2	1.245.688	0,5	1.164.094	0,5
ANKARA ŞEHRİ İMAR MD.	250.000	0,1	354.859	0,1	353.941	0,1
İSTANBUL DARULFÜNUNU	908.474	0,4	908.474	0,3	810.517	0,3
YÜKSEK MÜHENDİS MEKTEBİ	399.841	0,2	399.841	0,2	344.477	0,1
DEVLET DEMİRYOLLARI VE LİMAN. İST. UMUMİ İD.	13.865.785	6,3	14.619.578	5,6	14.338.761	6,0
KONYA OVASI SULAMA İDARESİ	108.263	0,0	108.263	0,0	91.946	0,0
KATMA BÜTÇE TOPLAMI	34.430.285	15,7	36.833.905	14,1	32.587.300	13,7
KONSOLİDE BÜTÇE	219.492.945	100,0	262.122.856	100,0	238.619.292	100,0
KONSOLİDE BÜTÇE/GSMH (GSMH 1.392.000.000)	15,8		18,8		17,1	

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 191.

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1932) (TL.)

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
BÜYÜK MİLLET MECLİSİ	2.461.985	1,2	2.461.985	0,9	2.442.426	1,0
RİYASET-İ CUMHUR	373.112	0,2	373.112	0,1	365.680	0,2
DİVAN-I MUHASEBAT	565.560	0,3	565.560	0,2	537.703	0,2
BAŞVEKÂLET	1.155.509	0,6	1.237.509	0,5	1.226.973	0,5
ŞURAY-I DEVLET	200.728	0,1	200.728	0,1	190.946	0,1
İSTATİSTİK UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	41.956	0,0	41.956	0,0	40.828	0,0
DIYANET İŞLERİ REİSLİĞİ	607.196	0,3	607.196	0,2	577.271	0,2
MALİYE VEKÂLETİ	12.205.965	6,1	44.362.574	16,9	43.050.067	17,9
DUYUN-U UMUMİYE	49.705.693	24,8	48.054.991	18,3	45.393.551	18,9
GÜMRÜK VE İNHİSARLAR VEKÂLETİ	4.658.565	2,3	4.898.165	1,9	4.391.152	1,8
TAPU VE KADASTRO UMUM MÜD.	997.000	0,5	997.000	0,4	946.162	0,4
DÂHİLİYE VEKÂLETİ	3.785.925	1,9	4.044.093	1,5	3.817.911	1,6
EMNİYET İŞLERİ UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	3.944.000	2,0	3.969.804	1,5	3.917.080	1,6
JANDARMA UMUM KUMANDANLIĞI	8.308.379	4,1	8.310.892	3,2	8.005.199	3,3
HARİCİYE VEKÂLETİ	2.623.000	1,3	2.876.000	1,1	2.743.862	1,1
SIHHAT VE İÇTİMAİ MUAVENET VEK.	3.501.884	1,7	3.826.220	1,5	3.672.441	1,5
ADLİYE VEKÂLETİ	7.645.986	3,8	7.656.319	2,9	7.293.486	3,0
MAARİF VEKÂLETİ	6.064.875	3,0	8.765.313	3,3	7.195.324	3,0
NAFİA VEKÂLETİ	10.046.993	5,0	28.013.426	10,7	22.003.498	9,1
İKTİSAT VEKÂLETİ	1.252.610	0,6	1.894.928	0,7	1.741.845	0,7
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (KARA KISMI)	32.173.640	16,1	34.038.760	13,0	33.815.977	14,0
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (HAVA KISMI)	943.000	0,5	4.381.849	1,7	3.036.563	1,3
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (DENİZ KISMI)	3.605.560	1,8	3.588.072	1,4	3.541.659	1,5
ASKERİ FABRİKALAR UMUM MÜD.	2.955.800	1,5	2.946.300	1,1	2.837.270	1,2
HARİTA UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	546.265	0,3	580.245	0,2	557.398	0,2
POSTA TELGRAF TELEFON UM. MÜD.	4.845.820	2,4	4.935.808	1,9	4.812.444	2,0
ZİRAAT VEKÂLETİ	3.973.691	2,0	5.014.655	1,9	3.833.685	1,6
GENEL BÜTÇE TOPLAMI	169.146.747	84,4	228.643.460	87,1	211.988.401	88,1
HAZİNE YARDIMI (-)	1.228.580	0,6	1.243.580	0,5	1.243.580	0,5
KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
TUZ İNHİSARI UMUM MÜD.	886.194	0,4	893.832	0,3	713.018	0,3
TÜTÜN İNHİSARI İDARESİ	5.312.903	2,7	5.312.903	2,0	4.321.080	1,8
İSPİRTO VE İSPİRTOLU İÇECEKLER İNHİ. İD.	1.720.939	0,9	2.515.435	1,0	2.078.744	0,9
EVKAF UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	2.574.896	1,3	2.837.875	1,1	2.671.643	1,1
SEYRİSEFAİN İDARESİ	4.723.293	2,4	4.759.774	1,8	3.426.339	1,4
TAHLİSİYE UMUM MÜD.	270.175	0,1	1.091.489	0,4	345.023	0,1
HUDUT VE SAHİLLER SIHHAT U.M.	550.271	0,3	1.201.271	0,5	988.563	0,4
ANKARA ŞEHRİ İMAR MD.	174.512	0,1	255.512	0,1	253.848	0,1
İSTANBUL DARULFÜNUNU	929.276	0,5	929.676	0,4	875.407	0,4
YÜKSEK MÜHENDİS MEKTEBİ	268.590	0,1	268.590	0,1	208.762	0,1
DEVLET DEMİRYOLLARI VE LİMAN. İŞLETME UM. MÜD.	14.565.361	7,3	14.647.899	5,6	13.778.676	5,7
KONYA OVASI SULAMA İDARESİ	85.022	0,0	85.022	0,0	47.850	0,0
BARUT VE MEVADDİ İNFİLAK VE FİŞ. VE AV MÜH.	340.242	0,2	340.242	0,1	243.418	0,1
VAN GÖLÜ İŞLETME İDARESİ	73.600	0,0	73.600	0,0	52.230	0,0
KATMA BÜTÇE TOPLAMI	32.475.274	16,2	35.213.120	13,4	30.004.601	12,5
KONSOLİDE BÜTÇE	200.393.441	100,0	262.613.000	100,0	240.749.422	100,0
KONSOLİDE BÜTÇE/GSMH (GSMH 1.171.000.000)	17,1		22,4		20,6	

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 192.

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1933) (TL.)

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
BÜYÜK MİLLET MECLİSİ	2.713.369	1,3	2.805.114	1,0	2.772.921	1,1
RİYASET-İ CUMHUR	386.792	0,2	385.187	0,1	376.262	0,1
DİVAN-I MUHASEBAT	565.540	0,3	564.540	0,2	535.907	0,2
BAŞVEKÂLET	1.154.338	0,6	1.282.403	0,5	1.272.357	0,5
ŞURAY-I DEVLET	219.736	0,1	225.621	0,1	222.521	0,1
İSTATİSTİK UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	180.570	0,1	187.337	0,1	175.428	0,1
DİYANET İŞLERİ REİSLİĞİ	616.586	0,3	616.386	0,2	596.032	0,2
MALİYE VEKÂLETİ	12.387.287	6,1	33.799.436	12,5	30.953.828	12,1
DUYUN-U UMUMİYE	46.210.355	22,8	46.121.191	17,0	46.009.225	18,0
TAPU VE KADASTRO UMUM MÜD.	1.064.112	0,5	1.068.112	0,4	1.027.673	0,4
GÜMRÜK VE İNHİSARLAR VEKÂLETİ	4.981.853	2,5	5.234.732	1,9	4.983.590	2,0
DÂHİLİYE VEKÂLETİ	4.149.861	2,0	4.058.181	1,5	3.902.925	1,5
EMNİYET İŞLERİ UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	4.101.500	2,0	4.097.234	1,5	3.985.437	1,6
JANDARMA UMUM KUMANDANLIĞI	8.679.379	4,3	8.628.746	3,2	8.460.738	3,3
HARİCİYE VEKÂLETİ	3.014.740	1,5	3.256.840	1,2	3.183.028	1,2
SIHHAT VE İÇTİMAİ MUAVENET VEK.	4.196.884	2,1	4.280.867	1,6	4.123.913	1,6
ADLİYE VEKÂLETİ	8.013.478	3,9	7.988.796	3,0	7.510.281	2,9
MAARİF VEKÂLETİ	6.528.327	3,2	11.214.601	4,1	10.004.433	3,9
NAFİA VEKÂLETİ	14.296.993	7,0	26.195.378	9,7	22.239.374	8,7
İKTİSAT VEKÂLETİ	1.873.978	0,9	2.072.956	0,8	1.765.591	0,7
ZİRAAT VEKÂLETİ	4.487.611	2,2	5.856.203	2,2	5.537.192	2,2
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (KARA KISMI)	32.383.640	16,0	33.740.433	12,5	33.573.401	13,1
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (HAVA KISMI)	943.000	0,5	5.617.586	2,1	5.136.262	2,0
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (DENİZ KISMI)	3.765.560	1,9	3.825.463	1,4	3.689.775	1,4
ASKERİ FABRİKALAR UMUM MÜD.	2.955.800	1,5	2.917.940	1,1	2.799.801	1,1
HARİTA UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	603.505	0,3	593.003	0,2	583.732	0,2
GENEL BÜTÇE TOPLAMI	170.474.794	84,0	216.634.286	80,1	205.421.627	80,4
HAZİNE YARDIMI (-)	667.362	0,3	1.075.822	0,4	1.075.822	0,4
KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
İNHİSARLAR UMUM MÜD.	7.390.412	3,6	8.267.285	3,1	6.833.950	2,7
POSTA TELGRAF TELEFON U.M.	5.323.112	2,6	5.324.212	2,0	5.111.723	2,0
EVKAF UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	2.498.683	1,2	2.695.786	1,0	2.530.433	1,0
VAN GÖLÜ SEFAİN İŞLETME İDARESİ	73.600	0,0	80.600	0,0	66.559	0,0
TAHLİSİYE UMUM MÜD.	301.865	0,1	994.992	0,4	350.591	0,1
HUDUT VE SAHİLLER SIHHAT U.M.	573.992	0,3	2.350.992	0,9	2.213.076	0,9
YÜKSEK MÜHENDİS MEKTEBİ	325.356	0,2	325.356	0,1	269.496	0,1
DEVLET DEMİRYOLLARI VE LİMAN. İŞLETME UM. MÜD.	15.420.327	7,6	32.942.177	12,2	32.361.576	12,7
BARUT VE MEVADDİ İNFİLAK VE FİŞ. VE AV MÜH.	340.242	0,2	340.242	0,1	263.416	0,1
HAVA YOLLARI DEVLET İŞLETME İD.	180.000	0,1	190.000	0,1	73.853	0,0
KONYA OVASI SULAMA İDARESİ	60.350	0,0	60.350	0,0	20.353	0,0
ANKARA ŞEHRİ İMAR MD.	170.000	0,1	313.400	0,1	303.861	0,1
SEYRİSEFAİN İDARESİ	493.265	0,2	493.265	0,2	184.075	0,1
YÜKSEK ZİRAAT ENSTİTÜSÜ			622.207	0,2	594.127	0,2
KATMA BÜTÇE TOPLAMI	33.151.204	16,3	55.000.864	20,3	51.177.089	20,0
KONSOLİDE BÜTÇE	202.958.636	100,0	279.559.328	100,0	255.522.894	100,0
KONSOLİDE BÜTÇE/GSMH (GSMH 1.141.000.000)		17,8		23,7		22,4

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 195.

KURULUŞLAR İTİBARI İLE BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1934) (TL.)

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
BÜYÜK MİLLET MECLİSİ	2.459.682	1,1	3.219.222	1,1	3.199.941	1,2
RİYASET-İ CUMHUR	386.792	0,2	388.502	0,1	373.697	0,1
DİVAN-I MUHASEBAT	565.500	0,3	578.730	0,2	553.240	0,2
BAŞVEKÂLET	1.153.321	0,5	1.228.025	0,4	1.210.686	0,5
ŞURAY-I DEVLET	218.193	0,1	213.489	0,1	204.965	0,1
İSTATİSTİK UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	180.504	0,1	180.504	0,1	168.975	0,1
DİYANET İŞLERİ REİSLİĞİ	611.986	0,3	611.986	0,2	576.290	0,2
MALİYE VEKÂLETİ	12.245.839	5,6	42.351.590	14,6	33.725.423	12,7
DUYUN-U UMUMİYE	44.836.736	20,7	46.899.845	16,2	46.769.151	17,6
GÜMRÜK VE İNHİSARLAR VEKÂLETİ	4.962.455	2,3	5.127.367	1,8	4.926.845	1,9
TAPU VE KADASTRO UMUM MÜD.	1.094.112	0,5	1.090.601	0,4	1.051.072	0,4
DÂHİLİYE VEKÂLETİ	4.217.908	1,9	4.664.086	1,6	4.417.666	1,7
EMNİYET İŞLERİ UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	4.107.499	1,9	4.097.643	1,4	4.020.350	1,5
JANDARMA UMUM KUMANDANLIĞI	8.679.379	4,0	8.782.085	3,0	8.570.153	3,2
HARİCİYE VEKÂLETİ	3.085.140	1,4	3.752.140	1,3	3.693.793	1,4
SIHHAT VE İÇTİMAİ MUAVENET VEK.	4.742.884	2,2	5.045.862	1,7	4.763.279	1,8
ADLİYE VEKÂLETİ	8.663.478	4,0	8.662.478	3,0	7.610.313	2,9
MAARİF VEKÂLETİ	8.710.995	4,0	10.857.036	3,7	9.681.316	3,6
NAFİA VEKÂLETİ	12.402.807	5,7	27.777.401	9,6	24.753.370	9,3
İKTİSAT VEKÂLETİ	2.415.250	1,1	2.653.305	0,9	2.230.735	0,8
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (KARA KISMI)	40.964.881	18,9	45.536.054	15,7	44.304.774	16,7
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (HAVA KISMI)	4.583.774	2,1	9.595.946	3,3	6.847.393	2,6
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (DENİZ KISMI)	3.808.818	1,8	5.281.896	1,8	4.853.270	1,8
ASKERİ FABRİKALAR UMUM MÜD.	3.290.643	1,5	5.507.020	1,9	4.735.629	1,8
HARİTA UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	603.505	0,3	578.005	0,2	565.874	0,2
MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	95.944	0,0	95.944	0,0	88.217	0,0
ZİRAAT VEKÂLETİ	4.987.611	2,3	5.166.123	1,8	4.910.693	1,8
GENEL BÜTÇE TOPLAMI	184.075.636	84,8	249.942.885	86,3	228.807.110	86,1
HAZİNE YARDIMI (-)	1.636.362	0,8	1.530.610	0,5	1.530.610	0,6
KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
İNHİSARLAR UMUM MÜD.	7.049.108	3,2	8.293.618	2,9	7.380.979	2,8
HAVA YOLLARI DEVLET İŞLETME İD.	180.859	0,1	181.380	0,1	117.733	0,0
BARUT VE MEVADDİ İNFİLAK VE FİŞ. VE AV MÜH.	661.770	0,3	488.543	0,2	431.114	0,2
EVKAF UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	2.474.940	1,1	2.720.884	0,9	2.551.049	1,0
TAHLİSİYE UMUM MÜD.	309.852	0,1	935.150	0,3	744.501	0,3
HUDUT VE SAHİLLER SIHHAT U.M..	579.438	0,3	879.438	0,3	735.464	0,3
ANKARA YÜKSEK ZİRAAT ENSTİTÜSÜ	936.100	0,4	1.004.348	0,3	938.206	0,4
YÜKSEK MÜHENDİS MEKTEBİ	390.230	0,2	390.230	0,1	305.582	0,1
DEVLET DEMİRYOLLARI VE LİMAN. İŞLETME UM. MÜD.	16.235.000	7,5	20.330.416	7,0	19.638.937	7,4
POSTA TELGRAF TELEFON U.M.	5.555.677	2,6	5.590.010	1,9	5.390.242	2,0
VAN GÖLÜ SEFAİN İŞLETME İDARESİ	74.980	0,0	74.980	0,0	60.281	0,0
ANKARA ŞEHRİ İMAR MD.	171.512	0,1	221.083	0,1	210.880	0,1
KONYA OVASI SULAMA İDARESİ	57.232	0,0	52.232	0,0	23.352	0,0
KATMA BÜTÇE TOPLAMI	34.676.698	16,0	41.162.312	14,2	38.528.320	14,5
KONSOLİDE BÜTÇE	217.115.972	100,0	289.574.587	100,0	265.804.820	100,0
KONSOLİDE BÜTÇE/GSMH (GSMH 1.216.000.000)		17,9		23,8		21,9

Not: 31.05.1933 tarih ve 2248 sayılı Kanun ile kurulan Denizyolları İşletmesi, AKAY İşletmesi ve Fabrika ve Havuzlar Müdürlükleri ile İzmir ve İstanbul Liman İşletmesi ve Van Gölü İşletme Müdürlükleri bütçeleri katma bütçe mahiyetinde olmadığından listeye dâhil edilmemiştir.

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 197.

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1935)

(TL.)

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
BÜYÜK MİLLET MECLİSİ	2.895.712	1,2	2.970.176	0,9	2.913.168	1,0
RİYASET-İ CUMHUR	400.880	0,2	410.880	0,1	401.356	0,1
DİVAN-I MUHASEBAT	593.366	0,3	593.366	0,2	544.419	0,2
BAŞVEKÂLET	1.099.062	0,5	1.392.662	0,4	1.384.781	0,5
ŞURAYI DEVLET	217.813	0,1	217.813	0,1	202.724	0,1
İSTATİSTİK UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	563.072	0,2	556.708	0,2	499.081	0,2
DİYANET İŞLERİ REİSLİĞİ	610.616	0,3	610.616	0,2	578.059	0,2
MALİYE VEKÂLETİ	13.799.114	5,9	48.663.048	14,9	45.491.921	15,1
DUYUN-U UMUMİYE	46.492.563	19,9	55.772.632	17,1	55.066.241	18,2
GÜMRÜK VE İNHİSARLAR VEKÂLETİ	4.947.659	2,1	5.177.180	1,6	4.930.577	1,6
TAPU VE KADASTRO UMUM MÜD.	1.134.770	0,5	1.165.570	0,4	1.098.796	0,4
DÂHİLİYE VEKÂLETİ	4.316.744	1,8	5.270.900	1,6	4.936.378	1,6
EMNİYET İŞLERİ UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	4.112.003	1,8	4.379.776	1,3	4.248.053	1,4
JANDARMA UMUM KUMANDANLIĞI	9.289.752	4,0	9.822.237	3,0	9.383.109	3,1
HARİCİYE VEKÂLETİ	3.220.480	1,4	3.262.980	1,0	3.157.019	1,0
SIHHAT VE İÇTİMAİ MUAVENET VEK.	4.820.587	2,1	4.955.831	1,5	4.676.049	1,5
ADLİYE VEKÂLETİ	8.716.208	3,7	8.921.000	2,7	8.023.356	2,7
MAARİF VEKÂLETİ	9.058.540	3,9	11.672.017	3,6	10.695.138	3,5
NAFİA VEKÂLETİ	12.440.005	5,3	28.821.726	8,8	25.829.472	8,6
İKTİSAT VEKÂLETİ	4.079.150	1,7	5.292.740	1,6	3.176.879	1,1
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (KARA KISMI)	44.130.678	18,8	50.796.111	15,6	47.580.894	15,8
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (HAVA KISMI)	4.862.270	2,1	7.622.346	2,3	5.684.878	1,9
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (DENİZ KISMI)	4.198.374	1,8	7.721.522	2,4	7.145.153	2,4
ASKERİ FABRİKALAR UMUM MÜD.	3.206.155	1,4	4.236.682	1,3	3.777.219	1,3
HARİTA UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	614.831	0,3	614.831	0,2	609.148	0,2
MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	111.398	0,0	111.398	0,0	109.858	0,0
ZİRAAT VEKÂLETİ	5.079.251	2,2	6.069.863	1,9	5.743.111	1,9
İSKÂN UMUM MÜDÜRLÜĞÜ			1.798.778	0,6	1.589.947	0,5
GENEL BÜTÇE TOPLAMI	195.011.053	83,3	278.901.389	85,4	259.476.784	85,9
HAZİNE YARDIMI (-)	1.866.294	0,8	1.873.525	0,6	1.873.525	0,6
KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
İNHİSARLAR UMUM MÜD.	7.421.513	3,2	8.605.904	2,6	8.246.842	2,7
VAN GÖLÜ GEMİ İŞLETME İDARESİ	73.230	0,0	73.230	0,0	58.688	0,0
İSTANBUL LİMAN İŞLERİ UMUM MÜD.	1.138.189	0,5	1.138.189	0,3	1.099.459	0,4
EVKAF UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	2.446.999	1,0	2.619.196	0,8	2.458.222	0,8
TAHLİSİYE UMUM MÜD.	330.621	0,1	479.272	0,1	438.950	0,1
HUDUT VE SAHİLLER SIHHAT U.M.	483.459	0,2	933.459	0,3	771.244	0,3
YÜKSEK MÜHENDİS MEKTEBİ	495.782	0,2	495.782	0,2	368.776	0,1
DEVLET DEMİRYOLLARI VE LİMAN. İŞLETME UM. MÜD.	20.200.000	8,6	25.195.024	7,7	22.519.191	7,5
KONYA OVASI SULAMA İDARESİ	59.064	0,0	149.064	0,0	43.561	0,0
POSTA TELGRAF TELEFON U.M.	6.132.800	2,6	6.624.720	2,0	5.994.516	2,0
ANKARA YÜKSEK ZİRAAT ENSTİTÜSÜ	1.137.180	0,5	1.155.416	0,4	1.106.743	0,4
İZMİR LİMAN İŞLERİ UMUM MÜD.	352.934	0,2	352.934	0,1	296.654	0,1

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1935) (DEVAMI) **(TL.)**

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
HAVA YOLLARI DEVLET İŞLETME İDARESİ	600.000	0,3	850.000	0,3	626.352	0,2
ANKARA ŞEHİR İMAR MD.	171.512	0,1	728.512	0,2	410.261	0,1
KATMA BÜTÇE TOPLAMI	41.043.283	17,5	49.400.702	15,1	44.439.459	14,7
KONSOLİDE BÜTÇE	234.188.042	100,0	326.428.566	100,0	302.042.718	100,0
KONSOLİDE BÜTÇE/GSMH (GSMH 1.310.000.000)	17,9		24,9		23,1	

Not: 31.05.1933 tarih ve 2248 sayılı Kanun ile kurulan Denizyolları İşletmesi, AKAY İşletmesi ve Fabrika ve Havuzlar Müdürlükleri ile İzmir ve İstanbul Liman İşletmesi ve Van Gölü İşletme Müdürlükleri bütçeleri katma bütçe mahiyetinde olmadığından listeye dâhil edilmemiştir.

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 199.

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1936)

(TL.)

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
BÜYÜK MİLLET MECLİSİ	2.901.480	1,1	3.327.077	1,0	3.293.815	1,1
RİYASET-İ CUMHUR	400.100	0,2	400.100	0,1	394.627	0,1
DİVAN-I MUHASEBAT	589.590	0,2	589.590	0,2	559.035	0,2
BAŞVEKÂLET	1.211.240	0,5	1.735.664	0,5	1.716.974	0,6
ŞURAY-I DEVLET	220.900	0,1	216.900	0,1	213.019	0,1
İSTATİSTİK UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	312.200	0,1	312.200	0,1	294.218	0,1
DİYANET İŞLERİ REİSLİĞİ	607.630	0,2	607.630	0,2	577.586	0,2
MALİYE VEKÂLETİ	17.715.158	7,0	30.341.656	9,2	28.334.469	9,1
DUYUN-U UMUMİYE	45.728.100	18,1	55.110.871	16,7	52.707.126	17,0
GÜMRÜK VE İNHİSARLAR VEKÂLETİ	5.101.160	2,0	5.415.431	1,6	5.167.953	1,7
TAPU VE KADASTRO UMUM MÜD.	1.248.990	0,5	1.252.120	0,4	1.177.529	0,4
DÂHİLİYE VEKÂLETİ	4.724.622	1,9	4.649.626	1,4	4.534.852	1,5
EMNİYET İŞLERİ UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	4.573.790	1,8	4.758.163	1,4	4.687.985	1,5
JANDARMA UMUM KUMANDANLIĞI	8.871.980	3,5	9.832.342	3,0	9.674.240	3,1
HARİCİYE VEKÂLETİ	3.195.790	1,3	3.493.175	1,1	3.443.981	1,1
SIHHAT VE İÇTİMAİ MUAVENET VEK.	5.458.180	2,2	8.662.583	2,6	8.199.750	2,6
ADLİYE VEKÂLETİ	8.798.880	3,5	8.775.381	2,7	8.256.018	2,7
MAARİF VEKÂLETİ	10.270.690	4,1	11.659.348	3,5	11.260.905	3,6
NAFİA VEKÂLETİ	14.670.790	5,8	29.846.231	9,1	27.679.483	8,9
İKTİSAT VEKÂLETİ	4.180.900	1,7	12.906.436	3,9	12.412.913	4,0
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (KARA KISMI)	46.314.500	18,3	52.014.967	15,8	51.413.501	16,6
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (HAVA KISMI)	7.909.470	3,1	9.581.270	2,9	9.183.220	3,0
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (DENİZ KISMI)	5.761.780	2,3	6.767.589	2,1	6.718.198	2,2
ASKERİ FABRİKALAR UMUM MÜD.	3.065.270	1,2	5.041.508	1,5	4.990.174	1,6
HARİTA UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	745.170	0,3	712.670	0,2	702.686	0,2
MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	136.390	0,1	136.390	0,0	135.556	0,0
ZİRAAT VEKÂLETİ	8.040.830	3,2	11.757.831	3,6	8.066.899	2,6
GENEL BÜTÇE TOPLAMI	212.755.580	84,1	279.904.769	85,0	265.796.712	85,6
HAZİNE YARDIMI (-)	946.875	0,4	828.000	0,3	828.000	0,3
KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
HUDUT VE SAHİLLER SIHHAT U.M.	466.791	0,2	968.944	0,3	873.522	0,3
TAHLİSİYE UMUM MÜD.	329.659	0,1	390.927	0,1	330.685	0,1
VAKIFLAR UMUM MÜD.	2.469.242	1,0	2.623.787	0,8	2.485.152	0,8
İNHİSARLAR UMUM MÜD.	7.421.028	2,9	8.638.085	2,6	8.275.934	2,7
ANKARA ŞEHRİ İMAR MD.	160.457	0,1	658.970	0,2	541.637	0,2
POSTA TELGRAF VE TELEFON U.M.	6.374.016	2,5	7.793.933	2,4	6.783.868	2,2
DEVLET DEMİRYOLLARI VE LİMAN. İŞLETME UM. MÜD.	23.364.657	9,2	28.233.951	8,6	25.884.413	8,3
HAVA YOLLARI DEVLET İŞLETME İD.	597.388	0,2	997.388	0,3	345.439	0,1

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1936) (DEVAMI) **(TL.)**

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
KATMA BÜTÇE TOPLAMI	41.183.238	16,3	50.305.985	15,3	45.520.650	14,7
KONSOLİDE BÜTÇE	252.991.943	100,0	329.382.754	100,0	310.489.362	100,0
KONSOLİDE BÜTÇE/GSMH (GSMH 1.695.000.000)	14,9		19,4		18,3	

Not: 31.05.1933 tarih ve 2248 sayılı Kanun ile kurulan Denizyolları İşletmesi, AKAY İşletmesi ve Fabrika ve Havuzlar Müdürlükleri ile İzmir ve İstanbul Liman İşletmesi ve Van Gölü İşletme Müdürlükleri bütçeleri katma bütçe mahiyetinde olmadığından listeye dâhil edilmemiştir.

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 201.

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1937)

(TL.)

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
BÜYÜK MİLLET MECLİSİ	3.627.064	1,3	3.674.316	1,0	3.604.054	1,0
RİYASET-İ CUMHUR	404.960	0,1	404.960	0,1	395.512	0,1
DİVAN-I MUHASEBAT	602.034	0,2	602.034	0,2	576.700	0,2
BAŞVEKÂLET	1.302.165	0,5	1.704.165	0,4	1.694.464	0,5
ŞURAY-I DEVLET	236.914	0,1	236.914	0,1	224.302	0,1
İSTATİSTİK UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	317.591	0,1	326.174	0,1	308.963	0,1
DİYANET İŞLERİ REİSLİĞİ	608.241	0,2	644.241	0,2	609.332	0,2
MALİYE VEKÂLETİ	20.251.749	7,2	41.335.004	10,8	39.853.055	10,9
DUYUN-U UMUMİYE	49.149.275	17,4	53.150.615	13,9	52.541.997	14,4
GÜMRÜK VE İNHİSARLAR VEKÂLETİ	5.643.976	2,0	5.799.972	1,5	5.452.811	1,5
TAPU VE KADASTRO UMUM MÜD.	1.370.222	0,5	1.375.172	0,4	1.296.354	0,4
DÂHİLİYE VEKÂLETİ	4.856.198	1,7	4.830.098	1,3	4.590.188	1,3
EMNİYET İŞLERİ UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	5.666.967	2,0	6.123.567	1,6	6.031.161	1,7
JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI	10.210.300	3,6	10.559.821	2,8	10.482.964	2,9
HARİCİYE VEKÂLETİ	3.305.925	1,2	3.796.733	1,0	3.669.413	1,0
SIHHAT VE İÇTİMAİ MUAVENET VEK.	6.498.737	2,3	14.485.457	3,8	13.830.915	3,8
ADLİYE VEKÂLETİ	9.246.603	3,3	9.330.117	2,4	8.833.979	2,4
MAARİF VEKÂLETİ	12.229.371	4,3	14.880.986	3,9	14.289.181	3,9
NAFİA VEKÂLETİ	15.773.108	5,6	34.752.343	9,1	32.995.543	9,1
İKTİSAT VEKÂLETİ	5.668.316	2,0	14.833.016	3,9	14.372.276	3,9
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (KARA KISMI)	49.294.880	17,5	60.418.177	15,8	58.998.628	16,2
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (HAVA KISMI)	7.842.493	2,8	14.692.304	3,8	12.901.353	3,5
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (DENİZ KISMI)	6.283.826	2,2	7.319.969	1,9	7.094.543	1,9
ASKERİ FABRİKALAR UMUM MÜD.	3.065.293	1,1	4.533.933	1,2	4.358.217	1,2
HARİTA UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	745.512	0,3	746.362	0,2	724.813	0,2
MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	186.009	0,1	191.009	0,1	188.468	0,1
DEVLET METEOROLOJİ İŞL. UMUM MÜD.	517.085	0,2	477.085	0,1	365.301	0,1
ZİRAAT VEKÂLETİ	6.112.962	2,2	11.138.584	2,9	10.408.333	2,9
GENEL BÜTÇE TOPLAMI	231.017.776	81,8	322.363.128	84,4	310.692.820	85,3
HAZİNE YARDIMI (-)	2.331.096	0,8	2.501.492	0,7	2.501.492	0,7
KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
HUDUT VE SAHİLLER SIHHAT UMUM MÜD.	485.969	0,2	1.085.969	0,3	903.664	0,2
TAHLİSİYE UMUM MÜD.	364.913	0,1	364.913	0,1	169.086	0,0
VAKIFLAR UMUM MÜD.	2.833.131	1,0	3.001.729	0,8	2.804.217	0,8
İNHİSARLAR UMUM MÜD.	7.812.560	2,8	9.123.008	2,4	8.086.158	2,2
POSTA TELGRAF VE TELEFON UMUM MÜD.	8.323.507	2,9	9.058.540	2,4	8.220.936	2,3
DEVLET DEMİRYOLLARI VE LİMAN. İŞLETME UM. MÜD.	29.870.850	10,6	34.453.448	9,0	32.309.454	8,9
HAVA YOLLARI DEVLET İŞLETME İDARESİ	696.000	0,2	1.347.948	0,4	757.166	0,2

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1937) (DEVAMI) **(TL.)**

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
ORMAN UMUM MÜD.	3.343.096	1,2	3.620.371	0,9	2.971.588	0,8
KATMA BÜTÇE TOPLAMI	53.730.026	19,0	62.055.926	16,2	56.222.269	15,4
KONSOLİDE BÜTÇE	282.416.706	100,0	381.917.562	100,0	364.413.597	100,0
KONSOLİDE BÜTÇE/GSMH (GSMH 1.807.000.000)	15,6		21,1		20,2	

Not: 1. 31.05.1933 tarih ve 2248 sayılı Kanun ile kurulan Denizyolları İşletmesi, AKAY İşletmesi ve Fabrika ve Havuzlar Müdürlükleri ile İzmir ve İstanbul Liman İşletmesi ve Van Gölü İşletme Müdürlükleri bütçeleri katma bütçe mahiyetinde olmadığından listeye dâhil edilmemiştir.

2. 31.05.1937 tarih ve 3196 sayılı kanun ile Ankara Şehri İmar Müdürlüğü 1937 malî yılı başından (1 Haziran 1937'den) itibaren Ankara Belediyesi'ne bağlandığından, idarenin 1937, 1938, 1939 yılları Kesin Hesap Kanunları'nda yer alan gider ve gelirleri karma bütçeli idareler gider ve gelir gerçekleştirmeleri arasına dâhil edilmemiştir.

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 203.

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1938) (TL.)

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
BÜYÜK MİLLET MECLİSİ	3.918.070	1,3	5.177.896	1,3	5.087.267	1,4
RİYASET-İ CUMHUR	406.280	0,1	420.888	0,1	412.098	0,1
DİVAN-I MUHASEBAT	651.830	0,2	711.830	0,2	658.204	0,2
BAŞVEKÂLET	1.298.620	0,4	2.819.120	0,7	2.794.831	0,7
ŞURAY-I DEVLET	252.370	0,1	295.470	0,1	271.538	0,1
İSTATİSTİK UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	243.640	0,1	245.145	0,1	226.872	0,1
DİYANET İŞLERİ REİSLİĞİ	608.100	0,2	608.100	0,2	588.988	0,2
MALİYE VEKÂLETİ	21.418.600	6,9	29.231.137	7,3	28.075.940	7,5
DUYUN-U UMUMİYE	50.738.390	16,4	54.909.154	13,8	54.717.392	14,6
GÜMRÜK VE İNHİSARLAR VEKÂLETİ	5.666.370	1,8	6.176.337	1,5	5.839.726	1,6
TAPU VE KADASTRO UMUM MÜD.	1.471.490	0,5	1.551.934	0,4	1.378.006	0,4
DÂHİLİYE VEKÂLETİ	5.073.190	1,6	5.122.598	1,3	4.887.210	1,3
EMNİYET İŞLERİ UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	7.000.180	2,3	7.000.180	1,8	6.770.185	1,8
JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI	10.613.470	3,4	11.288.104	2,8	11.173.331	3,0
HARİCİYE VEKÂLETİ	3.535.810	1,1	3.694.781	0,9	3.548.706	0,9
SIHHAT VE İÇTİMAİ MUAVENET VEK.	7.901.780	2,6	12.596.396	3,2	12.265.106	3,3
ADLİYE VEKÂLETİ	9.600.340	3,1	9.875.273	2,5	9.537.836	2,5
MAARİF VEKÂLETİ	14.670.130	4,7	18.039.113	4,5	17.356.652	4,6
NAFİA VEKÂLETİ	8.892.040	2,9	41.330.232	10,4	40.279.739	10,7
İKTİSAT VEKÂLETİ	5.489.790	1,8	7.011.270	1,8	6.529.066	1,7
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (KARA KISMI)	61.361.030	19,8	69.004.118	17,3	65.742.101	17,5
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (HAVA KISMI)	8.050.140	2,6	13.853.672	3,5	10.821.523	2,9
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (DENİZ KISMI)	6.583.880	2,1	9.087.210	2,3	7.411.847	2,0
ASKERİ FABRİKALAR UMUM MÜD.	5.755.330	1,9	9.905.235	2,5	9.605.678	2,6
HARİTA UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	775.310	0,3	765.310	0,2	757.937	0,2
DEVLET METEOROLOJİ İŞL. UMUM MÜD.	646.140	0,2	628.140	0,2	546.839	0,1
MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	188.000	0,1	188.000	0,0	179.196	0,0
ZİRAAT VEKÂLETİ	7.143.700	2,3	7.971.544	2,0	7.233.661	1,9
GENEL BÜTÇE TOPLAMI	249.954.020	80,7	329.508.187	82,7	314.697.475	83,7
HAZİNE YARDIMI (-)	3.536.096	1,1	2.536.096	0,6	2.536.096	0,7
KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
İNHİSARLAR UMUM MÜD.	8.331.248	2,7	10.031.382	2,5	9.125.388	2,4
HUDUT VE SAHİLLER SIHHAT UMUM MÜD.	494.048	0,2	644.048	0,2	528.054	0,1
VAKIFLAR UMUM MÜD.	2.915.495	0,9	3.204.065	0,8	2.851.017	0,8
POSTA TELGRAF VE TELEFON UMUM MÜD.	9.949.102	3,2	10.167.201	2,6	8.934.523	2,4
DEVLET HAVA YOLLARI UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	1.522.720	0,5	2.113.502	0,5	684.231	0,2
ORMAN UMUM MÜD.	4.462.346	1,4	5.040.546	1,3	4.033.653	1,1
DEVLET DEMİRYOLLARI VE LİMAN. İŞLETME UM. MÜD.	35.739.400	11,5	40.163.617	10,1	37.305.481	9,9
BEDEN TERBİYESİ GENEL DİREKTÖRLÜĞÜ			318.400	0,1	273.445	0,1

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1938) (DEVAMI) **(TL.)**

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
KATMA BÜTÇE TOPLAMI	63.414.359	20,5	71.682.761	18,0	63.735.792	17,0
KONSOLİDE BÜTÇE	309.832.283	100,0	398.654.852	100,0	375.897.171	100,0
KONSOLİDE BÜTÇE/GSMH (GSMH 1.896.000.000)	16,3		21,0		19,8	

Not: 31.05.1937 tarih ve 3196 sayılı kanun ile Ankara Şehri İmar Müdürlüğü 1937 malî yılı başından (1 Haziran 1937'den) itibaren Ankara Belediyesi'ne bağlandığından, idarenin 1937, 1938, 1939 yılları Kesin Hesap Kanunları'nda yer alan gider ve gelirleri karma bütçeli idareler gider ve gelir gerçekleştirmeleri arasında dâhil edilmemiştir.

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 205.

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1939)

(TL.)

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
BÜYÜK MİLLET MECLİSİ	4.431.860	1,3	4.412.553	0,9	4.284.796	0,9
RİYASET-İ CUMHUR	429.360	0,1	448.667	0,1	434.773	0,1
DİVAN-I MUHASEBAT	747.580	0,2	747.580	0,1	723.213	0,2
BAŞVEKÂLET	1.300.000	0,4	1.510.000	0,3	1.494.015	0,3
DEVLET ŞURASI REİSLİĞİ	355.000	0,1	355.000	0,1	326.481	0,1
İSTATİSTİK UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	242.000	0,1	242.000	0,0	228.386	0,0
DİYANET İŞLERİ REİSLİĞİ	625.540	0,2	695.145	0,1	665.482	0,1
MALİYE VEKÂLETİ	22.299.266	6,5	32.811.256	6,6	31.395.879	6,6
DUYUN-U UMUMİYE	49.739.599	14,6	53.102.642	10,7	53.031.708	11,1
GÜMRÜK VE İNHİSARLAR VEKÂLETİ	5.515.000	1,6	6.296.776	1,3	6.033.273	1,3
TAPU VE KADASTRO UMUM MÜD.	1.757.000	0,5	1.785.400	0,4	1.664.956	0,3
DÂHİLİYE VEKÂLETİ	5.201.000	1,5	5.341.334	1,1	5.128.455	1,1
EMNİYET İŞLERİ UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	7.400.000	2,2	7.534.350	1,5	7.316.400	1,5
JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI	11.013.000	3,2	12.099.173	2,4	11.868.554	2,5
HARİCİYE VEKÂLETİ	3.561.000	1,0	3.915.885	0,8	3.765.648	0,8
SIHHAT VE İÇTİMAİ MUAVENET VEKÂLETİ	8.471.000	2,5	12.328.873	2,5	11.710.392	2,4
ADLİYE VEKÂLETİ	10.005.270	2,9	10.224.532	2,1	9.720.294	2,0
MAARİF VEKÂLETİ	16.164.400	4,7	18.653.232	3,7	17.924.326	3,7
NAFİA VEKÂLETİ	8.143.510	2,4	41.996.093	8,4	41.174.987	8,6
İKTİSAT VEKÂLETİ	1.206.072	0,4	3.432.102	0,7	3.218.197	0,7
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (KARA KISMI)	68.667.000	20,1	131.089.996	26,3	130.904.772	27,3
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (HAVA KISMI)	8.302.000	2,4	16.602.951	3,3	15.549.186	3,2
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (DENİZ KISMI)	6.984.000	2,0	9.630.859	1,9	9.525.751	2,0
ASKERİ FABRİKALAR UMUM MÜD	6.284.000	1,8	13.778.330	2,8	13.100.286	2,7
HARİTA UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	892.000	0,3	873.615	0,2	861.506	0,2
DEVLET METEOROLOJİ İŞL. UMUM MÜD.	660.800	0,2	672.800	0,1	587.688	0,1
MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	188.000	0,1	188.000	0,0	171.439	0,0
MUNAKALAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	1.481.135	0,4	2.214.495	0,4	2.037.221	0,4
TİCARET VEKÂLETİ	1.667.800	0,5	1.691.920	0,3	1.453.744	0,3
ZİRAAT VEKÂLETİ	7.330.000	2,1	8.950.747	1,8	8.126.092	1,7
GENEL BÜTÇE TOPLAMI	261.064.192	76,5	403.626.346	81,0	394.427.900	82,3
HAZİNE YARDIMI (-)	3.038.096	0,9	2.688.855	0,5	2.688.855	0,6
KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
VAKIFLAR UMUM MÜD.	2.788.470	0,8	3.276.579	0,7	3.024.931	0,6
HUDUT VE SAHİLLER SIHHAT UMUM MÜD.	488.884	0,1	538.884	0,1	407.003	0,1
İNHİSARLAR UMUM MÜD.	8.656.468	2,5	10.309.727	2,1	9.185.268	1,9
DEVLET DEMİRYOLLARI VE LİMAN. İŞLETME UM. MÜD.	39.130.000	11,5	44.521.899	8,9	43.571.044	9,1
ORMAN UMUM MÜD.	5.306.963	1,6	5.426.597	1,1	4.488.121	0,9
POSTA TELGRAF VE TELEFON UMUM MÜD.	12.322.120	3,6	14.263.424	2,9	10.292.550	2,1

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1939) (DEVAMI) (TL.)

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
BEDEN TERBİYESİ GENEL DİREKTÖRLÜĞÜ	685.600	0,2	685.600	0,1	437.225	0,1
DEVLET HAVA YOLLARI UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	1.020.700	0,3	1.065.631	0,2	689.594	0,1
DEVLET DENİZ YOL. İŞ. UMUM MÜD.	6.779.565	2,0	11.299.486	2,3	10.783.692	2,3
DEVLET LİMANLARI İŞ. UMUM MÜD.	6.235.333	1,8	6.244.118	1,3	4.536.457	0,9
KATMA BÜTÇE TOPLAMI	83.414.103	24,4	97.631.945	19,6	87.415.885	18,2
KONSOLİDE BÜTÇE	341.440.199	100,0	498.569.436	100,0	479.154.930	100,0
KONSOLİDE BÜTÇE/GSMH (GSMH 2.063.000.000)	16,6		24,2		23,2	

Not: 31.05.1937 tarih ve 3196 sayılı kanun ile Ankara Şehri İmar Müdürlüğü 1937 malî yılı başından (1 Haziran 1937'den) itibaren Ankara Belediyesi'ne bağlandığından, idarenin 1937, 1938, 1939 yılları Kesin Hesap Kanunları'nda yer alan gider ve gelirleri karma bütçeli idareler gider ve gelir gerçekleştirmeleri arasına dâhil edilmemiştir.

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 207.

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1940) (TL.)

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
BÜYÜK MİLLET MECLİSİ	4.507.907	1,3	4.763.554	0,7	4.337.911	0,7
RİYASET-İ CUMHUR	432.596	0,1	475.716	0,1	464.199	0,1
DİVAN-I MUHASEBAT	748.757	0,2	748.757	0,1	733.067	0,1
BAŞVEKÂLET	1.155.120	0,3	1.605.120	0,2	1.589.125	0,2
DEVLET ŞURASI REİSLİĞİ	349.930	0,1	349.930	0,1	332.601	0,1
İSTATİSTİK UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	454.920	0,1	447.420	0,1	430.316	0,1
DİYANET İŞLERİ REİSLİĞİ	672.518	0,2	703.960	0,1	688.927	0,1
MALİYE VEKÂLETİ	21.821.393	6,2	36.500.974	5,5	34.847.318	5,5
DUYUN-U UMUMİYE	67.336.747	19,1	74.723.098	11,2	73.455.010	11,5
GÜMRÜK VE İNHİSARLAR VEKÂLETİ	5.543.565	1,6	5.677.258	0,9	5.348.710	0,8
TAPU VE KADASTRO UMUM MÜD.	1.669.463	0,5	1.680.773	0,3	1.570.558	0,2
DÂHİLİYE VEKÂLETİ	5.427.524	1,5	5.446.524	0,8	5.169.893	0,8
EMNİYET UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	7.487.310	2,1	7.499.900	1,1	7.324.324	1,1
JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI	12.178.640	3,4	13.529.888	2,0	12.632.748	2,0
HARİCİYE VEKÂLETİ	3.454.900	1,0	3.571.929	0,5	3.375.324	0,5
SIHHAT VE İÇTİMAİ MUAVENET VEKÂLETİ	8.179.424	2,3	11.970.260	1,8	11.253.967	1,8
ADLİYE VEKÂLETİ	9.265.802	2,6	9.960.618	1,5	9.530.005	1,5
MAARİF VEKÂLETİ	17.796.167	5,0	20.068.417	3,0	19.368.960	3,0
NAFİA VEKÂLETİ	9.047.998	2,6	48.817.943	7,3	47.901.484	7,5
İKTİSAT VEKÂLETİ	1.440.441	0,4	4.889.565	0,7	4.673.307	0,7
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (KARA KISMI)	56.539.000	16,0	236.853.068	35,6	234.751.207	36,9
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (HAVA KISMI)	8.294.000	2,3	27.287.843	4,1	26.363.720	4,1
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (DENİZ KISMI)	6.979.000	2,0	12.422.292	1,9	11.983.930	1,9
ASKERİ FABRİKALAR UMUM MÜD.	5.283.000	1,5	16.763.426	2,5	16.527.823	2,6
HARİTA UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	900.000	0,3	928.881	0,1	905.680	0,1
DEVLET METEOROLOJİ İŞL. UMUM MÜD.	576.490	0,2	564.490	0,1	495.163	0,1
MUNAKALAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	1.397.058	0,4	1.797.058	0,3	1.634.242	0,3
TİCARET VEKÂLETİ	1.631.320	0,5	1.631.320	0,2	1.327.894	0,2
ZİRAAT VEKÂLETİ	6.931.131	2,0	7.138.691	1,1	6.589.199	1,0
MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	974.200	0,3	974.200	0,1	913.188	0,1
GENEL BÜTÇE TOPLAMI	268.476.321	76,0	559.792.873	84,2	546.519.800	85,8
HAZİNE YARDIMI (-)	2.301.800	0,7	1.898.003	0,3	1.898.003	0,3
KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
HUDUT VE SAHİLLER SIHHAT UMUM MÜD.	479.285	0,1	479.285	0,1	350.759	0,1
VAKIFLAR UMUM MÜD.	2.913.928	0,8	3.305.050	0,5	3.074.673	0,5
İNHİSARLAR UMUM MÜD.	8.332.965	2,4	10.335.950	1,6	9.363.394	1,5
DEVLET DEMİRYOLLARI VE LİMAN. İŞLETME UM. MÜD.	41.320.000	11,7	51.462.329	7,7	48.089.650	7,5
ORMAN UMUM MÜD.	5.044.318	1,4	5.430.164	0,8	4.594.537	0,7
POSTA TELGRAF VE TELEFON UMUM MÜD.	14.610.972	4,1	17.535.442	2,6	11.339.293	1,8

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1940) (DEVAMI) **(TL.)**

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
BEDEN TERBİYESİ GENEL DİREKTÖRLÜĞÜ	786.800	0,2	786.800	0,1	630.664	0,1
DEVLET HAVA YOLLARI UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	475.000	0,1	1.895.528	0,3	1.208.111	0,2
DEVLET DENİZ YOL. İŞ. UMUM MÜD.	8.392.713	2,4	10.486.834	1,6	9.405.549	1,5
DEVLET LİMANLARI İŞ. UMUM MÜD.	4.877.940	1,4	5.046.001	0,8	4.286.615	0,7
KATMA BÜTÇE TOPLAMI	87.233.921	24,7	106.763.383	16,1	92.343.245	14,5
KONSOLİDE BÜTÇE	353.408.442	100,0	664.658.253	100,0	636.965.042	100,0
KONSOLİDE BÜTÇE/GSMH (GSMH 2.403.000.000)	14,7		27,7		26,5	

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 209.

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1941)

(TL.)

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
BÜYÜK MİLLET MECLİSİ	3.963.684	1,0	4.431.957	0,6	4.289.932	0,6
RİYASET-İ CUMHUR	474.889	0,1	484.880	0,1	464.861	0,1
DİVAN-I MUHASEBAT	748.757	0,2	778.733	0,1	760.005	0,1
BAŞVEKÂLET	1.306.203	0,3	1.816.696	0,3	1.803.162	0,3
DEVLET ŞURASI REİSLİĞİ	352.212	0,1	352.212	0,0	347.553	0,1
İSTATİSTİK UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	279.857	0,1	279.164	0,0	274.368	0,0
DİYANET İŞLERİ REİSLİĞİ	697.518	0,2	736.469	0,1	720.385	0,1
MALİYE VEKÂLETİ	25.159.780	6,2	43.692.398	6,1	40.773.569	5,9
DUYUNU- UMUMİYE	85.157.219	21,0	81.075.433	11,3	78.410.284	11,4
GÜMRÜK VE İNHİSARLAR VEKÂLETİ	5.930.350	1,5	6.411.849	0,9	5.937.661	0,9
TAPU VE KADASTRO UMUM MÜD.	1.696.043	0,4	1.792.322	0,2	1.675.651	0,2
DÂHİLİYE VEKÂLETİ	5.527.479	1,4	5.832.565	0,8	5.668.597	0,8
EMNİYET UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	7.867.301	1,9	8.343.277	1,2	7.912.404	1,2
JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI	13.631.110	3,4	13.609.990	1,9	12.983.191	1,9
HARİCİYE VEKÂLETİ	3.604.900	0,9	3.605.073	0,5	3.342.749	0,5
SIHHAT VE İÇTİMAİ MUAVENET VEK.	11.969.424	3,0	12.378.426	1,7	11.303.030	1,6
ADLİYE VEKÂLETİ	9.519.802	2,4	10.950.880	1,5	10.579.234	1,5
MAARİF VEKÂLETİ	19.452.261	4,8	25.078.377	3,5	23.489.459	3,4
NAFİA VEKÂLETİ	18.666.440	4,6	40.474.131	5,6	38.061.954	5,6
İKTİSAT VEKÂLETİ	3.424.691	0,8	3.660.609	0,5	3.489.233	0,5
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (KARA KISMI)	56.539.000	14,0	267.051.477	37,2	265.844.773	38,8
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (HAVA KISMI)	8.294.000	2,0	22.916.114	3,2	22.657.349	3,3
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (DENİZ KISMI)	6.979.000	1,7	16.637.520	2,3	16.362.881	2,4
ASKERİ FABRİKALAR UMUM MÜD.	5.283.000	1,3	17.533.641	2,4	16.792.051	2,4
HARİTA UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	900.000	0,2	1.050.388	0,1	991.530	0,1
MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	1.092.682	0,3	1.067.642	0,1	1.021.152	0,1
DEVLET METEOROLOJİ İŞL. UMUM MÜD.	583.897	0,1	576.136	0,1	519.655	0,1
MUNAKALAT VEKÂLETİ	1.697.058	0,4	1.727.058	0,2	1.600.987	0,2
TİCARET VEKÂLETİ	1.591.020	0,4	1.614.161	0,2	1.369.625	0,2
ZİRAAT VEKÂLETİ	7.350.819	1,8	7.448.882	1,0	6.964.300	1,0
GENEL BÜTÇE TOPLAMI	309.740.396	76,5	603.408.460	84,1	586.411.585	85,5
HAZİNE YARDIMI (-)	3.196.800	0,8	2.766.800	0,4	2.766.800	0,4
KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
VAKIFLAR UMUM MÜD.	3.175.382	0,8	3.462.931	0,5	3.285.210	0,5
DEVLET HAVA YOLLARI UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	500.000	0,1	1.258.343	0,2	611.976	0,1
HUDUT VE SAHİLLER SIHHAT UMUM MÜD.	461.754	0,1	461.754	0,1	362.200	0,1
İNHİSARLAR UMUM MÜD.	8.026.184	2,0	9.962.454	1,4	8.921.337	1,3
ORMAN UMUM MÜD.	5.677.275	1,4	5.764.282	0,8	5.070.737	0,7
POSTA TELGRAF VE TELEFON UMUM MÜD.	14.854.058	3,7	19.447.789	2,7	14.020.288	2,0
BEDEN TERBİYESİ GENEL DİREKTÖRLÜĞÜ	765.501	0,2	765.601	0,1	537.286	0,1

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1941) (DEVAMI) **(TL.)**

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
DEVLET DEMİRYOLLARI VE LİMAN. İŞLETME UM. MÜD.	52.124.000	12,9	60.438.113	8,4	55.252.867	8,1
DEVLET DENİZ YOL. İŞ. UMUM MÜD.	8.705.978	2,1	9.421.494	1,3	8.204.441	1,2
DEVLET LİMANLARI İŞ. UMUM MÜD.	4.217.000	1,0	5.566.880	0,8	5.590.669	0,8
KATMA BÜTÇE TOPLAMI	98.507.132	24,3	116.549.641	16,3	101.857.011	14,9
KONSOLİDE BÜTÇE	405.050.728	100,0	717.191.301	100,0	685.501.796	100,0
KONSOLİDE BÜTÇE/GSMH (GSMH 2.992.000.000)	13,5		24,0		22,9	

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 211.

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1942)

(TL.)

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
BÜYÜK MİLLET MECLİSİ	4.206.872	0,8	6.634.159	0,6	6.471.808	0,6
RİYASET-İ CUMHUR	528.363	0,1	678.363	0,1	657.580	0,1
DİVAN-I MUHASEBAT REİSLİĞİ	851.721	0,2	851.721	0,1	816.639	0,1
BAŞVEKÂLET	1.256.039	0,2	2.361.439	0,2	2.344.332	0,2
DEVLET ŞURASI REİSLİĞİ	391.638	0,1	391.638	0,0	364.958	0,0
İSTATİSTİK UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	328.625	0,1	330.525	0,0	305.010	0,0
DİYANET İŞLERİ REİSLİĞİ	880.835	0,2	880.835	0,1	840.706	0,1
MALİYE VEKÂLETİ	42.353.538	8,0	125.458.314	11,1	121.443.595	11,3
DUYUN-U UMUMİYE	100.592.604	19,1	111.414.924	9,9	106.024.200	9,9
GÜMRÜK VE İNHİSARLAR VEKÂLETİ	7.677.985	1,5	9.105.120	0,8	8.455.443	0,8
TAPU VE KADASTRO UMUM MÜD.	2.025.452	0,4	2.027.452	0,2	1.888.813	0,2
DÂHİLİYE VEKÂLETİ	6.701.480	1,3	7.011.193	0,6	6.651.845	0,6
EMNİYET UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	10.789.785	2,0	12.308.892	1,1	11.862.608	1,1
JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI	15.220.615	2,9	23.554.460	2,1	23.173.396	2,2
HARİCİYE VEKÂLETİ	3.919.149	0,7	3.988.900	0,4	3.642.123	0,3
SIHHAT VE İÇTİMAİ MUAVENET VEK.	14.991.832	2,8	20.882.784	1,9	15.424.599	1,4
ADLİYE VEKÂLETİ	12.643.536	2,4	15.062.895	1,3	13.955.356	1,3
MAARİF VEKÂLETİ	28.533.434	5,4	38.603.711	3,4	36.572.575	3,4
NAFİA VEKÂLETİ	20.166.322	3,8	45.983.644	4,1	41.935.332	3,9
İKTİSAT VEKÂLETİ	3.533.783	0,7	3.533.783	0,3	3.314.941	0,3
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (KARA KISMI)	78.189.327	14,8	407.092.529	36,1	405.393.976	37,8
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (HAVA KISMI)	9.121.428	1,7	37.920.623	3,4	37.023.233	3,5
MİLLİ MÜDAFAA VEK. (DENİZ KISMI)	7.542.049	1,4	25.296.796	2,2	24.828.528	2,3
ASKERİ FABRİKALAR UMUM MÜD.	5.623.500	1,1	28.802.126	2,6	28.471.573	2,7
HARİTA UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	1.037.996	0,2	1.593.185	0,1	1.479.780	0,1
MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	1.688.685	0,3	1.692.684	0,1	1.604.602	0,1
DEVLET METEOROLOJİ İŞL. UMUM MÜD.	871.651	0,2	879.401	0,1	610.264	0,1
MUNAKALAT VEKÂLETİ	1.953.827	0,4	2.975.352	0,3	2.754.201	0,3
TİCARET VEKÂLETİ	1.754.020	0,3	1.754.020	0,2	1.436.356	0,1
ZİRAAT VEKÂLETİ	8.950.847	1,7	9.484.627	0,8	8.761.349	0,8
GENEL BÜTÇE TOPLAMI	394.326.938	74,8	948.556.095	84,1	918.509.721	85,7
HAZİNE YARDIMI (-)	4.446.800	0,8	5.009.806	0,4	5.009.806	0,5
KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
DEVLET DENİZ YOL. İŞ. UMUM MÜD.	10.083.787	1,9	14.286.011	1,3	12.013.791	1,1
DEVLET LİMANLARI İŞ. UMUM MÜD.	5.640.000	1,1	7.654.784	0,7	6.651.631	0,6
VAKIFLAR UMUM MÜD.	3.356.869	0,6	4.093.477	0,4	3.784.069	0,4
DEVLET HAVA YOLLARI UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	1.100.000	0,2	1.727.175	0,2	800.784	0,1
HUDUT VE SAHİLLER SIHHAT UMUM MÜD.	489.488	0,1	530.644	0,0	453.329	0,0
ORMAN UMUM MÜD.	6.681.114	1,3	7.979.268	0,7	6.827.261	0,6

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1942) (DEVAMI) **(TL.)**

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
BEDEN TERBİYESİ UMUM MÜD.	825.405	0,2	835.394	0,1	629.959	0,1
POSTA TELGRAF VE TELEFON UMUM MÜD.	22.299.117	4,2	25.114.176	2,2	19.714.244	1,8
İNHİSARLAR UMUM MÜD.	9.580.837	1,8	13.648.458	1,2	9.247.644	0,9
DEVLET DEMİRYOLLARI VE LİMAN. İŞLETME UM. MÜD.	77.580.000	14,7	109.059.989	9,7	97.908.561	9,1
KATMA BÜTÇE TOPLAMI	137.636.617	26,1	184.929.376	16,4	158.031.273	14,7
KONSOLİDE BÜTÇE	527.516.755	100,0	1.128.475.665	100,0	1.071.531.188	100,0
KONSOLİDE BÜTÇE/GSMH (GSMH 6.196.000.000)	8,5		18,2		17,3	

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 213.

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1943)

(TL.)

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
BÜYÜK MİLLET MECLİSİ	6.356.808	1,0	10.466.388	0,8	9.988.049	0,8
RİYASET-İ CUMHUR	748.383	0,1	976.343	0,1	964.349	0,1
DİVAN-I MUHASEBAT REİSLİĞİ	872.833	0,1	925.197	0,1	867.971	0,1
BAŞVEKÂLET	1.329.119	0,2	2.330.292	0,2	2.292.485	0,2
DEVLET ŞURASI REİSLİĞİ	405.285	0,1	407.285	0,0	381.227	0,0
İSTATİSTİK UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	334.562	0,1	342.362	0,0	328.968	0,0
DEVLET METEOROLOJİ İŞL. UMUM MÜD.	899.206	0,1	928.206	0,1	707.299	0,1
DİYANET İŞLERİ REİSLİĞİ	905.404	0,1	946.124	0,1	882.580	0,1
MALİYE VEKÂLETİ	53.241.507	8,0	121.237.250	9,3	102.003.777	8,4
MÜNAKALAT VEKÂLETİ	2.359.362	0,4	8.167.906	0,6	7.879.125	0,6
DEVLET BORÇLARI	121.790.289	18,3	135.115.117	10,3	127.833.906	10,5
GÜMRÜK VE İNHİSARLAR VEKÂLETİ	9.663.591	1,5	10.145.149	0,8	9.838.026	0,8
TİCARET VEKÂLETİ	1.905.848	0,3	1.806.291	0,1	1.494.894	0,1
TAPU VE KADASTRO UMUM MÜD.	2.100.452	0,3	2.233.593	0,2	2.076.445	0,2
DÂHİLİYE VEKÂLETİ	8.017.051	1,2	8.314.695	0,6	7.694.676	0,6
EMNİYET UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	13.192.279	2,0	13.868.279	1,1	13.232.681	1,1
JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI	26.778.164	4,0	27.016.485	2,1	26.304.944	2,2
HARİCİYE VEKÂLETİ	4.215.308	0,6	4.270.908	0,3	3.869.459	0,3
SIHHAT VE İÇTİMAİ MUAVENET VEKÂLETİ	15.474.588	2,3	17.424.621	1,3	15.590.109	1,3
ADLİYE VEKÂLETİ	14.907.776	2,2	16.319.662	1,2	15.576.116	1,3
MAARİF VEKÂLETİ	43.128.934	6,5	58.958.851	4,5	55.028.545	4,5
NAFİA VEKÂLETİ	22.621.642	3,4	72.621.209	5,5	71.444.872	5,9
İKTİSAT VEKÂLETİ	3.597.182	0,5	3.579.625	0,3	3.393.346	0,3
ZİRAAT VEKÂLETİ	13.512.347	2,0	13.805.240	1,1	12.753.430	1,0
MİLLİ MÜDAFAA VEKÂLETİ	116.031.238	17,5	545.621.382	41,7	542.512.925	44,6
MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	2.328.191	0,4	2.528.191	0,2	2.237.684	0,2
GENEL BÜTÇE TOPLAMI	486.717.349	73,3	1.080.356.651	82,5	1.037.177.888	85,4
HAZİNE YARDIMI (-)	5.809.800	0,9	8.505.113	0,6	8.505.113	0,7
KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
DEVLET HAVA YOLLARI UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	1.317.301	0,2	4.316.890	0,3	3.435.492	0,3
İNHİSARLAR UMUM MÜD.	11.975.718	1,8	21.038.631	1,6	15.448.451	1,3
BEDEN TERBİYESİ UMUM MÜD.	925.405	0,1	951.491	0,1	715.214	0,1
DEVLET DENİZ YOL. İŞ. UMUM MÜD.	16.814.153	2,5	25.267.701	1,9	2.793.231	0,2
ORMAN UMUM MÜD.	8.349.844	1,3	9.238.029	0,7	8.243.506	0,7
HUDUT VE SAHİLLER SIHHAT UMUM MÜD.	502.315	0,1	562.362	0,0	482.621	0,0
DEVLET DEMİRYOLLARI VE LİMAN. İŞLETME UM. MÜD.	106.000.000	16,0	134.811.687	10,3	122.569.472	10,1
VAKIFLAR UMUM MÜD.	3.577.496	0,5	4.461.463	0,3	4.270.679	0,4
DEVLET LİMANLARI İŞ. UMUM MÜD.	7.630.000	1,1	8.723.922	0,7	6.116.920	0,5

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1943) (DEVAMI) **(TL.)**

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
POSTA TELGRAF VE TELEFON UMUM MÜD.	25.872.802	3,9	28.330.195	2,2	22.407.833	1,8
KATMA BÜTÇE TOPLAMI	182.965.034	27,6	237.702.371	18,2	186.483.419	15,3
KONSOLİDE BÜTÇE	663.872.583	100,0	1.309.553.909	100,0	1.215.156.194	100,0
KONSOLİDE BÜTÇE/GSMH (GSMH 9.232.000.000)	7,2		14,2		13,2	

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs.,
Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 215.

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1944) (TL.)

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
BÜYÜK MİLLET MECLİSİ	8.392.082	0,7	11.033.135	0,8	9.960.715	0,7
RİYASET-İ CUMHUR	883.091	0,1	1.034.620	0,1	1.001.119	0,1
DİVAN-I MUHASEBAT REİSLİĞİ	892.725	0,1	1.067.464	0,1	1.038.729	0,1
BAŞVEKÂLET	1.916.128	0,2	2.448.178	0,2	2.389.428	0,2
DEVLET ŞURASI REİSLİĞİ	410.640	0,0	465.651	0,0	447.970	0,0
İSTATİSTİK UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	335.753	0,0	419.563	0,0	396.685	0,0
DİYANET İŞLERİ REİSLİĞİ	927.044	0,1	1.264.926	0,1	1.147.934	0,1
MALİYE VEKÂLETİ	76.432.048	6,5	115.913.234	8,1	106.891.354	8,0
DEVLET BORÇLARI	111.445.426	9,4	119.411.432	8,4	116.682.861	8,8
GÜMRÜK VE İNHİSARLAR VEKÂLETİ	10.585.661	0,9	13.001.761	0,9	12.319.935	0,9
TAPU VE KADASTRO UMUM MÜD.	2.190.452	0,2	2.868.709	0,2	2.667.793	0,2
DÂHİLİYE VEKÂLETİ	8.538.931	0,7	11.046.381	0,8	10.491.289	0,8
EMNİYET UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	14.192.279	1,2	17.614.457	1,2	17.078.267	1,3
JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI	28.402.467	2,4	30.221.688	2,1	28.744.146	2,2
HARİCİYE VEKÂLETİ	4.396.308	0,4	5.326.961	0,4	4.388.717	0,3
SIHHAT VE İÇTİMAİ MUAVENET VEK.	21.146.389	1,8	25.825.042	1,8	22.909.146	1,7
ADLİYE VEKÂLETİ	15.732.776	1,3	20.110.508	1,4	18.918.330	1,4
MAARİF VEKÂLETİ	62.504.584	5,3	74.915.875	5,3	70.459.332	5,3
NAFİA VEKÂLETİ	36.558.644	3,1	74.274.298	5,2	70.182.816	5,3
İKTİSAT VEKÂLETİ	3.941.182	0,3	4.045.433	0,3	3.794.141	0,3
MİLLİ MÜDAFAA VEKÂLETİ	515.682.350	43,7	592.888.067	41,6	554.276.760	41,7
BASIN VE YAYIN UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	2.714.095	0,2	3.240.531	0,2	2.901.193	0,2
DEVLET METEOROLOJİ İŞL. UMUM MÜD.	966.411	0,1	1.065.842	0,1	902.152	0,1
MÜNAKALAT VEKÂLETİ	2.487.363	0,2	2.780.487	0,2	2.474.038	0,2
TİCARET VEKÂLETİ	1.890.848	0,2	2.083.096	0,1	1.741.980	0,1
ZİRAAT VEKÂLETİ	18.868.740	1,6	20.184.766	1,4	18.758.071	1,4
GENEL BÜTÇE TOPLAMI	952.434.417	80,7	1.154.552.105	81,0	1.082.964.901	81,5
HAZİNE YARDIMI (-)	4.695.934	0,4	6.403.105	0,4	6.403.105	0,5
KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
BEDEN TERBİYESİ UMUM MÜD.	958.937	0,1	1.062.067	0,1	821.945	0,1
DEVLET HAVA YOLLARI UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	2.180.000	0,2	3.762.364	0,3	2.743.534	0,2
ORMAN UMUM MÜD.	9.547.843	0,8	10.804.196	0,8	9.324.923	0,7
İNHİSARLAR UMUM MÜD.	17.259.750	1,5	28.779.188	2,0	23.324.750	1,8
VAKIFLAR UMUM MÜD.	3.771.000	0,3	5.521.087	0,4	5.099.616	0,4
HUDUT VE SAHİLLER SIHHAT UMUM MÜD.	586.047	0,0	637.694	0,0	527.411	0,0
DEVLET DENİZ YOL. İŞ. UMUM MÜD.	37.000.000	3,1	45.862.388	3,2	39.456.075	3,0
DEVLET DEMİRYOLLARI VE LİMAN. İŞLETME UM. MÜD.	130.161.600	11,0	146.915.539	10,3	140.869.521	10,6
POSTA TELGRAF VE TELEFON UMUM MÜD.	31.312.802	2,7	33.989.207	2,4	29.896.700	2,3

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1944) (DEVAMI) **(TL.)**

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
KATMA BÜTÇE TOPLAMI	232.777.979	19,7	277.333.730	19,5	252.064.475	19,0
KONSOLİDE BÜTÇE	1.180.516.462	100,0	1.425.482.730	100,0	1.328.626.271	100,0
KONSOLİDE BÜTÇE/GSMH (GSMH 6.685.000.000)	17,7		21,3		19,9	

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 217.

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1945) (TL.)

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
BÜYÜK MİLLET MECLİSİ	6.047.064	0,8	6.919.974	0,9	6.540.581	0,9
CUMHURBAŞKANLIĞI	618.251	0,1	630.251	0,1	612.000	0,1
SAYIŞTAY BAŞKANLIĞI	737.773	0,1	737.773	0,1	684.640	0,1
BAŞBAKANLIK	1.614.461	0,2	1.617.761	0,2	1.577.004	0,2
DANIŞTAY BAŞKANLIĞI	284.610	0,0	284.810	0,0	245.734	0,0
İSTATİSTİK GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	836.440	0,1	836.440	0,1	767.869	0,1
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI	753.907	0,1	753.907	0,1	678.744	0,1
MALİYE BAKANLIĞI	50.151.657	6,6	74.198.954	9,2	70.423.679	9,5
DEVLET BORÇLARI	84.662.026	11,2	89.982.251	11,1	89.134.974	12,0
GÜMRÜK VE TEKEL BAKANLIĞI	7.500.437	1,0	7.724.781	1,0	6.947.895	0,9
TAPU VE KADASTRO GENEL MÜD.	1.696.961	0,2	1.696.961	0,2	1.517.384	0,2
TARIM BAKANLIĞI	14.513.245	1,9	15.197.775	1,9	13.619.062	1,8
EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	10.232.107	1,4	10.222.107	1,3	9.828.704	1,3
JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI	17.729.402	2,3	17.709.402	2,2	15.024.508	2,0
DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI	2.705.183	0,4	3.245.483	0,4	2.647.498	0,4
SAĞLIK VE SOSYAL YARDIM BAKANLIĞI	17.907.024	2,4	19.488.256	2,4	16.940.069	2,3
ADALET BAKANLIĞI	11.456.840	1,5	11.693.023	1,4	10.915.218	1,5
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI	51.012.927	6,8	52.821.524	6,5	48.282.292	6,5
BAYINDIRLIK BAKANLIĞI	37.442.734	5,0	50.391.388	6,2	45.385.085	6,1
EKONOMİ BAKANLIĞI	4.884.970	0,6	4.807.577	0,6	4.578.473	0,6
MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI	266.448.038	35,3	264.990.168	32,7	247.945.300	33,4
BASIN YAYIN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	4.020.729	0,5	2.917.479	0,4	1.703.957	0,2
DEVLET METEOROLOJİ İŞL. GENEL MÜD.	701.194	0,1	706.944	0,1	511.264	0,1
ULAŞTIRMA BAKANLIĞI	1.587.953	0,2	1.681.977	0,2	1.425.577	0,2
TİCARET BAKANLIĞI	1.238.297	0,2	1.238.297	0,2	898.193	0,1
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI	6.620.594	0,9	6.630.594	0,8	6.087.387	0,8
ÇALIŞMA BAKANLIĞI			169.156	0,02	119.162	0,02
GENEL BÜTÇE TOPLAMI	603.404.824	79,9	649.295.013	80,2	605.042.253	81,6
HAZİNE YARDIMI (-)	3.930.128	0,5	7.761.936	1,0	7.761.936	1,0
KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	3.383.131	0,4	3.828.025	0,5	3.461.065	0,5
BEDEN TERBİYESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	663.804	0,1	1.063.804	0,1	520.465	0,1
DEVLET DEMİRYOLLARI VE LİMAN. İŞLETME GNL. MÜD.	78.036.360	10,3	79.051.782	9,8	74.357.462	10,0
ORMAN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	10.200.352	1,4	10.200.352	1,3	5.537.084	0,7
P.T.T. İŞLETME GENEL MÜD.	25.238.577	3,3	26.238.842	3,2	20.266.334	2,7
TEKEL GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	12.305.000	1,6	18.432.920	2,3	15.168.671	2,0
HUDUT VE SAHİLLER SAĞLIK GNL. MÜD.	412.756	0,1	415.026	0,1	314.223	0,0
DEVLET DENİZ YOL. VE LİM. İŞL. GNL. MÜD.	24.000.000	3,2	27.439.923	3,4	23.544.187	3,2

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1945) (DEVAMI) **(TL.)**

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
DEVLET HAVAYOLLARI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	1.629.000	0,2	1.632.332	0,2	1.212.996	0,2
KATMA BÜTÇE TOPLAMI	155.868.980	20,6	168.303.006	20,8	144.382.487	19,5
KONSOLİDE BÜTÇE	755.343.676	100,0	809.836.083	100,0	741.662.804	100,0
KONSOLİDE BÜTÇE/GSMH (GSMH 5.470.000.000)	13,8		14,8		13,6	

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 219.

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1946) (TL.)

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
BÜYÜK MİLLET MECLİSİ	11.922.932	1,0	14.949.078	1,1	12.123.161	1,0
CUMHURBAŞKANLIĞI	1.074.301	0,1	1.074.301	0,1	992.353	0,1
SAYIŞTAY BAŞKANLIĞI	1.308.422	0,1	1.315.422	0,1	1.217.178	0,1
BAŞBAKANLIK	2.771.769	0,2	2.830.982	0,2	2.768.916	0,2
DANIŞTAY BAŞKANLIĞI	523.031	0,0	602.336	0,0	551.430	0,0
BASIN YAYIN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	6.479.108	0,5	7.587.031	0,5	3.456.478	0,3
İSTATİSTİK GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	949.136	0,1	972.058	0,1	926.924	0,1
DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI	1.500.669	0,1	1.720.646	0,1	1.535.986	0,1
MALİYE BAKANLIĞI	108.850.769	8,7	124.813.907	8,9	113.695.937	9,0
DEVLET BORÇLARI	234.286.715	18,7	153.753.660	11,0	149.836.159	11,8
GÜMRÜK VE TEKEL BAKANLIĞI	13.720.848	1,1	14.451.762	1,0	13.820.240	1,1
TAPU VE KADASTRO GENEL MÜD.	3.020.365	0,2	3.387.104	0,2	3.143.372	0,2
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI	11.528.418	0,9	16.277.060	1,2	15.383.144	1,2
EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	18.399.950	1,5	20.134.063	1,4	19.544.490	1,5
JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI	30.853.758	2,5	31.506.339	2,2	29.695.903	2,3
DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI	4.777.398	0,4	16.168.265	1,2	15.106.874	1,2
SAĞLIK VE SOSYAL YARDIM BAKANLIĞI	32.791.707	2,6	33.408.275	2,4	28.112.224	2,2
ADALET BAKANLIĞI	20.627.481	1,6	23.083.623	1,6	22.151.380	1,7
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI	97.030.428	7,8	111.033.275	7,9	104.936.312	8,3
BAYINDIRLIK BAKANLIĞI	79.394.953	6,3	88.169.835	6,3	80.035.732	6,3
EKONOMİ BAKANLIĞI	8.234.592	0,7	8.289.592	0,6	7.546.608	0,6
MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI	264.890.000	21,2	397.019.597	28,3	365.216.899	28,8
TARIM BAKANLIĞI	26.880.124	2,1	27.728.966	2,0	25.076.631	2,0
ULAŞTIRMA BAKANLIĞI	3.041.319	0,2	3.188.382	0,2	2.774.614	0,2
TİCARET BAKANLIĞI	2.160.595	0,2	2.222.595	0,2	1.908.735	0,2
ÇALIŞMA BAKANLIĞI	2.041.812	0,2	1.913.928	0,1	1.550.973	0,1
DEVLET METEOROLOJİ İŞL. GENEL MÜD.	1.512.284	0,1	1.534.911	0,1	1.210.638	0,1
GENEL BÜTÇE TOPLAMI	990.572.884	79,1	1.109.136.993	79,1	1.024.319.291	80,7
HAZİNE YARDIMI (-)	6.769.400	0,5	12.147.823	0,9	12.147.823	1,0
KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	5.555.801	0,4	6.282.331	0,4	5.906.929	0,5
BEDEN TERBİYESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	1.137.963	0,1	1.712.065	0,1	1.556.140	0,1
HUDUT VE SAHİLLER SAĞLIK GNL. MÜD.	716.900	0,1	723.659	0,1	578.282	0,0
TEKEL GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	23.846.352	1,9	29.084.947	2,1	22.625.566	1,8
ORMAN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	11.714.564	0,9	11.733.149	0,8	6.565.561	0,5
DEVLET HAVAYOLLARI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	7.100.000	0,6	10.100.000	0,7	4.560.384	0,4
P.T.T. İŞLETME GENEL MÜD.	42.966.985	3,4	46.717.978	3,3	36.730.829	2,9
DEVLET DEMİRYOLLARI VE LİM. İŞLETME GNL. MÜD.	133.771.182	10,7	142.880.114	10,2	134.297.627	10,6
DEVLET DENİZ YOLLARI VE LİM. İŞL. GNL MÜD.	41.388.440	3,3	55.310.434	3,9	44.687.493	3,5

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1946) (TL.)

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
KATMA BÜTÇE TOPLAMI	268.198.187	21,4	304.544.677	21,7	257.508.811	20,3
KONSOLİDE BÜTÇE	1.252.001.671	100,0	1.401.533.847	100,0	1.269.680.279	100,0
KONSOLİDE BÜTÇE/GSMH (GSMH 6.858.000.000)	18,3		20,4		18,5	

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 221.

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1947) (TL.)

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
BÜYÜK MİLLET MECLİSİ	13.690.526	0,9	9.476.931	0,5	9.043.121	0,5
CUMHURBAŞKANLIĞI	1.129.863	0,1	1.130.563	0,1	956.102	0,1
SAYIŞTAY BAŞKANLIĞI	1.962.662	0,1	1.970.762	0,1	1.838.822	0,1
BAŞBAKANLIK	3.312.257	0,2	3.341.657	0,2	3.266.823	0,2
DANIŞTAY BAŞKANLIĞI	915.533	0,1	927.752	0,0	789.488	0,0
İSTATİSTİK GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	880.347	0,1	1.032.347	0,0	987.492	0,1
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI	2.716.106	0,2	2.716.106	0,1	2.547.351	0,1
MALİYE BAKANLIĞI	114.253.215	7,7	182.741.360	8,8	178.788.589	9,4
DEVLET BORÇLARI	198.067.163	13,3	451.277.110	21,7	450.242.517	23,6
GÜMRÜK VE TEKEL BAKANLIĞI	18.855.310	1,3	19.284.742	0,9	18.847.043	1,0
TAPU VE KADASTRO GENEL MÜD.	5.536.999	0,4	5.863.499	0,3	5.510.633	0,3
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI	18.894.414	1,3	20.146.554	1,0	19.340.034	1,0
EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	30.776.949	2,1	31.728.949	1,5	31.248.065	1,6
JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI	37.234.140	2,5	34.295.600	1,7	34.556.087	1,8
DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI	11.989.998	0,8	12.663.071	0,6	12.085.785	0,6
SAĞLIK VE SOSYAL YARDIM BAKANLIĞI	42.007.455	2,8	42.847.628	2,1	38.231.146	2,0
ADALET BAKANLIĞI	37.933.840	2,5	38.353.995	1,8	36.953.781	1,9
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI	100.716.321	6,8	106.204.770	5,1	101.017.641	5,3
BAYINDIRLIK BAKANLIĞI	84.501.247	5,7	94.652.225	4,6	89.072.430	4,7
EKONOMİ BAKANLIĞI	6.742.723	0,5	8.742.723	0,4	8.082.921	0,4
MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI	357.497.895	24,0	530.885.269	25,5	485.310.353	25,4
TARIM BAKANLIĞI	29.211.860	2,0	29.086.987	1,4	27.256.219	1,4
ULAŞTIRMA BAKANLIĞI	3.297.035	0,2	3.397.035	0,2	2.953.819	0,2
TİCARET BAKANLIĞI	3.606.407	0,2	3.520.657	0,2	2.939.039	0,2
DEVLET METEOROLOJİ İŞL. GENEL MÜD.	2.630.782	0,2	2.713.282	0,1	2.172.803	0,1
BASIN YAYIN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	5.733.110	0,4	8.706.660	0,4	6.734.801	0,4
ÇALIŞMA BAKANLIĞI	2.121.373	0,1	2.063.873	0,1	1.896.448	0,1
GENEL BÜTÇE TOPLAMI	1.136.215.530	76,3	1.651.772.107	79,5	1.572.669.351	82,4
HAZİNE YARDIMI (-)	27.522.869	1,8	33.722.869	1,6	33.722.869	1,8
KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	6.716.500	0,5	7.987.435	0,4	7.487.840	0,4
ANKARA ÜNİVERSİTESİ	5.038.120	0,3	5.038.120	0,2	3.679.751	0,2
BEDEN TERBİYESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	922.000	0,1	1.085.653	0,1	947.257	0,0
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ	11.622.500	0,8	11.622.500	0,6	10.382.720	0,5
İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ	3.588.571	0,2	3.625.971	0,2	3.115.630	0,2
HUDUT VE SAHİLLER SAĞLIK GNL. MÜD.	955.501	0,1	955.501	0,0	771.828	0,0
TEKEL GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	37.294.650	2,5	43.104.765	2,1	32.029.698	1,7
ORMAN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	13.442.890	0,9	13.445.246	0,6	10.583.568	0,6
DEVLET DEMİRYOLLARI VE LİM. İŞLETME GNL. MÜD.	159.750.000	10,7	182.166.322	8,8	163.684.507	8,6
DEVLET DENİZ YOLLARI VE LİM. İŞL. GNL MÜD.	66.265.440	4,5	109.641.109	5,3	75.698.789	4,0

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1947) (DEVAMI) **(TL.)**

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
DEVLET HAVAYOLLARI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	13.402.287	0,9	16.402.287	0,8	7.934.584	0,4
P.T.T. İŞLETME GENEL MÜD.	61.117.125	4,1	65.115.098	3,1	53.744.862	2,8
KATMA BÜTÇE TOPLAMI	380.115.584	25,5	460.190.007	22,1	370.061.034	19,4
KONSOLİDE BÜTÇE	1.488.808.245	100,0	2.078.239.245	100,0	1.909.007.518	100,0
KONSOLİDE BÜTÇE/GSMH (GSMH 7.543.000.000)		19,7		27,6		25,3

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 223.

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1948) (TL.)

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
BÜYÜK MİLLET MECLİSİ	10.718.964	0,6	10.610.739	0,5	10.294.876	0,6
CUMHURBAŞKANLIĞI	1.063.496	0,1	1.063.496	0,1	928.932	0,1
SAYIŞTAY BAŞKANLIĞI	1.992.800	0,1	1.994.100	0,1	1.872.248	0,1
BAŞBAKANLIK	3.530.018	0,2	3.253.948	0,2	3.151.197	0,2
DANIŞTAY BAŞKANLIĞI	986.201	0,1	866.351	0,0	855.781	0,0
İSTATİSTİK GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	763.080	0,0	747.362	0,0	729.192	0,0
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI	2.897.573	0,2	2.800.102	0,1	2.622.503	0,1
MALİYE BAKANLIĞI	150.089.616	9,0	185.134.894	9,6	179.347.053	10,0
DEVLET BORÇLARI	211.911.139	12,7	214.877.663	11,1	213.112.184	11,9
GÜMRÜK VE TEKEL BAKANLIĞI	19.626.153	1,2	20.219.359	1,0	19.868.413	1,1
TAPU VE KADASTRO GENEL MÜD.	6.134.653	0,4	6.225.539	0,3	5.972.388	0,3
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI	19.909.001	1,2	20.813.488	1,1	19.979.359	1,1
EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	32.079.730	1,9	33.022.130	1,7	32.301.721	1,8
JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI	36.779.569	2,2	39.261.539	2,0	36.671.890	2,0
DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI	12.704.198	0,8	13.215.198	0,7	12.447.207	0,7
SAĞLIK VE SOSYAL YARDIM BAKANLIĞI	47.718.377	2,9	47.358.923	2,4	42.836.173	2,4
ADALET BAKANLIĞI	41.586.428	2,5	42.726.570	2,2	41.638.100	2,3
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI	106.497.248	6,4	163.330.669	8,4	157.152.186	8,7
BAYINDIRLIK BAKANLIĞI	97.436.997	5,8	106.266.547	5,5	94.931.849	5,3
EKONOMİ BAKANLIĞI	8.971.740	0,5	16.156.740	0,8	15.909.248	0,9
MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI	376.934.895	22,5	504.892.284	26,1	488.470.905	27,2
DEVLET METEOROLOJİ İŞL. GENEL MÜD.	2.509.641	0,2	2.334.741	0,1	2.141.517	0,1
TARIM BAKANLIĞI	33.441.897	2,0	31.351.656	1,6	28.606.485	1,6
ULAŞTIRMA BAKANLIĞI	3.554.242	0,2	3.640.742	0,2	2.973.318	0,2
TİCARET BAKANLIĞI	3.675.139	0,2	3.645.999	0,2	3.201.985	0,2
ÇALIŞMA BAKANLIĞI	2.274.572	0,1	1.942.772	0,1	1.764.442	0,1
BASIN YAYIN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	7.763.830	0,5	8.742.373	0,5	6.876.206	0,4
GENEL BÜTÇE TOPLAMI	1.243.551.197	74,3	1.486.495.924	76,8	1.426.657.358	79,4
HAZİNE YARDIMI (-)	36.581.369	2,2	33.958.374	1,8	33.958.374	1,9
KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	7.490.300	0,4	8.414.964	0,4	7.802.305	0,4
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ	14.242.663	0,9	14.447.168	0,7	13.046.076	0,7
İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ	4.003.693	0,2	4.122.756	0,2	3.536.007	0,2
ANKARA ÜNİVERSİTESİ	6.522.620	0,4	7.469.739	0,4	6.084.145	0,3
BEDEN TERBİYESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	995.006	0,1	1.187.060	0,1	965.370	0,1
HUDUT VE SAHİLLER SAĞLIK GNL. MÜD.	1.042.695	0,1	1.052.695	0,1	821.585	0,0
TEKEL GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	43.895.567	2,6	46.562.038	2,4	34.944.713	1,9
ORMAN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	14.152.568	0,8	14.164.549	0,7	11.640.028	0,6
DEVLET DEMİRYOLLARI VE LİM. İŞLETME GNL. MÜD.	180.000.000	10,8	188.504.386	9,7	166.045.290	9,2

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1948) (DEVAMI) **(TL.)**

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
DEVLET DENİZ YOLLARI VE LİM. İŞL. GNL MÜD.	108.399.521	6,5	108.420.521	5,6	87.326.583	4,9
DEVLET HAVAYOLLARI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	19.776.870	1,2	19.776.870	1,0	9.743.566	0,5
P.T.T. İŞLETME GENEL MÜD.	65.544.527	3,9	68.918.358	3,6	63.060.500	3,5
KATMA BÜTÇE TOPLAMI	466.066.030	27,9	483.041.104	25,0	405.016.168	22,5
KONSOLİDE BÜTÇE	1.673.035.858	100,0	1.935.578.654	100,0	1.797.715.152	100,0
KONSOLİDE BÜTÇE/GSMH (GSMH 9.493.000.000)	17,6		20,4		18,9	

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 225.

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1949) (TL.)

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
BÜYÜK MİLLET MECLİSİ	10.524.623	0,6	13.469.590	0,6	13.183.260	0,6
CUMHURBAŞKANLIĞI	1.047.500	0,1	1.230.723	0,1	1.147.245	0,1
SAYIŞTAY BAŞKANLIĞI	1.989.657	0,1	2.299.539	0,1	2.193.934	0,1
BAŞBAKANLIK	3.460.550	0,2	4.827.799	0,2	4.134.964	0,2
DANIŞTAY BAŞKANLIĞI	1.004.896	0,1	1.152.156	0,1	1.081.361	0,1
BASIN YAYIN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	6.632.180	0,4	7.571.204	0,3	6.880.121	0,3
İSTATİSTİK GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	1.671.021	0,1	1.610.964	0,1	1.492.825	0,1
DEVLET METEOROLOJİ İŞL. GENEL MÜD.	2.243.787	0,1	2.432.907	0,1	2.283.670	0,1
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI	2.859.215	0,2	3.334.733	0,2	3.049.140	0,1
ADALET BAKANLIĞI	42.508.097	2,4	51.343.666	2,4	49.867.899	2,4
TAPU VE KADASTRO GENEL MÜD.	6.178.405	0,3	7.236.071	0,3	7.075.023	0,3
MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI	460.450.000	26,0	530.297.357	24,5	519.354.210	25,1
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI	19.734.472	1,1	24.210.730	1,1	23.278.457	1,1
EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	33.467.260	1,9	39.744.816	1,8	39.201.208	1,9
JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI	42.937.214	2,4	48.649.378	2,2	47.089.570	2,3
DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI	13.427.499	0,8	18.080.853	0,8	16.632.498	0,8
MALİYE BAKANLIĞI	141.234.648	8,0	179.108.226	8,3	173.399.920	8,4
DEVLET BORÇLARI	168.148.759	9,5	196.210.191	9,1	187.943.256	9,1
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI	165.732.843	9,4	196.716.986	9,1	193.459.751	9,4
BAYINDIRLIK BAKANLIĞI	118.239.461	6,7	185.440.187	8,6	161.077.633	7,8
EKONOMİ VE TİCARET BAKANLIĞI	14.604.339	0,8	17.467.273	0,8	17.163.077	0,8
SAĞLIK VE SOSYAL YARDIM BAKANLIĞI	52.555.908	3,0	61.516.839	2,8	57.190.365	2,8
GÜMRÜK VE TEKEL BAKANLIĞI	19.357.540	1,1	23.436.389	1,1	22.821.697	1,1
TARIM BAKANLIĞI	36.303.070	2,1	40.456.050	1,9	38.759.389	1,9
ULAŞTIRMA BAKANLIĞI	3.801.783	0,2	4.390.658	0,2	3.913.462	0,2
ÇALIŞMA BAKANLIĞI	1.760.900	0,1	1.892.250	0,1	1.759.844	0,1
İŞLETMELER BAKANLIĞI			5.148.816	0,2	5.122.723	0,2
GENEL BÜTÇE TOPLAMI	1.371.875.627	77,5	1.669.276.351	77,1	1.600.556.502	77,5
HAZİNE YARDIMI (-)	39.511.972	2,2	34.114.293	1,6	34.114.293	1,7
KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	7.862.575	0,4	9.865.627	0,5	9.259.606	0,4
ANKARA ÜNİVERSİTESİ	8.121.078	0,5	9.259.884	0,4	8.137.732	0,4
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ	14.658.696	0,8	18.432.909	0,9	17.631.799	0,9
İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ	4.624.538	0,3	5.066.442	0,2	4.528.869	0,2
BEDEN TERBİYESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	1.013.004	0,1	1.222.004	0,1	1.250.833	0,1
HUDUT VE SAHİLLER SAĞLIK GNL. MÜD.	1.140.793	0,1	1.261.967	0,1	1.048.552	0,1
TEKEL GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	37.479.910	2,1	49.087.916	2,3	42.041.162	2,0
ORMAN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	13.950.013	0,8	15.767.743	0,7	14.215.460	0,7
DEVLET DEMİRYOLLARI VE LİM. İŞLETME GNL. MÜD.	161.930.000	9,2	213.033.094	9,8	206.196.781	10,0
DEVLET DENİZ YOLLARI VE LİM. İŞL. GNL MÜD.	103.730.398	5,9	121.540.426	5,6	115.158.672	5,6

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1949) (DEVAMI) **(TL.)**

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
DEVLET HAVAYOLLARI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	20.301.288	1,1	10.691.501	0,5	8.974.024	0,4
P.T.T. İŞLETME GENEL MÜD.	62.052.695	3,5	75.710.379	3,5	71.288.984	3,5
KATMA BÜTÇE TOPLAMI	436.864.988	24,7	530.939.892	24,5	499.732.474	24,2
KONSOLİDE BÜTÇE	1.769.228.643	100,0	2.166.101.950	100,0	2.066.174.683	100,0
KONSOLİDE BÜTÇE/GSMH (GSMH 9.054.000.000)	19,5		23,9		22,8	

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 227.

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1950) (TL.)

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
BÜYÜK MİLLET MECLİSİ	14.452.725	0,8	18.314.725	0,9	17.965.138	0,9
CUMHURBAŞKANLIĞI	1.006.307	0,1	1.006.307	0,05	790.235	0,0
SAYIŞTAY BAŞKANLIĞI	2.052.451	0,1	2.052.451	0,1	1.907.218	0,1
BAŞBAKANLIK	3.412.549	0,2	3.436.899	0,2	3.333.591	0,2
MİLLETLERARASI İKTİSADİ İŞBİRLİĞİ TES.	1.000.773	0,1	982.273	0,05	725.503	0,0
DANIŞTAY BAŞKANLIĞI	1.048.067	0,1	1.049.067	0,05	913.732	0,0
BASIN YAYIN VE TURİZM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	4.626.475	0,2	6.204.583	0,05	3.826.584	0,2
İSTATİSTİK GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	2.772.199	0,1	2.728.699	0,3	2.260.227	0,1
DEVLET METEOROLOJİ İŞL. GENEL MÜD.	2.435.628	0,1	2.420.340	0,1	2.193.901	0,1
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI	2.912.720	0,2	5.864.117	0,1	5.478.077	0,3
ADALET BAKANLIĞI	46.473.594	2,4	52.430.405	2,5	48.540.796	2,5
TAPU VE KADASTRO GENEL MÜD.	6.541.740	0,3	10.298.333	0,5	9.349.007	0,5
MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI	458.237.604	24,1	490.378.853	23,0	438.120.605	22,4
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI	20.275.352	1,1	21.028.977	1,0	20.257.065	1,0
EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	34.494.880	1,8	33.926.280	1,6	32.836.995	1,7
JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI	40.340.752	2,1	39.950.713	1,9	37.312.127	1,9
DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI	12.070.700	0,6	11.685.311	0,5	10.881.237	0,6
MALİYE BAKANLIĞI	214.340.859	11,3	238.386.533	11,2	231.114.929	11,8
DEVLET BORÇLARI	203.467.178	10,7	214.454.067	10,1	210.766.209	10,8
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI	176.444.347	9,3	184.726.605	8,7	176.878.618	9,0
BAYINDIRLIK BAKANLIĞI	98.850.684	5,2	120.098.205	5,6	103.108.733	5,3
EKONOMİ VE TİCARET BAKANLIĞI	4.381.159	0,2	4.481.159	0,2	4.112.504	0,2
SAĞLIK VE SOSYAL YARDIM BAKANLIĞI	56.721.916	3,0	55.192.711	2,6	52.192.315	2,7
GÜMRÜK VE TEKEL BAKANLIĞI	19.568.717	1,0	28.818.271	1,4	28.101.777	1,4
TARIM BAKANLIĞI	43.405.712	2,3	41.815.492	2,0	35.070.722	1,8
TOPRAK VE İSKÂN İŞLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ			4.379.798	0,2	2.836.124	0,1
ULAŞTIRMA BAKANLIĞI	3.363.262	0,2	12.990.388	0,6	2.544.916	0,1
ÇALIŞMA BAKANLIĞI	1.545.529	0,1	1.404.489	0,1	1.232.716	0,1
İŞLETMELER BAKANLIĞI	10.964.684	0,6	10.845.484	0,5	10.683.208	0,5
GENEL BÜTÇE TOPLAMI	1.487.208.563	78,2	1.621.351.535	76,1	1.495.334.809	76,5
HAZİNE YARDIMI (-)	80.165.074	4,2	76.692.023	3,6	75.694.023	3,9
KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	8.538.000	0,4	6.627.663	0,3	5.921.158	0,3
ANKARA ÜNİVERSİTESİ	7.401.300	0,4	7.506.300	0,4	6.587.575	0,3
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ	14.359.734	0,8	14.361.331	0,7	13.509.878	0,7
İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ	3.776.412	0,2	3.778.412	0,2	3.290.824	0,2
BEDEN TERBİYESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	994.002	0,1	994.002	0,05	863.634	0,0
KARAYOLLARI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	53.303.378	2,8	64.631.983	3,0	61.878.861	3,2
HUDUT VE SAHİLLER SAĞLIK GNL. MÜD.	1.204.753	0,1	1.226.449	0,1	939.774	0,0

KURULUŞLAR İTİBARIYLA BASLANGIÇ, YILSONU ÖDENEKLERİ VE HARCAMALAR
(1950) (DEVAMI) (TL.)

KURULUŞLAR	BASLANGIÇ ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	YILSONU ÖDENEKLERİ	BÜT. PAY	HARCAMA	BÜT. PAY
TEKEL GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	38.148.457	2,0	43.758.437	2,1	35.431.579	1,8
ORMAN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	15.836.540	0,8	15.836.540	0,7	13.411.446	0,7
DEVLET ÜRETME ÇİF. GNL. MÜD.	4.086.225	0,2	4.086.225	0,2	1.859.163	0,1
DEVLET DEMİRYOLLARI VE LİM. İŞLETME GNL. MÜD.	173.800.000	9,1	226.273.422	10,6	213.799.312	10,9
DEVLET DENİZ YOLLARI VE LİM. İŞL. GNL MÜD.	101.087.433	5,3	121.797.680	5,7	111.688.700	5,7
DEVLET HAVAYOLLARI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	7.512.873	0,4	7.824.186	0,4	6.670.446	0,3
P.T.T. İŞLETME GENEL MÜD.	64.815.761	3,4	67.361.587	3,2	60.177.561	3,1
KATMA BÜTÇE TOPLAMI	494.864.868	26,0	586.064.217	27,5	534.029.911	27,4
KONSOLİDE BÜTÇE	1.901.908.357	100,0	2.130.723.729	100,0	1.955.670.697	100,0
KONSOLİDE BÜTÇE/GSMH (GSMH 9.694.000.000)	19,6		22,0		20,2	

Kaynak: Maliye Bakanlığı BÜMKO, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995)**, 2. bs., Sayı:1995/5, Ankara, 1995, s. 229.